

קונטרס

ימי שמחתנו

חג הסוכות

לקט

'הלכות סגולות והנהגות'

ימי שמחתנו – חג הסוכות

קונטרס

ימי שמחתנו

חג הסוכות

ד' מיינים – סוכה – בית השואבה – חול המועד
הושענא רבא – שמחת תורה – אסרו חג
שבת בראשית – שבת מברכין – תקופת תשרי
תענית בה"ב – קריאת שמו"ת

לקט

'הלכות סגולות והנהגות'

ליקט וערך בס"ד

מאיר י.י. בצלאל

שנת השמיטה התשפ"ב

ליקט וערך בס"ד
מאיר י. י. בצלאל

'זמן שמחתנו'
שנת השמיטה התשפ"ב

תוספות, ביאורים, הארות והערות
וכן לקונטרסים נוספים במעגל השנה
mb651990@gmail.com
054-8459993

©
כל הזכויות שמורות
ושארית ישראל לא יעשו עולה

תוכן העניינים:

הקדמה	ט
ד' מינים	טז
סגולת ד' מינים	לא
מיצות סוכה	לז
סגולות והנהגות לסוכה	נב
ערב חג הסוכות	נו
ליל חג הסוכות	עג
הזמנת האושפיזין	עז
יום חג הסוכות	צ
אושפיזין	קיב
סדר לימוד לז' ימי החג	קכח
שמחת בית השואבה	קלב
חול המועד	קמט
ליל הושענא רבא	קנד
יום הושענא רבא	קסו
סגולות והנהגות לחו"ר	קעד
יום השביעי של החג	קעט
תפילה ליציאה מהסוכה	קפ
שמחת תורה	קפא
הקפות שניות	רד
אסרו חג	רו
שבת בראשית	רי
שבת מברכין	ריד
תקופת תשרי	רכא
תענית בה"ב	רלד
קריאת הפרשה שמו"ת	רמא

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ימי שמחתנו – חג הסוכות

הקדמה

‘זמן שמחתנו’

”וּשְׂמַחְתָּ בַּחֲנֻכָּה אֹתָהּ וּבְנֶדֶךְ וּבִתְדָה וְעִבְדֶּךָ וְאִמָּתֶךָ וְחֵלְוֵי וְחִגְרֵי וְהִיתוּם וְהִזְלִמְנָה אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ. שִׁבְעַת יָמִים תַּחֲגֹג לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה כִּי יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל תְּבוּאָתֶךָ וּבְכָל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ וְהָיִיתָ אֶדָּה שְׂמֵחַ” (דברים טז, יד–טו)

מהותו של חג הסוכות הוא זמן שמחתנו.

לאחר ימי הדין, התשובה והכפרה, שהם ראש השנה ויום הכיפורים והימים שבינתיים, באים ימי החגים, שהם ימי שמחה והלל. וסימנך: “ולישרי לב – שמחה” (תהלים צז). כלומר, לאחר שמישרין את הלב על ידי תשובה בראש השנה ויום הכיפורים, זוכים לשמחה בחג הסוכות.

אין לך מעוטר ומשופע במצוות ובקרבות כחג הזה: סוכה, ארבעה מינים של לולב שהן מצוות מן התורה, ניסוך המים שהוא הלכה למשה מסיני, ערבה בהושענא רבה שהוא מנהג הנביאים, אך מעל לכל, כשהתורה מציינת לנו את חג הסוכות, המוטיב המרכזי בו הוא זמן שמחתנו. ותוספת ציווי על שמחה שגם הוא מן התורה, ככתוב (דברים טז) “ושמחת בחגך... והיית אד שמה”, וכן נאמר לענין מצות הלולב (ויקרא כג) “ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים”, לפיכך אנו קורין אותו בתפילה, ‘זמן שמחתנו’.

כך אמרו חכמים, “שבע שמחות את פניך, נעימות בימינך נצח” (תהלים טז) – אל תהי קורא כן, אלא ‘שבע שמחות’, אלו שבע מצוות שבחג, ואלו הן: ד' מינים שבלולב, וסוכה, חגיגה (קרבן חגיגה), ושמחה (קרבן שלמים לשמחה).

מהו ‘נעימות בימינך נצח’? אמר ר' אבין: משל לשנים שנכנסו אצל הדין, ואין אנו יודעין מי נצח, אלא מי שנושא שרביט בידו (בצאתו מלפני הדין) אנו יודעים שהוא המנצח. כך ישראל ואומות העולם באין ומקטרגין לפני הקדוש ברוך הוא בראש השנה ואין אנו יודעים מי נצח, אלא במה שישראל יוצאין מלפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן בידן, אנו יודעים שישראל הם המנצחים:

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ומה הוא ניצוחם של ישראל? שיצאו זכאים בדין ונמחלו להם עוונותיהם מכל השנה, והרי הם בנים למקום וחביבים עליו כבתחילה, נושאים את שרביט המלך, עושים מצוותיו ושמחים בכל גזרותיו, יושבים בסוכה, לוקחים ארבעה מינים, מנסכים מים על גבי המזבח כמצותו, ושואבים מים בששון, ונוטלים ערבה בהושענא רבה, ומביאים קרבנות, ומקריבים עולות לרצות את קונם ולכפר על עצמם ועל כל העולם כולו. גומרים שבעת ימי החג – אינם רצים לבתיהם אלא נעצרים לפני מלכם וחוגגים לפניו יום שמיני ושמחים בו ובתורתו אשר בחר בהם מכל עם ונתן להם תורתו. (ס' התודעה)

חג הסוכות לב מי לא מתרונן למשמע צמד המילים 'חג הסוכות' – זמן שמחתנו, אין לתאר ואין לשער את עוצם השמחה הקדושה והעצומה שהייתה בבית המקדש, שמחת 'בית השואבה', שהיו שואבים שם רוח הקודש, ממש בידיים, שעליה נאמר 'מי שלא ראה את שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו'.

במעלת השמחה הפליגו רבותינו מאד:

במדרש תנחומא (פנחס יז) מובא: "אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: השמחה נאה לכם... כביכול הקדוש ברוך הוא רוצה בשמחתם של ישראל ורואה בכך מנהג נאה, כי על כן, מפרש המדרש, הרבה להם מועדים לשמחה, חגים וזמנים לששון, כדי שיוכלו להתפנות לאותו ענין נאה.

המהר"ל מפראג, רואה בשמחה שלימות עליונה, בכתבו: "כי השמחה מדה גדולה, כי כאשר אדם הוא בשמחה, הוא בשלמות, ועל ידי זה מקבל התורה שהיא שלימות האדם" (דרך חיים, אבות י).

בעל הכלבו (הלכות אישות) רואה בשמחה כבוד ה' יתברך "וזוהו אשר ברא ששון ושמחה, רצה לומר לכבודו; שכבוד השם בשמחת הנפש, כדי שתהיה מוכנת לקבל מדורו". שמחה גרידא מהווה אפוא ההכנה היותר ראויה לתורה ולקבלת מדורו של ה'.

דברים אלה מעוגנים היטב בדברי חז"ל הידועים: "אין שכינה שורה לא מתוך עצבות... אלא מתוך דבר שמחה של מצווה" (שבת ל.). הגמרא מסתמכת בכך על הפסוק הנאמר באלישע הנביא: ועתה קחו לי מנגן, והיה כנגן המנגן ותחי עליו יד ה' (מלכים ב, ג) – שמתוך אותה שמחה החל מתנבא. לכאורה אין המדובר באלישע בשמחה של מצווה ואם כן למה זה כתבה הגמרא "מתוך דבר שמחה של מצווה"? בשל כך מדייק רש"י שלא שבאה כאן השמחה מתוך דבר מצווה כלשהי, אלא שהשמחה באה במטרה של מצווה וכך פירש: "שמחה של מצווה – מצווה היא להשרות עליו שכינה". שאף אם עיקרה של השמחה אינה של מצווה, הריהי גורמת מצווה בהשראת השכינה.

אכן, התלמוד הירושלמי אינו גורם "שמחה של מצווה", שכן כל שמחה שהיא (אם אינה של הוללות) משמשת הכנה לקבלת השכינה, אלא שם, בירושלמי, הגרסה היא: אין רוח הקודש

ימי שמחתנו – חג הסוכות

שורה אלא על לב שמח, ואף כאן בתלמוד הבבלי ביקש המהרש"א לשנות את הגירסה, מבלי להזכיר אפילו את הירושלמי. ולדעת המהרש"א יש לגרוס: "אין השכינה שורה ... אלא מתוך דבר שמחה" ותו לא. ללמד, שהשמחה כמידה טובה, הינה, יותר מכל מידה טובה אחרת, כלי לקבלת השכינה, רוח הקודש והתורה. וכן גילה הרב החסיד המקובל מהר"י אשכנזי זצ"ל לאיש סודו שכל מה שהשיג שנפתחו לו שערי חכמה ורוח הקודש – **בשכר שהיה שמח בעשות כל מצוה, שמחה גדולה לאין תכלית** (של"ה, שער האותיות, תשוקה). האר"י הקדוש בעצמו בשער המצוות מבטיח שאם יתמיד אדם בכך **"אין פסק שישרה עליו רוח הקודש"**.

בחסידות מובא רבות במעלת וחשיבות השמחה, כמובא בספר המידות למוהר"ן מברסלב זיע"א – **"כְּשֶׁאָדָם עוֹשֶׂה מִצְוָה בְּשִׂמְחָה, זֶה סִימָן שֶׁלָּבּוֹ שָׁלֵם לְאֱלֹקָיו"**. **"מִחֲמַת שְׂמִיחָה נִפְתָּח הַלֵּב"**. **"בְּרִבּוֹת הַשְּׂמִיחָה נִתְחַזַּק כֹּחַ הַשְּׂכָלִי, וְהַפְּאֵל וְהַמְּשִׁתָּה הֵם סִבָּה גְּדוֹלָה לְשִׂמְחָת הַלֵּב וְלִהְרִיק הָעֲצָבוֹת וְדָאָגוֹת"**. **"הַשְּׂמִיחָה שֶׁל מִצְוָה הִיא מַעֲזָ לְאָדָם"**. **"עַל יְדֵי שְׂמִיחָה תִּפְּסֶת הַמֶּחֶ נִתְּגַדֵּל"**. **"עַל יְדֵי שְׂמִיחָה נִתְּגַלֶּה כְּבוֹדוֹ שֶׁל אָדָם, גַּם יוֹכֵה לְדַעַת"**. ועוד. ידוע מאמר חסידים עתיק בשם אחד מהאדמו"רים בדור הקודם, **מה ששמחה מועלת לאדם אין לתאר ואין לשער**, אבל בידוע ששמחה מביאה לכל המעלות והמידות טובות, וכן להיפך עצבות ח"ו, מה שעצבות מסוגלת לעולל אין לתאר ואין לשער, אבל בידוע שעל ידי עצבות רק נופלים לייאוש ולכל מידות ודיוטות תחתונות.

וביותר העצימה התורה הק' בפרשת כי תבוא במאמר **"תחת אשר לא עבדת את ה' אלוֹקֶיךָ בשמחה ובטוב לבב"**, בגלל שלא עובדים את ה' בשמחה מגיע ח"ו כל הקללות? כותב הרמב"ם: **"השמחה שישמח אדם בעשיית המצווה ובאהבת האל שצוה בהן – עבודה גדולה היא, וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו, שנאמר: תחת אשר לא עבדת"** וכו'. (הל' לולב, פ"ח ט"ו).

וכתב רבינו בחיי: **"תחת אשר לא עבדת ... יאשימנו הכתוב בעבדו השי"ת ולא הייתה העבודה בשמחה, לפי שהייב האדם על השמחה בהתעסקו במצוות, והשמחה במעשה המצוה, מצוה בפני עצמה"** (פרשת כי תבוא).

ובדברי האריז"ל כתוב כדלהלן: **"חנה, צריך האדם בעת קיומו כל מצוה ומצוה, או בהתעסקות בתורה, או כשמתפלל התפלה, להיות שמח וטוב לב, יותר מכאשר מרויח או מוצא אלף אלפים דינר זהב, וכמו שמצינו על חכם, הוא אביי ע"ה, דהוה קאים קמיה דרבא, והיה קא בדח טובא ואמר: 'תפילין קא מנחנא'. וזהו פירוש הפסוק: תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל – פירוש: תשמח יותר מכאשר תרויח רוב כל ממון שבעולם, וזה, מרוב כל – פירוש: יותר מכאשר הוא רוב כל"** (שער רוח הקודש, דף ו ע"ב).

ימי שמחתנו – חג הסוכות

אלא ללמדך את כוחה של שמחה ולהיפך ח"ו עצבות, כאשר מקיימים את כל מצוות הבורא אין זה מספיק, אלא צריך שזה יהיה מתוך שמחה וטוב לבב, ואז אז זוכים לכל הברכות.

'ושמחת בחגך והיית אך שמח' מהמצוות היחידות בתורה אשר היא תלויה בהרגשים, מוטלת עלינו מצוות עשה, לשמוח בחג הסוכות ולא רק לשמוח, להיות 'אך' שמח, רק בשמחה, ללא שום שמין של עצבות, וכמו שכאשר נשאל הגאון מוילנא זיע"א מה היא המצווה שהכי קשה לקיימה, ענה ואמר, מצוות שמחה בחג הסוכות היא המצווה הכי קשה כאשר שמונה ימים אתה מצווה לשמוח ללא הפסקה אפילו לא לרגע אחד, בלא ליתן אפילו רגע אחד לטרדות עול הגלות המעיק אלא אך ורק לשמוח, סיים הגאון זיע"א את תשובתו המדהימה והמעצימה שבעתים את חיוב המצווה לשמוח באמת וללא הרף בחג הסוכות הבא עלינו לטובה, חג שמחתנו.

עוד יותר צריך לדקדק על הקו הדק שבין שמחה להוללות, וכמו שהרמב"ם מבאר שהתורה הק' מוסיפה חיוב שמחה בחג הסוכות במאמר 'ושמחתם לפני ה' אלוהיכם שבעת ימים' והרמב"ם ממשיך ומבאר במה ואיך התבצעה השמחה בבית המקדש שיא השמחה האנושית, והרמב"ם ממשיך ומבאר מי היו המשמחים בבית המקדש וזה לשונו, 'לא היו עושים אותה עמי הארץ וכל מי שירצה, אלא גדולי וחכמי ישראל, וראשי הישיבות, והסנהדרין, והחסידים, והזקנים, ואנשי מעשה'. הם הם שהיו שמחים ומשמחים בבית המקדש, והטעם מפרש הרמב"ם עצמו כיוון שמצוות השמחה היא מלאכה ועבודה גדולה, והרמב"ם ממשיך ומפרש את חיוב המצווה על כלליה ופרטיה, וזה הטעם שדווקא תלמידי חכמים היו משמחים כיוון שצריך עבודה גדולה בכדי להבדיל בין שמחה להוללות, לכן מוטלת בוודאי עלינו המלאכה לשמוח באמת ובלב שלם שמחה אמיתית המטהרת נפשו של אדם. וכמו שהרמב"ם מסיים **'ואין הגדולה והכבוד אלא לשמוח לפני ה'** שנאמר 'ודוד מכרכר בכל עוז (כלומר רוקד בכל עוז) לפני ה'.

הרחמן הוא יקים לנו את סוכת דוד הנופלת ונוכה לראות בשמחה הגדולה שמחת בית השואבה בבניין בית המקדש בתפארתו במהרה בימינו, אמן

‘ראשון לחשבון עוונות’

דרשו חז"ל, "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ וגו'" (ויקרא כג') – 'ראשון לחשבון עוונות'. בנוהג שבועולם אדם יוצא זכאי בדין, זחה עליו דעתו ולבו שמח הרבה; אוכל ושותה ומבלה בנעימים ופורק מעליו מקצת מייגיעו, אבל ישראל אינם כן, אלא כיון שיצאו זכאים בדין אחר יום הכיפורים, מיד מתחילים להתיגע במצוות אלקיהם ואינם פנויים לשמחה עד שבא חג הסוכות בחמשה עשר לחדש השביעי.

כל אותם ארבעה הימים שבין יוהכ"פ לסוכות, עוסקים בסוכותיהם ובלולביהם ובשאר מצוותיהם ואינם באים לידי חטא. ואף הקדוש ברוך הוא אינו בא עם ישראל בחשבון עוונות על אותם הימים כיון שהם טרודים במצוותיו. ואיזהו 'ראשון לחשבון עוונות' של ישראל? זה יום חמשה עשר בתשרי. יום שמלא מצוות כרימון.

"ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו'" – זה יום חמשה עשר – ואתה אומר ביום הראשון? וכו', משל למדינה שחיבת קנס למלך והלך המלך לגבותו. בתוך עשרה מיל (קרוב למדינה) יצאו גדולי המדינה וקלסוהו למלך – ויתר להם שליש מן הקנס; בתוך חמשה מילין יצאו בינוני המדינה וקלסוהו – התיר להם עוד שליש; כיון שנכנס למדינה יצאו כל בני המדינה אנשים ונשים וטף וקלסוהו – והתיר להם הכל. אמר להם המלך: מה שהלך הלך – מכאן ולהבא נתחיל חשבון חדש.

כך, בערב ראש השנה, גדולי הדור מתעניין והקב"ה מתיר להם שליש מעוונותיהם. ומראש השנה ועד יום הכיפורים, היחידים מתעניין והקדוש ברוך הוא מתיר להם שליש מעוונותיהם. וביום הכיפורים כולם מתעניין אנשים ונשים וטף, והקב"ה אומר להם לישראל, מה שהלך הלך, מכאן ולהבא נתחיל בחשבון.

ומיום הכיפורים עד החג, כל ישראל עסוקין במצוות, זה עוסק בסוכתו, וזה בלולבו, וביום טוב הראשון של חג, כל ישראל עומדין לפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן לשמו של הקב"ה, ואומר להם: מה שהלך הלך, מעכשו נתחיל חשבון חדש. לפיכך משה מזהיר לישראל: "ולקחתם לכם (כלומר, לטובתכם) ביום הראשון".

אשריהם ישראל, שכך הם טובלים במצוות. בא המקטרג לבקש עוונם, והרי הוא מוצא אותם שהמצוות מקיפות אותם מכל צד. ידיהם מצוות מלאו, לולב ואתרוג; פיהם מלא הלל ותשבחות לשמו של הקב"ה, לבם מלא רינה ושמחה לפני ה' אלקיהם, וכל שאר אבריהם וגידיהם וכל גופם – בסוכתו של מלך מלכי המלכים קבעו להם דירה, ובצלו הם חוסים כולם, בצל דמהימנותא, בצל אמונתו:

משל למלך שאמר לבלשיו: צאו ובלשו בבית פלוני אם לא הבריה את המכס, ואם לא עבר על שאר גזרותי. הלכו ומצאו כל הבית מלא דורות עבד המלך ומכנים שם סעודה שמנה לכבודו. חזרו ואמרו למלך: פלוני זה – אוהבך הוא, אין הוא עובר על גזרותיך אלא טורח כל היום רק לכבודך. אשריו לזה שנעשו קטגוריו – סנגוריו!

ימי שמחתנו – חג הסוכות

לפיכך משה מזהיר את ישראל "ולקחתם לכם ביום הראשון", בראשון לחשבון עונותיכם.
"בסכת תשבו וגו'": (ס' התודעה)

אותה שאמרו שיום טוב ראשון של חג הוא ראשון לחשבון עונות, לא באו לומר כי הותרה הרצועה בימים האלה לכל מה שיחטא ואשם כי לא יחשוב ה' לו עון חלילה, כי מי פתי יאמין בזה להיות ארבעה ימים מקודשים אלו וגם כל העולם במאזנים לעלות אם למות אם לחיים להיותם הפקר איש כל הישר בעיניו חס ושלום ואדרבא עונש העבירה בימים האלה חמור טפי.

ואולם מה שאמרו ראשון לחשבון עונות על הרוב ידבר מסתמא כי אין ישראל עושים עון אשר חטא באלו הארבעה ימים מאחר שטרודים במצוה, ומגין עליהם מלבוא לידי חטא ועון, וגם זכרון ה' לנגדם בעשיית המצוות אלו ואין מי שיכעים חס ושלום את השם.
וכן אפשר כי כיוונו חכמים לומר כי השגיאות הנעשות בימים ההם אין הקדוש ברוך הוא משגיח בהם אף שבשאר הימים אף שוגגים צריכים כפרה מכל מקום הימים האלה אידי דטרידי שגיאות מי יבין.

וטעם הדבר, כי כשם שברחמי האל יתברך נתן יום הכפורים לכפר לעמו, כך אלו הארבעה ימים הם ענפים מיום הכפורים לכפר פשעים משנה שעברה, ואף גם השגיאות הנעשות בהם על ידי דטרידי במצוות בזכות טורחם במצוות ועם התעוררות הלב אז יש בימים בעצמן מחילה וכפרה כאמור, אבל בלא התעוררות ומכל שכן החוטא בהם חס ושלום אז אדרבא עונשו מרובה יותר משאר הימים. (חמדת ימים)

ד' מינים

"ולקחתם לכם... בסוכות תשבו שבעת ימים" (ויקרא כג, מ-מב)

מפני מה הקדימה התורה את מצות נטילת ארבעת מינים למצות ישיבה בסוכה, מן הראוי היה להקדים ולפרש את מצות סוכה, ורק לאחריה את ארבעת המינים?
מבאר הנצי"ב מוולוז'ין זצ"ל שיום הכיפורים הוא עת מלחמה של כלל ישראל עם שרי מעלה ואמרו חז"ל, שמנהגם של המנצחים השבים מהמלחמה היה לצאת ולנענע בלולים, כמו שמצינו בהולכת הארון בימי דוד: "ודוד וכל בית ישראל משחקים לפני ה'... ובמנענעים" (ש"ב ו, ה).

התורה ציותה על נטילת ארבעה מינים, מיד לאחר יום הכיפורים, להורותנו כי גם אז כמנצחים השבים מהמלחמה, כביכול מול שרי מעלה, שכן דרך שבי המלחמה לחזור בשמחה ולהשתמש בדרכם באהלים, כשם שעשו בעת שיצאו אל המלחמה.
לפיכך נצטוונו לישב בסוכה, לאחר יום הכיפורים, להורות על נצחוננו במלחמה עם שרי מעלה.

"כי בסוכות הושבתי" – כשם שבצאת ישראל ממצרים הלכו הם כבני חייל, חמושים למלחמה, כך נצטוונו לישב בסוכה לאחר יום הכיפורים, מעשה זה מורה על נצחוננו.

פרק א'

א' – המקור למצות ד' מינים:

נאמר בתורה (ויקרא כג, מ') – "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר פת תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל, ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים".
קבלו חז"ל מפי משה רבינו הלכה למשה מסיני, כי 'פרי עץ הדר', הוא האתרוג. 'כפות תמרים', זה לולב, והן חריות דקל שצמחו קודם שיתפרקו העלין שלהם לכאן ולכאן, אלא נמשכים לגובה שדרתו של הלולב כשרביט. וענף עץ עבות, הוא ההדס שעליו חופין את עצו. וערבי נחל, היא הערבה שעלה שלה משוך כנחל, ולא עגול, ומפני שרוב מין זה גדל על הנחלים, לכך נקרא "ערבי נחל".

וארבעת המינים, מצותן שיהיו לולב אחד, אתרוג אחד, שלשה הדסים, ושתי ערבות.

ב' – ארבעה מינים מהודרים:

מיוחדת היא מצות ארבעת המינים שבחג בענין זה שצריכים הידור והידורם הוא מעיקר המצוה:

הרי שכתוב (שמות טו): "זה אלי ואנוהו", ודרשו חכמים: 'התנאה לפניו במצוות'. כלומר כל דבר שבמצוה שעושים לשמו של הקדוש ברוך הוא, צריך להיות מן הנאה ומן המובהק, אף על פי כן חזרה תורה וכתבה במצוה זו "פרי עץ הדר" (ויקרא כג). ואמרו חכמים שהדר זה שנאמר כאן, לא לענין אתרוג בלבד נאמר, אלא על כל ארבעת המינים נאמר, שצריכים כולם להיות מהודרים והידורם הוא מעיקר מצותם.

ועיקר הידור כתוב בתורה אצל אתרוג – אמר חכם אחד: לפי שהוא כנגד הלב, אשר ממנו תוצאות חיים, כאשר הלב נקי ומהודר, הרי ממילא חגוף, העינים והשפתים (הרמוזים בשאר המינים) – מהודרים אף הם.

איזהו 'הדר' שבאתרוג?

כל שהוא נקי ביותר ואין בו כתמים כל שהם, חשוב מהודר ביותר. שיש בו בליטות ושקיעות הרבה ואינו חלק כלימון, שהעוקץ שבתחתיתו משוקע קצת ונכנס בבשר האתרוג, שתהא צורתו כצורת מגדל. היינו, רחב למטה בצד העוקץ ומתקצר והולך לצד הפיטם, שתהא השושנתא שעל הפיטם שלמה מכל צדדיה וכל הפיטם מכוון באמצעו של האתרוג למעלה וכנגד העוקץ שלמטה:

איזהו 'הדר' שבלולב?

שיהיה לה וירוק מראשו לסופו בלי יבשות כלל. שיהיה יפה במבנהו ובגידולו, זקוף וישר כשרביט בלי עקמומיות וכפיפות כלל, לא לצדדים ולא לפניו או לאחור. שלא יהיה נקטם בראשו אפילו כלשהו. שהתיומת העליונה והתיומות הסמוכות לה, לא יהיו פתוחות כלל אלא שלמות לגמרי עד חודן. שלא יהיו העלים פרודים זה מזה כלל אלא שוכבים זה על גבי זה ונראים כגוף אחד, (ורק בשעת הנענועים בלבד הם מתפרדים, למנהג האשכנזים). שחודו של הלולב יהא רק מתיומת אחת היוצאת משדרתו, שמספר עליו הוא ששים ושמונה כמנין לולב, ולא פחות מששים כמנין האותיות שבברכת כהנים:

איזהו 'הדר' שבהדסים?

שיהיו כל העלים לחים וירוקים, באין יבשות כלל, שיהיו העלים משולשים בכל קן וקן, ולא יהיה אחד נמוך ואחד גבוה. ושיהיו הקנים סמוכים זה לזה, עד שראשי העלים מן הקן שלמטה יגיעו לעוקצי העלים מן הקן שעל גביו, וכן באורך של שלשה טפחים עד ראשו של ההדס, שלא יהיו העלים גדולים מדי ולא קטנים מדי אלא קרוב לשיעור של צפורן אגודל של אדם בינוני, שראשי העלים זקופים ושוכבים על הקנה לכסותו, שלא יהיה הקנה קטום בראשו כלל וגם העלים יהיו שלמים ולא קטומים בראשיהם, שלא יהיו ענבי ההדס מרוכים מן העלים, שלא יהיו גדלים בהדס בדים קטנים בין העלים ברוב שיעור הדס, היינו ביותר מטפח ומחצה מארכו של ההדס, שיהיה ארוך קצת יותר משיעורו:

איזהו 'הדר' שבערבות?

כל שהקנה של הערבה אדום, והעלה שלה צר וארוך, וראש העלה חלק ולא פגום כפגימות שבמשור, שלא יהא נקטם ראש הקנה וגם העלה העליון הוא שלם בראשו, שיהו העלים ירוקים ולחים באין יבשות כלל, שתהא הערבה שלמה בכל עליה:

ואם מוצא ליקח ערבה הגדלה על שפת נחל דוקא, גם זה ענין שבחידור:
צר חידור שהוא שזה בכל ארבעת המינים – שלא יהא בעצים שגדלו שם, חשש של הרכבה בעץ ממין אחר, ולא גדלו בעציצים שלא היו נקובים בתחתיתם ומחוכרים אל הקרקע:
ג' – פסולי המינים:

אף על פי שהחידור בארבעה המינים הוא מתנאי המצוה, לא כל תנאי החידור שנמנו למעלה מעכבים, אלא יש מהם שמעכבים ואם חסרו תנאים אלה פסולים; ויש שאינם מעכבים ואפילו חסרו, עדין לא יצאו מהידורם וכשרים:

ואלה עיקרי הדברים שפוסלים בארבעה המינים:
יבש שאינו מוציא שום לחות – פסול בכל ארבעה המינים, שאינו הדר כלל. ועוד, שהיבש הרי הוא כמת וכתוב (תהלים קטז) "לא המתים יהללו יה". אבל יבשים כלשהו, כשרים: גזול – פסול בכולם, שהרי היא מצוה הבאה בעברה, והכתוב אומר (ישעיהו סא) "אני ה' אהב משפט שנא גזל בעולה".

ואלה הפסולים המיוחדים לאתרוג בלבד:
אתרוג של ערלה או של שאר איסורי אכילה, קטן מכביצה, נקב עד חדרי הזרע אע"פ שאינו חסר, חסר אפילו משהו מגופו של אתרוג, נסדק, נקלף עורו ונחסר משהו בגוף האתרוג, עלו בו אבעבועות בשנים או בשלשה מקומות, ועל חוטמו – אפילו בכל שהוא, נשתנה מראהו (חום או שחור), נטל הפיטם או העוקץ, אתרוג העגול ככדור, אתרוג שלא נגמר בישולו ועדין ירוק כעשבי השדה, אתרוג הכבוש, התפוח והסרוח – פסול:
ואלה הפסולים המיוחדים ללולב:

קצרה שדרתו מארבעה טפחים, נקטם ראשו, נפרצו רוב עליו שאינם שוכבים על שדרתו של לולב, נחלקה התיומת העליונה ברובה, או אפילו במיעוטה ונראית כשתים, נסדקה השדרה ונראה כשני לולבים, קוצים בשדרה, עקום לפניו או לצדדין, כפופה שדרתו בראשה:
ואלו הפסולים המיוחדים להדס:

הדס השוטה ששלשת העלים אינם יוצאים בשוה ברוב שיעור גודלו, קצר משלשה טפחים, נשרו עליו ברוב שיעורו או בחציו, היו ענביו מרובין מעליו והענבים אדומים או שחורים, אבל ירוקים – כשר:

ואלו הפסולים בערבה:
קנה קצר משלשה טפחים, נקטם ראשה בקנה, עליה פגומים כמסור, או עגולים ואפילו הם חלקים, נדלדלו רוב העלים ותלויים למטה, נסדקו ונחלקו העלים או שנשרו רוב העלים:

וכשם שלולב הגזול פסול, וכן שאר המינים אם הם גזולים פסולים, כך הלולב וכל שאר ארבעה המינים השאולים אין יוצאין בהם ידי חובה, ודוקא ביום טוב ראשון, (ובחור"ל – אף ביו"ט שני). וכן מקלים בשאר הימים גם בהרבה משאר הפסולים:

ד' – חיבוב מצוה:

אף על פי שאמרו חכמים: 'הידור מצוה עד שליש במצוה', כלומר, הבא לקנות דבר של מצוה, צריך להוסיף עד שליש מדמיה בשביל לקנות דבר מהודר, ויותר משליש אינו צריך – כבר נהגו ישראל לבזבזו על מצוה זו של ארבעה מינים ממון הרבה. ממעיטים בצרכי עצמם ומרבים בהוצאות המצוה כדי לקנות אתרוג ולולב הדסים וערבות מן המהודרים והנאים ביותר, משום חיבוב שהם מחבבים מצוה זו:

וכל כך למה? מפני שכתבה תורה במצוה זו ענין ההידור בפרוש (פרי עץ הדר, וכדלעיל). ועוד שכתוב במצוה זו (ויקרא כג): "ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים", וכל מקום שיש שמחה יש אהבה, ובמקום שיש אהבה אין האדם מודקדק לומר, עד כאן אני חייב יותר איני חייב, אלא כל נפשו יתן באהבה שהוא אהב לקדוש ברוך הוא וכל הון ביתו יתן באהבת מצוותיו:

שנינו במסכת סוכה: 'מעשה ברבן גמליאל ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא שהיו באין בספינה ולא היה לולב אלא לרבן גמליאל בלבד שלקחו באלף זוז. נטלו רבן גמליאל ויצא בו ונתנו לרבי יהושע במתנה. נטלו רבי יהושע ויצא בו ונתנו לרבי עקיבא. נטלו רבי עקיבא ויצא בו והחזירו לרבן גמליאל' וכו'. 'למה לו לומר שלקחו באלף זוז? להודיעך כמה מצוות חביבות עליהם':

ארבעה זקנים אלה הלכו בשליחות מצוה. למען עמם וארצם נדדו הלכו מבתיהם ימים רבים קודם החג ולא היה ספק בידם להכין להם ארבעה מינים. כיון שבא החג, מטולטלים היו בספינה ופטורים היו מן המצוה הזו לגמרי, ומשום חביבות מצוה בלבד טרחו ומצאו לולב אחד שזכה בו רבן גמליאל מפני שנשיא היה ולקחו באלף זוז – להודיעך כמה מצוות חביבות עליהם!:

מצוה שהיא חביבה ביד עושיה, קשה עליהם פרידתה. אף על פי שכבר עשאוה אין הם זזים ממנה כל שעה, וכן שנינו: 'תניא רבי אלעזר בר צדוק אומר, כך היה מנהגם של אנשי ירושלים: אדם יוצא מביתו ולולבו בידו, הולך לבית הכנסת ולולבו בידו, קורא קריאת שמע ומתפלל ולולבו בידו, קורא בתורה ונושא את כפיו – מניחו על גבי קרקע, הולך לבקר חולים ולנחם אבלים ולולבו בידו, נכנס לבית המדרש – משגר לולבו ביד בנו וביד עבדו וביד שליחו. מאי קא משמע לך? להודיעך כמה היו זריזים במצוות':

אפילו מבזבזו אדם הון רב על המצוות, יותר ממה שנצטווה, אין הוא מפסיד, שכבר אמרו חכמים: 'עד שליש – משלו, מכאן ואילך – משל הקדוש ברוך הוא'. כלומר, כל הוצאה יתרה שהוא מוציא על הידור מצוה למעלה מן השליש שהוא מחויב בו, לא משלו הוא מוציא אלא משל הקב"ה, שאם הוא מוסיף – מוסיפין לו מן השמים לפרנסתו. וכשמוסיפין מן השמים, התוספת מרובה מן העיקר:

בכל המצוות כך, קל וחומר למצות לולב שבפרוש אמרה בה תורה 'הדר' והרי הוא מצווה על ההידור כשם שהוא מצווה על עיקר המצוה. וכבר אמרו החכמים: גדול המצווה ועושה ממנו שאינו מצווה ועושה, וגם שכרו של המצווה ועושה גדול משכר שאינו מצווה ועושה: **רצונך לידע כמה גדול שכרם של עושי מצוה זו באהבה ובחביבות** – מן המדרש שלפניך תדע: אמר ר' אבא משכר 'לקיחה' אתה למד שכר 'לקיחה': במצרים כתיב (שמות יב): "ולקחתם אגדת אֶזֶב", כמה היו דמיה של אגודה זו? ארבע פרוטות, והוא גרם לישראל לירש ביזת הים, ביזת סיחון ועוג, ביזת שלשים ואחד מלכים. לולב (שכתוב בו ולקחתם לכם וגו') שעומד על האדם בכמה דמים, וכמה מצוות יש בו – על אחת כמה וכמה!

ה' – הידור מצוה ולא הידור הגוף:

הואיל ומצות לולב חביבה כל כך, וישראל קדושים נותנים עליה את נפשם ומבזבזים ממון רב עליה, וכיון ששכר עושיה כל כך גדול שזוכים לחיים בעולם הזה ובעולם הבא, לפיכך ראוי לו לכל אדם להזהר הרבה שיהא עושה אותה מצוה כתיקונה ומכון בה לשמו של הקדוש ברוך הוא בלבד, ולא יתכון בה חלילה לעשותה עטרה לעצמו ולהתהדר בה בפני אחרים, לומר להם בפיו או לחשוב כך בלב: ראו אתרוג זה שקניתי, שחדור הוא משלכם; לולב זה שלי יפה הוא יותר משלכם! כי היאך יקח מצוה גדולה שיש בה אהבת ה' ויעשנה עטרה לעצמו וקינטור לאחרים:

שכל מי שנכשל חס ושלום בדבר זה, הרי הוא מחליף עולם קים בעולם עובר, מניח כבוד ה' ועוסק בכבוד מדומה שלו ובא לידי גאווה וגבהות הלב ומאבד את עולמו, והכתוב אומר (משלי טז): "תועבת ה' כל גבה לב". ולואי שיחו אתרוגו ולולבו פחות מחודרים, ולא יתהדר בהם בפני אחרים אלא מכון לשם מצוה בלבד:

כל המפנה לבו מהידור מצוה וחושב על הידור גופו, למי הוא דומה? לאדם שנותנים בידו כתב הורמנא, שאם ישתמש בו כראוי יוכל לבוא לראות ולראות פני המלך. כיון שרואה את הכתב שהוא מעומר בציצים ופרחים נאים, מיד הוא מפנה לבו מן הכתוב בו והולך ומקשט בו את חלונו שיהא נראה מבחוץ. פלוני זה לבית המלך אינו זוכה לבוא, ולא עוד אלא שמעורר עליו כעסם של שרי המלכות שבאים ומקטרגים עליו לפני המלך, וסוף שהוא בא לידי בזיון ולידי עונש קשה. מה הבריות אומרים עליו? אינו זה ששנעשה כבודו עלבון! לכך אין טוב לו לאדם אלא ליחד את לבו לשם מצוה בלבד ולשם הידור מצוה ולא לשם הידור גופו: בכל המצוות כך, וביותר במצוה זו שרבים באים בה לידי כשלון.

וחסידים הראשונים מצאו בזה רמז נאה ודרשו נוטריקון בתבה זו של אתר"ג: "אל תבואני רגל גאווה" (תהלים לו).

וכאותו מעשה במגיד מזלוטשוב הרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב זצ"ל, שהיה עני ביותר ונזדמן לו בערב החג אתרוג נאה מאד. והיה להוט אחריו לקנותו אלא שלא היה בידו אפילו פרוטה אחת לפרטה; ואפילו לצרכי סעודת החג לא היה לו: מה עשה אותו צדיק? היו לו זוג של תפילין יקרים מאד מירושת אבותיו – אמר אותו צדיק: מצות תפילין כבר קימתי היום, ויעברו עלי עוד תשעה ימים עד שאתחייב בה עוד; וזו, מצות אתרוג, חובת היום היא,

ימי שמחתנו – חג הסוכות

שאם לא אקנה את האתרוג היום היאך אקימנה כל ימי החג, לפיכך דין הוא שתדחה מצוה שתבוא לאחר זמן מפני מצוה שזמנה היום. הלך ומכר תפיליו וקנה בכל דמיהם את האתרוג הנאה הזה: שמעה אשתו את המעשה, נתמלאה צער גדול בלבה על התפילין האלה. כיון שבאה לכלל צער, באה לכלל כעס וכעסה על בעלה שלא נתן לה כלום לצרכי החג; וכיון שבאה לכלל כעס באה לכלל חמה, ונטלה את האתרוג והפילתו על הארץ ופסלתו: אמר אותו צדיק: תפילין – אין לי, אתרוג – אין לי, הגם כעוס אכעוס? – לא אכעוס! ולא כעס אלא מיד קרא "הביאו מגבת נלך למקוה לכבוד היו"ט!".

איזוהי מצוה לשמח? כל שאינה מביאה את עושיה לא לידי גאווה ולא לידי כעס ולא לידי כל מידה רעה אחרת, אלא מביאה לידי שמחה ולידי כל מידה טובה:

– **אזהרה לעשות המצוות למען שמו שלא יתאחז בהן ס"א.**

"ומי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב" בשמוע כל הסגולות האלו אשר נקבצו באו בארבעה מינים הללו ולא ירדוף אחריהם כאשר ירדוף הקורא בהרים לקנות ארבעה מינים הללו לתועלת נפשו וגופו, אך לא יהיה חס ושלום כוונתו לתועלתו אלא יעשה הדברים לשם פועלן וממילא סוף הכבוד לבא.

ובזהר אמרו, אמר ר' אלעזר בכל עובדיו דבר נש ליבעי ליה די ליהוון כולחון לשמא קדישא ומאי לשמא קדישא לאדכרא בפומיה שמא קדישא דכלא הוא לפולחניה ולא לשרי עלוהי סט"א בגין דאיהו זמין תדירא לגבי בר נש ויכיל לאשראה על ההיא עבדתא ובגין כך כתיב ונשמרת מכל דבר רע ע"כ.

וביותר צריך לזהר בזה במעשה המצוות כי יותר הקליפה רוצה להאחז ברוחניות המצוה מבדבר גשמי שאין בו ממש, ובפרט כי לפעמים יש איזו פנייה באותה המצוה כי בוחן לבות יודע הכל וכשהוא אומר בתחילת העשיה שהוא לשמו של הקדוש ברוך הוא הרי בזה מסלק כל חיזוני שלא תסרך באותה מצוה כי על ידי הוצאת הכוונה בפיו יברא על ידי זה מלאך קדוש והוא מסייעו להביא אותה המצוה עד תכליתה ואין כח להסמ"א להאחז באותה מצוה אף על פי שהיה לו איזו פנייה במצוה ההיא חס ושלום. (חמ"י)

– **עיקר השגת המצוות כשמעריכם לענייני העולם.**

ונקוט האי כללא בידך כי לא ישיג האדם גדר עסק תורה ומצוה עד יעריכנו לענייני העולם הזה כמו שאמרו על ר' עקיבא כשהשכים לעסוק בתורה בחצות לילה ופעם אחת ראה התבנים נושאים תבן בעת ההיא אמר מה יתרון לנו שאנו משכימים לעבודת ה' הרי התבנים השכימו יותר ממני.

ועל דרך זה אם יאמרו לאיש היערכו דברי תורה לכסף וזהב, אמור יאמר כי בן מות הוא המעריכים אותם לאחדים כי הלא תורת ה' אין ערוך אליה ובהדבק בה כמדבק בשכינה בעולם הזה ומה גם בעולם הבא וכסף וזהב הם דברים גשמיים הווים ונפסדים, והאיש הלזה לא ישמיע לאזניו מה שמוציא מפיו כי הלא אם יאמרו לו במקום פלוני יש מטמוניות זהב וכסף לא ינום ולא יישן ירוץ ולא ייעף עד ישקיף וירא אם השג ישיג, מה שלא יעשה בן

ימי שמחתנו – חג הסוכות

להשיג תורה ומצוות עם שכל הון יקר כאין נגדה, ועל זה נאמר אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא. (חמ"י)

ו' – מצוה הבאה בהכשר ולא הבאה בעברה:

כל מצוה שבאה בהכשר היא מצוה ונעשית לאדם פרקליט טוב וגוררת מצוות אחרות וזוכה על ידה לכל טוב. אבל מצוה שבאה בעברה אינה מצוה אלא עברה, ונעשית לאדם קטגור ללמד עליו חובה וגוררת עברות ואחרות ומאבד על ידה את עולמו:

לפיכך צריך להשמר הרבה מאד שלא יכשל חלילה בשום עוון של תרמית, וכל עוון אחר, בעת שבא לזכות במצוה גדולה זו של ארבעת המינים בחג:

שלא ישקר ולא יצער לשום אדם בעבורה, ולא יהיה לוה כסף בעבורה ויודע שלא יוכל לפרוע, או כל דבר אחר בדומה לאלה. כל שכן שצריך להשמר מפני הגזל שלא יקטוף את המינים מרשות שאינה שלו; שהגזל חמור מכל העוונות והוא מקטרג בראש כולם:

צא ולמד כמה הפליגו חכמים בענין זה של לולב הגזול:

אמר ר' לוי: מי שלוקח לולב גזול – למי הוא דומה? לליסטים שיושב על פרשת דרכים ומקפח לעוברים ושבים. פעם אחת עבר שם פקיד המלך לגבות מס של בני אותה מדינה, קם עליו הליסטים ושדדו ולקח ממנו כל אשר בידו. לימים נתפס אותו הליסטים והושם במאסר. שמע אותו הפקיד והלך אליו ואמר לו: השב לי מה שגזלת ממני ואני אלמד עליך זכות לפני המלך. אמר לו: מכל מה שקפחתיך אין לי כלום אלא שטיח זה שאני יושב עליו והוא שלך. לקח הפקיד את השטיח והלך. למחר הובא אותו הליסטים לפני המלך למשפט. שאל אותו המלך: יש לך אדם היודע ללמד עליך זכות? אמר לו: פקיד פלוני ילמד עלי זכות. שלח המלך לקרוא לו. אמר לו: יודע אתה זכות לאדם זה? אמר לו: יודע אני אותו מאז ששלחתי לגבות מסי המדינה והוא קם עלי וקפחני ולקח ממני כל מה שהיה לי, שטיח זה שהחזיר לי אתמול, מעיד עליו! כל מי שהיה שם, קראו עליו: אוי לו לזה שנעשה סנגורו קטגורו.

כך אדם לוקח לולב גזול לזכות בו, ואם היה גזול, הלולב צווה לפני הקדוש ברוך הוא ואומר: גזול אני, חמום אני! ומלאכי השרת אומרים: אוי לו לזה, שנעשה סנגורו – קטגורו!

עוד בענין זה מספר הרוקה:

דוד המלך רומז בספר התהלים על ארבעת המינים שבחג שלא יהא בהם שמץ של גזל. כיצד? מאה שבעים וששה פסוקים אמר דוד המלך בפרק 'אשרי תמימי דרך' (פרק קיט שבתהלים) וכולם של חמש תבות או שש תבות או יותר, חוץ מארבעה פסוקים בלבד שיש בכל אחד מהם רק ארבע תבות בלבד. וארבעה פסוקים אלה רומזים על ארבעת המינים שבחג ואלה הם: "בפקודיך אשיחה" (תורה) "ואביטא ארחתיך" (מעשים טובים) – רמז לאתרוג; "ואשתעשע במצותיך אשר אהבתי" (מעשים טובים) – רמז להדסים; "סעפים שנאתי ותורתך אהבתי" (תורה) – רמז ללולב; "קראתיך הושיעני ואשמרה עדתיך" (אין תורה ואין מע"ט רק תפילה, ואשמרה – לעתיד) – רמז לערבה.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

והנה ראה אף ראה, כל אותיות של אל"ף בי"ת נמצאים בפסוקים אלה חוץ מן האותיות גימ"ל זי"ן למ"ד. כלומר, אותיות גזל. ללמדך שבמקום שיש גזל אין ארבעת המינים שבחג, ובמקום שיש ארבעת המינים אין גזל:

ז' – יש קונין הקמת ס"ת או פתיחה בדמים יקרים ואילו לולב אין לוקחין ויוצאין בלולבו של חבירו הא ודאי לאו שפיר עביר דעושה העיקר טפל והטפל עיקר. ארחות יושר פמ"ו. מל"ח שם או' מ"ד: (כה"ח תרנח' יז')

פרק ב' – קשירת הלולב

א' – בעת שקושר את ההדסים והערבות עם הלולב, יניח הלולב על השלחן, והשדרה תהיה כלפי מעלה, ויביא המינים לפניו, ויתן את הערבות וההדסים בשוה למטה, שאז כאשר יטול הלולב לברך עליו יהיו כולם בכפו. וישים לב שלא יהיו ההדסים או הערבות הפוכים, אלא שורשיהם כלפי מטה.

יתן ההדסים אחד מימין ואחד משמאל, ואחד באמצע על גבי השדרה, ונוטה יותר לצד ימין, והערבות אחת מכאן ואחת מכאן, ויקשור. (ילקו"י)

ב' – לשם יחוד קודם הקשירה:

– ואע"ג דקי"ל כרבנן דלולב א"צ אגד, מ"מ מצוה לאגדם משום נוי דכתיב זה אלי ואנוהו. [סוכה ל"ג ע"א. טור וב"י. לבוש]. וא"כ כיון דמצוה לאגדם לב"ע י"ל קודם שיקשור.

לשם יחוד קבה"ו וכו', הריני בא לקשר הדם וערבה עם הלולב לתקן את שרש מצוה זו וכל מצות הכלולים בה במקום עליה. ויהי נעם וכו': (כה"ח תרנא' א"ט)

– ומצוה שיאגדנו שלא יתפזרו ענפי ערבות לבאן ולכאן. [מט"מ סי' תתקכ"ו. של"ה דף רמ"ה ע"ב].

ור"ל כדי שיהיו נוגעים בלולב ולפי זה ה"ה בחדם אלא דנקט ערבה משום דענפיה רכים יותר מחדם ועשויים להתפזר מהלולב: (כה"ח שם א' יב')

– ונמצא לחסידים הראשונים נוסח תפילה אחת לאומרה בעת אגידתו וזה נוסחתה. (חמ"י) לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתה בדהילו ורהימו ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל, הרי אני עושה מצות אגדת ארבעה מינין אלו לקיים מצות זה אלי ואנוהו ולתקן את שרשה במקום עליה בשעור קומה בכל פרטיה ודקדוקיה לעשות את פונת יוצרי שצוני לעשות מצוה זו.

ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהינו אבותינו שיתקשרו על ידי אגדת לולב זה עם מיניו הקדושה והגבורה והתפארת והנצח והחוד וכל בשמים ובארץ לה' הממלכה יחד בלם בחבלי עבותות האהבה, ויתקן על ידי קשר זה מה שפגמתי בעונתי להיות נרצן מפריד אלוף עתה ישובו ויתיחדו החתן והכלה ושלשה עדרי צאן רובצים עליה ביחודא שלים ויהי תקשר אפיין קשרא דמתימנותא, ובבן בני לביא יתפרדו אשת כסילות הומיה הקשורה באיש

ימי שמחתנו – חג הסוכות

הבליעל יתפרדו איש מעל אחיו והיו בלא היו כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ שלא יפתונו ושלל יתגרו בנו ויניחונו לעבד את ה' אלהינו באשר עם לבבנו.

ויראו כל המעשים וישתחוו לפניך כל הברואים ויעשו בלם אגדה אחת לעשות רצונך בלבב שלם, ונפשנו רוחנו ונשמתנו יהיו קשורים וצוררים בקרבנו וצוררים בצרור החיים שעולה במספר הד"ס ובמספר לול"ב, ותתן לנו זר"ע פשר ו"חכם וצדיק" שעולה במספר ערב"ה, וחננו מאתך חכמה וכינה דעת וחספא להבין ולהשפיל ה"תורה" הקדושה שעולה במנין אתרו"ג, וישפיע עלינו שפע רוח טהרה וקדושה משמך הקדוש והטהור שם ב"ן המתחד על ידי שלשה הדסים אות יו"ד שמך הקדוש, ועל ידי שני בדי ערבות מלוי ה"ה שמך הקדוש, ועל ידי הלולב מלוי ו"ו שמך הקדוש, ועל ידי האתרוג מלוי ה"ה אחרונה שמך הקדוש, ויחשב לפניך לולב באגודו פאלו עלינו לירושלים ובנינו מזבח והקרבנו עליו קרבן באמור אסרו חג בעבודתם עד קרנות המזבח, ותחפץ בנו ותרצנו ותחנינה עינינו בשוכך לציון וארמון על משפטו ישב בכראשונה, אז תחפץ וזכחי צדק עולה וכליל אז יעלו על מזבחה פרים במהרה בימינו אמן בן יהי רצון.

ג' – סדר הקשירה:

– ויאגוד ערבה בשמאל וההדס בימין ולולב באמצע כן הוא בדרשות אבן שועב והוא על דרך סוד. [של"ה שם. ט"ז סימן תר"ן. מ"א סימן זה סק"ד].

אמנם הרב מהר"י צמח כתב וז"ל **אופן קשירת הלולב עם מיניו תשים ג' הדסים א' בצד ימין וא' בצד שמאל ואחד באמצע** (וכ"ה בזוהר פ' תצוה דף קפ"ו ע"ב) והלולב תקח אותו השדרה נגד פניך כי צד הימין שלו הוא לימיןך והשמאל לשמאלך ואותו בד הדם שתשים באמצע תטה אותו לצד ימין כי כבר ידעת כי הלולב הוא היסוד המושך מן הדעת דרך חוט השדרה והבד ימין הוא חסד והבד שמאל הוא גבורה והבד האמצעי הוא ת"ת כי הוא מטה כלפי חסד לכן תטה אותו אל הימין וידעת כי ג' הדסים הם נגד חג"ת ושני ערבות הם נו"ה ותשים א' בימין וא' בשמאל. כך שמעתי מהר"ן שאמרו בשם הרח"ו שאמר בשם מורי זלה"ה עכ"ל פרע"ח שער כ"ט סיף פ"א. [נגיד ומצוה. מ"א שם. הרדב"ז ח"א סי' ק"ע וכתב וכן אני נוהג:] (כה"ח שם א' יד')

– שמעתי משם האר"י ז"ל שצריך לעשות ח"י קשרים כנגד ח"י חוליות שבשדרה ויעשה ט"ו קשרים בלולב. וג' קשרים באגד הערבה וההדס. [י"א סימן תר"ן בהגב"י]. מיהו יש נוהגין לעשות כל ח"י קשרים בלולב משום שהוא רמוז לשדרה חוץ ממה שקושרים ההדס והערבה עם הלולב שזו בחי' אחרת: (כה"ח שם א' טז')

– ויש שכתבו לעשות בלולב ג' קשרים וכו'. **כנגד ג' אבות**. [מרדכי פ' לולב הגזול. מ"א סק"ה. א"ר א"ו] דהיינו שמלבד האגד שאגד ג' מינים אלו ביחד עושין בלולב עצמו עוד ב' אגודות לאגוד העלין בשדרה וכו' [ר"ז א' י"א]. והיינו כדברי הט"ז סק"א אבל הא"ר כתב בלא קשר הדם וערבה עם הלולב קושרין ג' למעלה בלולב וכתב להשיג על דברי הט"ז הנז' יעו"ש. וכ"כ המאמר א"ה בשם הר' מנוח יעו"ש. ועיין לעיל או' ט"ז. (כה"ח שם כ' כח')

ימי שמחתנו – חג הסוכות

– כתב ב'חמדת ימים' – ונהגו לעשות **ששה קשרים** כי הלולב סוד צדיק יסוד עולם והוא שישי, ויש מי שסובר להיות **חמשה קשרים** וארבעה אוירים שהם ט' כציצית כנגד ט' אותיות דשם ב"ן כי הלולב ומינוי בבחינת שם ב"ן כנזכר בספר פרי עין חיים, ויש חסידים ואנשי מעשה עושים בו י"ח קשרים רמז לי"ח חוליות שבשדרה וכך היא המדה הרמוזה בו אל ח"י כנודע.

– יש שנהגו לאגוד את הלולב בעלי הלולב עצמו. ויש שאגדו בחוטים צבעונים. יש שנהגו לנאות את הלולב ולקשטו בחוטים צבעוניים ומרהיבי עין. (נתיבות המערב)

פרק ג' – רמזים וטעמים במצות ד' מינים

א' – רמזי ד' מינים על התשובה:

וכל המצוות שנצטוינו לעשות בימים האלה לימי החג הקדוש כולם באים לעורר לבות בני אדם אל התשובה ואל ישליכו אחרי גוים אחר עבור יום הכפורים יראת ה' ואהבתו מראשית השנה ועד אחרית השנה, ועל כן צוה לנו ולקחתם לכם פרי עין הדר הדר באילנו משנה לשנה כן יהיה האיש הירא עומד בתשובה תמיד כל השנה לא ימוט לעולם.

וכן כפות תמרים רמז לאיש הישראלי מה תמר זה צילו הולך למרחוק כמו שאמרו ז"ל כך ישובו יושבי בצילו יתברך למרחוק אף בזמן שהוא רחוק מימי התשובה, וכן אמרו אם היה פרוד יכפפנו לרמזו שמי שישב והתודה ישוב עתה לכפף שאר הימים עם יום הכפורים ולא יהיה פירוד והפרש ביניהם תמיד יראת ה' על פניהם לבלתי יחטאו.

וכן ענף עץ עבות רמז שהענפים של ימות התשובה יהיו חופים את עצו כי אין העיקר לעשרת ימי תשובה אלא להתעורר לבם ולהחזיק משם והלאה בענפיה באופן כי ענפיה יהיו מרובין מעצה כי הוא רמז לעיקרה של תשובה שהיא בעשרת ימי תשובה שלעולם ענפיו יהיו חופות את עצו ולא יגלה עצו עץ יבש חם ושלום בהפרדו מדביקות קונו.

וכן ערבי נחל רמז גם כן על זאת שהיא משוכה כנחל לרמזו לחרד לדבר ה' להמשך ביראתו ותשובתו תמיד כל הימים כנחל אשר לא יכזבו מימיו.

כי על כל אלה רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל ולפיכך צוה לנו להתעסק בארבעה מינים אלו בימים האלה ובזמן הזה יען כי רבים בני אדם אחר עבור ימי התשובה לא שתו מוראת שמים עליהם ויטו אחרי שרירות לבם הרע למען ספות הרוח את הצמאה נאצו את ה' קדוש ישראל נזורו אחור, על כן באה התורה ברמז אלו הארבעה מינים להורות להם את הדרך ילכו בה ליראה את השם הנכבד והנורא, ומה בצע כי ישוב האדם בימי התשובה וילבש בגדי מלכות אשר הלבישו המלך ה' צבאות ושוב ישכח את ה' אלהינו ויעשנו קרעים קרעים חם ושלום, כי זה הכלל מעולם האיש הירא אל יראה בעצמו בטוב לאמר חנני אלהים וכי יש לי כל, אלא תמיד ילמד ממדת קונו כי שמים לא זכו בעיניו כן הוא לא יהיה טוב וישר בעיניו אף בעשותו תמיד תורה ומצוות שבזה יהיה מוסיף והולך בטוב ולא יגרע במעשה מצוותיו כמו שכתבנו כמה פעמים. (חמ"י)

ב' – יבאר שמצות ד' מינים מכפרת עון ד' אברים:

הנה ראוי ונכון לכל האיש הירא לשית אל לבו ועיניו לרמזי הדברים והמצוות כי הכל כאשר לכל, הן הן הדברים הבאים לעורר לבות נרדמים ובם ימצא כל איש כופר לנפשו כי אלה ארבעה מינים הם רמז לארבעה איברים שבגוף שהם עיקר פעולות האדם בין לכל המצוות בין לכל העבירות והם העינים והלב והשפתים ושדרה כי היא עיקר הגוף, האתרוג דומה ללב, לולב דומה לשדרה, הדם לעינים, ערבה לשפתים, והיתה כוונת אלהינו מרחם כי האדם בהכשלו בעבירות ארבעה איברים אלו ימצא כופר בארבעה מינים הללו לפי שכל עבירה תמצא כופר בעשות האדם מצוה שכנגדה כי העבירה חולי הנפש היא כמו חולי הגוף שאינו מתרפא כי אם בהפכו והרופא הבקי ירפאנו בשכנגדה, ועל מצוה זו דרשו רז"ל הכתוב כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך. (חמ"י)

ג' – כל עצמותי תאמרנה:

ארבעת המינים שבלולב רומזים גם על כל אבריו של האדם; וכשאדם נוטלם בחג ומברך עליהם לשם ה', הרי הוא כאילו משעבד את כל לבו וכל עצמותיו, ומראה עיניו, וכח דיבור פיו – הכל להשי"ת, ואומר לו: כולי נתון רק בך וכל שמחתי בחג הזה רק בך בלבד. וכל רושם של חטא ועוון שנשאר באדם שחטא באבריו ובחושיו וכחותיו, הכל מתכפר לו בזכות מצוה זו שעושה אותה באהבה וביראת שמו יתברך. וכך אמרו החכמים במדרשם:

"כל עצמתי תאמרנה ה' מי כמוך" (תהלים לה) – לא נאמר פסוק זה אלא בשביל לולב. השדרה של הלולב דומה לשדרה של אדם, וההדס (עלה ההדס) דומה לעין. והערבה (עלה הערבה) דומה לפה, והאתרוג דומה ללב. אמר דוד, אין בכל האברים גדול מאלה, שהן שקולין כנגד כל הגוף, הרי – כל עצמתי תאמרנה:

ועוד, למה באתרוג? שהוא דומה ללב, לכפר על הרחורח הלב. ולמה בהדס? שהוא דומה לעינים, לכפר על סיקור העינים שנאמר (במדבר טו) ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם. ולמה בערבה? שדומה לשפתים, לכפר על ביטוי שפתים. ולמה בלולב? ל"ל מה לולב זה אין לו אלא לב אחד, כך ישראל אין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים: (ס' התודעה)

ד' – רמזי לולב:

אדם נוטל לולב בחג ומברך עליו, הרי הוא מדבק עצמו בקב"ה ובמידותיו, בשלשת אבות העולם וביוסף הצדיק ובמידותיהם, בארבעת האמהות ובמידותיהן. שכן ארבעה מינים שבלולב רומזים עליהם, כמובא במדרש: רבי עקיבא אומר: פרי עץ הדר – זה הקב"ה שכתוב בו (תהלים קד): הוד והדר לבשת: כפת תמרים – זה הקב"ה שכתוב בו (שם צב) צדיק כתמר יפרח: וענף עץ עבת – זה הקב"ה שכתוב בו (זכריה א): והוא עמד בין ההדסים: וערבי נחל – זה הקב"ה שכתוב בו (תהלים סח): סלו לרכב בערבות:

דבר אחר: פרי עץ הדר – זה אברהם אבינו שהדרו הקב"ה בשיבה טובה וכו': כפת תמרים – זה יצחק אבינו שהיה כפות על גבי המזבח: וענף עץ עבת – זה יעקב אבינו; מה הדם

ימי שמחתנו – חג הסוכות

זה רחוש (מרובה) בעלים, כך היה יעקב רחוש בבנים: וערבי נחל – זה יוסף; מה ערבה זו, כמשה ויבשה לפני שלשת המינים, כך מת יוסף לפני אחיו:

דבר אחר: פרי עץ הדר – זו אמנו שרה שהדרה הקב"ה בשיבה טובה וכו'; וכפת תמרים – זו אמנו רבקה; מה תמרה זו יש בה אוכל ויש בה קוצים, כך העמידה רבקה צדיק ורשע: וענף עץ עבת – זו אמנו לאה; מה הדם דחוס בעלים כך היתה לאה דחוסה בבנים: וערבי נחל – זו אמנו רחל, מה ערבה זו כמשה ויבשה לפני שלשת המינים, כך מתה רחל לפני אחותה: (ס' התודעה)

ה' – רמז ג' הדמים לזכור מעשה ג' אבות:

וקבלו חכמים ז"ל קבלה אמיתית שצריך לאגוד עם הלולב שלשה בדי הדם לא פחות ולא יותר כדי שזכור בזה שלשלת היחס וגזע קדושת אבותינו אברהם יצחק ויעקב שהם דומים לעלי הדם הנאחזים כולם במקום אחד ואחדותם היתה אחדות שלימה לא הסיחו דעתם מקדושת בורא עולם יתברך ולעולם פנו למעלה.

וכן צריך לנו שאנו מגזעים ומשורשים לאחוז את מעשה אבותינו בידינו ולייחד לבבנו יחוד גמור לעבודת אלהינו כי אינו דומה רשע בן רשע החוטא לרשע בן צדיק, כמו שפירשו הקדמונים ז"ל בפסוק וזכרתי את בריתי יעקב וכו' האמור בתוך הקללות כי הוא גם כן מן התוכחות כי אמר אלהים אזכור לך לכף חובה שאתה מזרע אבות הקדושים ועם כל זאת לא הלכת בדרכיהם הטובים ראוי לעונש כפול. (חמ"ו)

ו' – רמז על האחדות וייחוד ה' ממצות הדם ולולב:

ועל כן ציונו הוא יתברך כי הדם הכשר למצוה צריך שיהיה עולה קיני קיני ובכל קן וקן שלשה עלין מסבבים את עצו מסודרים בסידור נאה ומיושר לא זה למעלה מזה ולא זה למטה מזה והוא ענין חיבור ואחדות שזה שכולם פונים אל מקום אחד, כן צריכין ישראל להיות דומים לאבותיהם הקדושים שיהיו כולם קשר אחד ואגודה אחת ואחדות שזה שלב כל אחד יפנה אל מקום אחד, ואל ישעו בדברי שקר איש לעברו מקצתו חס ושלוש כי בענין תלונתם נאמר אין מלך בישראל איש כל הישר בעיניו יעשה.

ובענין התוכחות נאמר והתברך בלבבו לאמר וכו' בשרירות לבי אלך, וזו רעה גדולה אשר בסיבתה באה אלינו הצרה הזאת ותתך עלינו האלה והשבועה והחבל אווינו ונפרע פארינו וזבול מקדשינו חרב בעונינו, ועוד הגלות המר והנמחר לא שכך מעלינו על כי עדיין אנו באיולתנו עון שנאת חנם מרקד בתוכינו אשר בעבודה שממה עירנו וחרב בית מקדשנו, ואם אנו עדיין מחזיקים בטומאתינו איך ולמה נצפה לבנינו ועוון השנאת חנם גורם להרבנו עדיין חס ושלוש אוי לנו מיום הדין וכו', ולכן ציונו האל יתברך להביא את המין הזה בתוך המינים האחרים להראות לנו יחוד העלין האלו ואחדותם אל מקום אחד ומהם נלמוד לייחד לבבנו יחוד גמור ושלם כולנו אל מקום אחד אל אבינו שבשמים.

וכן הוא גם כן רמז מצות הלולב אותיות ל"ו ל"ב, לרמז כי ענין המצוה הזאת וכוונתה לייחד שם שמים בכל לבו ובכל נפשו שיהא לבו שלם עם אביו שבשמים, וכמו שהלולב מקשר כל העלים שבו ונעשה הכל אגודה אחת וקשר אחד בלי פירוד ביחוד גמור כך צריך

ימי שמחתנו – חג הסוכות

האדם שיקשר כל דעותיו ומחשבותיו ויפנה הכל אל מקום אחד, אחד הוא אלהינו יתברך ויתעלה. (חמ"י בשם סדר היום)

– במצות האמונה בייחוד ה' ומעלת האחדות בישראל:

כי עיקר התורה והמצוות להאמין באחדות הקדוש ברוך הוא כמו שכתב הרמב"ם ז"ל, מצוה ראשונה להאמין שיש שם אלוה ואשר הוא אחד שנאמר ה' אלהינו ה' אחד והיינו האמונה, ואמרו ז"ל בא חבקוק והעמיד כל התורה על מצוה אחת שנאמר "וצדיק באמונתו יחיה", היינו אמונת אחדות הקדוש ברוך הוא.

והדומה לזה הוא האחדות הנמצא בישראל כמו שאמרו ז"ל נאמר בעשו נפשות ונאמר ביעקב שבעים נפש – אחת, לפי כי עשו הוא עובד לאלהות רבים הם נפשות חלוקים אמנם ישראל שעובדים לאלוה אחד הם כולם נפש אחת, ועל זה נאמר הלא אב אחד לכולנו אל אחד בראנו מדוע נבגוד איש באחיו כי אם מצד הגוף חייב כל איש ישראל לאהוב איש את אחיו מפני כי אב הנקרא אח"ד הוא אברהם אבינו עליו השלום שנאמר אח"ד היה אברהם ואם מצד הנפש אל אחד בראנו, אם כן מדוע נבגוד איש באחיו כי ראוי ומוכרח להיות ולהמצא בישראל האחדות. (חמ"י)

– התעוררות לעבודת ה' ולאחדות ישראל מרמזי ד' מינים:

ולפי כי העיקר תלוי באחדות שנאמר הלא אב אחד לכולנו אל אחד בראנו לכן באה המצוה הזאת של נטילת לולב לכל אחד מישראל למען יהיה לבו של כל אחד שלם עם הקדוש ברוך הוא כמו שנאמר "תנה בני לבך לי כדי שלא יחטא", והיינו כנגד סור מרע, ואחר כך יקיים ועשה טוב להמצא בו ענין האחדות כי זה עיקר לכל איש ישראל כמו שאמרו ז"ל, הבונה בשמים מעלותיו אימתי בונה בשמים מעלותיו בזמן שואגודתו על ארץ יסדה אשר ישראל הם נעשים אגודה אחת, משל למדינה הבנויה על גבי הספינות כל זמן שהספינות קשורות זו בזו המדינה בנויה נתפזרו הספינות נפלה המדינה.

ולכן להעיד על עיקר האחדות אמרו שצריך שיהיה הלולב עליו דבקות זו לזו, לרמז כי ישראל איש באחיו ידבקו באחדות גמורה זה בזה והם דבקים במלכם בקשר אמין, ולכן אם הלולב נפרדו עליו זה מעל זה והוא שנדלדלו כעלי החריות הוא פסול כי הוא מורה על הפירוד הגמור הנמצא בו בקרב איש ולב עמוק מאחר שנדלדלו משדרה של לולב שהוא העיקר ועתה דומה לחריות של דקל שהם נפרדים כמו שנאמר מאלה נפרדו איי הגוים ולכן הוא פסול.

וכן בערבה הדומה לשפתים בא הרמז ואזהרה לאדם שלא ידבר לשון הרע ואל יוציא מפיו דבר טומאה, ולפי שדרך בעלי לשון הרע לכפור בהקדוש ברוך הוא כמו שנאמר שפתינו אתנו מי אדון לנו ועל כן אמרו ז"ל, ערבי נחל זה הקדוש ברוך הוא כד"א סולו לרוכב בערבות וכו', ולהורות ההפך מבעל לשון הרע הכופר בהקדוש ברוך הוא באה הערבה הדומה לשפתים שאין בהם דופי לא לשון הרע ולא פה דובר נבלה אלא סולו לרוכב בערבות מורה שהוא אדון שלו.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ולכן הוא הדין שהערבה הנקרא צפצפה שעלה שלו עגול ופיו דומה למסר וקנה שלו אינו אדום הוא פסול לפי שפיו דומה למסר שהם שיני רשעים שאוכלים גזל ורבית, ופיו הוא דומה לשל חזיר שהוא פה דובר נבלה ושבועת שוא, ועל כן נקרא צפצפה שקולו מצפצף בדברים בטלים ועליהם נאמר הוגעתם ה' בדברכם, אך הערבה הכשירה עלה שלו משוך כנחל ופיו חלק וקנה שלו אדום, רמז תיקון השפתים בלימוד התורה משוך כנחל על שם והיה כעין שתול על פלגי מים, ופיו חלק לא יהיה נמצא בו שפת חלקות אחד בפה ואחד בלב, וקנה שלו אדום כי על ידי כן שקנה לו דברי תורה פניו הם מאדימים כי חכמת אדם תאיר פניו.

וכן באתרוג הדומה ללב בא הרמז ואזהרה לאדם שיהיה לבו של אדם יפה וטוב ונקי מכל חזויות ומכל פגם כמו האתרוג שצריך להיות יפה וטוב ונקי מכל חזויות ומכל פגם ואם חסר כל שהוא פסול כי שנים אלה עינא ולבא תרי סרסורי דעבירה נינהו ולפיכך אומר הקדוש ברוך הוא לישראל תנה בני לבך לי, ולכן אם חסר האתרוג הוא הלב ואינו מושלם ביד קונו הוא פסול, וגם רומז על ענין האמונה שנאמר וצדיק באמונתו יחיה ומי שאין בו אמונה נמצא לבו חסר כמו שאמרו בזוהר חסר מהימנותא וכמו שאמר הכתוב גם בדרך כשהסכל חולך לבו חסר ולכן בענין החסרון בכל שהוא פסול. (חמ"י)

ז' – ארבעה מינים כנגד ארבע כתות בישראל:

כל המקום מצות לולב כהלכתה ומכון בה כונותיה, זוכה ומביא שלום ואחדות בישראל ונוטע בלבו אהבה לכל אשר בשם ישראל יכונה, ומקרב עצמו ואת הכל תחת כנפי השכינה וגורם לשכינה שתתעלה ולשם ה' שיגדל כבודו. שכן דרשו החכמים במדרשם: פרי עץ הדר – אלו ישראל. מה אתרוג זה יש בו טעם ויש בו ריח, כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ומעשים טובים. כפת תמרים – אלו ישראל. מה התמרה הזו יש בה טעם ואין בה ריח, כך הם ישראל, יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים. וענף עץ עבת – אלו ישראל. מה הדם יש בו ריח ואין בו טעם, כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה. וערבי נחל – אלו ישראל. מה ערבה זו אין בה טעם ואין בה ריח כך הם ישראל, יש בהם בני אדם שאין בהם תורה ואין בהם מעשים טובים.

ומה הקדוש ברוך הוא עושה להם? לאכדם אי אפשר. אלא אמר הקב"ה: יוקשרו כולם אגודה אחת והם מכפרים אלו על אלו:

ואם עשיתם כך, באותה שעה אני מתעלה. זהו שכתוב (עמוס ט): "הבונה בשמים מעלותו", ואימתי הוא מתעלה? כשהן עשויים אגודה אחת שנאמר (בהמשך הפסוק): "ואגדתו על ארץ יסדה". לפיכך משה מזהירם לישראל "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו'": (ס' התודעה)

ח' – המטוהרים מעוונות זוכים לאחדות:

הנביא משבח את ישראל במידת מסירת נפש שבהם, שמפקירים עצמם באהבתם את ה'; ואף הקדוש ברוך הוא זוכר להם תמיד זכות זו, "זכרתי לך חסד נעוריד אהבת כלולתיך

לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" (ירמיה ב): אלמלא היתה מידה זו טבועה בנפשות ישראל בכל דור ודור, לא היו מזכירין להם תמיד מה שזכו לו פעם אחת בלבד. אלא הקב"ה זוכר לישראל זכות זו לעולם, כי מידה זו להיות נמשכין אחר הקב"ה במסירות נפש גדולה, קבועה וקימת בלבבות בני ישראל לעולם. אלא שאין ישראל זוכין לגלות בלבבותם מסירות נפש לאהבה את ה', אלא ע"י אחדות והתכללות כל יחיד עם כלל האומה, כמו שנאמר אהבת כלולתיך, וכנאמר במתן תורה ויחן שם ישראל נגד החר (שמות יט) – כאיש אחד בלב אחד. ובאמת גם האחדות מצויה בלב בני ישראל תמיד, לאהוב זה את זה ולהתקשר זה עם זה, אלא שהעוונות מבדילים ועושים מחיצות בינם לבין קונם ובינם לבין עצמם. והם שורש הפרוד שבבני ישראל. כיון שעבר עליהם יום הכיפורים ונטהרו מעוונותיהם, שוב יכולים להיות אחד בלי פרוד ובלי מחיצות מבדילות כלל. אז באים ימי החג ונמשכין אחר הקב"ה ללכת אחריו לסוכתו, באיזו זכות? בזכות אהבת כלולתיך, שמתאחדים ומתאגדים כל הכתות בישראל לאגודה אחת, לעשות רצון ה' בלב שלם ובאהבה, וזה מה שרמוז בארבעת המינים שבחג הסוכות: (ס' התודעה)

ט' – כנגד שבעה רקיעים; כנגד כל התורה כולה:

גדול כח מצוה זו של ארבעת המינים בחג, שכל הנוטלם ומברך עליהם ומתפלל בהם, נפתחים לפניו כל שבעה הרקיעים ותפילתו מגעת עד כסא הכבוד, ורמז לדבר זה כתוב בספרים: לולב – אחד; אתרוג – אחד; בדי הדם – שלשה; בדי ערבה – שנים, הרי שבעה בין הכל, כנגד שבעה הרקיעים:

שקולה מצות לולב למי שמקימה כהלכתה, כאילו קים כל התורה כולה מראש ועד סוף, וכאילו עשה כל תרי"ג מצוות. והיכן זה רמז? בתורה רמז: התורה מתחילה באות ב' ומסתימת באות ל'. הנביאים מתחילים באות ו' וסוף כל הכתובים, אות ל'. הרי אותיות לולב שבהן מתחילים ובהן מסתימים כל עשרים וארבעה כתבי קדש:

אותיות אתרוג, גימטריא שלהן שש מאות ועשרה. צרף אליו שאר שלשה המינים – והרי מנין תרי"ג כנגד כל מצוות התורה: (ס' התודעה)

י' – מזבח כפרה:

אמרו בגמרא: 'כל הנוטל לולב באגודו והדם בעבותו, מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן':

מה טעם השווה החכמים מצות ארבעת המינים למזבח כפרה? רמז נאה יש כאן: אתרוג, לולב, הדם, ערבה – גימטריא של ארבעתם עולה אלף עשרים וארבעה. וכן במזבח היו אלף עשרים וארבע אמות מרובעות. כיצד? המזבח ארכו שלשים ושתים אמה, ורחבו שלשים ושתים. צא וחשוב: שלשים ושתים כפול שלשים ושתים – אלף עשרים וארבע. הרי שענינם של ארבעת המינים כענינו של מזבח הכפרה:

יא' – טעמים ורמזים שונים:

– רמז ללולב שנטל בימין – כי לולב עולה בגימטריא ששים ושמונה, וחכם עולה בגימטריא ששים ושמונה, וכתוב (קהלת י'): "לב חכם לימינו". (וכן גימטריא של ר"ת אלו {לח"ל} – ששים ושמונה):

– לולב עולה בגימטריא אחת עם חיים – ששים ושמונה, לפיכך פסול בו היבש שהוא כמת:
– לולב – לו לב. שאין לו אלא לב אחד לאביו שבשמים:

– "ולקחתם לכם ביום הראשון..."

בחג סוכות נוטלים ארבעה מינים וכוללים אותם יחד בברכת "על נטילת לולב".

מדוע מזכירים בברכה על ארבעת המינים רק את הלולב?

– הואיל ובמינו גבוה מכולן. (סוכה ל"ז ע"ב). ור"ל כיון שבמינו גבוה מכולן חשוב הוא ונקראים כולם על שמו. (כה"ח תרנא' א' נב')

– חז"ל אמרו שכמו שהתמר יש לו רק לב אחד (גזע אחד, בלי פיצול ענפים), כך ישראל יש להם לב אחד לאביהם שבשמים.

– ראשי תיבות של המילים "ו'ל'קחתם ל'כם ב'יום" – לולב.

– חכמי הסוד אומרים: ההדס שעליו משולשין ובדיו שלשה, רומז לשלשה אבות; שתי הערבות – למשה ואהרן; הלולב – ליוסף; האתרוג – לדוד מלך ישראל;
'ההדס רומז לשלשה אבות: משה ואהרן – בדי ערבות: יוסף ללולב חמדת לבבות: דוד – לאתרוג כלה כלולה'. (מתוך פיוט לסוכות, מנהג ספרד):

– פרי עץ הדר – כנגד סנהדרי גדולה שהדורין בשיבה: כפת תמרים – כנגד תלמידי חכמים שכופתים עצמם ללמוד תורה: ענף עץ עבת – כנגד שלש שורות של תלמידי חכמים שיושבים לפני הסנהדרין: ערבי נחל – כנגד ב' סופרי הדינים: (ס' התודעה)

יב' – ד' מינים רומזים למעלת ישראל שאין בהם ג' עבירות:

ועל כן באה המצוה הזאת של הלולב שיתבונן האיש הנלבב כי נוטריקון שלו 'לו לב', כי רחמנא לבא בעי, כי הנה חז"ל אמרו דבראש השנה באים שרי אומות העולם ומקטרגין על ישראל ואומרים הנה ככל הגוים בית ישראל הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז הללו מגלי עריות והללו מגלי עריות הללו שופכי דמים והללו שופכי דמים וכו' ולא ידענו מאן נצח לכן צוה ה' לקחת הלולב להודיע כי דידן נצח, ובחר בלולב יותר מדבר אחר להודיע איך ישראל אין להם רק לב אחד לאביהם שבשמים ואינן עובדי ע"ז חס ושלום ויודעים ומעידים שהוא אחד, וכן נמי איש באחיהו ידובקו אין בהם שפיכות דמים ולא גילוי עריות.

וזה רמזו רז"ל שדרשו, פרי עץ הדר זה הקדוש ברוך הוא וכו' דבר אחר פרי עץ הדר זה אברהם שהדרו הקדוש ברוך הוא בזקנה שנאמר ואברהם זקן וכו' דבר אחר פרי עץ הדר זו שרה וכו' דבר אחר פרי עץ הדר אלו סנהדרין וכו' לפי ששרי אומות העולם קטרגו ואמרו מה אלו אף אלו, לכן צוה ה' לקחת לולב בידו כי כן ארבעה מינים הללו נאמרו בקדוש ברוך

ימי שמחתנו – חג הסוכות

הוא וזהו אות לבית ישראל כי אין עובדים ע"ז אלא לבם הוא מכוון להקדוש ברוך הוא כנזכר וארבעה מינים אלו הם רמזים בשמו הגדול כאשר יבא לקמן. וכנגד מה שקטרגו שהם מגלי עריות הנה אלו ארבעה מינים דומים לאבות ולאמהות הקדושות להעיד שהם בני אבותיהם לפי שהבא על הערוה הוא פוסק את החבל כמו שאמרו ז"ל בפסוק "וחבל נמריץ", כי כל איש ישראל מושרש עד אברהם אבינו עליו השלום כחבל זה שהוא משולש משלשה חוטים, כך ישראל כולם הם בני שלשה אבות ולכן הלולב ומינוי יעידון כי ישראל הם בני אבותיהם ואין בהם גילוי עריות. ולענין שאמרו שיש בהם שופכי דמים הנה לולב ומינוי רומזים לסנהדרין ואם יש בהם שופכי דמים נידונים לפניהם, אם כן לולב ומינוי יעידון כי שקר טוענים שרי אומות העולם לומר מה אלו אף אלו וזה לנו לאות לולב ומינוי, וזהו שאמרו דבנטיילת הלולב ומינוי אות היא כי דידן נצח לאומות העולם, וכן נמי יהיה לאות ולזכרון לנו עדת ישראל שימצאו בנו העיקרים הללו שאנו מראים בלולב ובמינוי לבלתי ימצא בנו חס ושלום ע"ז גילוי עריות שפיכות דמים ולא יהיה הלולב תחת פניגור קטיגור. (חמ"י)

פרק ד' – סגולת ד' מינים

ומי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב" בשמוע כל הסגולות האלו אשר נקבצו באו בארבעה מינים הללו ולא ירדוף אחריהם כאשר ירדוף הקורא בהרים לקנות ארבעה מינים הללו לתועלת נפשו וגופו, אך לא יהיה חס ושלום כוונתו לתועלתו אלא יעשה הדברים לשם פועלן וממילא סוף הכבוד לבא. (חמ"י)

א' – תוכחה לרדוף אחר מצות ד' מינים וביאור סגולותיהן:

וראוי לכל איש ישראל לתת אל לבו לרמזי כל אלה הדברים להחזיק במוסר אל ירף לבו מעבודת קונו ולאחבה וליראה את השם הנכבד והנורא ולדבקה בו תמיד כל השנה כמו בימי התשובה ממש, כי ליראי ה' ולחושבי שמו תמיד כל הימים יאות אליהם להיות להם לבם שלם וחרדים לדבר ה' ממש כמו בעשרת ימי תשובה ובפרט בחגים ובמועדים אשר קרוב האדם בהם על ידי מאכל ומשתה לחטוא בהם חס ושלום, צריך להיות נזהר במאכלו ובמשתנו הרבה מאד ותהיה יראתו על פניו לבלתי יחטא ויאבד טובה הרבה, שעל כן באו ארבעה מינים הללו בחג הקדוש הזה אחר יום הכפורים לעורר לבב העם אל התשובה פן יחרסו אל מעשה ה' אשר עשו ושכו אל ה' בראש השנה ויום הכפורים חס ושלום, וזה ממדת טובו יתברך כי לא יחפוץ במות המת ורצה לזכות את ישראל ולפיכך הרבה להם מצוות מרובות בחג הקדוש הזה להטיב לנו החתימה לחיים טובים ולשלום.

ועל כן נאמר ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כל מקום שנאמר לכם רוצה לומר להנאתכם, יען כי כל אחד מהארבעה מינים הללו יש לו סגולה נפלאה כמו שהגיד הרב הקדוש האר"י זלה"ה כי לולב בגימטריא חיים לרמוז כי ממנו תוצאות חיים לאדם בעולם

ימי שמחתנו – חג הסוכות

הזה, ואף כי אחרי מותו יעמד חי לפני ה'. וכן הדם גימטרייא חיים, ומסגולת המצוה הזאת גם כן להיות זוכה לזרע כשר וח'כם שח'כם בגימטרייא הדם, וכן לולב עם המלה, וכן ערבה גימטרייא חכם וצדיק עם הכולל לרמוז שהזהירים במצוה זו זוכים לזרע כשר וצדי'ק, וכן אתרוג בגימטרייא תורה עם הכולל לרמוז שעל ידי זהירות קיום מצוה זו זוכה להיות לאדם לב טוב להבין ולהשכיל בחכמת התו'רה, וגם הוא בגימטרייא תר'י ועם שלשה מינים הם תר'י'ג לומר ששקולה מצוה זו נגד תר'י'ג מצוות התורה.

כי על כל אלה ראוי לכל איש הירא וחרד לרדוף אחר מצוות אלו בימים האלו, כי אם בשאר הימים כל אדם רודף אחרי מצוות ה' כי מהם תוצאות חיים כל שכן וקל וחומר בימים האלה ובזמן הזה כי עדיין משפט האדם תלוי ועומד עד יום החתימה כי אז ספרי חיים וספרי מתים לפניו פתוחים ואז נכתבים ונחתמים בטבעת המלך, כי ראוי לרדוף אחר המצוות האלו שסגולתם להוסיף חיים ואז בודאי כי יזכה להחתם בספר חיים טובים הן מצד המצוה אשר פעל ועשה להכריע כף זכויותיו והן מצד שסגולתם היא להוסיף חיים. (חמ"י)

ב' – במצות ד' מינים ממשיך שפע וחיים לכל העולמות:

וכן כל הסגולות הנזכרות שבם כי מהם תוצאות חיים הכל כאשר לכל, הוא מפני כי כל מעשה המצוות האלו ראשם מגיע השמימה להמשיך חיים אל המלך ה' צבאות ש"מו מהמדות העליונות החכ"מה והבי'נה כנודע לבאים בסוד ה', כל מין ומין בפני עצמו כמה המשכות עליונות עושה למעלה וממנו משתלשל ויורד שפע רצון ברכה ונדבה בכל העולמות ומשם לבני אדם מוסיפין חיים ברכה ושלום לעומת מה שפעלו ועשו על ידי מעשה המצוות האלו.

ג' – מעלת הקונה לולב הקהל לזכותם וסגולתו לתקון פגם הברית:

– וגדול שכר האיש המזכה את הרבים לקנות לולב הקהל לזכות את הרבים ולצאת בו ידי חובתם וזכות הרבים תלוי בו, ומה טוב חלקו ומה נעים גורלו כי הן היום הקדוש ראשון הוא לחשבון עונות הוא מזכה את הרבים בו ביום מובטח הוא שלא תבא שום עון אשר חטא על ידו כמו שאמרו "כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו".

– ומי שדואג נפשו על כי ראה קרי בליל יום הכפורים שאמרו עליו ידאג כל השנה והשיגה ידו במצוה הזאת, ישתדל בכל הונו וממונו לקנות ולזכות את הרבים נגד מפת הזרע שהיא נשמה עשוקה ביד החיצונים, עתה יזכה את נפשות בני ישראל במצוה הזאת ועל ידי כך יוציא אותה הנשמה העשוקה משם ולהכניסה אל הקדש פנימה, ועל ידי הברכות שמברכים כולם מתקן מה שפגם המשכת הטפה למעלה לחוץ והחזיר הטוב אל הרע, עתה על ידי הברכות יתוקנו וישובו אל הקדושה כי כן כחם של הברכות להמשיך שפע ורחמים להחזיר הדברים ליושנם.

ד' – סגולת מצות לולב לתקון פגם הברית:

וכל עיקר מצוה זו הוא סוד ייחוד וזווג מדות העליונות והנענועים גם המה באים להמשיך את החסדים ולהמתיק את הדינים כנודע מדברי רבינו האר"י זלה"ה, על כן מצוה זאת היא תקון גדול למי שנכשל בעון ש"ז לבטלה לייחד הלולב והאתרוג יחד סוד קודשא בריך הוא

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ושכינתיה, נגד מה שהפריד לשכינת עוזינו בהמשכת הטפה לחוץ, עתה יוקשרו ויעשו כולם אגודה אחת, וכמו שבחטאו נסתלקו החסדים למעלה כך על ידי הנענועים ממשיך החסדים לחמתיק את הדינים כאמור, וטוב ויפה לכל האיש הירא לכוין בכל זה ובכך חס"ד ה' מעולם ועד העולם על יראיו אמן.

ה' – אתרוג:

– והאתרוג עושין אותו מרקחת בסוק"ר אחר החג, להעלותו על השלחן בליל ט"ו בשבט ר"ה לאילנות בכלל הפירות שיברכו עליו מאנשי הבית איש או אשה, ומ"ג אם היא הרה ללדת, וגם ליתן ממנו למקשה לילד, שאומרים שהיא סגולה שתלד בריח ולא בצער ויצא הולד בר קיימא לחיים טובים ולשלום, כשאוכלת ממנו באותה שעה. (כה"ח)

– סגולה ללידה קלה, לאחר הושענה רבה, תחזיק בידה אתרוג כשר (אשר קיימו באתרוג את מצוות הנענועים וההקפות) ובטרם נגיסת פיטם האתרוג (או האתרוג עצמו) תאמר: (אין לעשות זאת בהושענא רבה עצמו כיון שהוקצה האתרוג למצוותו ע"פ פסק מרן הגר"ע יוסף זיע"א בחזו"ע סוכות בהערה על דברי 'הנזירות שמשון' אשר הביאם בספר מל"ח לגר"ח פלאגי זיע"א).

רבנו של עולם בגלל חוה שאכלה מעץ הדעת שהיה אתרוג גרם אותו חטא מיתה בעולם וצער העיבור והלידה, רבנו של עולם כמו שלא נגסתי מאתרוג זה בשבעת ימי החג שעברו, כך לא הייתי אוכלת מעץ הדעת ולא הייתי עוברת על ציווי שציוה הקב"ה לאדם וחוה לא לאכול מפרי עץ הדעת והיום שנגסתי אין בזה איסור כי אין בו מצוה אלא תקבל פיצוץ את תפילתי ואת תחינתי שלא אנזק מלידה זו ותושיעני לילד בנחת ובלי צער ולא יהיה לי ולא לילדי שום נזק, כי אתה האל המושיע ולישועתך קיינו כל היום. ברוך האל המושיע. (מטה אפרים, נזיר שמשון, מועד לכל חי).

– אדם שהפך לאילם או שהחל לגמגם יניחו בפיו קליפת אתרוג ויחזור בע"ה לדבר כרגיל. (רפאל המלאך)

– סגלה למי שיש לו פאב לב, שיקח את האתרוג שברכו עליו ברח, ויבשל אותו עם מעט פמון, ויסנן את הפנים וישתה שבע לגימות פנגד שבעת ימי החג, ויהיה לו לב בריא וחזק לעבודת ה' ותפלה. (סגולות ישראל. לבוש יוסף)

– עלידי לולב ואתרוג זוכה לאכילה, כי יש בהם פרי, שהם מיני מאכל. (ספר המידות למוהר"ן חלק ב', ו', יג').

ו' – לולב:

– מנהגינו ביום הו"ר לאחר התפלה ליקח הלולב כשהוא קשור עם הדם וערבה ולהניחו ע"ג פתח הבית שהוא ישן בו לשמירה, עד הפסח, ובע"פ לוקחין אותו להשליכו מחציתו בבוקר אל תוך שריפת החמץ ומחציתו לתוך התנור שאופין בו המצות של מצוה. (כה"ח)

ימי שמחתנו – חג הסוכות

– ואחר התפילה יקח הלולב עם מיניו ויתן אותם במקום מיוחד בביתו, ושמענו בשם הראשונים שיש בזה סגולה להיות למשמרת הבית להנצל מכל צרה וגם מכל נדנוד עבירה. (חמ"י)

– נוהגים להצניע הלולב ומיניו בבית במקום שמור, והם סגולה לשמירה מכל דבר רע ומכל חולי ומגיפה. ועצה טובה להניחם בסמוך לפתח הבית לשמירה, ולהנצל מכל צרה. (חמ"י, יפה ללב, סדר היום. מט"א, פסקי תשובות תנא. תמט)

– סגולה לכל בעיות וכאבי גב. להניח את הלולב של החג (ללא ההדסים והערבות) תחת למזרון, וזה בדוק ומנוסה לכאבי גב.

– עלידי לולב ואתרוג זוכה לאכילה, כי יש בהם פרי, שהם מיני מאכל. (ספר המידות למוהר"ן חלק ב', ו', יג').

– נהגו בכמה מקומות בעת שהאישה מקשה ללדת, באים לידה עם הלולב ומתירים את קשרי הלולב בפניה, ואומרים, "ה' יתברך יתיר אותך מקושי לידתך". (נתיבות המערב)

ז' – ערבה:

– סגולה להפטר בזרע של קימא, לבשל את הערבות אשר נחבטו ביום הושענא רבא ולשתותם כי ערבה בגימטריא זרע. (ליקוטי מהרי"ה, פסקי תשובות תנא)

– סגולה לזרע של קימא, יש לקחת ג' כדי ערבה שחבטו בהם ביום הושענא רבא, להוציא מהם את העלים, ולהשחיל לתוכם בשר (כמו שיפודים).

יש להכין את ג' המקלות, אחד לשם האיש, אחד לשם האשה, ואחד לשם הוולד. את הבשר יש לצלות על גבי האש (מנגל). ולאחר מכן, האיש אוכל את הבשר מהמקל שהועמד בשבילו, והאשה אוכלת משלה. את הבשר שבושל לשם הוולד, יש לאכול בשותפות. (בשם המקובל ר"ח שאול דוויק הכהן זיע"א המכונה השד"ה, מגדולי המקובלים בדור הקודם, דיין, ראש ישיבה ורבה של ארם צובא שבסוריה)

– הערבות שחובטים בהן בהושענא רבה. טוב שישמרן בביתו, כי יש בהן סגולה גדולה לפרנסה, ולהנצל מפחדים. וכן המפחד בלילות ומחלומות רעים, וניחן תחת הכרית שישיין עליה, וירוח לו. ואין צורך להניח את כל הערבות תחת הכרית, אלא די שייתן עליה אחד בנילון נצמד, ושכב וערבה שנתו. (יפה ללב, המדות, פסקי תשובות תנא)

– המנהג להניח את הערבה מעל פתח הבית, סגולה לשמירה לכל ימי השנה. (ר"ח פלאג'י זיע"א ברוח חיים ובמועד לכל חי)

– יקח איתו בדרכים ערבות שחבטו בהם בהושענא רבה, סגולה לשמירה בדרכים. (מנורת המאור נר ג' כלל ד').

– היוצא לדרך יקח מעט ערבות שהשתמש בהן להושענות או שלפחות ידע היכן הן מונחות בביתו ובשעת סכנה יאמר: "אני והוא הושיעא נא". (ר"ח פלאג'י זיע"א)

ימי שמחתנו – חג הסוכות

– היוצא לדרך יקח עימו ערבות שחבטו בהם בהושענא רבה וישים אותם ברכב שלו וינצל מתאונות, שנאמר בתהילים ס"ח "לרוכב בערבות". (ספר המידות רבנו נחמן מברסלב זיע"א)

– 'הושענות (ערבות) חבוטים מסוגלים לבטל הפחד'. והיה בהני"ח היכא שמניחין אותם בביתם במקום משומר כמדובר. (כף החיים סימן תרס"ד אות ס' בשם רבי נחמן מברסלב זצ"ל בספר המדות ערך פחד א' טז')
והאיש הירא מפחד לילה בחלום (חלומות רעים), תניחם ותשימם בכר מראשותיו שישן עליו. [יפה ללב ח"ב אות ט"ו, כה"ח שם א"ס]

– בספר עטרת תפארת של מרן הבן איש חי זיע"א כתב, לייבש את עלי הערבות של החבטות ולטחון אותם כמו טבק ולעשות מהם סיגריה, ויעשנו האיש והאשה בזמן הראוי ויזכו לזרע של קיימא (לא להכניס לריאות), ועוד כ' שם כמה סגולות להפקד בילדים.

– עֲלֵי־יָדַי עֲרֵבִי נָחַל זֹכָה לְשִׁתָּיָה. (ספר המידות למוהר"ן חלק ב', ו', יג').
– ובס' התניא תלי תניא בערבה לבד שכתב וז"ל ומנהג פשוט בידינו שקבלנו מאבותינו לאחר שגמרו מצות הערבה ביום הו"ר כשיוצאין מבחכ"נ כל אחד ואחד מוליך הערבה לביתו ומשימין אותה סמוך לראש מטתו לחיבוב מצוה, ומנהג כשר הוא עכ"ל. (כה"ח)

ח' – הדם:

לחיזוק הראיה ולריפוי העיניים, להרתיח ההדסים במים, ולרחוץ את העיניים בחליטה זו.
– עֲלֵי־יָדַי הָדָם זֹכָה לְחֵיוֹת הַנְּשָׁמָה. (ספר המידות למוהר"ן חלק ב', ו', יג').

מצות סוכה

א' – מקור הדין למצות סוכה

כתוב בתורה (ויקרא כג', מב') – "בַּסֻּכּוֹת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֹשְׁבוּ בַּסֻּכּוֹת. לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַּסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם":
שישה חדשים קודם שיצאו ישראל ממצרים פסק מהם השעבוד והיו יושבים בבתיהם אשר במצרים בטוחים ושלוים ובתיהם מלאים כל טוב, שהיו המצרים מבקשים קרבתם של ישראל ושפעו עליהם כל טובה. ואף פרעה הרשע וכל עבדיו שדלו את ישראל שלא יצאו ממצרים וכל טוב ארץ מצרים יתן להם. וכשהגיע יום הגאולה כתיב (שמות יב') "ויסעו בני ישראל מרעמסס סכתה, כשש מאות אלף רגלי הגברים לבד מטף. וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר מקנה כבד מאד".

שישים רבוא גברים מבין עשרים שנה עד שישים שנה, הוסף עליהם שישים רבוא טף וזקנים הרי מאה ועשרים רבוא זכרים. ועליהם הוסף מאה ועשרים רבוא נקבות וערב רב – הרי כשלש מאות רבוא שעזבו בתיהם ומשכנותיהם ועריהם וכל טוב אשר בהם, והלכו אחרי ה' למדבר אשר אין שם בית, ולא צל, ולא אוכל, ולא מים, המדבר הגדול והנורא, נחש שרף ועקרב! ולא שאלו את אלקיהם איה תביאנו, והיכן נמצא מחסה משרב וקור ומאין יבוא מרפנו ומזוננו:

מרעמסס – סכתה. מרעמסס לסוכות, מאה ועשרים מיל, מהלך שלשה ימים של אדם בינוני, קל וחומר לטף וזקן עם כל הכבודה שלקחו אתם – שבעה ימים או יותר. והם הגיעו לסכות באותו היום ובשעה קלה, כדבר שכתוב (שמות יט'): "ואשא אתכם על כנפי נשרים".
ללמדך שכל ההולך בדרך ה' ושם עליו מבטחו אין הקדוש ברוך הוא עוזבו, ומראה לו נפלאותיו:

הגיעו לסוכות חנו שם עד למחרת. יש מחכמינו אומרים, שהקב"ה עשה להם שם סוכות ממש; ויש אומרים שהקיפם בשבעה ענני כבוד: אחד מתחת לרגליהם כמין מרבץ, אחד למעלה מראשם לצל, ארבעה מארבע רוחות, וענן שביעי לפנייהם לנחותם הדרך, וכל ישראל ישבו בסוכה אחת, סוכת ענני הכבוד:

ואלו דברי אלקים חיים. תחילה עשה להם סוכות ממש, ובשכר שעזבו בתיהם במצרים וישבו בסוכות ארעי ולא רגנו אחרי אלקיהם, זכו והקיפם הקב"ה בענני הכבוד:

ימי שמחתנו – חג הסוכות

יש מפרשים כי בסכות הושבתי – בכל ארבעים שנה שהיו במדבר, בלא ישוב ונחלה. וצונו לזכור זאת בבואנו אל ארץ נושבת ובתים מלאים כל טוב – לכל ירום לבבנו לומר 'כחי ועוצם ידי' וכו'.

יש מפרשים כי בסכות הושבתי – במחנה המלחמה של סיחון ועוג (שבתשתי היתה) ושל יהושע בן נון (שכן דרך המחנות יושבין בסכות – עיין שמואל – ב' יא'), למען ידעו כי לי הארץ ואני כבשתי לפניהם כשחנו בסכות, ויקימו מצוות התלויות בה: (ס' התודעה)

פרק ב' – הטעם לסוכה

א' – כתב מרן בשו"ע (ס' תרכה) – "בסכות תשבו שבועת ימים וגו' כי בסכות הושבתי את בני ישראל", הם ענני כבוד שהקיפם בהם לכל יכם שרב ושמש.

ב' – סוכות ולא בתים:

יכול היה הקדוש ברוך הוא לעשות נס לצבאותיו ולהושיבם בית גם במדבר, כשם שעשה להם נס בהושיבם בסוכות ובהקיפם בעננים, היפלא מה? דבר? אלא לכך הושיבם בסוכות בדירות ארעי, למען ידעו דור גאולים וידעו כל דורותיהם אחריהם, כי אין מושב בית ואין מקום דירה אלא זה שה' בונה אותו, ואם ה' לא יבנה – שוא עמלו בוניו. רצונו, הופך בתי רשעים ושם בתיהם קבריהם כמהפכת סדום ועמורה; רצונו, נותן בים דרך ושם מדבר לישוב, וענני שמים – מחסה ממטר:

פרעה וכל עמו תקיפי עולם היו באותה שעה יותר מכל העמים, עשירים היו וחזקים ויבטחו ברוב עשרם ויתגאו בגבורתם, ויבנו להם את פיתום ואת רעמסס, ויאמרו: איש לא יבוא בגבולנו וגם איש לא יצא מתחומנו, לנו היאור והוא אלקינו הזן ומפרנס אותנו:

עתה ידעתי (שמות יח) – 'אמרו: מתחילה, לא היה עבד יכול לברוח ממצרים, שהיתה סגורה ומסוגרת, ועכשו – הוציא ששים רבוא בני אדם ממצרים!':

וגם ישראל שבאותו הדור כבר רפים היו באמונתם וכבר שקעו במ"ט שערי טומאת מצרים, ויאמינו כי לגבורים הכח, ולעשירים הבטחון, ולעריצים הממשל. לא בקשו ישראל אלא להסיר מעליהם את השעבוד מעט, ויהיו כמו כל המצרים:

אז שמר הקדוש ברוך הוא את הבטחתו לאברהם יצחק ויעקב אבותיהם, ויוציאם ממצרים בכח גדול, ויכבדם, ויטהרם מתועבותיהם, ויראה להם את יד ה' המושיעה והגואלת, ושהיא נאדרי בכח יותר מכל אדירי הכח בעולם. תקיפי עולם נשברו לפני ישראל, וגם כל איתני הטבע נכנעו מלפניהם. וכל כך למה? כדי ללמדם שירפו מכל אמונות ההבל ויתחזקו באמונת ה' לבדו: היאור, אינו אלקים – שכבר הכהו ה' והפך מימיו לדם! הבית, אינו מבטח – שכבר עלה הצפרדע מן היאור ומלאו כל הבתים! האדמה, אינה משענת – שכבר הוכתה על ידי בריה שפלה, הכנים! העם, אינו מבצר – שכבר שלחתי הערוב ונפלה הבהלה בכל העם! המקנה, אינו מעוז – שכבר היתה ידי בכל מקניהם! העונג, אין בו ממש – הנה אבק יצא מיד משה, ויך בשחין וביסורי הרפה את כל מצרים! חוקות הטבע, אפס ואין – הנה נפל הברד במצרים אשר כמוהו לא היה! עצי השדה, תוהו – הנה אכל הארבה כל עץ השדה!

ימי שמחתנו – חג הסוכות

השמש והירח וכל צבאות השמים, שלי הם – שכבר כסה חשך אפלה את אורם, וימש חשך! וכל בכור, וכל ראשון, וכל גדולה, מאפס נחשבו – וה' הכה כל בכור בארץ מצרים – אין עוד מלבדו!

ואתם בני אהובי, לא עבדי פרעה אתם, ולא עבדים לכל אליליהם, ולא משועבדים לאמונותיהם – עבדי אתם, ואוציאכם מיד פרעה ואגאלכם מכל הבליו – צאו מכל מחסה שאינו מחסה; עזבו בתייהם ומבצריהם, ובואו, חסו בצל כנפי, והוא לכם מחסה אמת ויציב. ארמונותיהם פאר ובתייהם כבוד – אך לשמצה ולדראון עולם יהיו למו, ואתם – בענן שאין בו ממש, אקיפכם, והוא יהא לכם כבוד עולם.

ויסעו בני ישראל מרעמסס – סכתה – מערי המסכנות ומבתי המבצר של פרעה, נסעו, ויבואו לחסות בצל סוכתו של ה' אלקים אמת:

עוד בטרם יצאו ממצרים כבר שחטו את אלילי מצרים ויעשו להם הפסח ויקבלו עליהם מלכותו של הקדוש ברוך הוא. קדושין עשה להם הקב"ה בדם הפסח במצרים, ועכשו נכנסו תחת חופתו בצל סוכתו, וה' קנה את עמו קנין עולם: (ס' התודעה)

ג' – כשיושב האדם בסוכה, טוב שיכוין שציונו הקב"ה לישב בסוכה זכר ליציאת מצרים, וזכר לענני כבוד שהקיפם הקב"ה.

ואיתא בספרי (פרשת בהעלותך י' לד), "וענן ה' עליהם יומם", שבעה עננים היו, ארבעה מארבע רוחות העולם, ענן למעלה, וענן למטה, וענן אחד מלפניהם, הגבוה מנמיכו, והנמוך מגביהו, וחורג את הנחשים והעקרבים, ומכבד ומרביץ לפניהם. לכן נצטוונו לישב בסוכה שבעת ימים.

– דפנות הסוכה – מרמזים ש'הקדוש ברוך הוא מחבק אותנו'.

אמרו חכמינו זכרונם לברכה, מעיקר הדין צריך שתהיינה לסוכה שלושה דפנות, שתי דפנות כהלכתן, והדופן השלישית מספיק אפילו שתהיה ברוחב טפח.

ואומר רבינו האור החיים הקדוש זיע"א שכאשר נתבונן נראה, שצורה של שתי דפנות כהלכתן, ודופן שלישית אפילו טפח, זה נראה כמו צורה של האות פ"א סופית פ'. וגם כשאדם פושט זרועו וכופף אותה דומה לאות פ'.

והרמז בזה הוא, שעד סוכות ימינו של הקדוש ברוך הוא היתה 'פשוטה' לקבל שבים, ועכשוו שעברנו את הימים הנוראים, את חודש אלול וראש השנה ויום הכיפורים, וחזרנו בתשובה, אזי הקדוש ברוך הוא כופף ידיו ומחזירה אליו ואנחנו בתוך זרועו כביכול, ומחבק אותנו על ידי שאנחנו נכנסים לסוכה.

ד' – כבימי צאתנו מארץ מצרים:

"כל האזרח בישראל ישבו בסכת. למען ידעו דרתיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים" (ויקרא כג):

בצאת ישראל ממצרים, ברכוש גדול יצאו, ביזת מצרים וביזת הים. באו למדבר – ולא מצאו שם לא זרע ולא קציר ולא מים, לא בית ולא מלון – מה הנאה יצאה להם מכל רכושם? אמר להם הקדוש ברוך הוא: קחו כל כספכם וזהבכם ושאר חפצי יקר שעמכם ושימו בכליכם;

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ואכלתם לחם מן השמים, ושתייתם מים מן הסלע, שמלותיכם לא יהו בלות מעליכם, ונעליכם לא תבול מעל רגליכם, עלי כל פרנסתכם. וכי תאמרו: הן רכושנו רב ומה נועיל בו? – תנוהו לעבודת המשכן. וזאת התרומה אשר תתנו, זהב וכסף ונחשת וכו' ועשיתם לי מקדש ושכנתי בתוכם, ומעלה אני עליכם כאילו פרנסתם אותי ברכושכם:

אף לאחר שהגיעו ישראל אל המנוחה ואל הנחלה, ויגעו כל השנה בשדותיהם ובכרמיהם ונתנה הארץ יכולה ועין השדה נתן פריה; כיון שאספו ברכתם לכיתם, מיד הם יוצאים מבתיהם, ונכנסים לדירות ארעי "למען ידעו דרתיכם כי בסכות הושבתיו", והברכה של עכשו לא ברכת האדמה היא, אלא ברכת ה' היא תעשיר וכשם שברכתי אני אתכם, אף אתם – ברכוני בני, במה שברכתיכם – "והגתם אתו חג לה' שבעת ימים בשנה" (שם):

לא נאמר "שבעת ימים בשנה" על חג הפסח, אלא שבעת ימים סתם; ובחג הסוכות נאמר: "שבעת ימים בשנה", לומר לך: **ששמחת שבעת ימים אלה ששמחים לפני ה' במצוותיו ובסוכתו, נחשבת להם כאילו שמחו לפני ה' כל השנה, וכל עמלם שעמלו בכל השנה, רק למענו יתברך עמלו ולכבודו:**

ובזכות מבטח עוז שישראל בוטחים בהקב"ה ומניחים ברכת הארץ בעבור ברכות שמים מעל, אף הקב"ה פותח להם שערי ברכה וחותרם לטובה בדין המים שהוא בחג הסוכות (כדלהלן), לפיכך נאמר לעתיד בגויים אשר לא יעלו לחוג את חג הסוכות (זכריה יד') – "ולא עליהם יהיה הגשם", ובישראל כתיב: "ויבוא כגשם לנו" (הושע ו') – שחוסים בסוכת שלומו: (ס' התודעה)

פרק ג' – סוכות בתשרי ולא בניסן

הרי שנצטוו ישראל לצאת מבתיהם ולשבת בסוכות בחמשה עשר לחדש השביעי, לזכר הסוכות שהקדוש ברוך הוא הושיבם בצאתם ממצרים, והלא יציאת מצרים בניסן היתה והיה ראוי לעשות את הזכר בתקופת המאורע הראשון, בניסן, ולמה נצטוינו על תשרי? כמה טעמים לדבר זה.

א' – כתב הטור (סי' תרכה), **הטעם** שנצטוינו לעשות סוכה בחדש תשרי, ולא בחודש ניסן, שהוא זמן יציאתנו ממצרים, לפי שחודש ניסן הוא בתחלת הקיץ, ודרך כל אדם לעשות סוכה לצל, ולא היתה ניכרת עשייתנו שהיא לפי מצות הבורא יתברך, ולכן ציונו השי"ת לעשות הסוכות בחדש השביעי, שהוא תחלת החורף, שהוא זמן הצינה והגשמים, ודרך כל אדם לצאת מסוכתו ולישב בביתו, ואילו אנחנו יוצאים מן הבית לישב בסוכה, ובזה יראה לכל שאנו עושים כן בשביל מצות המלך שציוה עלינו לעשותה.

ב' – ועוד אמרו חכמים (ילקוט שמעוני) 'למה אנו עושים סוכה אחר יום הכיפורים? לומר לך, שכן אתה מוצא בראש השנה יושב הקב"ה בדין על באי העולם, וביום הכיפורים הוא חותם את הדין, שמא יצא דינם של ישראל לגלות? ועל ידי כן עושין סוכה וגולים מבתיהם לסוכה:' (ס' התודעה)

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ג' – כתב בחמדת ימים (א"ט) – במדרש (ילקוט שמעוני) אמרו, למה עושים סוכות אחר יום הכפורים כלומר שהיה ראוי להיות אחר הפסח כמו שנאמר "כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים", **שאם יצא דינם חובת גלות יהיו גולים**, וזה יפלא לכל קורא וכי בזה יפטרו מן הגלות והוא יושב כמלך במושב ומצטער פטור מן הסוכה. אכן דיברו ברמז עמוק כי הנה נודע מה שאמרו בתקונים, בינה אתקריאת סוכה בגין דמסככת עליהו שבעת ימי סוכות דאינון בנהא שבעת ימים תחת אמו, ועל כן אמרו שאם יצא דינם חובת גלות יפטרו בשיבת סוכה, יען אתיהיב בה ברשותא כל חירו דעבדין כל חירו דכולא כל חירו דחייביא לדכאה לכלא, כמו שאמרו בזוהר, ועל זה נאמר "כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים", כי לולי שנגלה עליהם אם הבנים שמחה דבה חירו דכולא, לא היו נגאלים כמבואר בזוהר ובתקונים בכמה מקומות בטעם דאידכר יציאת מצרים באורייתא חמשים זמנין לרמוז כי יציאת מצרים מסטרא דיוכלא שנת החמשים שנה כנודע.

ומן הדין היה לעשות הסוכה בפסח כי אז נגלה עליהם נהורא דאימא וגם פסח שבעת ימים תחת אמו קרינון ביה, אלא בחר הוא יתברך להיות אחר יום הכפורים לרחם על בני ישראל מתוקף גזירת הדין שאם יצא דינם חובת גלות ויגלו למקום מים הרעים חס ושלום יפטרו בהסתופפם תחת כנפי אמם דבה חירו דכלא כאמור, ועל כן הזמנה מילתא היא תכף אחר יום הכפורים להתעסק בה ולהסתופף בצל עשיית מצותה למחסה ולמסתור תחת כנפיה, יפרוש כנפיה יקחנו יצרנהו כאישון עינה. (ע"כ)

ד' – עוד הוסיפו חכמי הדורות ואמרו טעמים ורמזים בענין זה, מפני מה אמרה תורה **לישב בסוכות בחמשה עשר בתשרי?**

יש שכתבו על דרך הפשט: בתחילה ישבו באהלים, ובהגיע ימות הקור עשו להם סוכות: ה' – אין עושין זכר לענני הכבוד הראשונים, אלה שהקיפום מיד בצאתם ממצרים, כיון שעננים אלה נסתלקו מהם אחר כך, אחר מעשה העגל; אלא עושין זכר לענני הכבוד ששוב חזרו להם אחר כך ולא נסתלקו מהם כל ארבעים שנה:

שכשחטאו ישראל בעגל נסתלקו מהם ענני כבוד, עד שעלה משה למרום שלש פעמים. ובפעם השלישית ירד והביא לישראל מצות הקמת המשכן, לסימן שהקב"ה נתפס עמהם ועושה לו משכן בתוכם, ואותו יום – חמשי בשבת היה: למחרת יום הכיפורים – (שמות לה): "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל וגו' ויאמר משה וגו' קחו מאתכם תרומה לה' וגו'". ואותו יום ערב שבת היה (ולפיכך הקדים לציווי מלאכת המשכן את הציווי על השביתה בשבת) – "ויצאו כל עדת בני ישראל מלפני משה", ביום ראשון, שהוא י"ג בתשרי, התחילו באיסוף החמרים, והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר – שני בקרים, ראשון ושני, י"ג וי"ד בתשרי: העריב יום י"ד בתשרי, פנה היום, כבר היתה כל נדבת המשכן מוכנה עם עושיה, נכנס יום ט"ו בתשרי ונתקדש חג הסוכות – אותה שעה אורו עיני כל העם למראה עיניהם.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

מה ראו? ראו את סוכתם הראשונה כאילו נבנתה מחדש, ראו את ענני הכבוד שחזרו אליהם לאחר שנסתלקו מעליהם מיום שנעשה העגל ועד אותה שעה. ומאותה שעה ואילך שוב ישבו ישראל בצל ענני כבוד שהיו להם כסוכה, ארבעה עננים לארבע רוחות, ענן חמשי מרבץ תחת רגליהם, ענן ששי סוכך עליהם מלמעלה וענן שביעי לפניהם יומם ועמוד אש לילה:

לפיכך נקבע להם אותו היום לשבת בסוכות. וכשם שהקב"ה הראה לישראל שהוא עוזב שמי השמים ומשכין שכנתו על הארץ בתוך בני ישראל, כך ישראל מראים להקב"ה שהם עוזבים בתייהם ובאים לדור עמו בסוכה, בצל אמונתו:

– **וכ"כ כתב הגר"א מווילנא זצ"ל** שהיות וביום כפור ניתנו לוחות שניים, וביום המחרת ביי"א בתשרי ציוה משה על המשכן, וב' ימים הביאו תרומה כפי שנאמר בתורה שהעם הביאו עוד נדבה בבוקר בבוקר – ב' ימים, הרי י"ג בתשרי, ובי"ד בתשרי נטלו כל חכם לב את הזהב ממשח במנין ובמשקל, ובט"ו התחילו לעשות את המשכן ואז חזרו ענני כבוד, משום כך עושים סוכות בט"ו בתשרי זכר לענני הכבוד שחזרו ביום זה. (עיין באוצר מפרשי התלמוד סוכה יא: ד"ה הגר"א)

ו'– **רמז אחר:** חג הסוכות בשעת האסיף הוא, באסוף כל אדם את ברכת אדמתו ומביאה לביתו. ולמען לא יגבה לב אדם עליו מפני הברכה שבבית ולמען לא יתן כל שמחתו בקניני עולם הזה, קם האיש אדוני הבית ועוזב כל קניניו ויוצא לסוכה לחסות בצל כנפי השכינה, לאמור: לה' הארץ ומלואה! ואנו אין לנו שמחה אלא כך בלבד, בצל שכנתך: ולפיכך גם קוראים בקהלת בחג הסוכות, כמנהג האשכנזים, שלא תזוה דעתנו עלינו בכל קנינינו כי הכל הבל, ועל מה נתן דעתנו? ככתוב בסוף קהלת:

"סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם":

ז'– **עוד רמז:** לפיכך באה מצות סוכה אחר ראש השנה ויום כיפורים, כי בימים אלה ישראל עושין תשובה על עוונותיהם מכל השנה; אפילו כבר נתקבלה תשובתם ונמחלו בהם עוונותיהם, אין הם מוצאים להם מקום מפני חטאיהם הקודמים, שכך היא דרך בעלי תשובה, שמרגישים כאילו אין להם מקום בעולם. אמר הקב"ה: הואיל ואין לכם מקום, בואו אלי, וחסו בצלי, בסוכת שלומי: (ס' התודעה)

פרק ד' – מצות בניית הסוכה

א'– כתב בחמדת ימים (א' יב') – ועל כן מצוה בם יותר מבשלוהם, לאזור חיל ושלא לחוש על כבודם לענין עשייתה כי כל המרבה כבוד שמים כבוד שמים מתרבה וכבודו עליו יראה, ואף שאמרו בגמרא כיון שנתמנה אדם פרנס על הציבור אסור בעשיית מלאכה בפני שלשה, מכל מקום במקום מצוה לא אסרו כדאמרין בפ"ד דקדושין דאשכחיה רב יהודה לרב נחמן דקעביד מעקה אמר ליה לא סבירא ליה מר להא דרב הונא בר אידי אמר שמואל כיון שנתמנה אדם פרנס על הציבור אסור בעשיית מלאכה בפני שלשה אמר ליה פורתא דגונדרייא פירוש מעקה הוא דקעבידנא.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ובפרק כל כתבי אמרו, רב חסדא פרים סילקא רבה ורב יוסף מצלחי ציבי רב ספרא מחרין רישא רבא מלח שיבוטא וכו' לכבוד שבת ואף רב נחמן מכתף ועייל מכתף ונפיק וכו', ואפילו המלך דקיימא לן דאין כבודו מחול אמרו בגמרא בכמה מקומות מצוה שאני כמו שהארכנו בזה בפ"ב מפרקי שבת ע"ש, ואם לאו בר הכי הוא ואינו יודע עשייתה מצוה עליו לעמוד שמה על עשייתה ולהזמין כל צורכה הוא ולא שלוחו.

ב'— יכוין על ידי עשיית הסוכה כי בהיותו בונה סוכתו הוא מתקן על כמה בניינים רעים אשר בנה בשמים ממעל ממעלליו אשר לא טובים ואת ה' לא דרש ואת מעשה ידיו יהרסם ולא יבנם, ועתה נשוב ונבנה חורבות על ידי סגולת עשיית הסוכה בקדושה ובטהרה. ועל ידי מעשה הסוכה הגשמית זוכה לעשות לו סוכה רוחנית בגן עדן כמו שאמרו חז"ל, עתיד קודשא בריך הוא לעשות צל וחופה לבעלי מצוות אצל בעלי תורה שנאמר כי בצל החכמה בצל הכסף, וכן אמרו עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות סעודה לצדיקים מבשרו של לויתן ומן עורו עושה לכל אחד סוכה שנאמר התמלא בסוכות עורו, וכל זה זוכה על ידי מעשה הסוכה הגשמית בקדושה ובטהרה.

ג' – אכן על כי כל מצוה ומצוה צריך להיות בדיב"ר ובמח"שבה ובמ"עשה, המחשבה היא הכוונות במצוה למי שחננו ה' בחכמה ובינה שיודע סודה ומעמדה עד שיד שכלו מגעת, והמעשה הוא עשיית המצוה בשמחה ובזריזות שלימה לה' אלהינו ותמיד יהא כונתו שעושה מצוה זו כדי לעשות נחת רוח ליוצרנו שאמר ונעשה רצונו, הדיבור הוא שידבר המצוה בפיו קודם שיעשנה ויוציאנה בשפתיו בלשון אשר היא כתובה, ואחר כך יאמר 'הריני מוכן ומזומן לקיים מצוה פלונית לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה וכו', על כן האיש הירא בבא לעשות הסוכה מצוה עליו גם בשעת עשייתה להוציא בשפתיו ולומר.

ד' – תפלה קודם עשיית הסוכה והמכר:

– תפילה קודם עשיית המוכה:

הַרְיֵנִי מוֹכֵן וּמְזֻמָּן לָקִים מִצֹּת "חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לָּךְ", לָשֵׁם יְחִיד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׂכִינָתָהּ בְּדַחֲלֵה וּרְחִימוֹ וּדְחִילוֹ לַיְחָדָא שָׁם יִ"ה בּו"ה בִּיחֻדָּא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל, וַיְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁעַל יְדֵי עֲשִׂית מִצְוָה זוֹ יִתְקַן סִכּוּת דָּוִד וְתַעֲלָה הִיא לְמַעֲלָה אֲצֵל צַדִּיק הַעֲלִיזֹן יַחְדָּיו יִדְבְּקוּ סִכּוּת דָּוִד עִם הַצַּדִּיק חַי וְעַם נֹצֵחַ וְחֹד תְּרִין קִמְיִין דְּגוּפָא, וַיִּתְקַן כָּל מָה שֶׁפָּגַמְנוּ וְהִרְסְנוּ וּפָרַצְנוּ גְּדָרָה וְשִׁלְחָנוּ בַּעֲיֵירָה וּבִיַּעַר בְּשִׁדָּה תַּפּוּחִים, עֲתָה עַל יְדֵי עֲשִׂית חֲסו"ת וּבִנְיָנָה נָשׁוּב וְנִבְנֶה חֲרֻבוֹת וְאַמְלָאָה זוֹ בְּמִלּוֹאָהּ הַחֲרִיבָה זוֹ גְּבוּל הַרְשָׁעָה נִפְלָה וְלֹא תוֹסִיף קוּם עֲרוֹ עֲרוֹ עַד הַיּוֹם בָּהּ.

וְטָהַר אֶת נַשְׁמוֹתֵינוּ לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אֶת שְׁמֶךָ יִרְאֵת הַרוֹמְמוֹת וְנִזְכָּה וְנִחְיָה וְנִירָשׁ פְּרִישֵׁת סִפֵּת שְׁלוֹמֶךָ וְרַחֲמֶיךָ תָּמִיד עָלֵינוּ וְיְהִי רָצוֹן שְׁתַּשְׁרָה שְׂכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְיְהִי נָעִם ה' אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כְּפִנְיָה וּבִזְכוּת הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הִיא אֶתֶר חַרוֹת דְּכוּלָּא תַּטִּיב לָנוּ הַחֲתִימָה וְנִזְכֹּר וְנַחֲתֵם בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפְרָגְסָה טוֹבָה וִישׁוּעָה וְנַחֲמָה אֲנַחְנוּ וְכָל עַמֶּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם אָמֵן כֵּן יְהִי רָצוֹן. (חמ"י)

– קודם שיתן הסכך על גג הסוכה. יאמר:

‘לשם יחוד קבה’ו וכו’ הריני בא לקיים מצות עשית סכה כמ”ש חג הסוכות תעשה לך וכו’ לתקן את שרש מצוה זו וכל תרי”ג מצות הקלילים בה במקום עליון. ויהי נעם וכו’.

ואחר כך אומר הריני נותן סכך זה לשם מצות סכה. (כה”ח)

– כתב גע”ו רבנו יוסף חיים זיע”א ב”לשון חכמים” (ח”א ס’ כט’) תפילה לעשיית הסכך.

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתה, ברחילו ורחימו ורחימו ורחילו, ליחדא שם י”ה באותיות ו”ה, ביחודא שלים בשם כל ישראל, הריני מוכן ומזומן לעשות הסכך של הסכה, הרומז לאמא עלאה הפוככת בסוד אור מקיף על הבנים שהם אור ומלכות.

(אם מסכך בענפי אילן יוסיף קטע זה)

והריני עושה הסכך הזה בענפי “אילן”, שמספרו כמנין “סכה”. שהוא מספר שם [יכון הוי”ה], ושם [יכון אדנ”י, יאהדונה”י].

והריני עושה הסכך הזה על גבי שלש דפנות, כדי לישב בתוכם בכל ימי חג הסוכות בשמחה, לקיים מצוות הישיבה בסכה בהלכתה, כמו שצוינו ה’ בתורתו הקדושה “בסוכות יושבו שבעת ימים”.

ויהי רצון מלפניך ה’ אלהינו ואלהי אבותינו, שיחול שם שמים על הסכה הזאת אשר אני עושה לשבת בה, לשם מצות סכה, ויחול וישפון אור קדשה בפנים בתוך הסכה, וגם יהיה אור קדשה מקיף עליה מבחוץ בכל סביבותיה, ותזכני לשבת בה, אני ובני ביתי בשמחה ובטוב לבב, ונזכה לשבת בצל אור המקיף המתפשט עליה, המקיף וסובב אותה בעין סכה. ותמשוך עלינו הארה מן אור המקיף החוץ, ויעלה לפניך כאלו פונתי בכל הפונות הראויות לכוון בסוד הדפנות הרומזות לנצח חוד יסוד דאמא עלאה, ובסוד הסכך שעולה מספר מאה בנגד מאה אורות, שהוא רומז לחצי התחתון ותפארת דאמא עלאה, וכאלו פונתי בכל פירטי פונות שצריך לכוון.

ויהי נעם ה’ אלהינו עלינו ומעשה ידינו פוננה עלינו ומעשה ידינו פוננהו. (יאמר ב”פ).

ואח”כ יאמר פסוקים אלו:

– “וברא יהוה על כל מכון הר ציון ועל מקראה ענן יומם ועשן ונחה אש להבה לילה פי על כל כבוד חפת. וסכה תהיה לצל יומם מחרב ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר.” (ישעיה ד’)

– “ויהי בשלם סבו ומעונתו בציון”. (תהילים עו’)

– “ישב בסתר עליון, בצל שדי יתלונן: אמר לה’ מחסי ומצודתי, אלהי אבטח-בו: פי הוא יצילך מפח יקושי, מדבר הוות: באברתו יסך לך ותחת-כנפיו תחסה, צנה וסחרה אמתו.” (תהילים צא’)

– “וביום השני נאספו ראשי האבות לכל העם, הבהנים והלויים, אלעזרא, הספר ולחשכיל, אל דברי התורה. ומצאו, כתוב בתורה: אשר צוה יהוה ביד משה, אשר ישבו בני ישראל בפסכות בהג בחדש השביעי. ואשר ישמיעו, ויעבירו קול בכל עריהם ובירושלם לאמר צאו החר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן. ועלי הדם ועלי תמרים ועלי עץ עבת: לעשת סבת, כפתוב”.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

"וַיֵּצְאוּ הָעָם, וַיָּבִיאוּ, וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם סֻכּוֹת אִישׁ עַל גֻּגְלוֹ וּבְחִצְרֵיהֶם, וּבְחִצְרוֹת בֵּית הָאֱלֹהִים וּבְרָחוֹב שַׁעַר הַמַּיִם, וּבְרָחוֹב שַׁעַר אֶפְרָיִם. וַיַּעֲשׂוּ כָל הַקְהָל הַשָּׂבִים מִן הַשָּׂבִי סֻכּוֹת, וַיָּשְׁבוּ בַסֻּכּוֹת כִּי לֹא עָשׂוּ מִיָּמֵי יֵשׁוּעַ בֶּן נֹון בֶּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, עַד הַיּוֹם הַהוּא; וַתְּהִי שְׂמֻחָה, גְּדוּלָּה מְאֹד. וַיִּקְרָא בְּסֵפֶר תּוֹרַת הָאֱלֹהִים, יוֹם בְּיוֹם מִן הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן, עַד הַיּוֹם הָאַחֲרֹן; וַיַּעֲשׂוּ חֵג שִׁבְעַת יָמִים, וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת כַּמִּשְׁפָּט". (נחמיה ח')

"וַיְהִי נָעַם ה' אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כְּפִנְיָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כְּפִנְיָהוּ".

ומיד אח"כ יניח את הסכך על הסוכה.

– במילה 'סוכה' מרמזו שם הוי"ה ברוך הוא.

בספר 'מאור החיים' כתב בשם רבינו האור החיים הקדוש וזה לשונו: 'סוד הסוכה הם פלאי פלאים, שהסוכה אינה מה שאתה רואה בעיניך שהם קנים והדם, אלא תיבת 'סוכה' היא ממש שם הוי"ה ואדנות'.

וכך פירוש הדברים, במילה 'סוכה' יש את אותיות ס' ו' כ' ה'. האותיות ו' כ' שנמצאות באמצע תיבת 'סוכה', עולות בגמטריא 26, שזה עולה בגמטריא שם הוי"ה [26]. וגם האותיות ס' ה' שנמצאות בתחילת ובסוף תיבת 'סוכה', עולות בגמטריא 65 שזה עולה בגמטריא שם אדנ"י [65].

פרק ה' – הלכות הסוכה, הסכך, דפנות, וקישוט הסוכה

א' – נאמר בתורה: "בסוכות תשבו שבעת ימים וגו', כי בסוכות הושבתי את בני ישראל". והם ענני כבוד שהקיפם בהם לכל יכם שרב ושמש.

וכתב המור (סי' תרכה), הטעם שנצטוינו לעשות סוכה בחדש תשרי, ולא בחודש ניסן, שהוא זמן יציאתנו ממצרים, לפי שחודש ניסן הוא בתחלת הקיץ, ודרך כל אדם לעשות סוכה לצל, ולא היתה ניכרת עשייתנו שהיא לפי מצות הבורא יתברך, ולכן ציונו השי"ת לעשות הסוכות בחדש השביעי, שהוא תחלת החורף, שהוא זמן הצינה והגשמים, ודרך כל אדם לצאת מסוכתו ולישב בביתו, ואילו אנחנו יוצאים מן הבית לישב בסוכה, ובוה יראה לכל שאנו עושים כן בשביל מצות המלך שציוה עלינו לעשותה.

ב' – זריזים מקדימים למצות, ולכן המדקדקים במצוות מתחילים מיד בעשיית הסוכה במוצאי יום הכפורים, כדי לצאת ממצוה אל מצוה, ומחיל אל חיל.

ג' – נכון שכל אחד יעסוק בעשיית הסוכה, כי מצוה בו יותר מבשלוחו, או לפחות שיסכך הסוכה, ואם אי אפשר לו לעשות בעצמו, יעשה הכל על ידי שליח ויאמר לו שלוחי אתה לעשות סוכה. וישתדל בעשיית חלק ממנה, ובפרט בסכך. ומבטלין תלמוד תורה לצורך עשיית הסוכה וחלולב. וכן נכון שכל אחד תהיה לו סוכה פרטית לשינה ואכילה.

ד' – יש מקומות שמעטים כמה העושים סוכה כדת, ואילו כל שאר המון העם אינם עושים סוכה כלל, אלא יש מהם שאחר תפלת ערבית של ליל החג נכנסים לסוכה אשר נעשית

ימי שמחתנו – חג הסוכות

בחצר בית הכנסת ושם שומעים קידוש, ומועמים מאיזה עוגה, אפילו פחות מכזית, ובאמת שלא ידעו ולא יבינו שיש מצות עשה באכילת פת בלילה הראשון של החג, ובהתנהגותם מראים זלזול במצוה יקרה זו, ועוד שבכל ימות החג אוכלים ושותים חוץ לסוכה, ולא ישיתו אל לבם שזהו נגד התורה.

ולכן יש לדרוש ברבים, להודיעם גודל מצות סוכה, ושכל אחד חייב לעשות סוכה לו ולבני ביתו, בראש גגו, כי גובה הבתים אינו אלא ארבע או חמש קומות לכל היותר. [או בחצרו ובמרפסת ביתו], והגרים בקומות העליונות הרי עולים בכל השנה, ולא מרגישים טירחא ועייפות, ומדוע לא יעלו לראש הגג בסוכות.

ה' – **בערב שבת או עריו"ט** לא יבנה סוכה מן המנחה קטנה ומעלה. אבל אחר הצות מותר. ואם נתעכב מלבנות הסוכה, והגיע ערב סוכות [אפילו שחל בערב שבת] בדיעבד מותר שיבנה את הסוכה גם אחר מנחה קטנה, כדי שיוכל לקיים מצות סוכה, אך יודרו שלא יכשל באיסור מלאכה בשבת.

ו' – **יש להזהיר את ההמון** שישגיחו שלא לעשות סוכה תחת גוזמרא או מרפסת, אפילו גג המרפסת גבוה הרבה, *שסוכה כזאת פסולה בהחלט.

ז' – **צריך שהסכך יהיה תלוש מן הקרקע**, למעט אילן המחובר לקרקע שאם עשה סוכתו תחתיו פסולה. ואם קציץ האילן להכשירו ולהיות הוא עצמו מהסיכוך, כשר, והוא שינענעו, שיגביה כל אחד לבדו ומניחו וחוזר ומגביה חבירו. ואם לאו פסולה משום תעשה ולא מן העשוי.

ח' – **מותר לעשות סוכה תחת דבר מחובר, או תחת בית, ולסכך בסכך כשר, ולהסיר הגג אחר כך**, ונמצא הסכך תחת אויר השמים, ולא נפסל משום תעשה ולא מן העשוי, הואיל ואין הפסול בסכך עצמו.

מותר לעשות הסוכה תחת הגגות העשויות לפתוח ולסגור. ומותר לסגור מפני הגשמים ולחזור ולפתוח. ויש אומרים שקודם שמניח את הסכך, צריך לפתוח את הגג, כדי שלא יהיה תעשה ולא מן העשוי, ויש חולקים, והעיקר כדבריהם.

העושים סוכה תחת הגגות העשויות לפתוח ולסגור, ופותחים הגג כמין דלתות או כמין ארובה, ובאמצע יש לה צירים, וארובה זו מכוונת נגד הסכך הכשר באורכו וברוחבו, וכשפותחים אותה עומדת למעלה מן הסכך באמצע הסוכה על צידה, ונמצא תלוי למעלה מסכך כשר דופן שהוא נסר הרחב יותר מד' טפחים, אלא שתלוי בצדו נגד הסכך הכשר, יש מפקפקין בסוכה זו, אבל העיקר לדינא דאין לפקפק בזה, וסוכה זו כשרה.

ט' – **אם סכך הסוכה עומד בצורה משופעת**, הסוכה כשרה.

י' – **סוכה שיש מעל הסכך גגון העשוי מברזל ופח, ושכח להרים הגגון [שיש בו צירים]**, ובירך "לישב בסוכה" כשהיתה מכוסה בגגון, אם הוא בלילה הראשונה, הרי חייב לאכול שוב כזית בסוכה כשרה, לכן אחר שיפתח הגג [שיש לו צירים] יחזור ויברך ויאכל כזית. ובשאר הלילות, אם ממשיך לאכול חוזר לברך, כי מה שבירך קודם היה ברכה לבטלה.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

יא' – מי שיש לו גגון המותקן על הסוכה להגן מפני הגשמים, והיה יושב ואוכל בסוכה, וכשראה שהגשמים יורדים, סגר את דלתות הגגון שמעל הסוכה, וכשפסקו הגשמים, פתח בחזרה את דלתות הגגון, ורוצה להמשיך לאכול בסוכה, אין צריך לחזור ולברך "לישב בסוכה", כיון שבשעה שבירך מתחלה לישב בסוכה היתה דעתו על כל הסעודה.

יב' – מרפסת מקורה בנפרים דקים של עץ הקבועים במסמרות, וביניהם יש אויר כל שהוא שגשמים יכולים לרדת לתוכה, ובכל השנה יש עליה גג עליון מאזבסט, וישנים ואוכלים בתוכה, ורוצים להסיר את הגג העליון, וישארו הנפרים הקבועים בשביל סכך לסוכה, אין להכשיר סוכה זו, ולכן צריך להוציא את המסמרים שבנפרים, ולנענע הנפרים לשם סוכה.

יג' – העושה סוכה לחג, פטור ממזוזה, מפני שהסוכה דירת עראי היא. תקרה של אזבסט, שהוציאו התקרה והניחו סכך לחג הסוכות כפי הדין, אין צריך להסיר את המזוזה ולקובעה מחדש לאחר החג, בגלל הפטור של ימות החג. ואם ירצה להחמיר ולהסירה, טוב שיקחנה למגיה לבדוק אם היא כשרה, ואז כשיחזור לקובעה, יברך על קביעתה.

יד' – דבר שמסככין בו את הסוכה, צריך שלשה תנאים שיהיה בשר לסכך בו, צריך שיהיה גידולו מן הארץ, וצריך שיהיה תלוש ולא מחובר לקרקע, וצריך שיהיה דבר שאינו ראוי לקבל טומאה.

הז"ל (בסוכה יב.) למדו כן מן הכתוב (דברים טז) "חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים באספך מגרנד ומיקבך". כלומר, מפסולת גורן ויקב, שהם קש ותבן, וזמורות ואשכולות ריקים מן הענבים, וכיוצא בהם. וכן הביאו חז"ל (שם) מהפסוק בנחמיה (ח) צאו ההרה והביאו (לעשות את הסוכות): "עלי זית ועלי עץ שמן ועלי תמרים ועלי הדס ועלי עץ עבות".

עץ עבות למצות לולב, ועלי הדס שומה לסוכות. הילכך אסור לסכך את הסוכה בכל מיני מתכות ועמודי ברזל, שהרי אין גידולם מן הארץ, וכן אין מסככין בעורות של בעלי חיים, ואע"פ שלא עיבדום, שאינם ראויים לקבל טומאה (שבת מט:), מפני שבעלי חיים אינם נקראים גידולי קרקע ממש. וכן אין מסככים בענפי אילן המחובר לקרקע, שאין לסכך אלא בדבר התלוש מן הקרקע. וכן אין מסככים בכלים אפילו הם של עץ, כיון שראויים הם לקבל טומאה, ורק בפשוטי כלי עץ מסככים הואיל ואינם ראויים לקבל טומאה אפילו מדרבנן.

טו' – כלי עץ כגון ארגז או תיבה שנשברו ונתפרקו, אף על פי שלא נשאר בהם שיעור קבלת טומאה, ועשו מהם נפרים דקים, אין מסככים בהם, (כדאיתא בסוכה טז: סיככה בבלאי כלים פסולה).

וכתב הרמב"ם (פ"ה ה"ב), שהטעם לזה, שמכיון שהיו ראויים לקבל טומאה, גזרה שמה יסכך בשברי הכלים שעדיין לא טהרו מן הטומאה.

ולפי זה כתבו כמה אחרונים שאם שיבר את כלי העץ בכוונה לשם סכך, ואין השברים ניכרים שהיו שברי כלים, כשרים לסכך בהם, ויש חולקים על זה. ונכון להחמיר.

ומכל מקום מותר להעמיד בהם את הסכך, שמותר להעמיד בדבר שמקבל טומאה מדרבנן. ועל כל פנים במעמיד דמעמיד ודאי דמותר לכתחלה, ושלא כדברי החזון איש שהחמיר אף במעמיד דמעמיד.

טז' – לכתחלה טוב לחוש וליזהר שלא לסמוך את הסכך ולהעמידו בדבר שאין גידולו מן הקרקע, כגון צינורות של ברזל או רשת וכדומה, ולא בדבר הראוי לקבל טומאה, כגון כלי עץ וכיוצא, גזרה שמא יסכך בהם עצמם. ומכל מקום בדיעבד הסוכה כשרה. ולכתחלה אם יש לו סוכה מצנורות של ברזל טוב שיתן על הצנורות קורות של עץ מארבע רוחות הסוכה, ועליהם יעמיד את הסכך, שאז נחשבים הצנורות כמעמיד דמעמיד. וכן אם נותן על הצנורות נסרים דקים להחזיק עליהם ענפי האילן שהם עיקר הסיכוך, שפיר דמי, דאז הוי מעמיד דמעמיד. וכן מותר להעמיד הסכך בנסרים שנעשו מארגזי עץ שנתפרקו, בהיות שאין עליהם תורת טומאה רק מדרבנן.

יז' – מותר לחבר כלונסאות הסוכה [מה שמעמידים עליו את הסכך] במסמרים של ברזל, או לקושרם בסמרטוטים העשויים מבלאי בגדים המקבלים טומאה. והסכך עצמו אם חושש שיעוף ברוח, יתן עליו קרש צר ועב. או שיקשור את הסכך בחוט העשוי מסיבים צמחיים, או חוט מצמר גפן, כיון שעל כל פנים גידולו מן הארץ, והאיסור לסכך בו ממש אינו אלא מדרבנן, ולכן מותר לקשור בחוט כזה.

יח' – במקום שמצוי בו רוחות עזות מאד בימי החג, ולפעמים ע"י הרוחות הסכך מתרומם לגובה, למעלה משלשה טפחים, ושוב הסכך נופל על הסוכה, ולכאורה כיון שהסכך נפל מאליו שלא לשם צל, אינה חוזרת להכשרה, אלא אם כן נדון בה דין חבוט רמי. ולמעשה נראה שהסוכה כשרה, כיון דמעיקרא נעשית בהכשר.

יט' – יש לעשות את הסיכוך של הסוכה באופן שיראו ממנו הכוכבים הגדולים (שנראים אף ביום), ואם היתה מעובה כמין בית אף על פי שאין הכוכבים נראים מתוכה, ואפילו ניצוצי השמש אין נראים מתוכה, אף על פי כן כשרה. (ש"ע סי' תרלא ס"ג). ואם היתה מעובה כל כך, שאף אם יש גשמים מרובים, אינם יכולים לרדת לתוכה, יש פוסלים, ויש מכשירים. ודעת מרן כדברי המכשירים. ואנן אתכא דמרן סמכינן, ויכול גם לברך עליה "לישב בסוכה". אך לכתחלה ראוי לחוש לכל הדעות, ולכן אם אפשר למעט מן הסכך, עד שיהא אפשר שאם יהיו גשמים רבים יוכלו לרדת בתוכה, טוב הדבר למעט.

כ' – הסוכה צריך שיהיה צילתה מרובה מחמתה, אבל אם היתה חמתה מרובה מצילתה, פסולה. ואם ברוב הסוכה צליתה מרובה ביותר, ובמיעוט חמתה מרובה מצילתה משהו, בענין שאם נצרף את החמה והצל של כל הסוכה, יהיה צליתה מרובה מחמתה משהו, כשרה. ומותר לישוב אפילו תחת המיעוט שחמתו מרובה משהו, לפי שהוא בטל לגבי רוב הסכך שצילתו מרובה.

כא' – כותל מחובר לקרקע כשר להיות דופן, וכן מעקה של גזוזטרא או מרפסת שיש בו עמודים של ברזל הסמוכים זה לזה, ואין מרחק בין עמוד לחבירו ג' טפחים. שכל פחות משלשה טפחים כלבוד דמי. וכן נסרים ארוכים המושכבים לרוחב הדופן, ומחוברים היטב

ימי שמחתנו – חג הסוכות

במסמרים, ואין בין נסר לחבירו שלשה טפחים, כשרים לדפנות. ואין צריך מחיצה של שתי וערב, אלא או שתי או ערב לבד כשרים לדפנות.

כב' – המחיצה כשרה אף כשהיא עשויה מדברים שאינם ראויים לסכך, ואפילו הוא דבר המקבל טומאה, כגון ארגז או כלים. ואפשר לעשותה ע"י כלים, ארון, תיבה, ומחומר חזק כאבנים או ברזל ובצורה שלימה שאין הגשם חודר דרכה, ורק בסכך צריכים להקפיד שיהיה סיכוך כשר.

כג' – גובה הדופן צריך להיות לא פחות מעשרה טפחים, ואורך ורוחב סוכה קטנה לא פחות משבעה טפחים על שבעה טפחים, וכל טפה הוא ד' אצבעות, [הרמב"ם פ"ט מהל' ס"ת ה"א], וכל אצבע, שהוא ברוחב האגודל, שני סנטימטר. נמצא הטפה שמונה סנטימטר. וכאשר ביאר הגר"ח נאה בספרו שיעורי תורה [סימן א]. ולפי זה גובה הסוכה לפחות שמונים ס"מ. ובספר שיעורי תורה הנ"ל [סי' ג אות לט] כתב להוסיף עוד סנטימטר אחד לגובה הסוכה, כדי שלא יהיו עשרת הטפחים, מצומצמים כל כך, כיון ששיעוריהם מן התורה, כדקיי"ל [בסוכה ח:], שהשיעורים הלכה למשה מסיני, ולכן יצא לו גובה הסוכה שמונים ואחד סנטימטר, וכן אורכה ורוחבה חמשים ושבעה סנטימטר. וכן ראוי לעשות. וממדת חסידות, ומהיות טוב, טוב להגביה את דפנות הסוכה למטר אחד לכל הפחות, ושבעים ס"מ לאורכה ורוחבה. ומהיות טוב אל תיקרי רע. ואם אין ברוחב הסוכה שבעה טפחים, אפילו יש באורך הסוכה כמה אמות, באופן שיש בריבוע הסוכה שבעה על שבעה טפחים, אף על פי כן פסולה.

כד' – מעיקר הדין מותר להעביר קרש ממחיצות הסוכה, שעמד בשנה שעברה בצד אחד, לצידה השני של הסוכה, ומן הדין אין צריך לסמן את מחיצות הסוכה כדי לראות סדר עמידתן שלא ישנה משנה לשנה, שסוכה תשמישי מצוה היא, ואין להקפיד ברוחות, שאין מעלה לצד אחד מצד אחר.

כה' – מצוה לקשט את הסוכה בקישוטים נאים לנאותה. וכמו שדרשו חז"ל (שבת קלג:) על פסוק זה אלי ואנוהו, התנאה לפניו במצות, עשה לפניו סוכה נאה, לולב נאה, שופר נאה, ציצית נאה, ספר תורה נאה, שיכתוב בו לשמו בלבלר אומן, וכורכו בשיראין נאים. ע"ש.

ועוד שהנני של הסוכה עשוי להנעים עליו את ישיבתו בסוכה שתהיה עריבה עליו. לפיכך ראוי לעטר הסוכה בסדינים נאים ולתלות בה לנוי פרכילי ענבים ורמונים, ובקבוקים קטנים של יינות ושמנים. ושאר מיני קישוטים וציורים יפים, וכדומה. וכל המרבה לנאותה וליפותה הרי זה משובח.

כו' – כשתולה את נוי הסוכה בסכך צריך שיהיו צמודים לסכך ותלויים בתוך ארבעה טפחים (32 ס"מ) מהסכך, ולא יהיו מופלגים ויורדים מן הסכך שיעור ארבעה טפחים שאז יש חשש פן יפסלו את הסוכה. אבל כשהם בתוך ד' טפחים, בטלים הם לגבי הסכך. לכן נכון להזהר שלא לתלות שום נוי בסכך של הסוכה אלא רק בפחות מד' טפחים.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

כז' – שרשרת של נייר צבעוני שתולים לנוי בסכך, לכתחלה ראוי להקפיד לתלותה בתוך ד' טפחים של הסכך, ובדיעבד שתלאה כשהיא יורדת מד' טפחים, הסוכה כשרה, ומותר לישב ולאכול או לישן תחתיה.

כח' – המנורה של שמן התלויה בסכך של הסוכה מותר לשלשלה אף על פי שהיא יורדת מן הסכך יותר משיעור ארבעה טפחים, שנחשב הדבר כדיעבד, מחשש לדליקה. אך לא יאכל ולא יישן תחתיה. אבל מנורת חשמל יתננה בתוך ד' טפחים לסכך.

כט' – לכתחלה אסור לכתוב פסוקים על נייר או קלף, כגון בסוכות תשבו שבעת ימים, כדי לקשט בו את הסוכה, ואם כבר נכתב או נדפס בדפוס, מותר לקנותו ולקשט בו את הסוכה. ל' – בכל שמונת ימי החג אסור ליהנות מעצי הסוכה, בין עצי הסכך בין עצי הדפנות, או מהנוי שעשה לסוכה, דמגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומי.

ואם התנה על כל הדברים שעשה לנאותה לפני שקיעת החמה של ערב יום טוב הראשון של סוכות ואמר: "אני מתנה עליהם לאוכלם וליהנות מהם בכל עת שארצה אף בימות החג", מועיל תנאו, שבלשון זו גם בין השמשות בכלל זה, ואין מקום לומר עליהם שהוקצו למצותן. הזמין את הסוכה למצוה ולא ישב בה, הזמנה לאו מילתא היא.

לא' – רמונים ופרכילי ענבים ובקבוקי יין ושאר משקים ופירות שתלאם בסכך הסוכה לנאותה, אסור ליהנות מהם כל שבעת ימי החג, עד מוצאי שמחת תורה, ואפילו אם נפלו מן הסוכה אסור ליהנות מהם. ואם נפלו בשבת או ביום טוב, אסור לטלטלם משום מוקצה, דמגו דאתקצאי בבין השמשות בכניסת החג אתקצאי לכולי יומא. וכל שכן שאסור לאכול מהם. אבל אם נפלו בחול המועד מותר לטלטלם ולהצניעם, אבל אסורים באכילה עד מוצאי יום טוב האחרון.

וטוב להתנות בערב החג בשעה שתלאם, או סמוך לבין השמשות, ולומר: אני מתנה עליהם ליטלם ולאוכלם מתי שארצה, ואז מותרים באכילה אפילו לא נפלו, ועודם תלויים בסכך הסוכה.

לב' – אם התנה בנוסח "אני מתנה עליהם לאוכלם כשיפלו". אין התנאי מועיל כלל ועדיין הם באיסורם, שמתוך שהוקצו בבין השמשות של כניסת החג הוקצו לכל החג, אבל כשמתנה לאוכלם לשירצה, לא הוקצו בבין השמשות.

לג' – בגוף הסוכה לא מועיל שום תנאי ליהנות ממנה, ולכן אסור ליטול אפילו קיסם מהסוכה לחצוץ בו את שיניו.

לד' – התולה הדסים או בקבוק בושם בסכך הסוכה לנוי, מותר להריח בהם.

לה' – נויי סוכה שהיו תלויים בסכך הסוכה, ונפלו בחול המועד, רשאי ליתנם בדפנות הסוכה, כי נויי הסוכה בכל מקום שהם נמצאים בתוך הסוכה, משרים חדוה וקורת רוח למי שנכנס בסוכה, וכולם בכלל זה אלי ואנוהו.

לו' – אם פרסו על רצפת הסוכה "שטיחים", דינם כשאר נויי סוכה, ואסור להוציאם להשתמש בהם בכל שמונת ימי החג, זולת אם התנה על נויי הסוכה, שאז מועיל התנאי גם עליהם, ויוכל להשתמש בהם בכל עת שירצה.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

לז' – **מי שישב מקרר במקום דופן סוכה**, מותר להשתמש בו בלי שום תנאי, דהיינו להכניס לתוכו אוכלים ומשקים, וכן להוציא ממנו, כי לא הוקצה מלהשתמש בו שימוש רגיל, שאינו פוגע בכשרות הסוכה.

לח' – **רמונים** שנתלו בסוכה לנוי סוכה ונפלו ונתערבו ברמונים אחרים, דינם כדבר שיש לו מתירין, שהרי אחר החג יהיו מותרים, ולכן אין להם ביטול בחג.

וכן **אתרוג** שתלו אותו בסוכה לנוי, ונפל ונתערב בארגז שהיו בו אתרוגים רבים הכשרים לאכילה, ואינו ניכר, כל האתרוגים שבארגז נאסרו באכילה עד לאחר החג, כי האתרוג שהוקצה למצותו הוא בגדר דבר שיש לו מתירין, וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל.

לט' – **מי שתלה אתרוג כשר בסכך לנוי הסוכה**, ובחג הסוכות נפסל האתרוג שלו, ורוצה ליטול האתרוג שתלאו לנוי הסוכה, כדי לצאת בו ידי חובת ארבעת המינים, מותר לו ליטול בחול המועד ולצאת בו ידי חובתו.

מ' – **כל מה שנוי סוכה אסור בהנאה בימי החג הוא דוקא בסוכה כשרה**, אבל אם לא עשה סוכה כהלכתה, או שנוי הסוכה היו מופלגים ד' טפחים מן הסכך ורחבים ד' טפחים שפוסלים את הסוכה, וממילא לא בטלי לגבי הסכך, לא נאסרו בהנאה, ואף על פי שנוי הדפנות גם כן אסורים, זהו מפני שהם סמוכים לדופן, והיו נוי לדופן הסוכה, אבל אם הם תלויים בסכך ומופלגים ד' טפחים מן הסכך מותרים בהנאה.

מא' – **אפילו אם שכח להתנות על נוי הסוכה** (כגון סדינים המצויירים וכיו"ב), שיוכל ליטלם כל זמן שירצה, מותר להסירם מן הסוכה בחול המועד, אם חושש פן ירדו גשמים ויקלקלו אותם, או מפני הגנבים.

מב' – **מי שיש לו סוכה בנויה שעשויה לישב בה בכל שנה ושנה בחג הסוכות**, אין איסור ליהנות מעצי הסוכה עד שישב בה, ואע"פ שכבר ישב בה בשנה שעברה, מ"מ כשעבר החג במלה קדושתה, וצריך לעשות מעשה אחר שתחול קדושתה מחדש.

מג' – **יש נוחגים לתלות בדפנות הסוכה, פרוכת שהיתה על ארון הקודש לנוי וליופי**. (מלבד דפנות כשרים כדין שיש לו). ויש להם על מה שיסמוכו, שלב בית דין מתנה עליהם. מד' – **דופן הסוכה שהיה חסר בשיעור הכשר**, מותר ליטול מן הסכך, כדי להוסיף על הדופן ולהכשירו אליבא דכולי עלמא.

מה' – **יש מי שכתב שאין לתת לנשים לקשט את הסוכה**. אולם אין זה נכון להלכה, ובפרט שהאיש מצווה יותר להיות שוקד על לימודו, ותלמוד תורה כנגד כולם, והרי קישוט הסוכה ונויה אפשר להעשות על ידי אחרים. וכמ"ש במו"ק (ט:), וכל חפצים לא ישוו בה, שאפילו חפצי שמים לא ישוו בה, במצוה שאפשר להעשות ע"י אחרים. ועינינו הרואות שהנשים עושות בכל כוחן לפאר את מצות השי"ת בשמחה ובאהבה רבה, ועבדי עבדתא שפירתא, יישר כחן לאורייתא.

פרק ו' – מעשה הסוכה

א' – 'ראויים כל ישראל שישבו בסוכה אחת' ולעתיד לבוא יעשה הקדוש ברוך הוא סוכה מעורו של ליתן וישבו בה כל הצדיקים ששמרו מצוה זו בעולם הזה:

ב' – כתבו האחרונים שיש לתת סימן למחיצות הסוכה כדי לראות סדר עמידתן שלא ישנה משנה לשנה, והביאו הירושלמי שאמר והקמות את המשכן כמשפטו וכי יש משפט לקרשים אלא קרש שזכה ליתן בצפון ינתן בצפון, וטוב להזהר בדבר אך אם לא נתן לא עיכב. ובענין עטיפת הטלית שנוהגים כמה בני אדם לתת סימן הצד שעל ראשו שלא יתהפכו עליונים למטה ותחתונים למעלה, כתב מהרש"ז זלה"ה זה לשונו, ראיתי למורי ז"ל שלא היה מקפיד בלבישת טלית לשים תמיד צד אחד של הטלית על הראש כמו שנוהגים הרבה בני אדם ומורי ז"ל לא היה מקפיד כלל בזה ע"כ, ומכאן ידון המעיין לכאן שאין להקפיד כל כך בזה. (חמ"י)

– יש שנהגו להציב ארבע 'קני סוף' וכדו', גבוהים ובולטים במיוחד, בארבע פינות הסוכה, ומכנים אותם 'עדים'. (נתיבות המערב)

ג' – נוי הסוכה – אמרו חכמים: "זה אלי ואנוהו" (שמות טו') – התנאה לפניו במצוות. עשה לפניו סוכה נאה, ולולב נאה, ושופר נאה, ציצית נאה, ספר תורה נאה, וכתוב בו לשמו בדיו נאה, בקולמוס נאה, בלבלר אומן, וכורכו בשיראין נאיין:

כל המצוות כולן צריכות שיהיו עשויות בהידור בנוי ובתפארת מן הטעם הזה שלמדו חכמים מן הכתוב זה אלי ואנוהו, וביותר מצות סוכה שהיא נעשית בכפיפה אחת עם מצות ארבעה מינים, אתרוג לולב הדס וערבה, שהידורם הוא מעיקר מצותם כמו שכתוב (ויקרא כג) "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו'".

לפיכך חייב אדם לנהוג כבוד בסוכתו ולא יכנים לתוכה כלים שאינם דרך כבוד ולא יעשה בה מלאכות בזויות, אלא מכנים בה מצעות נאות, ומהדר שלחנו בכלים נאים ומדליק בה נרות יפים, ומקשט דפנותיה בפרות נאים ובציצים ופרחים נאים לקים מה שנאמר: זה אלי ואנוהו:

– כל דבר שיחד לנוי סוכה, וכל שכן אם יחדם לסוכה עצמה לדפנות ולסכך, כיון שיצאו הכוכבים בערב יום טוב הראשון וקדש היום וישב בסוכה זו שעה אחת, ויש אומרים אף אם לא ישב – הרי הם אסורים בהנאה כל שבעה ועד שיצא יום טוב האחרון שהוא שמיני עצרת (ובחו"ל אסורים בהנאה גם בשמחת תורה), ואסור להורידם ממקומם. ואפילו נפלו מאליהם אסורין בשום הנאה אחרת, ובשבת או ביום טוב – אסורים גם בטלטול בין בעודן תלויין בין שנפלו. אלא אם התנה עליהם לפני החג ואמר: 'אני מתנה שאהא מותר להנות בנוי סוכה כל הנאה שארצה ומתי שארצה'. ונוהגין שבנויי סוכה התלויים על הסכך, אין מתנים עליהם ואין נהנים מהם מכל מקום. ויש אומרים שטוב להתנות, כדי שלא יכשלו בהם אחרים: מי שאינו בקי בהלכות סוכה, נכון שיראה את סוכתו לחכם בעוד יום, שאם יצטרך לתקן, יתקן קודם חשכה: (ס' התודעה)

פרק ז' – חשיבות ומעלת 'הסוכה'

א' – כתב בס' הפרד"ס לרש"י (דמ"ה ע"ג) וז"ל מחוייבין בית ישראל למיעבד סוכה לנפשיה כל חד וחד ולמיתב בה ז' יומי ביממא ובליליא וכו', וכדאיתא בברייתא בסוכה (דמ"ג ע"ב) "תשבו" "תשבו" לג"ש, נאמר כאן תשבו, ונאמר במילואים תשבו, מה להלן ימים ואפי' לילות אף כאן ימים ואפי' לילות. והכי תניא בת"כ פ' אמור פ"ז ובפסיקתא שם. נ"פ"ל ח"ב אות א', ובח"ג א"א, וכ"כ בסידור בית השואבה א"א, אע"ג דאדם יוצא בסוכה שאולה כדאיתא בש"ע סי' תרל"ו מ"מ הדבר פשוט דיותר מצוה היא שישתדל כל אדם לעשות לו סוכה בחצירו משלו יעו"ש. ועיין לעיל סי' תנ"ד או ט"ל: (כה"ח תרכה א"ז)

– כתב מהרי"ו בתשו' 'המקיים מצות סוכה כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית'.
– סוכה דומה לב', והעולם דומה לבי"ת, והתורה מתחלת בב', וכיון דסוכה מרמז לתורה משו"ה שיעור גבהה ד' ק"ך טפחים כנגד ג"פ מ' יום שניתנה בו התורה ושני חייו של מרע"ה. ורחבה ז' כנגד ז' רקיעים עכ"ד. (מל"ח)

והיינו אם עושה אותה כהלכתה ונוהג בה בקדושה ובכוונה כדת מה לעשות. וכתב בסידור רב יעב"ץ אות א' דעל כל רגע ששוחא בביתו בלי הכרע עובר בעשה. ובכל רגע ששוחא בסוכה מקיים מ"ע, עכ"ל:

ב' – איתא בזוה"ק – 'ומאן דעביד ליה ספח, קודשא בריך הוא מספח עליה ביהמיה ע'למא, ואגין עליה מכל מלאכי חבלה עד נפיק מחאי ע'למא ואזיל להחוא ע'למא'. יעו"ש. (תיקונים תיקון ע' דקל"ב ע"א)

– 'ועל דא בתיב, כל האזרח בישראל ישבו בסוכות. כל מאן דאיהו משרשא וגזעא קדישא דישראל, ישבו בסוכות, תחות צ'לא דמחימנותא. ומאן דליתיה מגזעא ושרשא קדישא דישראל, לא יתיב בהו, ויפוק גרמיה מתחות צ'לא דמחימנותא'. (אמור דף קג)
[תרגום: ועל בן פתוב, כל האזרח בישראל ישבו בספח. כל מי שהוא משרש וגזע קדוש של ישראל, ישבו בספח, תחת צל האמונה. ומי שאינו מגזע ושרש קדוש של ישראל, לא יושב בהם, ומוציא את עצמו מתחת צל האמונה].

– 'דכל מאן דיתיב תחות צ'לא דמחימנותא, אחסין חירו ליה ולבניו לעלמין, ואתברך ברבתיא ע'למא, ומאן דאפיק גרמיה מצ'לא דמחימנותא, אחסין גלותא ליה ולבניו'. (זוהר פ' אמור דק"ג ע"ב)

[תרגום: שכל מי שיושב תחת צל האמונה, יורש חרות לו ולבניו לעולמים ומתברך ברבתיא ע'למא. ומי שמוציא את עצמו מצל האמונה, יורש גלות לו ולבניו]

ג' – 'סוכה היא מצוה חשובה וחביבה הבאה מזמן לזמן, ואשריהם ישראל רבם נזהרים ועושים סוכה נאה בכלים נאים, זכאה חולקהו'.

אבל יש קלי הדעת שבשביל שלא לטרח מעט, ומשום דחישי אמעיהו (כסף) חדלים לעשות סכה וסומכים על סכת הקהל, שאוכלים שם כזית בשני לילות הראשונים.

ואף העושים סוכה, יש מקלים שלא לישב בה אלא דרך עראי ואוכלים וישנים חוץ לסוכה.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ולו חכמו ישכילו, כמה חביבה מצוה זו בין לפי הפשט, והיא העומדת לאדם לכפר במקום גלות!!! ובין לפי הסוד גבהו פודותיה.

ומעט אשר השיגה ידיעתנו הוא שהשכינה פורשת כנפיה עלינו, והאם רובצת על האפרוחים ושבעה אשפיוזין עלאין אור ניצוצי נשמתם שוכנים שם, אשר מטעם זה גדלה קדשתה בקדשת בית הכנסת, ומטעם זה אסרו לנהג בה מנהג בזיון, וכל שכן שחוק וקלות ראש. ואמרו על האר"י ז"ל שהיה נזהר שלא לדבר שיחת חלין תוך הסכה.

ובודאי שמי שנזהר לקבע דירתו וישיבתו בה כל שבעת הימים בקדשה ובטהרה באימה ויראה ושמחה רבה כדת מה לעשות, קונה קדשה ותוספת הארה בנפשו ורוחו ונשמתו, ומצא כדי גאלתו לכל השנה לעבד את בוראו עבודה תמה. ('פלא יועץ' – ערך סוכה) ד' – אע"ג דסוכה היא מצוה קלה, המבטל אותה עונשו מרובה, שדומה ככופר בה, וכן כל כיוצא כמ"ש בשו"ת מן השמים סי' כ"ו יעו"ש. (יפ"ל ח"ב א"ג).

– מאן דזחיר במצות סוכה ולעשותה כתיקונה מובטח לו שלא יהיה מריבה בתוך ביתו כל אותה שנה. (יפ"ל ח"ה א"ג)

ה' – בצלא דמהימנותא:

שלא כמידת ישראל מידת כל אדם. מידת כל אדם, כשהוא יושב בביתו תחת צל קורתו, לבו בוטח עליו ואינו מתירא; כיון שהוא יוצא חוץ לביתו, נתמעט בטחונו ומתחיל להתירא. אבל ישראל אינם כן, אלא כל השנה כולה כשהם יושבים בבתיהם הם מתפחדים, שמא ירום לבבם וישכחו את ה' עושיהם; כיון שמגיע חג הסוכות ויוצאים מבתיהם ובאים תחת צל סוכותיהם, מתמלא לבם בטחון אמונה ושמחה – הרי עכשו לא בצל קורתם חוסים, אלא בצל אמונתו ובטחונו של הקדוש ברוך הוא הם חוסים; וכל החוסה בצל כנפי השכינה אין לו מורא כלל אלא שמחה:

משל לאדם שמסתגר בביתו מפחד הלסטים, אפילו נועל ביתו במנעולים חזקים עדין הוא שורה בפחד, שמא יפרצו הלסטים את המנעולים ויבוא לידי סכנה; כיון שהוא שומע את קול המלך מבחוץ, המלך בא ופמליתו עמו והוא קורא אליו: צא מחדריך ובוא אלי! מיד הוא פותח את ביתו ויוצא בשמחה להלוות עם המלך. שכל מקום שהמלך שם, אין הלסטים מצויים שם, והרי הוא הולך עם המלך לכל מקום שהוא מוליכו ואין הבטחון והשמחה זזים ממנו אפילו שעה אחת:

האדם – זה ישראל: הבית – זה משאו ומתנו ועסקיו של האדם כל השנה כולה: הלסטים – זה יצר הרע ומלאכי חבלה הנלוים עמו: המלך – זה מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: פמליתו – אלו שבעת הרועים הנאמנים: אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן, יוסף ודוד: קול המלך קורא לצאת – זה חג הסוכות, כמה שנאמר (ויקרא כג): בסכת תשבו שבעת ימים: שמחים ויוצאים לסוכה – כמה שנאמר (שם): ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים: בוא וראה, ישראל, על כל הימים שהם בבתיהם נאמר בם (משלי כח): "אשרי אדם מפחד תמיד", ברם על אותם שבעת הימים שהם בסוכה, מה נאמר בם? (דברים מז): "והיית אך שמח".

ימי שמחתנו – חג הסוכות

למה? לפי שבימי הסוכות בעת שישראל יוצאים מבתיהם ועושים דירתם בסוכות ארעי, זכר ליציאת מצרים, כמו שנאמר (ירמיה ב) "זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" – באותה שעה הכל רואים שאין ישראל חוסים בצל קורת בתיהם, לא בצל שחר, ולא בצל כנפי ארץ, ולא בצל כנפי שמש, ולא בצל כנפי החיות, ולא בצל כנפי כרובים, ולא בצל כנפי שרפים, אלא בצל מי שאמר והיה העולם:
לכך נקראת סוכת החג בפי חכמינו בשם 'צלל דמהימנותא'. הסוכה היא היא צל אמונתו ובטחונו של הקדוש ברוך הוא. כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, ויזכו לחסות בצלל דמהימנותא: (ס' התודעה)

פרק ח' – סגולות והנהגות לסוכה

- איתא בזוה"ק – וּמָאן דְּעָבִיד לִיה סַכָּה, קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא מְסַכֵּךְ עָלֶיהָ בְּחַהּוּא עֲלֵמָא, וְאַגִּין עָלֶיהָ מִכָּל מַלְאָכֵי חַבְלָה כְּדֵי נְפִיק מִחַיֵּי עֲלֵמָא וְאַזִּיל לְחַהּוּא עֲלֵמָא. יעו"ש. (תיקונים תיקון ע' דקל"ב ע"א)
- כתב מהרי"ו בתשובה – 'המקיים מצות סוכה כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית'. (כה"ח)
- ובודאי שמי שנזהר לקבע דירתו וישיבתו בה כל שבעת הימים בקדשה ובטהרה באימה ויראה ושמחה רבה כדת מזה לעשות, קונה קדשה ותוספת הארה בנפשו רוחו ונשמתו, ומצא כדי גאלתו לכל השנה לעבד את בוראו עבודה תמה. (פלא יועץ' – ערך סוכה)
- מאן דזחיר במצות סוכה ולעשותה כתיקונה מובטח לו שלא יהיה מריבה בתוך ביתו כל אותה שנה. (יפ"ל ח"ה א"ג)
- הידור במצוות סוכה הוא סגולה לאריכות ימים. (חמ"י)
- נוהגים לנשק את קירות הסוכה שהם כנגד מידת הרחמים. (חמ"י)
- נהגו ללמוד מסכת סוכה. ומסוגל לרפואה שלמה והצלחת. וכתב ב'ספר המידות' למוהר"ן (מריבה נז') דטוב למחלוקת.
- נהגו לתלות בסוכה שמן זית ולהשאירו עד סוף החג כדי שישאב את קדושת האושפיזין. לאחר מכן, בשמן זה סגולה עצומה להדליק נרות חנוכה.
- נהגו לתלות בסוכה שני בקבוקי יין – כאשר מהבקבוק האחד ישתו בפורים, ומהשני – בפסח.
- נהגו לתלות חיטה ושעורה עד סוף החג ולאחר מכן להשתמש בהן לחמין של שבת.
- נהגו לתלות רימונים, סגולה לזרע בר קיימא.
- יש הנוהגים לתלות אתרוגים ולאחר סוכות לעשות מהם ריבה ולהשתמש בה בט"ו בשבט סגולה לזרע של קיימא וללידה קלה.
- יש נוהגים לתלות צנצנת של דבש ולהשתמש בה בחג שבועות, כענין שנאמר: "חלב ודבש תחת לשונך".

ימי שמחתנו – חג הסוכות

- סגולה לזרע בר קיימא: לתלות שבעה רימונים בשבע סוכות של צדיקים, ולאחר חג סוכות לעשות מיץ מהרימונים האלה ומהכמות הזאת מחלקים למספר נשים לשתות.
- נהגו לתלות בסוכה תפוחים ולאחר סוכות לאכול אותם, סגולה לרפואה שלמה.
- על ידי מצות סוכה זוכה האדם להשגת הדעת, כמו שנאמר "למען ידעו דורותיכם" והכוונה היא שע"י הדעת יבין כיצד עליו לעבוד את הבורא יתברך.
- מחג הסוכות אנו שואבים שמחה לכל השנה כולה, שהרי חג הסוכות הוא "חג שמחתנו".
- ע"י מצות ישיבה בסוכה מושך האדם ברכה וקדושה לדירה שלו לכל השנה.
- בזכות קיום מצות סוכה זוכה להיפטר מכל המחלות והייסורים. דכתיב "כי יצפנני בסכה ביום רעה".
- סגולה לפרנסה להתפלל בסוכות על פרנסה. כיון שנקרא חג האסיף... וגם שזוהו חג השמחה ועצבות מזיקה לפרנסה...
- סגולה לרפואה, להדליק נר כל יום לאושפזין.
- ל'כו ל'חמו ב'לחמי ו'שתו ראשי תבות לולב; "ב"ין" עם האותיות גימטריא ראשי תבות של א'תרוג ה'דם ע'רבה "מ'סכתי" ב'חינת סבות. על ידי מצות נטילת ארבעה מינים ועל ידי סכה אדם זוכה לאכילה ושתיה ומלבושים, וגם לחיות הנשמה; על ידי סכה זוכה למלבושים, ב'חינת "ב'שומי ע'נן ל'בושו". על ידי ערבי נחל זוכה לשתיה, על ידי ה'דם זוכה לחיות הנשמה ועל ידי לולב וא'תרוג זוכה לאכילה, כי יש בהם פרי, שהם מיני מאכל. (ספר המידות למוהר"ן חלק ב', ו', יג').
- כתב הפלא יועץ (סוכה) - וצונו לשמח שמחה של מצוה, וחוא סימן טוב לכל השנה, שכתבו גורי האר"י ז"ל, שמי שיהא שמח וטוב לב ולא יצטער כלל בחג הקדוש הזה, מבטח לו שתעלה לו שנה טובה ויהיה לעולם שמח:
- "והיית אך שמח" - פירש האבן עזרא "ושמחת בחגך" אם תהיה שמח בחג הסוכות, תזכה כי יברכך לעתיד ותהיה לעולם שמח!

ערב 'חג הסוכות'

פרק א' – זהירות בערב יום טוב

- נהגו להיזהר בכל ערב יום טוב, מלעשות טיפולים רפואיים שאינם דחופים.
דאיתא בגמרא בשבת (קכט') – אמר שמואל וכו', מעלי יומא טבא, חולשא. מעלי יומא דעצרתא, סכנתא. וכו', דנפיק ביה זיקא ושמיה 'טבוח', דאי לא קיבלו ישראל תורה הוה טבח להו לבשרייהו ולדמייהו.
[תרגום: הקזת דם בערב יו"ט גורם לחולשה, ובערב חג השבועות מסוכן, שיוצאת בו רוח ששמה 'טבוח', שאם לא היו מקבלים ישראל התורה, היה טובח לבשרם ודמם].
כ"כ הרוקח (הל' שבועות ס' רצה'), ובראבי"ה (ח"א, שבת ס' רע"ו). ועיין עוד בר"פ, ובכל בו (ס' נח', דכיון שהורגלו בו רבים, שומר פתאים ה', וכ"כ הפר"ח, ועיין בלבוש (יו"ד ס' קטז', ה'). עיין עוד בילקוט יוסף שבועות באריכות.
– כתב הרמ"א (או"ח ס' תס"ח ס"י) – ונהגו שלא להקיז דם בשום ערב יום טוב ואין לשנות. (כל בו בשם מהרי"ו):
– כתב הגר"ח פלאג' זיע"א – זכור אל תשכח דאין מקיזין בערב סוכות, ולא בערב יום טוב אחרון. (מל"ח ס"כ א"ב)

פרק ב' – מדיני יו"ט

- כתוב בתורה (שמות יב. טז): כל מלאכה לא יעשה בהם (בימים טובים), אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה להם.
והטעם שצויתה תורה על שבתון בימים טובים, בכדי שיזכרו ישראל הנסים הגדולים שעשה להם השם יתברך ולאבותיהם, ויודיעום לזרעם אחריהם, ואילו היו מותרים בעשיית מלאכה, היה כל אחד פונה לעסקיו, וכבוד הרגל ושמחת החג היו נשכחים מעם ישראל, ועל ידי השבתון יהיו פנויים להתקבץ בבתי כנסיות ובבתי מדרשות לשמוע דברי התורה, ובהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל, ילמדו לקח דעת ותבונה מפי חכמי ישראל בהלכות ובאגדות, וכפי מה שאמרו: משה תיקן להם לישראל שיהיו דורשים הלכות פסח בפסח הלכות עצרת

ימי שמחתנו – חג הסוכות

בעצרת והלכות חג בחג, שנאמר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל. וכן אמרו חז"ל: לא ניתנו שבתות וימים טובים אלא לעסוק בהם בדברי תורה. ולכן נצטוונו על שבתון מוחלט, זולת מלאכת אוכל נפש.

וכן שנו חכמים: אין בין יום טוב לשבת אלא מלאכת אוכל נפש בלבד. ומכל מקום יש לחלק שעות היום של החג, מחציתם לבית הכנסת ובית המדרש, ומחציתם לאכילה ושתייה לשמחת החג.

– כל מלאכה האסורה בשבת מן התורה אסורה גם ביום טוב מן התורה, וכל שבות מדברי סופרים הנוהג בשבת, נוהג ביום טוב.

– מוקצה אסור ביום טוב אפילו מה שמותר בשבת, כגון קליפות (של פירות) שראויים למאכל בהמה ועוף, או עצמות הראויים לכלבים, שמותר לטלטלן בשבת, אף על פי כן אסור לטלטלן ביום טוב, כדי שלא יבואו לזלזל ביום טוב. ולא יניחם בצלחת ריקה, שהוא כמבטל כלי מהיכנו, שאסור לטלטל הכלי עם הקליפות שבתוכו במשך כל היום. אלא יניח תחלה איזה פרי או פרוסת פת בתוך הצלחת, ואחר כך יתן לתוכה הקליפות או העצמות. [אבל קליפות שאינם ראויות למאכל בהמה כגון קליפי אגוזים ושקדים גם בשבת אסורים בטלטול]. ומותר לטלטל אחר כך הכלי שבתוכו הפרי או הפרוסה עם הקליפות והעצמות כדי להשליכן לאשפה, מאחר שהכלי נעשה בסים גם לדבר המותר. הטעם שהחמירו במוקצה ביום טוב יותר מבשבת, מפני שכבוד קדושת יום טוב קלה בעיני הבריות, ולכן עשו חז"ל סייג לדבר כדי שלא יבואו לזלזל בקדושת יום טוב.

– אסור להוליד אש ביום טוב, לפיכך אין מוציאים אש מן האבנים או מן העצים, שלא הותר ביום טוב להבעיר אלא מאש מצויה, ולא להמציא אש ביום טוב. לכן אסור להדליק גפרורים ביום טוב על ידי חיכוך הגפרור במשטח המיוחד לכך בקופסת הגפרורים, שהרי הוא כמוליד אש ביום טוב, וכן מצת וכו'.

ולכן צריך להכין נר שידלק 24 שעות שממנו יעבירו אש!

– אסור לכבות ביום טוב, ואפילו מקצת כיבוי כגון להוריד ולהנמיך את הפתילה של מנורת הנפט או של חגז, אסור. אבל מותר להנמיך את האש של חגז שלא יקדיח את תבשילו, והתבשיל לא ישרף ולא יתקלקל. אבל להנמיך את האש לצורך הפסד חגז אסור. וכל שכן שאסור לכבות את חגז או הפרימוס לגמרי לאחר שכילה לבשל עליהם.

פרק ג' – כבוד יום טוב

א' – כתב מרן בשו"ע (ס' תקכ"ט ס"א) – מצות יום טוב לחלקו חציו לבית המדרש וחציו לאכילה ושתייה, ואל יצמצם בהוצאות יום טוב וצריך לכבדו ולענגו כמו בשבת. כתב הרמ"א בהגה: ואסור לאכול ממנחה ולמעלה בערב יום טוב כמו בשבת שזהו מכלל הכבוד, (רמב"ם פרק ו'). מיהו אם ערב יום טוב שבת יכול לקיים סעודה שלישית ויאכל מעט פת לכבוד יום טוב.

ומצוה ללוש פת בערב יום טוב לכבוד יום טוב, (מהרי"ל הלכות יום טוב), כמו בערב שבת. כמו שנתבאר לעיל סימן רמ"ב. וחייב לבצוע על שתי ככרות ולקבוע כל סעודה על חוץ.

ובגדי יום טוב יהיו יותר טובים משל שבת, ולא נהגו לעשות בו סעודה שלישית. (וביום טוב מאחרין לבוא לבית הכנסת וממחרין לצאת משום שמחת יום טוב), (גמרא פרק הקורא עומד):

ב' – ואל יצמצם בהוצאות יו"ט, כדאמרינן בגמ' (ביצה ט"ז ע"ב) אמר להם הקב"ה לישראל בני לוו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע ע"כ. ועוד איתא שם בגמ' (ט"ז ע"א) כל מזונותיו של אדם קצובים לו מר"ה ועד ר"ה חוץ מהוצאות שבתות והוצאות יו"ט והוצאות בניו לת"ת, שאם פחת פחתין לו ואם הוסיף הוסיפין לו ע"כ. ועיין לעיל סי' רמ"ב או' ד': (כה"ח ג')

– וסגולה רבה היא מאד למכבדו להוציא במאכ"ל ובמשתה לכבוד האל יתברך להיות שבע ודשן במזונותיו כל השנה, כי כך היא מדתו של החג הקדוש הזה ביותר משאר חגים ומועדים 'דכולהו מהאי שלימו מתברכין', דומיא מה שאמרו בזוהר לענין שבת, וכבר הארכתי בתוכחות מוסר על כל זה פ"ב דשבת בס"ד. (חמ"י)

ג' – וצריך לכבדו ולענגו כמו בשבת. וכתבו האחרונים דה"ה דיש להכין בעצמו איזה דבר לכבוד יו"ט, ואפי' יש לו כמה עבדים כמו בשבת לעיל סי' ר"ן. ועיין בדברינו לשם או' ו': (כה"ח א"ו)

– ערב יום חג הסוכות מצוה על כל איש ישראל להשתדל ולזרז הוא בעצמו ובכבודו להכין צורכי חג הקדוש הזה בשמחה ובטוב לבב, ואף על פי שיש לו כמה עבדים מצוה בו יותר מבשלוחו, כמו שאמרו לענין שבת דרב נחמן בר יצחק מכתף ועייל מכתף ונפיק ואמר אילו מקלעין לי ר' אמי ור' אסי לא מכתפנא קמייהו, כן יעשה לכבוד האושפיזא הבא אלינו הוא החג הקדוש הזה ולכבוד השבעה אושפיזין קדישין אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן יוסף ודוד עליהם השלום, המסתופפים בצל קורות סוכתנו כל שבעת הימים וששים ושמחים בששון שמחתנו שמחה של מצוה. (חמ"י)

– וכל דבר שיקנה תהיה מגמת פניו לכבוד הרגל ולכבוד השבעה אושפיזין קדישין, ואם אי אפשר לו להטפל הוא בכולם יכין מקצתם.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ויאמר בפה מלא: ברוך אלהים שהחייני וקיימני והגיעני לזמן הזה, והעדיף טובו עלי ויתן לי יד ואל לכבד הימים טובים כיד ה' הטובה עלי ומידו נתנו לו, והריני קונה ועושה זה לכבוד הרגל הקדוש ולכבוד השבעה האושפיוזין קדישין זכותם יגן עלינו אבי"ר. (חמ"י)

ד' – **מצוה לאפות פת בבית בערב הרגל**, כדי לאכול פת טריה לעונג ושמחת החג, וגם בשביל לקיים מצות הפרשת חלה. (רמ"א בשם מהרי"ל, ילקוט יוסף שבועות)
ה' – **וצריך לכבדו ולענגו וכו'**, איזה כבוד זה שאמרו חכמים, **שמצוה לגלח בעיו"ט** (לקמן רס"י תקל"א) כדי שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול.

וכן **מצוה לרחוץ בחמין ולחוף ראשו וליטול צפרניו בעיו"ט** כמו בע"ש, כמ"ש בס"י ר"ס.
וכן **מצוה ללוש פת בביתו בעיו"ט לכבוד יו"ט** כמו בע"ש לכבוד שבת כמ"ש ס"י רמ"ב יעו"ש. ר"ז או' ב' והוא מדברי מור"ם ז"ל לעיל סס"י תע"א בהגה ובסעי' זה. (כה"ח יב')

– **מצוה להתרחץ בחמין גם בערב יום טוב כמו בערב שבת.** (מטה אפרים ס' תרכה אות יד, ילקוט יוסף בשם ספר הכוונות הישן)

– **מצוה לגלח ולהסתפר לכבוד הרגל**, וכן יגזוז צפרניו בערב החג.

– **וטוב להזהר ולהסתפר קודם הצות.**

ובעת שמסתפר יכוין, להעביר כוחות הדינין, ולקיים מצות הפאות, ומצות ביומו תתן שכרו, ולא תבא עליו השמש וכו', ומצות לגלח לכבוד יו"ט. (בא"ח נצבים, כה"ח שם א"פ)

– **וכשאדם מסתפר יכוין לקיים**, מצות לא תקיפו פאת ראשיכם ולא תשחית וכו' והם שתי מצות בפאת הראש אחת מכאן ואחת מכאן וה' מצות בפאת הזקן כמ"ש בגמ' שחייב על כל אחת ואחת. וגם יכוין שהוא מספר שער ראשו להיותן דינין תקיפין. [שעה"מ שם].

וכשהוא נותן שכר המגלח יכוין שהוא מקיים מצות ביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש וכו'. **וכשהוא ע"ש או יו"ט יכוין שהוא מסתפר לכבוד שבת או יו"ט.**

נמצא המגלח מקיים י"ד מצות, ז' מצות ל"ת בפאות כנוז', ועוד יש שנים שכתב בעל החינוך והם בחקותיהם לא תלכו ולא ילבש גבר וכו' הרי ט', ועשה ביומו תתן שכרו, וב' ל"ת לא תבא עליו השמש ולא תלין כשנותן שכר המגלח, ואם הוא עני יש עוד לאו אחד ולא יקרא עליך וכו' הרי ד' וט' הרי י"ג ומצות עשה דרבנן כשהוא מגלח לכבוד שבת או יו"ט הרי י"ד מצות: (כה"ח רלב' א' טו')

– **המגלח ונותן שכר שכיר ביומו ולכבוד שבת או יו"ט יכוין לקיים י"ד מצות** וחשבנו ג' לזין במצות שכיר, **ועתה ראיתי** בבבא מציעא קי"א ע"א שחשב ה' לאוין ועשה, והביאה ב"י בח"מ ס' של"ט ובשו"ע שם יעו"ש. וא"כ הו"ל ט"ז **מצות שיכוין לקיימם:** (כה"ח רנא' א' יט')

– **טוב לומר "לשם יחוד" קודם התספורת.** (כמובא בלשון חכמים ח"א נח').

[הכוונה המובאת ב"לשם יחוד" היא: במצוות התספורת הוא מכוון לקיים שתי מצות בפאת הראש, פאה אחת מצד ימין, ופאה אחת מצד שמאל, וחמש מצות בחמש פאות הזקן. וכשמשלם לספר יכוין לקיים מצות "ביומו תתן שכרו" (שכל אומן כשמשלים המלאכה, זהו זמן הפרעון. ויכוין בזה לא רק בערב שבועות אלא בכל פעם שהולך להסתפר)].

– ומחתכין צפרנים. [ירושלמי ותניא. א"ר או' ל"ו. ועיין כה"ח לעיל סי' ר"ם ובדברינו לשם בס"ד]. (כה"ח שם א' פא')

– עיין בעין חיים (שער ל"א פ"ב) שכתב כי הצפרנים הם שורש קליפות, אלא שהיא זכה בתכלית הזכות והיא יונקת ממקום בקיעת הבשר בסוף האצבעות ומה שהוא כנגד הבשר הוא בתכלית הזכות אבל מה שעודף מן הצפורן ויוצא לחוץ מכנגד הבשר של האצבע זה צריך לחתוך אותה כי שם נתלים החיצונים ויונקים בתכלית, וז"ש בזוהר (ויקהל דר"ח ע"ב) ובג"ד לא בעא ליה לאינש לרבאח לאינן טופרין וכו', והוא השיעור שהוא חוצץ בענין הנטילה של הידים כנז' לרז"ל, והוא מה שעודף מכנגד הבשר, לכן ענשו של המגדל צפרנים קשה מאד יעו"ש. ועיין לעיל סי' קס"א סעי' א' ובדברינו לשם או' ד':

– בענין קציצת הצפרנים אמר מורי ז"ל כי בחול יש להם הארה מצד הקליפה, אך בע"ש אחר הטבילה הם מאירים מצד הקדושה ונכרים בהם דברים רבים ובע"ש חוזרין לכמות שהיו. (פע"ח שם פ')

– ג' דברים נאמרו בצפרנים, שורפן חסיד קוברן צדיק זורקן רשע. ופרש"י ז"ל חסיד עדיף מצדיק כשקוברן איכא למיחש דהדרי ומגלו ע"כ. (נדה י"ז ע"א). וטעמא שמא תעבור עליהן אשה עוברת ותפיל, ובמקום דלא שכיחי נשים מותר לזורקן. ואי אשתנו מההוא דוכתא דהוו מעיקרא תו לא מזקי. (מו"ק דח"י ע"א). ולא יקוץ על בגדיו, ולא ילקטם שם, כי גורם רעה לעצמו. (רו"ח א"א). ונראה דלפי דעת האר"י ז"ל שלא היה חושש מלקוץ אותם ביום אחד גם בזה אין לחוש:

– כתב הרמ"א – 'כשנוטל צפרניו לא יטול אותן כסדרן וכו'.

מיהו התשב"ץ סי' תקס"א כתב שמהר"ם ז"ל אינו חושש ליטול צפרניו כסדר. והביאו מט"מ שם וט"ז סק"ב. וכ"כ בשער הכו' דף ס"ב ע"ד דהאר"י ז"ל היה חותך וקוצץ צפרניו לכבוד שבת מידיו ומרגליו והיה קוצצן כסדרן ולא היה חושש ולא מקפיד אל אותו הסדר הנז' בס' אבודרהם בענין קציצת הצפרנים עכ"ל.

וכתב החיד"א במחזיק ברכה א"ד, דהגם דהמ"א הביא משם ס' מגיד מישרים שאין לקוץ צפרני ידים ורגלים ביום אחד ונמשכו אחריו א"ר והתו"ש וכ"כ העו"ש דיש סכנה מי שנוטל של ידיו ורגליו ביום אחד, מאחר דבשער הכו' כתב שהאר"י ז"ל לא היה חושש לזה ליכא למיחש למידי יעו"ש. וכ"כ בספרו ברכ"י א"ה, וכתב שכן פשט המנהג ואין גם אחד נזהר בזה כלל יעו"ש. והב"ד השע"ת או' ב': (כה"ח ס' רס' א' ט'–יז')

ו'– ואחר שיתקן צורכי החג מאכילה ראוי ונכון שיאמר בלבו מה תקנתי לנפשי חיפה, ויפנה מלבו מחשבות הבלי העולם הזה ויתבודד מקצת היום לפשפש במעשיו על כל מה שפעל ועשה וישוב ויתחרט בכל לבבו ובכל נפשו, כי זהו עיקר כוונת רבותינו הקדושים באומרם חייב אדם לטהר עצמו ברגל על מחרת הנפש חיפה כי היא הנקראת עצמותו של אדם, וזה בכל הרגלים וכל שכן וקל וחומר בבא יום חג הקדוש הזה כי הוא יום ראשון לחשבון עונות.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

כמו שאמרו באגדה בפסוק "ולקחתם לכם ביום הראשון" זה מ"ו ואתה אומר ביום הראשון, את מוצא בערב ראש השנה גדולי הדור מתענים והקדוש ברוך הוא מתיר שלישי מעונותיהן ומראש השנה ועד יום הכפורים היחידים מתענין והקדוש ברוך הוא מתיר להם שלישי מעונותיהן וביום הכפורים כולם מתענין האנשים והנשים והטף והקדוש ברוך הוא אומר להן לישראל מאי דאזל אזל ומחכא ולחלן ניהל חושבנא, ומיום הכפורים עד החג כל ישראל עסוקין במצוות זה עושה סוכתו וזה בלולבו, וביום טוב הראשון של חג כל ישראל עומדין לפני הקדוש ברוך הוא ולולביהן ואתרוגיהן בידיהם לשמו של הקדוש ברוך הוא ואומר להן הקדוש ברוך הוא מאי דאזל אזל, מן הכא ניהל חושבנא, הדא הוא דכתיב ביום הראשון ראשון לחשבון עונות ע"כ.

– כי ראוי ונכון לכל איש הירא וחרד אל ה' לשוב מעבירות שבידו ולהפיל תחנוניו לפני אלהינו מרחם בטרם תבא יום ראשון לחשבון עונות.
וכה יאמר בתחינתו:

אנא ה' ארך אפים אתה ובעל הרחמים, גלוי וידוע לפניך שרצונו לעשות רצונך ולקיים כל המצוות אשר צויתנו ולהזהר בכל אזהרות שהזהרתנו ומי מעכב שאור שבעיסה מעכב, לכן יהי רצון מלפניך שתהיה בעזרנו בשנה הזאת הבא עלינו לשלום וזה היום תחילת דין וחשבון עונותינו, עזרנו אלהי ישענו שלא נעבור אחד משם"ה לא תעשה, ואל תביאנו לידי חטא ולא לידי עבירה והצילנו מכף דוב אורב יצרנו הרע ויחד לכבנו לאהבה וליראה את שמך, והשיבנו אבינו לתורתך וקרבתנו מלכנו לעבודתך והחזירנו בתשובה שלימה לפניך תמיד מראשית השנה ועד אחרית השנה, ויקויים בנו מקרא שכתוב בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר ושנוכל לקיים מהיום והלאה כל מצוה שיודמן לפנינו מרמ"ח מצוות עשה ומה שלא נוכל לקיים תצטרף מחשבתנו הטובה למעשה, ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו כולנו יחד כלי מוכן לקבל נפש רוח ונשמה אשר נפחת בנו כדי שנחזור לעתיד למקור שחצבת נפשנו רוחינו ונשמתנו משם, ולא נבוש ולא נכלם בעולם הזה ובעולם הבא ולהיות מוכנים ומזומנים מאותם הנוחלים לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו כולו אומר כבוד.

ואחרי כן יקרא פסוקי היראה והתשובה, ותפילה זו תהיה לעזר ולהועיל לכל השנה כולה לבל יכשל בכל עון אשר חטא אחר שהקדים תפילה לצרה והוא על דרך קדמיה לרשיעא עד דלא יקדימנך.

ועוד כיון שזהו בקשתו ותחינתו מאת המקום אזי יחזיק במוסר ויראת ה' להיות ה' בעוזריו כי כך היא המדה באתערותא דלתתא אתערותא דלעילא והבא לטהר מסייעין אותו.

ז' – טבילה במקוה:

– מצוה על כל איש לטבול במקוה טהרה, ולהכין נפשו וגופו לכבוד החג הקדוש הזה, וימשיך עליו רוח טהרה. [ע"פ הגמרא ראש השנה (טז'), אמר רבי יצחק חייב אדם לטהר עצמו ברגל, שנאמר "ובנבלתם לא תגעו", (ויקרא יא' ח'), ובפסיקתא (זוטרתי, שמיני ל'), ועיין ברמב"ן (ויקרא יא' ח'), דהוי מצוה מדברי סופרים, ועיין בשו"ת רב נטורנאי גאון ז"ל (אוצר הגאונים ר"ה ס' יג'), דטבילה זו לא בעי מים חיים].

– עוד מכבוד הרגל הקדוש, הוא מה שאמרו ז"ל חייב אדם לטהר עצמו ברגל וכל שכן ברגל הקדוש הזה, אשר הוא מושבע בשובע שמחות בכמה מצוות הנעשים בו מה שלא נעשה בשום חג כמוהו, שראוי ונכון להכין עצמו לקראת אלהיו בקדושה ובטהרה לכבוד קדושת המצוות ובפרט מצות הסוכה כי רבה, ולא יכון לאדם בבגדים הצואים אשר עליו ועוד טומאתו בשוליו חס ושלום לבא להראות את פני האדון ה' צבאות ושבעה אושפיוזן עילאין בתוכה, ומה גם כי נקרא יום ראשון ראשון לחשבון עונות וראוי להיות קדוש וטהור בטבילה של מצוה ואם עוד טומאתו בו ולא יחוש על כבוד קונו בראשו נגע"ו חס ושלום, ועל כן אף המיקל ברגל אחר, ראוי לו להחמיר עליו להעביר זוהמת הנחש מעליו ולהעביר לבושין דחול בערב חג הקדוש הזה לקבל עליו קדושת הרגל. (חמ"י)

– כתב הגאון החיד"א ב'ברכי יוסף' (או"ח תקכ"ט ז') 'בזמן הזה אין חיוב לטהר עצמו ברגל'. ובספרו 'מורה באצבע' (אות רכה') כתב לגבי חג השבועות, 'ויטבול בערב החג'. והיינו מצד מידת טהרה וחסידות.

– בזה"ז אין חיוב לטהר עצמו ברגל. [שו"ת שאגת אריה ס' סח', ברכ"י או' ז']. וכ"כ בשו"ת יד אליהו סי' ס"ח, וכתב שכן מוכח בהרמב"ם פי"ז מה' טומאת אוכלין יעו"ש. ומיהו בשער הכוונות דף ע"ח ע"א כתב דצריך לטבול עיו"ט, ונתן טעם בסוד, וכוונת הטבילה. (כה"ח לב')

– וכתב שם הרמב"ם אעפ"י שמותר לאכול אוכלין טמאין ולשתות משקין טמאין, חסידים הראשונים היו אוכלין חולין בטהרה ונזהרין מן הטומאות כולן כל ימיהם והם הנקראים פרושים, ודבר זה קדושה יתירה היא ודרך חסידות שיהיה נבדל אדם ופורש משאר העם ולא יגע בהם ולא יאכל וישתה עמהם. שהפרישות מביאה לידי טהרת הגוף ממעשים הרעים. וטהרת הגוף מביאה לידי קדושת הנפש מן הדיעות הרעות. וקדושת הנפש גורמת להדמות בשכינה. שנאמר "והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני ה' מקדשכם", עכ (כה"ח לג')

– סדר וכוונת הטבילה:

– אחר חצות ילך למרחץ ויטבול עצמו לכבוד הרגל. [של"ה דף קמ"א ע"ב].
וכ"כ בשער הכוונות דף ע"ח ע"א וז"ל כוונת הטבילה בערב יו"ט כמו בע"ש, כי כך אז"ל חייב אדם לטהר עצמו ברגל, (ר"ה ט"ז ע"ב) והנה המקוה היא אי' הנקראת מ' סתומה ולכן שיעורו הוא מ' סאה שלמים. גם המקוה הוא בגי' קנ"א כמנין אהי"ה דההין.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ואמנם שינו את לשונם באמרם ברגל ולא ביו"ט לרמוז כי צריך לטבול פ"א להפשיט מעל נפשו בגדי הקלי' החול, ויטביל טבילה שנייה ויכוין להמשיך עליו קדושת הרגל שהוא סוד שם הוי"ה במילוי יודי"ן העולה בגי' ע"ב ושם אהיה במילוי יודי"ן העולה בגי' קס"א ושניהם בגי' רג"ל עכ"ל. [וכ"כ בפע"ח שער ד' סוף פ"ג. מו"ב או' ר"ד].

וטוב לרחוץ ג"כ פניו ידיו ורגליו כמו בע"ש, וכשירחוץ פניו במימי החסד יכוין לדחות משם הקלי' ולהמשיך ש"ע נהורין אל בחי' פנים העליונים שהם אל"פ למ"ד אל"ף למ"ד גי' ש"ע. ואח"כ ירחוץ ידיו ויכוין לדחות משם הקלי' ולהמשיך ה' גבורות מנצפ"ך שבוד ימין ויד שמאל. ואח"כ ירחוץ רגליו ויכוין לדחות משם הקלי'.

ואח"כ **טבול טבילה א'** ויכוין שהוא טובל לטהר מטומאתו במקו"ה טהרה העולה קנ"א כמנין אהי"ה דמילוי ההי"ן. ואח"כ **יטבול טבילה ב'** לתיקון הכעס שהוא בגי' מקוה ע"ה ושם אהי"ה דמילוי ההי"ן. ואח"כ **טבילה ג'** לתקן מה שפגם בשם ע"ב. ואח"כ **טבילה ד'** לתקן מה שפגם בשם ס"ג. ואח"כ **טבילה ה'** לתקן מה שפגם בשם מ"ה. ואח"כ ו', לתקן מה שפגם בשם ב"ן וכמ"ש לעיל סי' ר"ס א"א, וא"ה, בענין טבילות שבת יעו"ש. ואח"כ יטביל **טבילה ז'**, להפשיט מעל נפשו בגדי הקלי' של חול. ואח"כ **טבילה ח'** להמשיך עליו קדושת הרגל שהוא משם ע"ב וקס"א העולים בגי' רגל כנו'. (כה"ח ס' תסח' א' קא')

– **לא יפחות מג' טבילות, ויש נוחגים לטבול ה' טבילות, ויש ח'. כדלעיל.**

– **מי שאינו זוכר את כוונות הטבילה בפרטות, יטבול ויכוין בטבילתו על פי מה שכתוב בכף החיים הנ"ל.** (מרח"ח חכם מרדכי אליהו זיע"א)

– **זמן טבילה זו הוא משעה אחת קודם חצות היום, ויקבל הארת נשמה של יום טוב.**

– **מעלות רבות נאמרו על טבילה במקוה טהרה:**

– מכוון בליבו לטהר נפשו ממחשבות ודעות רעות. (רמב"ם מקואות פרק יא').

– מביא נפשו במי הדעת. (תיקוני הזוהר, תיקון ע', דקלד' ע"ב).

– דבק בתורה בשם הוי"ה ובהקב"ה. (ראשית חכמה, שער האהבה, פרק יא', כה').

– רוח הטומאה מסתלקת מעליו כליל. (מהרח"ו שער המצוות, כי תצא, דנ"ד).

– חוזר ונעשה כעובר במעי אמו ושמור מכל פגע ומקרה, ונעשה בריה חדשה. (ראשית חכמה, שער האהבה, פרק יא', כט')

– מגביר כח החסד והקדושה על כח הדין והחול. (המקובל רבנו מנחם מרקאנטי זיע"א, בראשית א', ו').

– כתב הבעל שם טוב זיע"א (פרשת יתרו) 'שזכה לכל המדרגות שלו הכל ע"י שהתמיד בטהרת המקוה'. עיי"ש.

– על ידי טבילת מקוה נתבטל הצרות וישועה באה. (מוהר"ן מברסלב ס' המדות – המתקת דין – כב')

– על ידי ישיבה במקוה תחת המים עד שלא יוכל להחזיק בעצמו הרוח והנשמה נמתק הדין. (המדות – המתקת דין – נד')

– על ידי טבילת מקוה מזכירין זכות אבות. (המדות – זכות אבות – א')

ימי שמחתנו – חג הסוכות

– ליראה תלך למקוה. (מידות לא')

– מקוה אותיות קומה, ע"י טבילה במקוה מרומם ומטהר את קומתו. (כשם צדיקים)

– יועיל לו להשליך מעליו כל הטומאות והמחשבות זרות שנדבקו בו מכל השנה, ויש בענין זה סודות ורמזים נפלאים לתועלת האדם ביום הדין, ובלבד שיהרהר תשובה בשעה זו. (בא"ח ר"ה)

– **כשאינן אפשרות לטבול במקוה טהרה:**

כתב הגאון רי"ח ב'בן איש חי' (ש"א, נצבים, כה"ח תקפ"א א' פה') – 'אם האיש אנוס, שלא יוכל לטבול, ישפוך על גופו תשעה קבין מים, בהיותו עומד ערום, ויבוא אדם אחד וישפוך עליו המים, מראשו ועד רגליו. ואם אין לו כלי אחד שיכיל כל תשעה קבין, יחלקם בשנים או שלשה כלים, אבל יותר משלשה כלים אין מצטרפין, ויזהר לשפוך השני, קודם סיום קלוח הראשון, וכן יעשה בשלישי. (בן איש חי' ש"א, נצבים)

כתב ב'ילקוט יוסף' – אם אינו יכול לטבול במקוה מאיזה סיבה, נכון שישפוך על גופו תשעה קבין מים, והוא לערך שתים עשרה ליטר ושש מאות גרם. ואפשר לעשות זאת גם על ידי מקלחת, שיעמוד תחת הסילון של המקלחת כשהברז פתוח, עד שישער שכבר נשפכו על גופו מים בשעור ט' קבין, ואין צריך שיהיה כח גברא לזה. וברור שאין הבדל בזה בין במים צוננים למים חמים. (חזו"ע וילקו"י עיי"ש)

ונדבר זה מועיל לסילוק הטומאה אך לא לתוספת קדושה, דזה אפשר להשיג רק על ידי טבילה במקוה טהרה. (כה"ח תקכ"ט ס"ק ל"ב).

– **למנוע מכשול יש להדגיש כי עצה זו מועילה אך ורק לטבילה של גברים בערבי חגים, ראש השנה, כיפור וכדו', אך לטהרת נשים לבעליהם אין לעצה זו כל ערך עד שתטבול במקוה ממש, וכלשון הרמב"ם (בהלכות איסורי ביאה פרק יא הלכה טז') "אין האשה עולה מטומאתה ויוצא מידי ערוה עד שתטבול במי מקוה כשר... אבל אם רחצה במרחץ אפילו נפלו עליה כל מימות שבעולם הרי היא אחר הרחיצה כמות שהיתה קודם הרחיצה, ב"כרת". שאין לך דבר שמעלה מטומאה לטהרה אלא טבילה במי מקוה או במעיין או בימים שהם כמעין כמו שיתבאר בהלכות מקואות".**

– **אם גם זה אינו יכול לעשות, טוב שיטול ידיו ארבעים פעמים:**

כך הסדר ל'טהרת הידיים':

יערה תחלה על יד ימין פעם אחת, ויכוין באות ראשונה של שם ע"ב, וכן פעם אחת על יד שמאל, ויכוין גם כן באות ראשונה של שם ע"ב, ועוד יערה פעם שניה על ימין ויכוין באות שניה דשם ע"ב, וכן פעם שניה על שמאל, ויכוין באות שניה, וכן על זה הדרך, עד עשר פעמים, ויחזור ויערה עשרה פעמים בזה אחר זה על ימין, ויכוין בכל פעם באות אחת דעשרה אותיות שם ע"ב, ויערה אחר כך עשר פעמים בזה אחר זה על שמאל, ויכוין בהם בעשרה אותיות שם ע"ב על הסדר, נמצא סך הכל ארבעים פעמים, וכנזכר בספר אמת ליעקב ניניו ז"ל בקונטרס ש"א, יעוין שם. (בן איש חי' ש"א, נצבים)

ימי שמחתנו – חג הסוכות

[אותיות של שם ע"ב הן כך: י' ו' ד' (גימט' 20). ה' י' (גימט' 15). ו' י' ו' (גימט' 22). ה' י' (גימט' 15). סה"כ גימטריה 72 שהם ע"ב].

אחרי הנטילה יאמר עשר פעמים את הפסוק: "לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי". ויכווין "לב טהור ברא", ר"ת "טבל" וסופי תיבות "אבר". שבטבילת אבר אחד נטהרים כל אבריו. (ועיין ר"פ בסוד ישרים תפילה מיוחדת לזה).

ח' – לא יאכל פת וסעודה:

הואיל ומצוה לאכול את כזית הפת שבסוכה בתיאבון, לפיכך לא יאכל פת בערב חג הסוכות משעה עשירית ומעלה, כדי שיוכל לאכול הכזית פת לתיאבון. ויש מחמירים בזה מחצות היום ואילך, והעיקר כסברא ראשונה.

ואם אפשר ראוי להחמיר שלא לאכול סעודה כבר מחצות, שכיון שאוכלים בלילה עם צאת הכוכבים, יש להקדים להימנע מלאכול מחצות.

אבל אוכל מעט פירות או ירקות, או בשר ודגים, ובלבד שלא ימלא כרסו מהם, כדין ערב פסח.

– לא יאכל בערב סוכות מחצות ואילך, כדי שיאכל לתאבון דומיא דמצה. (מל"ח ס"כ א"ה, עיי"ש)

– ואסור לאכול ממנחה וכו', מ"ש ואסור לאכול הוא לאו דוקא דהא דין זה הוא מדברי הרמב"ם פ"ו דין ט"ז ושם כתוב וכן ראוי לאדם שלא יסעוד בעיו"ט מן המנחה ולמעלה בערב שבת שדבר זה בכלל הכבוד עכ"ל. והב"ד ב"י.

וכ"כ הש"ע לעיל סי' רמ"ט סעי' ב' דסעודה שרגיל בה בחול כל היום מותר להתחיל מן הדין, אבל מצוה להמנע מלקבוע סעודה שנהוג בה בחול מט' שעות ולמעלה, יעו"ש. ובדברינו לשם בס"ד. ועוד עיין לקמן סי' תרל"ט סעי' ג' בהגה דבערב סוכות אין לאכול מחצות ואילך, יעו"ש. ובדברינו לשם בס"ד: (כה"ח יג')

– שזהו מכלל הכבוד. כדי שיאכל בליל יו"ט לתאבון. [אחרונים]. והוא ממ"ש לעיל סי' רמ"ט סעי' ב' יעו"ש].

מיהו אם עיו"ט שבת יכול לקיים סעודה ג' וכו', היינו קודם מנחה קטנה ואם שכח לעשותה קודם מנחה קטנה יעשנה אח"כ בפת מועט כזית. [דרשות מהרי"ל ריש ה' יו"ט. א"ר א"ב, חמ"מ שם. ר"ז שם. ח"א כלל ק"ד א"א].

ומ"ש חמ"א סק"ב בשם מהרי"ל כבר כתב עליו הא"ר שם ובביאורי הגר"א שלא ראה דברי מהרי"ל בשורשם יעו"ש.

ומיהו המנהג לעשותה אף לכתחלה אחר תפלת מנחה ואפי' בשבת שחל בעיו"ט משום דכ"ה הסדר ע"פ הזוה"ק והאר"י ז"ל, כמ"ש לעיל סי' רצ"א א"ב, וא' ט"ז יעו"ש.

ורק יש ליזהר דאין לאכול כ"א דבר מועט כביצה מפת כדי שיחא תאב לאכול בלילה לכבוד יו"ט. ועיין לעיל סי' קנ"ח סעי' ב' ובדברינו לשם או' ח' יעו"ש: (כה"ח טז')

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ט' – ובגדי יו"ט יחיו יותר טובים וכו' משום דחייב בשמחה, ומטעם זה נהגו להרבות במיני מאכלים יותר משבת. [מ"א סק"ד. חמ"מ א"א, ופשוט דכ"ז אם ידו משגת. מ"ב או' י"ב].
ואם חל יו"ט במו"ש לא ילבש בגדי יו"ט ביום שבת סמוך לחשיכה משום שנראה כמכין משבת ליו"ט אלא או ילבשם מבע"י ויכוין בהם גם לכבוד שבת או שלא ילבשם עד שיהיה לילה ודאי: (כה"ח כד')

פרק ד' – מצות השמחה ברגל

א' – כתב מרן בשו"ע (ס' תקכט' ס"ב) – חייב אדם להיות שמח וטוב לב במועד הוא ואשתו ובניו וכל הנלוים אליו, כיצד משמחן הקטנים נותן להם קליות ואגוזים, והנשים קונה להם בגדים ותכשיטין כפי ממונו, וחייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר עניים.
ב' – חייב אדם להיות שמח וכו'. דאמרינן בפסחים (ק"ט ע"א) חייב אדם לשמח בניו ובני ביתו ברגל כמה משמחן ביין. ר"י אומר אנשים בראוי להם ונשים בראוי להם אנשים בראוי להם ביין. ונשים בראוי להם בבבל בבגדי צבעונים בא"י בבגדי פשתן המגוהצין. ר"י בן בתירא אומר בזמן שבהמ"ק קיים אין שמחה אלא בבשר שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת ועכשיו שאין בהמ"ק קיים אין שמחה אלא ביין שנאמר ויין ישמח לבב אנוש ע"כ.
והרמב"ם כתב (פ"ו ה' ח"י) והאנשים אוכלים בשר ושותים יין שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין. והב"ח כתב ליישב ע"פ מ"ש בפ' אותו ואת בנו (חולין פ"ג ע"א) בד' פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו וכו' אלמא דאיכא נמי שמחה בבשר אעפ"י שאינן שלמים יעו"ש. [וכ"כ בדרשות מהרי"ל ה' יו"ט, והיש"ש פ"ב דביצה סי' ה' כדברי הרמב"ם דמצוה לאכול ג"כ בשר יעו"ש. וכ"כ מ"א סק"ג. א"ר א"ו, ער"ה א"ב, נה"ש א"א, חמ"מ א"ג, ר"ז א"ז, ח"א כלל ק"ד א"ב, מק"ק סי' מ"ד א"ג, מ"ב או' י"א]. וכ"ז אם ידו משגת. [מ"ב שם. וכ"כ לעיל סוף או' כ"ב יעו"ש]: (כה"ח כח')

– חייב אדם להיות שמח וכו', גם בזה"ז דליכא שלמי שמחה מ"מ מה"ת לשמוח ביו"ט בראוי לו ובמה שנהנה ממנו. [שו"ת שאגת אריה סי' ס"ה. ברכ"י או' ד' שע"ת]: (כה"ח כט')

– נשים חייבות לשמוח ברגליהם כאנשים. [שם סי' ס"ו. ברכ"י א"ה. שע"ת]. (כה"ח ל')

חייב אדם להיות שמח וכו'. שבת ויו"ט, וכן שבת וחול המועד, ירבה מטעמת יתירה בשלחנו וכן בפירות שיהא ניכר דאיכא ב' קדושות. [רו"ח או' טו"ב. ועיין לעיל סי' רמ"ב א"ט וסי' תי"ט א"ד]. (כה"ח חז')

– להיות שמח וטוב לב וכו'. עיין בס"ח סי' ק"י שכתב דאסור לספר בשבת בדברים שמצטער בו כגון מאוהביו שמתו וכיוצא יעו"ש. ונראה דהה"נ ביו"ט דכיון דמצוה לשמוח אין לו לבקש מקום להצטער ולדאג והוא פשוט. [רו"ח או' ד']. ועיין לעיל סי' ש"ו וסי' ש"ז איזה דיבור שאסור לדבר בשבת וה"ה ליו"ט יעו"ש]. (כה"ח לח')

– וטוב לב במועד. וימי חול המועד הם בכלל מועד וחייבים בשמחה. [הרמב"ם פ"ו דין כ"ב].

ימי שמחתנו – חג הסוכות

אבל הכבוד והעונג אינה נוהגת בחול המועד שהרי לא נאמר בהם מקרא קודש. [ר"ז או' ה' מ"ב או' ט"ז. ועיין לקמן סי' תק"ל או' ג']. (כה"ח ט"ל)

– והנשים קונה להם בגדים וכו', ואם אין יד האדם משגת לשמוח בבגדים כ"כ יקנה לפחות זוג מנעלים חדשים לכבוד הרגל. [דרשות מהרי"ל ה' יו"ט. א"ר א"ו].

ג' – וחייב להאכיל לגר וכו', אבל מי שנועל דלתי חצירו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו, ועל אלו נאמר זבחיהם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו כי לחמם לנפשם, ושמחה כזו קלון היא להם. שנאמר "וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם". [הרמב"ם שם דין ח"י. טור לבוש].

וכ"כ בזוה"ק פ' יתרו (פ"ח ע"ב) 'ותא חזי בכלהו שאר זמנין וחגיגין בעי בר נש לחדי ולמחדי למסכני, ואי הוא חדי בלחודי ולא יחייב למסכניה עונשיה סגי דהא בלחודי חדי ולא יחייב חדו לאחרא. עליה כתיב וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם, עכ"ד, והב"ד מ"א סק"ח ושאר האחרונים. והעיקר להשתדל לתת לצנועים שמתביישים לקבל כ"א בצנעה ובפרט לבעלי תורה כנודע:

ד' – צדקה ערב סוכות:

– יש להרבות בצדקה ערב סוכות, איש כמתנת ידו אחד המרבה ואחד הממעיט וכו', ומתרח"ו זצ"ל היה מחלק מה שהיה בקופה לעניים יום ערב סוכות. [אור צדיקים להרמ"ך פאפיראש]. ויש טעם נכון מאד ע"ד האמת (פע"ח שער כ"ח סוף פ"ד).

ויומא הוא דקא גרים בדרך צדקה תמצא, ויזהר מאד לתת מתבשיל יו"ט לעניים, כמ"ש בזוהר. (החיד"א מחב"ר בק"א א"א שע"ת. הגר"ח פלאג' מל"ח ס"כ א"ג [עיי"ש שנתן טעם], וית' עוד זה לקמן רס"י תרל"ט יעו"ש, כה"ח שם א' טו')

– וירבה היום הזה בצדקה ובגמילות חסדים כי סגולתה לכפר החטא, כמו שנאמר "וחטאיך בצדקה פרוק", ובר מן דין סגולתה ביום ערב סוכות רבה היא מאד, ואמרו עליו על מהרח"ו זלה"ה כי הוא היה גובר על קופה של צדקה ולא היה מחלקה לעניים אלא בערב סוכות, והיה אומר שביום הזה הצדקה מועיל הרבה, מפני שהשכינה הנקראת צדק עולה במעלה למקום הנקרא צדקה, ולכן נכון לכל איש ישראל להרבות בצדקה כהיום הזה כל איש לפי מיסת ידו ולכוין שנותנה לכוונה זו. (חמ"י)

– מדרך אנשי מעשה שלא השיגה ידם לעשות צדקה, להיות עושים גביה אחת, (להיות גבאי צדקה), יום אחד קודם ערב סוכות איש מאת מכרו ולהוסיף קצת נופך משלהם ולחלקה לעניים ביום ערב סוכות ומזכים את אחיהם במצוה הזאת עמהם, ומה טוב ומה נעים חלקם וגורלם של עושה אלה. (חמ"י)

– כתב הגר"ח פלאג' זיע"א (שו"ת לב חיים ח"ב ס' קטז) – מנהג טוב ויפה על פי הקבלה להפריש קודם ר"ה שיעור ק"ם פרוטות כסף, דהיינו שווי 4 גרם כסף. ויתנו לעניים ת"ח. ומוב שיעשה סדר הפדיון נפש אצל ת"ח.

והעושה כן בער"ה וחוזר ועושהו בעיו"כ ומחלק המעות לעניים קודם סוכות, כתב ר"ח ויטאל זיע"א שמוכטח לו שישלים שנתו. ועיין עוד בספר מעשה הצדקה.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

– כתב בספר 'כסא דוד' (דרוש א') 'ראוי לתת ק' פרוטות לצדקה מכוללת העיר, כדי להנצל מק' קללות הכתובות בתורה, ולהתברך בק' ברכות, בסוד מאה ברכין הרמוזות בתנ"ך.
– כיוון שחייב אדם לשתף את העניים בשמחתו כשאוכל ושותה ושמח בחג, לכן ראוי שיביא אל ביתו עניים הגונים, או שישלח לביתם צרכי החג, ועל כל פנים יתן צדקה לעניים בערב החג.

ויש סגולה ותיקון מיוחד בצדקה שנותן וכו', ובפרט יש חיוב להחזיק בעמלי תורה וכו'.
(דברים טז, יד'. תנחומא ראה ס' יז', רמב"ם יו"ט פ"ו ה"ח, חמדת ימים שבועות פ"ב, רח"פ ב'מועד לכל חי' ס"ח א"ז, וב'תוכחת חיים' נשא)

– ארבעה כנגד ארבעה:

כתוב: "ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך" (דברים טז) – אמר הקדוש ברוך הוא: ארבעה בני בית יש לך: בנך, בתך, עבדך ואמתך, וכנגדם יש גם כן ארבעה: הלוי, הגר, היתום והאלמנה; אם תשמח את שלי עם שלך – מוטב, ואם לאו – תבוטל שמחה: (ס' התודעה)

– "והיית אך שמח"

תלמיד חכם אחד פגש את הגאון רבי רפאל סולובייצ'יק בימים שבין יום כיפור לסוכות. הבחין הלה, כי ניכר על פניו דבר מה מטריד את מנוחתו של הצדיק. 'האם חסרים לכבודו ארבעת המינים?' בירר הת"ח. והגאון השיב: "אכן חסרים לי ארבעת המינים, אבל לא אתרוג ולולב, וגם לא הדסים וערבות, אלא אותם ארבעה, שעליהם אמר הקב"ה 'אם אתה משמח את שלי, אני משמח את שלך'. דהיינו, אני מחפש את היתום והאלמנה, הגר והלוי, כדי לעשות עמם חסד, ולשמחם בימי השמחה הללו".

פרק ה' – נרות בסוכה

– מנהג אנשי מעשה לתקן ז' נרות בסוכה לכבוד האושפיזין. ומכאן תבין ותשכיל כמה וכמה טובה כפולה ומכופלת להמכבד סוכתו הן במצעות הנאים וכליו הנאים ובהיכלו כולו אומר כבוד לכבוד ה' והצדיקים, וכן להדליק שם המנורה וכמנהג אנשי מעשה כי בכבודם ובעצמם מתקנים את הנרות בסוכתם ומתקנים להדליק שבע פתילות לכבוד ולתפארת השבעה אושפיזין. (חמ"י)

– טוב להדליק בסוכה ז' נרות כנגד ז' צדיקים הבאים לסוכה. [אור צדיקים שם. מחבר"ר שם אות ב' שע"ת. וגם זה ית' לקמן רס"י תרל"ט יעו"ש. מל"ח ס"ב א"ז]: (כה"ח שם א' טז)
– ובענין הדלקת הנרות:

יש נוהגין להדליק נר מיוחד בכל לילה לכבוד ז' אושפיזין, ובליל א' אומרים: 'הריני מדליק נר זה בסוכה לכבוד אברהם אע"ה', ובליל ב' לכבוד יצחק וכו'.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ויש נוהגין להדליק בכל לילה ז' נרות לכבוד כל הז' אושפיזין, [וכמ"ש לעיל סי' תרכ"ה אות ט"ז יעו"ש].

והנהגין להדליק ביו"ט ה' ובשבת ז' כנגד העולים כמ"ש לעיל סי' רס"ג או' ט' א"צ להדליק ה' וז' או' ז' וז'. אלא רק יוסיף שמן ויאמר זה הנרות לכבוד שבת ולכבוד ז' אושפיזין. [וכ"מ מדברי הזוהר פ' אמור דף צ"ד ע"ב שכתב דאם אירע יו"ט בשבת א"צ ב' שלחנות או ב' סעודות יעו"ש].

– והדלקת הנר של סוכות האיש קודם לאשה. [בית השואבה אות ז', מל"ח ס"כ א"ח, עיין ילקו"י דה"נ המנהג שהאישה קודמת].

וטוב שידליקו שניהם יחדיו. או בעששית אחת או יתן שנים, והכל לפי האדם והמקום. [מל"ח ס"כ א"ח]. (כה"ח שם א"ט)

פרק ו' – כסא אושפיזין

– יתקן כסא ומעיל מפואר על גביו לכבוד שבעה אושפיזין, עילאין קדישין, מעין דוגמא שעושין ביום המילה כסא לאליהו הנביא זכור לטוב.

וכתוב בזוה"ק (פ' לך לך דצ"ג ע"א) 'דאי לא מתקנין ליה כסא לא אתי, זאת היתה לחרדים לדבר ה' להזמין כסא לז' אושפיזין עילאין קדישין. [מו"ב או' רפ"ט. מל"ח ס"כ א"ט]. וי"ל: 'זה כסא לכבוד ז' אושפיזין עילאין קדישין, וכמו שאומרים על כסא אליהו, כמ"ש בזוהר שם. והגם שכתבנו לעיל שהם רמז לאורות עליונים גם הכסא הוא דרך רמז: (כה"ח שם א"ח)

– ואף גם זאת מצות עשיית הסוכה ומי שלא נתעסק בעשייתה כי לאו בר הכי הוא ויעשנה על ידי אחרים, הנה מה טוב לו להתעסק בענייני מושב הסוכה ונוייה ויעלה לו כאילו עשה, ואחרי אשר ידע כל אדם כי כל שבעת הימים כשנכנס לישב בצל הסוכה הוא בודאי הגמור שנכנסים עמו שבעה צדיקים שהם סוד הסוכה כי על כן הורונו חכמי הזוהר לחלוק להם כבוד קודם ישיבתו ולומר תיבו אושפיזין עילאין וכו' כמו שנבאר לקמן, יהא זהיר וזריז מאד להכין מקום מושבם ממיטב מצעיו ומיטב כליו.

ומה טוב ומה נעים להכין בתוך סוכתו כסא מיוחדת בבני ברק ומשי ורקמה לכבוד כל צדיק כל איש יומו, ואמרו בזוהר פ' אמור, תא חזי בשעתא דבר נש יתיב במדורא דא צלא דמהימנותא שכינתא פרסא גדפהא עליה מלעילא ואברהם וחמשה צדיקי אחרנין ודוד מלכא שוויין מדוריהון עמיה הדא הוא דכתיב בסכות תשבו שבעת ימים ולא בשבעת הימים ובעי בר נש למחדי בכל יומא ויומא באנפין נהירין באושפיזין אילין דשריין עמיה וכו'. (חמ"י)

פרק ז' – נרות שבת וחג

א' – מצוה להדליק נרות של יום טוב בפוכה, ולאכול לאור הנרות.

וצריך לברך לפני ההדלקה:

"ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של יום טוב".

וכשחל יו"ט בשבת תברך 'להדליק נר של שבת ויו"ט'.

גם ביום טוב הברכה קודמת להדלקה.

גם חלק מיוצאי אשכנז נוהגים להקדים הברכה קודם ההדלקה בנר של יום טוב, אף שבשבת הם מברכים אחר ההדלקה. וכן ראוי להנהיג. (ילקוט יוסף)

– בערב שבת או בערב שבת ויום טוב, נהגו הנשים לעצום את עיניהן ולברך על הנרות אחר ההדלקה, כיון שקבלה את השבת בהדלקה, ואחר כך פוקחת את עיניה, גם בזה אנו נוהגים כמורן בעל הבן איש חי זיע"א שהסכים עם הנהגה זו, והוסיף שכך נאה לעשות על פי הקבלה, שאז האשה רואה "הארת שבת" מייד בפותחה את עיניה.

אבל ביום טוב שאינו ערב שבת, אין בזה נפקא מינה כי היא יכולה להדליק מאש קיימת ולכן תברך לפני ההדלקה.

ותזהר לא לכבות את הגפרור אחר ההדלקה אלא תניחנו על גבי צלחת והוא יכבה מאליו, כי העברת אש מותרת, אבל כיבוי אסור. (מורן חכם מרדכי אליהו זיע"א)

– יש מהדורים להדליק נרות של יום טוב מערב יום טוב, כשם שצריכים להיזהר להדליק נרות שבת מבעוד יום, אבל לא נהגו להקפיד על זה, אלא המנהג להדליק נרות יום טוב אחר שתחשך לפני הקידוש שעל הכוס, ויש להם על מה שיסמוכו. והרוצות להחמיר ולהדליק הנרות מבעוד יום, תבוא עליהן ברכת טוב. (ילקוט יוסף, עיין חזו"ע).

– אשה הנוהגת להדליק הנר בליל יום טוב, סמוך לקידוש, נכון להכין את הנרות בפמוט או במנורה מבעוד יום, שהרי אסור לחמם נר שעוה להדביק בפמוט או במנורה ביום טוב, משום איסור ממרח. ולא תכבה הנר או הגפרור שבידה אלא תניחו שיכבה לבד. ואם לא הכינו הנרות שעוה מבעוד יום בפמוט, תדליק בנר שמן עם פתילות מוכנות, או שיתנו את הנרות בפמוטות או בשפופרת חלולה. (ילקוט יוסף)

– גם ביום טוב נוהגים להדליק ב' נרות, ואף דזכור ושמור שייך בשבת, מכל מקום נוהגים כן גם ביום טוב.

כתב בכף החיים (תקיד' א' קט') – המדליק נר של יו"ט וכו', נוהגין בשני נרות אף ביו"ט. ואף דזכור ושמור בשבת, י"ל נגד איש ואשה, מש"ז שם. ועוד יש טעמים אחרים כמ"ש לעיל סי' רס"ג א"ד יעו"ש. ועוד עי"ש (א"ט), שכתבנו שיש נוהגים להדליק ביו"ט ה' כמנין העולים לסי"ת, יעו"ש:

ב' – אף על פי שמצות הדלקת הנרות בפוכה, לכבוד הלילה הראשון של החג היא משום מצות האכילה בפוכה, שהיא חובה בלילה הראשון של החג, ומן הראוי היה שהאיש יהיה קודם להדליק הנרות, כי עליו מוטלת החובה לאכול בפוכה, אבל האשה פטורה מן הסוכה,

ימי שמחתנו – חג הסוכות

אף על פי כן המנהג הוא שגם בלילי יום טוב של החג האשה קודמת להדלקת הנרות, בשאר שבתות וימים טובים, שהאשה קודמת במצות הדלקת הנרות, כיוון שעיקר מצות הדלקת הנרות משום כבוד קדושת יום טוב, ומצות שמחת יום טוב, שגם היא מצווה על כך.

ג' – כבר נתבאר שבחג הסוכות ישתדל להדליק הנרות [שעוה או שמן] בסוכה, כדי לאכול לאורם. מכל מקום ראוי ונכון שיתקין מבעוד יום מתקן מתאים מזכוכית לנרות, כדי שיוכל להדליק הנרות בסוכה, ולא יכבו ברוח, וגם לא יגרמו לשריפה ח"ו. ואם אכן קיים חשש שהנרות יגרמו לשריפה בסוכה, על ידי ההתקרבות של שלהבת הנרות לדפנות או לסכך, ידליקם בביתו במקום שבו מכינים צרכי האוכל, או בחדר השינה [באופן שפטור מלישון בסוכה], וכבר הזהירה התורה ונשמרת מכל דבר רע. ואם אפשר ידליק הנרות בחלון הפונה לסוכה, כדי שיגיע אורם לסוכה.

ד' – שהחיינו:

– כתב הגאון ר"ח זיע"א – ברכת שהחיינו בקידוש הלילה צריך לברך בשתי הלילות. ופה עירנו בגדאד נוהגים הנשים לברך שהחיינו בהדלקת הנרות בכל יום טוב שיש בו ברכת שהחיינו בקידוש: (בא"ח ש"א במדבר)

– כתב ב"כף החיים' (תקיד' א' קיב') – ברכת זמן שמברכות הנשים בהדלקת נר יו"ט אין להם יסוד, כי לא נזכר בפוסקים רק בקשל"ה, דודאי לא בר סמכא הוא, ומ"מ לא רצה לעשות מעשה כזה למנוע לאשתו שהיתה נוהגת לברך זמן והניחה במנהגה, כי באמת אין כאן חשש ברכה לבטלה דהא בלא הדלקה נמי יכולה לברך שהחיינו מיד בכניסת יו"ט, דק"ל זמן אומרו אפי' בשוק (עירובין מ' ע"ב), אלא דסמכינן ליה אכסא, ומשום דסמכא ליה להדלקת הנר הבאה תחלה וניכר בה כבוד יו"ט ושמחתו לא גרע בהכי, ולכן יש להניח לבנות ישראל במנהגן שירושה היא להן מאבותיהן ועשו כן בפני גדולי עולם ולא מיחו בידן. [שאלת יעב"ץ סי' ק"ז. וגם הזור"א ח"א ססי' ל"ג כתב בזה דנהרא נהרא ופשטיה יעו"ש. והב"ד עיקרי הד"ט סי' כ"ב או י"ט. ועיין לעיל סי' רס"ג או מ'].

ונ"מ לנשים הנוהגות לברך זמן על הדלקת הנר, אם היא מקדשת לעצמה קידוש היום מאיזה סיבה, דלא תוכל לברך עוד זמן על הקידוש דנפטרת בברכה שברכה על הנר. ועוד נ"מ דאם הדליקה מבע"י וברכה זמן דלא תוכל עוד לעשות מלאכה האסורה ביו"ט, דכיון שבירכה זמן על יו"ט הרי קיבלה עליה קדושת יו"ט:

– ידועה המחלוקת בין הפוסקים האחרונים, האם אשה מברכת "שהחיינו" בהדלקת נר של יום טוב, או שמא תשמע ברכת שהחיינו מבעלה בקידוש ותכוון לצאת ידי חובתה.

והנה לדעת מרן רשכבה"ג רבנו יוסף חיים בעל הבא"ח זיע"א שהשכינה היתה מדברת מתוך גרונו, ומפיו אנו חיים, ומתורתו אנו דולים ומשקים, אשה שמדליקה נרות בליל יום טוב מברכת "שהחיינו" כל היכא שיש ברכת "שהחיינו" בקידוש, וכך צריך לעשות ואין לשנות. ומכל מקום, אם האשה מקדשת לעצמה, תברך שהחיינו בקידוש, ולא תברך שהחיינו בהדלקת הנרות. (מרן חכם מרדכי אליהו זיע"א)

ימי שמחתנו – חג הסוכות

– כתב ב'ילקוט יוסף' – נשים שנהגו לברך 'שהחיינו' בעת הדלקת הנרות של יום טוב, אין למנהגם זה כל יסוד בהלכה, ומן הראוי שיפסיקו לנהוג כן, ויכוונו לצאת ידי חובת ברכת שהחיינו בקידוש של יום טוב כתקנת חכמים. ומכל מקום אין למחות בחזקה בנשים המברכות "שהחיינו", רק שיברכו ברכה זו אחר שידליקו לפחות נר אחד, כדי שלא יהיה הפסק בין ברכת הדלקת הנרות למצות ההדלקה. וכן יזהרו שלא יענו "אמן" אחר ברכת "שהחיינו" ששומעות בקידוש מפי בעליהן, משום הפסק בתיבת "אמן" בין ברכת "בורא פרי הגפן" של הקידוש, לטעימה מכוס הקידוש, הואיל וכבר יצאו ידי חובה של ברכת "שהחיינו" בעת הדלקת הנרות. ובליל פסח, רשאות מן הדין לענות אמן באופן שקדמו ובירכו שהחיינו בהדלקת הנרות.

– בכל ערב שבת וערב יום טוב, ראוי מאוד לכבות את אור החשמל קודם הדלקת הנרות, ולחזור ולהדליק את החשמל אחר הדלקת נרות, ולכוין בעת הברכה על הנרות לפטור את מאור החשמל. (חזו"ע שבת ח"א).

– גם ביום טוב יש מצוה להדליק נרות בשמן זית (בא"ח, ילקו"י).

ליל 'חג הסוכות'

פרק א' – 'זמן שמחתנו'

ליל התקדש חג צדיקים ישמחו יעלצו לפני אלהים וישישו בשמחה אשר הרגל הזה זמן שמחה לכל היא כמ"ש בנוסח התפילה זמן שמחתנו וכו', וראוי לכל איש ישראל להעביר מעליו כל מין דאגה ויגון ולאזור עצמו בשמחה ובטוב לבב ועל ידי כך תתעורר מקום השמחה למעלה.

ועל כן אף כי בשאר הימים מדת העצבות מגונה היא מאד, בחג הקדוש הזה מגרעות נתן חס ושלום למעלה לשכינת עוזינו אם הבנים שמחה וחלילה להראות עצבות אפילו כל דהוא, ורבים נכוו בגחלת זאת ולא חששו ומרעה אל רעה יצאו כל ימות השנה רחמנא ליצלן, על כן כל איש ישראל חובה עליו בהתקדש היום להכין עצמו בקדושה ובטהרה ולרבות כל מיני שמחות מבעוד יום בבית הכנסת לשמחה בשמחה העליונה בשירים ותושבחות עד זמן תפילת ערבית. (חמ"י)

פרק ב' – תפילת ערבית של יום טוב

א' – בתפילת ערבית של ליל הסוכות, שהוא זמן שמחתנו, יש לומר הקדיש בניגון, וכן קטעי התפלה "ראו בנים את גבורתו" וכו', בשירה וזמרה עם כל הקהל בקול רנה ותודה המון חוגג.

ואם חל הלילה הראשון של חג הסוכות בשבת, אומר השליח צבור בערבית ברכה אחת מעין שבע, וחותם בה "מקדש השבת" בלבד.

ב' – ויתפללו אתה בחרתנו בכוונה ושמחה רבה ומשבח לאדון הכל שקרבנו לעבודתו והבדילנו מן התועים ונתן לנו מועדים לשמחה ובפרט המועד הזה ראש לכל המועדות בשמחה, ועל כן אנו אומרים בו זמן שמחתנו כי אם כי פשט הדבר הוא מפני שהוא זמן האסיף שהבריות שמחים בו וכתוב בו שני פעמים שמחה ושמחת בחגך וכו' והיית אך שמחה, אכן עיקר הדבר כמו שכתבנו לעיל פרק ב' בטעם קביעות חג הסוכות למה היה, כי הנה חג הפסח היה על גאולת מצרים וחג השבועות על מתן תורה, אך חג הסוכות על מה צוה

ימי שמחתנו – חג הסוכות

לנו הוא יתברך לחוג אותו שאם נאמר שהוא על אשר הקיפנו בענני כבוד כפשוט הכתוב אם כן נעשה גם כן זכר למן ולבארה של מרים ולמה יגרע גם הנעשה על ידי משה ומרים מהנעשה על ידי אהרן.

וטעם הדבר שכתבנו שם מפני כי לא שמח ה' במעשיו מאז ברא העולם עד הזמן ההוא כי עשרים דורות שמאדם ועד אברהם היו מכעיסים ובאים וגם לא פסקה זוהמא עד מתן תורה, ולא מלאו הימים לגמור מתנתה עד אשר עשו את העגל ולא נתקן עד אחר יום הכפורים שאז ניתנה תורה בלוחות שניות והקהיל משה את ישראל לעשות לו משכן ואז שמח הוא יתברך ועל כבודו צוה לחוג את חג הסוכות כי היא שמחתנו ונגילה ונשמחה בו, וגם בכל יתר השנים אין השמחה שלימה עד בא יום הכפורים ונטהרים מאשמותיהם ומטפלים באותם ארבעה ימים בצורכי מצוה אז יש לו יתברך שמחה ועל כן אז היה שמחת בית השואבה, ועל כן בכל דור אין לו יתברך ימי שמחה כחג הסוכות כי אז נקיים ישראל מכל עון אשר חטא. (חמ"י)

ג' – טעם שתקנו זמן שמחתנו בסוכות משום מחילת העון.

וגם לנו אין לנו עוד שמחה וששון כזאת להיות נקיים מעונותינו על דרך שאמרו ז"ל על שבחה של ארץ ישראל שנקראת משוש כל הארץ לפי שלא היה אחד מישראל מיצר כשהיה בית המקדש קיים למה, שהיה אדם נכנס לשם מלא עונות ומתכפר לו אין שמחה גדולה מזו שהיה יוצא צדיק הוי יפה נוף משוש כל הארץ, ולפיכך בחג הקדוש הזה הוא יתברך שמח נגילה ונשמחה בו על כשרונינו וטהרת נפשותינו ועל כן תקנו לומר זמן שמחתנו, וכל אדם חייב להראות את עצמו שש ושמה בתנו השבחה הזו לו יתברך אשר בחר בנו מכל העמים ודרך תשובה לנו הורה לטהר את אשמתנו ולשמוח בשמחת הנפש בחג הקדוש הזה. (חמ"י)

ד' – התעוררות על השמחה בתפלות החג ודברי הזוהר בזה.

כבר אמרנו כמה פעמים שעיקר האהבה והיראה היא בלב ובכוונה ולא באמור הדברים בפיו ובשפתיו ולבו רחוק מהם, ובפרט בענין שהוא כופר בטובו הגדול יתברך המטהר ומכפר כל אשמותינו בכל שנה ושנה והוא ברחמיו מתמלא חסד ורחמים עלינו ומוציא משפטינו לאורה ושמחה, ומי הוא הפתי אשר לא יכיר את הטוב הזה גלוי ומפורסם לכל, אשר כל כיוצא בדברים האלה יתן אל לבו באומרו הברכות בכוונה ולא כקורא מצות אנשים מלומדה, ואז יתעורר לבו בחשק אהבה גדולה להקדוש ברוך הוא ויתדבק בו בהיותו עומד ומתפלל לפניו.

ובזוהר פרשת ויחי, אמר ר' יוסי שכינתא לא שריא אלא באתר דאיתכוון באתר שלים ולא באתר חסיר ולא באתר פגים ולא עציב אלא באתר דחירו וכו' אמר ר' אבא כתיב עבדו את ה' בשמחה בואו לפניו ברננה לאפקא דלית פולחנא דקודשא בריך הוא אלא מגו חדוה דאמר ר' אלעזר לית שכינתא שריא מגו עצבות דכתיב ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן וכו', וכל זה בכל הימים וכל שכן בחגים ובמועדים שהם אושפיוזין הבאים מזמן לזמן וכמו שהאורה צריך לקבלו בסבר פנים יפות כן צריך לקבל הימים טובים, ובפרט למי שהריחו

ימי שמחתנו – חג הסוכות

בסוד ה' ומכיר ויודע עילוי הימים טובים שבהם מתגלה אור חדש כענין שפירש הרשב"י עליו השלום בפרשת אמור בענין מקראי קד"ש.

ובתקונים דף נ"ח אמר זה לשונו, ועוד שכינתא אתקריאת חג בכל זמנין ויום טוב חג דתלת רגלין דאתמר בהון שלש רגלים תחוג לי בשנה ובגינה יראה כל זכורך למיהב לה דורונא הדא הוא דכתיב ולא יראה את פני ה' ריקם וצריך למחדי בה דכתיב ושמחת בחגך דאיהי חדוה דקודשא בריך הוא אתקריאת ומאן דאזיל למחמי לה צריך לנטרא גרמיה מעציבו דאיהי לילית חשוכא עצבון שאול דאיהי מום ועליה איתמר כל איש אשר בו מום לא יקרב עב"ל.

וכל שכן בחג הסוכות שנקרא זמן שמחה כמו שאנו אומרים בתפילות צריך שיהא שמח בתוספת מרובה, כמו שאמרו בזוהר זה לשונו, ובעי בר נש למחדי בכל יומא ויומא באנפין נהירין באושפיזין אילין דשריין עמיה.

ודקדק הר"ם קורדוורו ז"ל במה שאמרו בכל יומא ויומא ולא אמר דרך כלל בשבעה יומין אילין להראות שבכל יום ויום צריך שיהא שמח שמחה בפני עצמה, שהרי השבעה ימים הם הם שבעה אושפיזין, נמצא שבכל יום ויום יש לו אושפיזא בפני עצמו וצריך להראות לו שמחה, ואמר עוד לקמיה כי הא דרב המנונא כד הוה עייל לסוכה הוה חדי וכו' כמו שנעתיק בסמוך בסיעתא דשמיא, ועל כן ראוי ונכון לכל איש ישראל ליל חג הסוכות להתעורר בשמחה רבה בעומדו בתפילתו. (חמ"י)

פרק ג' – קידוש ליל יום טוב

– בשבתות ויו"ט ברכה שמברך האדם לבניו ולתלמידיו וכן במו"ש כשבא לביתו לברך אותם יברך בתחילה בתורה ובמצות ובמעט"ז ואח"כ בממון. [רו"ח או' י"ב].
וכן צריך לברך את השם תחלה ואח"כ לברכם, והטעם כתבתי בסה"ק ישמח ישראל דרוש עה"ת פ' ויחי על פסוק ויאמר יעקב אל יוסף אל שדי וכו' יעו"ש: (כה"ח)
א' – כתב מרן בשו"ע (ס' תרמג') – פדר הקידוש, יין קידוש וסוכה ואחר כך זמן לפי שהזמן חוזר על קידוש היום ועל מצות סוכה:

ב' – נכון להזהר לכתחלה שלא לקדש עד צאת הכוכבים. (כ' דקות אחר שקיעת השמש).
ג' – בקידוש של ליל החג, מברך מעומד בורא פרי הגפן, וברכת הקידוש אשר בחר בנו מכל עם, וברכת לישב בסוכה, ויושב וחותרם בברכת שהחיינו, (ויכונו הנשים לצאת ידי חובתה. כיון שלא בירכו בהדלקת הנר), לפי שברכת שהחיינו חוזרת על קדושת היום, ועל מצות הסוכה.

ואם לא בירך שהחיינו בלילה הראשון, יכול לברך שהחיינו על קדושת החג במשך כל שבעת ימי החג.

– בליל יום טוב שני (בחול"ל) אומר קידוש, ומיד יברך שהחיינו, ואח"כ יברך לישב בסוכה.

פרק ד' – לישוב בסוכה

א' – בכל ימי חג הסוכות.

בזמן שיש קידוש – יש לקדש מעומד, ולברך "לישב בסוכה" בסוף הקידוש, ואחר כך יושב וטועם.

בזמן שאין קידוש – כשנכנס לסוכה ועודנו עומד על עמדו, יברך לישב בסוכה מעומד, ואז ישב ויברך המוציא על הפת.

והמברכים ברכת המוציא ואחר כך לישב בסוכה יש להם על מה שיסמוכו.

ב' – אף בשבת ויו"ט בקידושא רבה של שחרית, שאין אומרים אלא בורא פרי הגפן, (כמ"ש בפסחים קו.), צריך לברך לישב בסוכה, קודם שישתה מכוס הקידוש. כי גם בקידוש היום קי"ל שאין קידוש אלא במקום סעודה.

ג' – וראוי לומר ברכת לישב בסוכה בקול ובמשיכה בניגון, וינגן אותה כשאר ברכות של קידוש דלמה יגרע, ואדרבה היא עדיפא דהא ברכת המצוה היא שצונו השי"ת לישב בסוכה, וה"ה בכל שאר הברכות ירגיל אדם לומר אותם בקול רם כי הקול מעורר הכוונה. [של"ה דף רמ"ה ע"א. א"ר שם]. וכשאומר תיבת בסוכה, יכוין כי תיבת סוכה היא אותיות כ"ז ה"ם גי' הוי"ה אדנ"י: (כה"ח שם א' יא')

ד' – הא דמברכין אסוכה בכל פעם ופעם, ועל מצה לא מברכין אלא בלילה הראשונה, משום דבאכילת מצה אינו מקיים מ"ע רק בלילה הראשון דכתיב בערב תאכלו מצות, אבל גבי סוכה כל שעה שהוא יושב מקיים "בסוכות תשבו שבעת ימים". [דרשות מהרי"ל ה' סוכה. שכנה"ג בהגה"ט או' ג'. מ"א סוף הסי'. ועיין לעיל סי' תע"ה או' ע' ואו' ע"א]. (כה"ח תרל"ט א"ב)

ה' – הא דאין מברכין על השינה, לישב בסוכה, משום דשמא לא ישן ותהיה הברכה לבטלה. [הרא"ש פ' בתרא דסוכה ופ"ק דברכות. וכ"כ התשב"ץ סי' קמ"ב]. והטור כתב בשם ר"ת דברכת סוכה שמברך על האכילה פוטרת כל השאר. [מט"מ סי' תתקי"ד].

וע"כ כשמברך על הסוכה בסעודת היום יכוין לפטור כל הישיבה והשינה ואכילת עראי ושתיה של היום מכאן עד שיברך על סעודה אחרת, וכשמברך בלילה יכוין לפטור הישיבה והשינה של הלילה עד שיברך בסעודת היום: (כה"ח שם ג')

פרק ה' – הזמנת האושפיזין

א' – כתב בזוה"ק – 'תא הווי בשעתא דבר נש יתיב במדורא דא, צלא דמהימנותא, שכינתא פרסא גרפחא עליה מלעילא, ואברהם וחמשה צדיקייא אחרנין שויין מדוריהון עמיה. אמר רבי אבא, אברהם וחמשה צדיקייא, ודוד מלכא, שויין מדוריהון עמיה. הדיא הוא דכתיב, בפסות תשבו שבועת ימים. שבועת ימים כתיב, ולא בשבעת ימים. כגוונא דא כתיב, (שמות לא) כי ששת ימים עשה יי' את השמים וגו'.

ובעי בר נש למחדי בכל יומא ויומא, באנפין נהירין, באושפיזין אליו דשריין עמיה. ואמר רבי אבא, כתיב בפסות תשבו שבועת ימים, ולבתר ישבו בפסות. בקדמיתא תשבו, ולבתר ישבו. אלא, קדמאח לאושפיזין. תניינא, לבני עלמא. קדמאח לאושפיזין, כי הא דרב המנונא סבא, בד הוה עייל לסופה הוה חדי, וקאים על פתחא לסופה מלגא, ואמר גזמן לאושפיזין. מסדר (נ"א נסדר) פתורא, וקאים על רגליו, ומברך, ואומר בפסות תשבו שבועת ימים. תיבו אושפיזין עלאין, תיבו. תיבו אושפיזין מהימנותא, תיבו. אריס (ס"א אסחי) ידיו, וחדיו, ואמר זבאח חולקנא, זבאח חולקיהון דישראל, דכתיב, (דברים לב) כי חלק יי' עמו וגו', ויהוה יתיב.

ותרגום: בא ראה, בשעה שאדם יושב במדור הזה, צל האמונה, השכינה פורסת את כנפיה עליו מלמעלה, ואברהם וחמשה צדיקים אחרים שמים את מדורם עמו. אמר רבי אבא, אברהם וחמשה צדיקים ודוד המלך שמים מדוריהם עמו. זהו שכתוב, בפסות תשבו שבועת ימים. שבועת ימים כתוב, ולא בשבעת ימים. כמו זה כתוב (שמות לא) כי ששת ימים עשה ה' את השמים וגו'. וצריך אדם לשמח בכל יום ויום בפנים מאירות באורחים הללו ששורים עמו. ואמר רבי אבא, כתוב בפסות תשבו שבועת ימים, ואחר כך ישבו בפסות. בראשונה תשבו, ואחר כך ישבו. אלא הראשון לאורחים, השני לבני העולם. הראשון לאורחים, כמו שרב המנונא סבא, פשהיה נכנס לפסח היה שמח, ועומד על פתח הספה מבחיץ ואומר: גזמן לאורחים. מסדר (נסדר) את השלחן, ועומד על רגליו, ומברך ואומר: בפסות תשבו שבועת ימים. שבו אורחים עליונים, שבו. שבו אורחי האמונה, שבו. הרים (רחין) ידיו ושמח, ואמר: אשרי חלקנו, אשרי חלקם של ישראל, שכתוב (דברים לב) כי חלק ה' עמו וגו'. והיה יושב.

– וכן ראוי לכל איש ישראל בכניסתו בסוכה בכל לילה ולילה משבעת ימי החג להזמין אותם לאיש יומו ואחר כך יכלול השאר עמו, וצריך להקדים הצדיק ביומו ואחר כך לכלול חבריו עמו.

– על כן בכל לילה אחר שמדליקין הנרות בסוכה, יש לעמוד בפתח הסוכה ולומר: 'לשם יחוד קדבה' וכו' תריני בא לקים מ"ע של ישיבת הספה כמ"ש "בפסות תשבו שבועת ימים כל האזרח בישראל ישבו בפסות". "למען ידעו דרתיכם כי בפסות הושבתי את בני

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים אני ה' אלהיכם". לתקן את שרש מצוה זו וכל מצות תכלולות בה במקום עליון. ויהי נעם וכו'.
ואח"כ יאמר:

עולו אבהן אושפיון עלאין קדישין אברהם יצחק יעקב וכו'. ובליל א' יאמר ליעול אברהם אושפיון עילאה קדישא וליעול עמיה יצחק יעקב משה וכו'. ובליל שני אחר שיאמר עולו אבהן וכו' כנו' יחזור לומר ליעול יצחק אושפיון עילאה קדישא וליעול עמיה אברהם יעקב משה וכו'. וכן על זה הסדר כל ז' הלילות.
ואחר כך יאמר:

תיבו אבהן אושפיון עילאין קדישין אברהם יצחק יעקב וכו'. ובליל א' יחזור לומר לתיב אברהם אושפיון עילאה קדישא ולתיב עמיה יצחק יעקב משה וכו'. ובליל שני יאמר לתיב יצחק וכו' ולתיב עמיה אברהם יעקב משה וכו'. וכן ע"ז הסדר כל ז' הלילות.
ואח"כ יאמר:

זכאה חולקנא וזכאה חולקהון דישראל דכתיב כי חלק ה' עמו וכו'. וכמ"ש בזוהר שם.

– בכל לילה מחג הסוכות קודם שיכנס לפוכה יעמוד בפתח ויאמר בקשה זו: (לשון חכמים ח"א כח)

לשם יחוד קדשא בריך הוא ושכינתיה, בדחילו ורחימו, ורחימו ודחילו, ליחדא אותיות יו"ד וה"א באותיות וא"ו וה"א ביחודא שלים, בשם בלישראל. ובשם בליהנפשות. והרוחות והנשמות המתחמים אל שרשי נפשנו רוחנו ונשמתנו ומלבושיהם והקרובים להם. שמכללות אצילות בריאה יצירה עשיה. ומכל-פרטי אצילות בריאה יצירה עשיה. דכל-פרצוף וספירה דפרטי אצילות בריאה יצירה עשיה. הנה אנחנו באים לקים מצות עשה לישיב בספכה. כמו שצונו יהוה אלהינו בתורתו הקדושה עלידי משה רבינו עליו השלום. בסכת תשבו שבעת ימים בליהאזרח בישראל ישובו בסכת: למען ידעו דרתיכם כי בסכות הושבתי את-בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים: לתקן שורש מצוה זו במקום עליון, לעשות בנחת יוצרנו שצונו לעשות מצוה זו, להשלים אילן העליון ולהקים ספת דוד להחזיר העטרה לישנה. ולהשלים שלימות תקון הנפשות והרוחות והנשמות שמכללות אצילות בריאה יצירה עשיה. ומכל-פרטי אצילות בריאה יצירה עשיה. ויהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו, שיהא עתה עת רצון לפניך להיות עולה מצוה זו לפניך:

בכל לילה יאמר השייך לאותו הלילה:

ליל א' ובכח מצוה זו ימשך תהסד הפנימי העליון הנקרא יומם, יומא דכליל לכלהו יומי שהוא תהסד שבתהסד מאמא עלאה לרחל אמונו. וגם תקבל עוד רחל אמונו תהסד העליון שבכל תהסדים דאור מקיף מאמא עלאה קדישא שיהא תהסד שבתהסד שבה:
ליל ב' ובכח מצוה זו ימשך לרחל אמונו אור המקיף תהסד שבתהסד מאמא עלאה קדישא:
ליל ג' ובכח מצוה זו ימשך לרחל אמונו אור המקיף תהסד שבתהסד מאמא עלאה קדישא:
ליל ד' ובכח מצוה זו ימשך לרחל אמונו אור המקיף תהסד שבתהסד מאמא עלאה קדישא:

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ליל ה' ובבית מצוה זו ימשך לרחל אִמְנו אור המקיף תְּחַסֵּד שְׂבִיחַ מִאֲמֵא עֲלָא קִדִּישָׁא:
ליל ו' ובבית מצוה זו ימשך לרחל אִמְנו אור המקיף כָּלִלוֹת תְּחַמְשֶׁה חֲסִדִּים שְׂפִיטוֹד מִאֲמֵא
עֲלָא קִדִּישָׁא.

ליל ז' ובבית מצוה זו ימשך לרחל אִמְנו אור המקיף כָּלִלוֹת תְּחַמְשֶׁה חֲסִדִּים שְׂבִיחַ מִאֲמֵא
עֲלָא קִדִּישָׁא:

וְהוֹכֵן בְּחֶסֶד כֶּסֶף וְיִתְמָתְקוּ הַגְּבוּרוֹת וְיִתְבַּסְּמוּ. וְכִמּוֹ שְׁנֵאמַר, וְיִמִּינוּ תַחֲבִקְנִי. וְהִנֵּה אֲנִי
יִשְׂרָאֵל בְּנֵי מְלָכִים בְּנֵי הַמְּלָכוֹת רַחֵל עֲקֶרֶת חֲבִית, עֲשִׂינוּ תְּסַפֵּחַ כְּמִצּוֹת יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲשֶׁר
הִיא כְּנֶגֶד עֲנֵי כְבוֹד. כְּפֶתוּב וְעֵנָן יְהוָה עֲלֵיהֶם יוֹמָם. וְהֵם שְׂבָעָה עֲנָנִים, וְכְנֶגֶדָם הֵם שְׂבָעַת
יְמֵי תְּסַפֵּחַ, וְהִנֵּה אֲנִי יוֹשְׁבִים בְּצֵל אֹר המְקִיף תְּמַתְּפִשֵׁט עֲלֵיהָ הַמְקִיף וְסוֹכֵב אוֹתָהּ,
וְכִישִׁיבָתָנוּ בָּהּ יִמְשֹׁךְ אֱלֵינוּ מִן הָאֹר הַמְקִיף הַזֶּה:

אֲבִינוּ אֵב הַרְחֵמֶן פְּרוֹשׁ עֲלֵינוּ סֶכֶת שְׁלוֹמָה, וְתִקְנֵנוּ בְּעֶצֶה טוֹבָה מְלַפְּנִיהָ, וְכִצֵּל כְּנֶפֶיךָ
תִּסְתִּירֵנוּ, וְשִׁמּוֹר צִאתָנוּ וּבִזְנוֹת לְחַיִּים טוֹבִים וְלִשְׁלוֹם. וְיִתְקַיֵּם בָּנוּ מִקְרָא שְׂכָתוֹב עַל־יְדֵי דָוִד
מִלֵּךְ יִשְׂרָאֵל. יְהוָה שְׁמֶרְךָ יְהוָה צִלְּךָ עַל־יְדֵי יְמִינְךָ: כִּי־חַיִּיתָ עֲזָרְתָה לִּי וְכִצֵּל כְּנֶפֶיךָ אֶרְצִי:
וְיִתְקַיֵּם בָּנוּ מִקְרָא שְׂכָתוֹב עַל־יְדֵי הוֹשֵׁעַ הַנָּבִיא. יִשְׁכְּבוּ יֹשְׁבֵי בְּצֵלֹו יַחֲיוּ דָגָן וְיִפְרְחוּ כִגְפוֹ:
וְיִתְקַיֵּם בָּנוּ מִקְרָא שְׂכָתוֹב עַל־יְדֵי יִשְׁעִיהָ הַנָּבִיא. וְאֲשִׁים דְּבָרִי בְּפִיךָ וְכִצֵּל יְדֵי כַּסִּיתִיךָ לְנִטְעַ
שָׁמַיִם וְלִיסֵד אֶרֶץ וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עֲמִיאָתָה:

[ר"ת חו"ה]

יוֹמָם | יִצְחָה יְהוָה | חֲסִדִּין וּבְלִילָה שִׁירָה [שִׁיר] עֲמִי תְּפִלָּה לְאֵל חַיִּי:
תִּרְאֵנוּ יְהוָה חֲסִדִּי וְיִשְׁעֶךָ תִּתֵּן לָנוּ:
וְחֶסֶד יְהוָה | מַעֲוֹלָם וְעַד־עוֹלָם עַל־יִרְאִיו וְצִדְקָתוֹ לְבָנֵי בָנִים:
הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדִּי:

[ר"ת אחיה]

אֲהֵב צִדְקָה וּמִשְׁפָּט חֶסֶד יְהוָה מְלָאָה הָאָרֶץ:
הוֹדוּ לְאֵל הַשָּׁמַיִם כִּי לְעוֹלָם חֲסִדִּי:
יְהִי־חֶסֶד יְהוָה עֲלֵינוּ כְּאֲשֶׁר יִתְּלֵנוּ לָךְ:
תִּנֵּה עֵין יְהוָה אֱלִירְאִיו לְמִי־חַלִּים לְחֲסִדִּי:

[ר"ת אדני]

אֲתָה יְהוָה לֹא־תִכְלָא רַחֲמִיךָ מִמֶּנִּי חֲסִדִּי וְאַמְתִּיךָ תִּמְיֵד יִצְרוֹנִי:
דְּמִינוּ אֱלֹהִים חֲסִדִּי בְּקֶרֶב הִיכְלָךְ:
נְחִית בְּחֲסִדִּי עֲסִינוּ נְאֻלָּת נְחִלָּת בְּעֵז אֱלִינָה קִדְשָׁךְ:
יְהוָה יִגְמַר בְּעֵדֵי יְהוָה חֲסִדִּי לְעוֹלָם מַעֲשֵׂי יְדִיךָ אֱלִירְאִי:
אֵל מְלֵא רַחֲמִים, פְּרוֹשׁ עֲלֵינוּ סֶכֶת רַחֲמִים וְשְׁלוֹם. כִּי אֲתָה יְהוָה חַפּוּרֵשׁ סֶכֶת שְׁלוֹם עֲלֵינוּ
וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וְעַל־יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ תִּבְנֶה וְתִכְוֶנֶן בְּמַחֲרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן:

עולו אושפיזין עלאין קדישין, עולו אבהן עלאין קדישין למיתב בצלא דמיהמנותא עילאה, בצלא דקדשא בריך הוא'.

ליל א' ליעול אברהם רחומא אבא קדישא. וליעול עמה יצחק ויעקב משה ואהרן יוסף ודוד. בסוכות
ליל ב' ליעול יצחק עקידא אבא קדישא. וליעול עמה אברהם יעקב משה ואהרן יוסף ודוד. בסוכות
ליל ג' ליעול יעקב שלימא אבא קדישא. וליעול עמה אברהם יצחק משה ואהרן יוסף ודוד. בסוכות
ליל ד' ליעול משה רעיא מהימנא. וליעול עמה אברהם יצחק ויעקב אהרן יוסף ודוד. בסוכות
ליל ה' ליעול אהרן כהנא רבא קדישא. וליעול עמה אברהם יצחק ויעקב משה יוסף ודוד. בסוכות
ליל ו' ליעול יוסף צדיקא. וליעול עמה אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן ודוד. בסוכות
ליל ז' ליעול דוד מלכא משיחא. וליעול עמה אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן ויוסף. בסוכות

בסוכות תשבבו שבועת ימים. תיבבו אושפיזין עלאין קדישין, תיבבו אבהן עלאין קדישין. למיתב בצלא דמיהמנותא עילאה בצלא דקדשא בריך הוא. זבאח חולקנא, וזבאח חולקיהון דישראל, דבתיב, (דברים לב) "כי חלק יי' עמו יעקב חבל נחלתו".

– בשבעת ימי סוכות אחר שיאמר בכניסתו לסוכה עולו שבעה אושפיזין וכו' תיבבו שבעה אושפיזין וכו' ישב ויאמר. (לשון חכמים ח"ב)

[ליל א'] ואברהם זקן בא בימים ויהוה ברח אֶת־אֲבְרָהָם בְּכַל: (ז' פעמים)
[ליל ב'] ויזרע יצחק בארץ תהוה וימצא בשנה תהוה מאה שערים ויברכהו יהוה: (ג"פ)
[ליל ג'] מה טיבו אהליך יעקב משפנתיך ישראלי: (ג"פ)
[ליל ד'] תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב: (ג"פ)
והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על־פני האדמה: (ג"פ)
ולא־קם גביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו יהוה פנים אל־פנים: (ג"פ)
[ליל ה'] וידבר יהוה אל־משה לאמר: דבר אל־אֲהֲרֹן ואל־בָּנָיו לאמר כֹּה תִבְרְכוּ אֶת־בָּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם: יִבְרַכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יֵאָר יְהוָה | פָּנֵינוּ אֱלֹהֶיךָ וְיִחַנֶּנּוּ: יֵשָׂא יְהוָה | פָּנֵינוּ אֱלֹהֶיךָ וְיִשֹּׁם לָךְ שָׁלוֹם: וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בָּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם: (ג"פ)
[ליל ו'] ויצבר יוסף בר כחול הים הרבה מאד עד כי־חדל לספר כי־אין מספר: (ג"פ)
בן פֶּרֶת יוֹסֵף בֶּן פֶּרֶת עָלִי־עֵין בָּנוֹת צַעֲדָה עָלִי־שׁוֹר: (ג"פ)
וְלְיוֹסֵף אָמֹר מִבְּרַכְתָּ יְהוָה אֶרְצוֹ מִמֶּגֶד שְׂמִיִּם מִפֹּל וּמִתְהוֹם רִבְצַת תַּחַת: וּמִמֶּגֶד תְּבוּאֹת שֹׁמֶשׁ וּמִמֶּגֶד גֶּרֶשׁ יְרֵחִים: וּמִרֹאשׁ הַרְרֵי־קָדִם וּמִמֶּגֶד גְּבְעוֹת עוֹלָם: וּמִמֶּגֶד אֶרֶץ וּמִלְאָה וּרְצוֹן שִׁבְנֵי סִנֵּה תְּבוּאֹתֶיהָ לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקֶדֶד גִּזִּיר אֲחִיו: (ג"פ)
[ליל ז'] ויהי דוד לכל־דרכו משביל ויהוה עמו: (ג"פ)
מגדיל [מגדול] ישועות מלכו ועשה־חסד למְשִׁיחוֹ לְדָוִד וּלְזֶרְעוֹ עַד־עוֹלָם: (ג"פ)

בכל לילה אחרי אמירת עולו וכו'. ישים ידיו על הכסא שמונחים עליו ספרי קודש ויאמר:
זה הכסא של שבעה אושפיזין עילאין קדישין זיע"א'

ב' – חלק האושפיוזין שייך לעניים.

– כתב בזוהר (פ' אמור דף ק"ד ע"א) 'ובעי למחדי למסכני. מאי טעמא. בגין דחולקא דאינון אושפיוזין דזמין דמסכני הוא. וזהו דיתבי בצלא דא דמהימנותא, וזמין אושפיוזין אליון עליון, אושפיוזי מהימנותא, ולא יתיב לון חולקהון, *כלהו קיימי מניה, *ואמרי (משלי כג) אל תלחם את רע עין וגו', אשתכח דההוא פתורא דתקין, דיליה הוא, ולא דקודשא בריך הוא, עליה כתיב (מלאכי ב) וזריתי פרש על פניכם וגו', פרש חגיכם, ולא חגי. ווי ליה לההוא בר נש, בשעתא דאליון אושפיוזי מהימנותא קיימי מפתוריה.

[תרגום: * – 'צריך לשמח את העניים. מה הטעם? משום שהחלק של אותם אורחים שזמן, הוא לעניים. ואותו שיושב בצל הזה של האמונה, ומזמין את האורחים העליונים הללו, אורחי האמונה, ולא נותן להם חלקם, כלם קמים מפנו. ואמרי: (משלי כג) אל תלחם את רע עין וגו'. נמצא שאותו שלחן שתקן – שאלו הוא, ולא של הקדוש ברוך הוא. עליו כתוב (מלאכי ב) וזריתי פרש על פניכם וגו', פרש חגיכם, ולא חגי. אזי לו לאותו אדם בשעה שאורחי האמונה הללו קמים משלחנו], (עין פלא יועץ ערך סוכה).

– ויותר מהמה אשריו לאדם אשר יזמין ביום הזה לעניים בני תורה מבעוד יום להתארח בביתו כל שבעת הימים ולהאכילם בסוכתו ויכוין בכונת עליה זו של השכינה שעולה אל המקום הנקרא צדקה, וגם לתת חלקם של השבעה אושפיוזין קדישין להם.

וכמה החמירו חכמי הזוהר בענין הזה בפרשת אמור וזה לשונו, 'בעי איניש למחדי למסכני, (לשמח המסכנים), מאי טעמא בגין דחולקא דאינון אושפיוזין דזמין דמסכני הוא, (כיון שהחלק של האושפיוזין שייך לאושפיוזין), וזהו דיתבי בצלא דא דמהימנותא וזמין איליון אושפיוזין עיליון אושפיוזי מהימנותא ולא יתיב לון חולקהון, כולהו קיימי מניה ואמרי אל תלחם את רע עין, אשתכח דההוא פתורא דתקין דיליה הוא ולא דקודשא בריך הוא, עליה כתיב "פרש על פניכם פרש חגיכם", ולא חגי. ווי לההוא בר נש בשעתא דאיליון אושפיוזין קיימי מפתורי (קמים משולחנו).

ואמר רבי אבא אברהם כל יומי הוה קאים בפרשת אורחין לזמנא אושפיוזין ולתקנא לון פתורא, והשתא דמזמנים ליה ולכלהו צדיקיא ולדוד מלכא ולא יתיב לון חולקהון, אברהם קאים מפתורא וקרי סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה, וכולהו סלקין אבתריה. ויצחק אמר ובטן רשעים תחסר. יעקב אמר פתך אכלת תקיאנה, ושאר צדיקיא אמרי כי כל שולחנות מלאו קיא צואה בלי מקום. ודוד מלכא אמר וכו' ואשלים דינוי דכתיב ויהי כעשרת הימים ויגוף ה' את נבל וימת וכו'.

אמר ר' אלעזר בגין כך אורייתא לא אמרה עליה דבר נש יתיר אלא כמה דיכיל, דכתיב איש כמתנת ידו, ולא לימא איניש אכול ואשבע וארווי בקדמיתא ומאי דאשתאר יהיבנא למסכנא, אלא רישא דכלא דמסכני חולקא דאושפיוזין קדישין, ואי חדי לאושפיוזין ורווי לון קודשא בריך הוא חדי עמיה, ואברהם קרי עליה אז תתענג על ה', ויצחק קרי עליה כל בלי יוצר עליך וכו', זכאה חולקיה דבר נש דזכי לכל האי, זכאה חולקהון דצדיקיא בעלמא דין ובעלמא דאתי עכ"ל. (חמ"י)

– לכן בכל לילה יזמין אצלו עני בן טובים לסעוד אצלו או ישלח לו לביתו,
– בליל א' יאמר: 'זה הסעודה שאני נותן לעני היא לכבוד אברהם אע"ה לתקן את שורש
מצוה זו במקום עליון. ויהי נועם וכו' ובליל ב' יאמר לכבוד יצחק אע"ה. ובליל ג' לכבוד
יעקב. וכו' עד ליל ז' לכבוד דוד מלכא משיחא. [נועין לעיל סי' תרכ"ה או' ט"ו]. (כה"ח שם
א' י' – יא')

"בן נזכה..."

הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זיע"א, היה נוהג להזמין אל סוכתו דווקא אנשים פשוטים,
מן הדרגה הנחותה ביותר, איתם היה אוכל את סעודות החג, מאזין לדבריהם ומשמיע
באוזניהם דברי תורה.
והסביר: לעתיד לבוא, כשיזמינו את כל הצדיקים לסוכת עורו של לוייתן, ארצה גם אני,
כמובן, להיכנס לאותה סוכה. ואולם שומר הפתח ודאי יעכב אותי: איך בן אדם שכמותך
מעז להידחק בין צדיקים וגדולי עולם?
אוכל להשיב על כך: גם אנכי הזמנתי לסוכתי אנשים פשוטים, ולא התביישתי בהם.

– סגולה לפרנסה ושפע רב.

ומי האיש הירא ורך הלבב, שמוע ישמע את כל הדברים האלה מעלת המצוה הזאת וטעם
שבה ולא ירדוף אחריה כאשר ירדוף הקורא בהרים *להביא עניים מרודים על שולחנו,
ולתברך מפי אבותינו הקדושים בשבע ברכות עליונות, * אשר מי ימלל גבורות ברכות אלו
לפי סודן ליודעי דעת ומביני מדע, ואף על פי שמראש השנה נקצבים מזונותיו של אדם
מכל מקום הכל הולך אחר החיתום יום הושענא רבה.
ומה טוב להאכיל לעניים על שולחנו בימים האלה ובזמן הזה ולתברך מפי קדושים
משרתי עליון ברכות שמים מעל וברכות תהום רובצת תחת, כי כך היא המדה אשר
המתברך בארץ יתברך באלהי אמן ומובטח הוא שלא יחסרו מזונותיו כל השנה, הון
ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד.

– חסיד אחד היה יושב על שולחנו במסיבת אנשים חכמים וידועים ויבא עני והלך חוזר על
הפתחים על פת לחם, ותכף ומיד עמד ממושבו ואחז ביד העני והושיבו במקומו ושש כעל
כל הון עמו וישרתו ויאמר, אנכי היום שש ושמה עמך אשר זיכני ה' עמך להאכילך חלק
אברהם אבינו בסוכתי, ובלילה ההוא חלם החסיד ההוא שהיה טובע בלב ימים ובא העני
ההוא ונתן לו יד והוציאו ממעמקי מים לרויה, ומיד עמד אותו החסיד וחיבקו ונשקו ויאמר
אליו ברוך אתה לה' מי אתה אשר הצלת נפשי ממות כי כפשע ביני ובין המות אשר
טבעתי ביון מצולה ואין מעמד באתי במעמקי מים ושכולת שטפתני.

ויען ויאמר לאיש החסיד ההוא אנכי אברהם אביך כי באתי היום בסוכתך בדמות האיש
העני ההוא, אשריך מה טוב חלקך ומה נעים גורלך עם כל הצדיקים ומובטח אתה כי לא
תחול גזרה רעה בביתך ותמיד תהיה שאנן מפחד רעה, ויקץ החסיד משינתו ושמה לבו

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ויגל כבודו אשר זיכהו ה' באלה ויקבל עליו להיות עושה תמיד כל ימי החג סעודה מיוחדת לעניים כמיסת ידו, ויפרוץ האיש לרוב בתורה ובחסידות ולא חיסרו מזונותיו בריוח גם עד זקנה ושיבה. (חמ"י)

– "כל חלב לה".

כתוב בספר 'היד החזקה' להרמב"ם ז"ל: 'כל דבר שהוא לשם האל הטוב, יהא מן הנאה והטוב. בנה בית תפילה – יהיה נאה מבית ישיבתו. האכיל רעב – יאכילנו מן הטוב והמתוק שבשלחנו. כסה ערום – יכסה מן היפה שבכסותו. הקדיש דבר – יקדיש מן היפה שבנכסיו. וכן הוא אומר (ויקרא ג): "כל חלב – לה' וגו'":

וכן כתוב בספר תולעת יעקב: 'כשאדם מאכיל העניים על שלחנו, הנה שלחנו כמזבח שמקריב עליו קרבן זבח שלמים לה'. לפיכך צריך להאכילם המשובח של השלחן, שכן חלב ודם קרב לגבוה. וכתוב (במדבר יח): בהרימכם את חלבו ממנו וגו'. כי זה עיקר גדול בשלחנו של אדם, שיהיו עניים ואורחים על השלחן: (ס' התודעה)

פרק ו' – חיוב אכילת פת בלילה הראשון, וכונת מצות ישיבה בסוכה.

א' – מצות עשה מן התורה לאכול כזית פת בלילה הראשון של חג הסוכות בסוכה. הילכך צריך לכונן קודם אכילתו שהוא יושב בסוכה זכר ליציאת מצרים, ושהוא בא לקיים מצות עשה מן התורה באכילתו בסוכה.

ויכוין גם כן לקיים מצות ישיבה בסוכה זכר לענני כבוד שהקיף הקדוש ברוך הוא את בני ישראל בצאתם ממצרים, לכל יכם שרב ושמש. ובדיעבד כל שכיון לצאת בלבד, יצא ידי חובה.

– כתב בחדת ימים – ולאשר אין לו יד בסוד ה' תקנתי נוסח תפילה כוללת לכל מצוות החג וזה נוסחתה.

רבונו של עולם אתה ידע כי פֶּשֶׁר אֲנַחְנוּ וְאִין בָּנוּ וְלֹא בָשׁוּם בְּרִיָּה בְּחַיִּי וְלִכְנוּ מַעֲלָתְךָ וְגִדְלָתְךָ כִּמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר גָּדוֹל אֱדוּנֵינוּ וְרַב כֹּחַ לְתַבּוּנָתוֹ אִין מִסְפָּר, וְגַם אִם תִּיַּיֵּנוּ יוֹדְעִים צָרוּף שְׁמוֹתֶיךָ הַקְּדוּשִׁים וְכוּנַת כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה וְכוּנַת כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה שֶׁל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה בְּפָנֵי עֲצֻמָּה וְכָל תִּיחֻדִּים וְזוּגֵי מַדּוֹת הַקְּדוּשׁוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת הָרְאוּיֹת לְבֹא עַל יְדֵיהֶם וְכָל שֶׁבֶן כִּי בֶּשֶׁר אֲנַחְנוּ וְלֹא בִינַת אָדָם לָנוּ וְלֹא אֲתָנוּ יָדַע עַד מָה מִתְּפִנּוֹת הָאֱלֹהִים.

לָכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁיְהִי חָשׁוּב וּמְרֻצָּה לְפָנֶיךָ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּחַג הַקְּדוֹשׁ הַזֶּה, הֵן מִצְוֹת יְשִׁיבָת סִפָּה וּבְרָכָתָה הֵן מִצְוֹת נְטִילַת לֵוָל וּבְרָכָתוֹ וְנִעְנֻעֵיו וְהַקְּפּוֹת הַתְּכָה בּוֹ, כָּאֵלּוּ בִּנְנוּ בְּכָל צָרוּפֵי שְׁמוֹת הַקְּדוּשִׁים הָעוֹלָם מִתּוֹכָם וּבְכָל תִּיחֻדִּים וְזוּגֵי מַדּוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת הָרְאוּיֹת לְבֹא עַל יְדֵיהֶם, וְתִצְרַף מִחֲשַׁבְתָּנוּ הַטּוֹבָה דְּרָךְ כָּלֵל לְמַעֲשֵׂה פְרָטִיּוֹת לְכָל אֱלֹהֵי הַמִּצְוֹת הַקְּדוּשׁוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בְּחַג הַקְּדוֹשׁ הַזֶּה וְיַעֲלוּ לְפָנֶיךָ עִם

ימי שמחתנו – חג הסוכות

שָׁאֵר מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת שֶׁל בְּנֵי עֲלִיָּה אֲשֶׁר בָּאוּ בְּתַעֲלוּמוֹת חֲכָמָה וְסוּדוּתִיָּה וְיוֹנָקִים מִפּוֹד תַּנְחִימֶיהָ הַיּוֹדְעִים וְהַמְּכַוְּנִים כָּל הַפְּנוֹת הָרְאוּיֹת לְכָל אֵלֶּה הַמִּצְוֹת. וְדָרָךְ כָּלֹל אֲנִי מְכַוְּנִים לִיחְדָּא שְׁמָא דְקַדְשָׁא בְּרִידָה הוּא וְשְׂכִינְתָּהּ בְּדַחֲלֵהּ וְרַחֲמֵיהּ לִיחְדָּא שְׁם יי"ה בּו"ה בִּיחּוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל, וְהִרְיֵנוּ עוֹשִׂים מִצְוֹת יְשִׁיבַת סֶכֶּה וְלוֹלֵב לְתַקֵּן שְׂרָשִׁיָּהּ בְּמָקוֹם עֲלִיּוֹן בְּשַׁעוֹר קוֹמָה בְּכָל פְּרִטִּיָּהּ וְתַקּוּנִיהָ וְדְקוּקִיָּהּ לַעֲשׂוֹת אֶת פְּנוֹת יוֹצְרֵנוּ שֶׁצִּוְנוּ לַעֲשׂוֹת הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה וְלַתַּת נַחַת רוּחַ לְפָנָיו וְלִגְרָם שִׁפְעַת וּבִרְכָּה רַבָּה בְּכָל הַעוֹלָמוֹת וְלַתַּקֵּן כָּל הַנִּיצוּצוֹת שֶׁנִּפְּלוּ תוֹךְ הַתְּקִלּוֹת בֵּין עַל יְדֵי בֵּין עַל יְדֵי שְׁאֵר עֲמָד בֵּית יִשְׂרָאֵל וְלַתַּקֵּן כָּל תְּרִי"ג מִצְוֹת הַכְּלוּלֹת בְּמִצְוֹת אֱלֹהִים וְלִגְרָם זֶוּג בְּאַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֶׁם הַקָּדוֹשׁ וְלִזְבֹּךְ נַפְשֵׁינוּ רוּחֵנוּ נִשְׁמָתֵנוּ שִׁיְהִיו רְאוּיִים לְעוֹרֵר מִן תַּתְּאִין עַל יְדֵי מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה וְיַעֲלֶה לְרָצוֹן לְעוֹרֵר אֶתְּכֶת דּוֹדִים אִמָּן.

וּרְאוּי לְאוֹמְרָה בְּכָל לַיְלָה וַיּוֹם בְּכַנִּיסָתוֹ בְּסוּכָה. וַיְכוּיֵן בְּלָבוּ כִּפִּי כַח יְדִיעָתוֹ וַיַּחֲשׁוּב בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁלֹּא נַעֲלָם מִמֶּנּוּ שִׁישׁ עוֹד פְּנִימִיּוֹת עֲנִינֵי הַסּוּדוֹת, וַיְהִיָּה לָבוּ לְשִׁמִּים בְּבַקְשָׁה זֹו הַנִּזְכָּרֶת שִׁיְהִיָּה לְרָצוֹן אִמְרֵי פִּיּוֹ וְהַגִּיּוֹן לָבוּ כֵּיוֵן כָּל אֵלֶּה וְאִזּוּ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מַעֲלָה עֲלָיו כֵּיוֵן כֵּן כִּמוֹ שֶׁאִמְרוּ בְּזוּהָר יִתְרוֹ, וּמַעֲשֵׂה יְדִינוּ כֹּנְנָה עֲלֵינוּ מֵאִי כֹּנְנָה עֲלֵינוּ כֹּנְנָה וְאִתְקַן תִּיקוּנָךְ לַעֲלִילָה כְּדָקָא יֹאדָת עֲלֵינוּ אִף עַל גַּב דְּלִית אֲנִי יְדַעִי לְשׁוּוֹאָה רַעוּתָא אֵלֹא עוֹבְדָא בְּלַחְדוּי מַעֲשֵׂה יְדִינוּ כֹּנְנָהּ לַהֲהוּא דְרַגָּא דְאִיצְטְרִיךְ לְאַתְקֵנָא עֲכ"ל, וְכִבֵּר כְּתִבְנוּ זֶה כְּמָה פַּעֲמִים כִּי עַל כֵּן הִנַּחְנוּ חֲסִידִים הָרֵאשׁוֹנִים עֲלֵיהֶם הַשְׁלוֹם בְּכָל מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת לְהַקְדִּים וְלֹמַר וַיְהִי נֹעֵם ה' אֱלֹהֵינוּ וְכו' וְהוּא תוֹעֵלֶת גְּדוֹל לְמַעֲשֵׂה.

ב' – וְצִרִיךְ לְכַבְּדוֹ וְלַעֲנֵנוּ וְכו', וְחַיִּיב לְאֲכוֹל פֶּת בּו"ט בְּעֶרְבִית וְשַׁחֲרִית, [מ"א סק"ב, א"ר א"ג, בְּרַכ"י א"ב, חֲמ"מ א"ג, ח"א כָּלֹל ק"ד א"א, מ"ב א' י"ג].

וּמִיָּהּ עֵיין לַעֲלִיל ס' קפ"ח או כ"ד שְׂכַתְבְּנוּ בְּשֵׁם כְּמָה רֵאשׁוֹנִים דס"ל דִּאִין חַיִּיב לְאֲכוֹל פֶּת מַח"ת רַק בְּלִיל יוֹם רֵאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח וּבְלִיל יו"ט רֵאשׁוֹן שֶׁל סוּכּוֹת, אֲבָל בְּשַׁאֲר יו"ט אִין חוּבָה לְאֲכוֹל פֶּת, וְאִם טַעָה וְלֹא הִזְכִּיר שֶׁל יו"ט בְּבַחמ"ז א"צ לַחֲזוֹר יְעו"ש, וּמ"מ צִרִיךְ לְאֲכוֹל פֶּת לְקִיָּים דְּבָרֵי חֲכָמִים כְּנֹז' וְלִקְמֹן א"כ, יְעו"ש. וְרַק לַעֲנִין בְּרַכָּה אִמְרִינָן שֶׁא"צ לַחֲזוֹר מִשּׁוּם סב"ל: (כח"ח א"ז)

ג' – וְחַיִּיב לְבַצוֹעַ עַל שְׁתֵּי כִכְרוֹת. דִּאִיתָא בְּשַׁבַּת (ק"ז ע"א) א"ר אֲבָא חַיִּיב אָדָם לְבַצוֹעַ עַל ב' כִּכְרוֹת בְּשַׁבַּת מ"ט "לְקַטְוָה לַחֵם מִשְׁנָה" כְּתִיב. וְכַתֵּב הַרִי"ף ב'פ' ע"פ וּפִירְשׁוּ רַבִּנָּן דְּבִיּו"ט נִמְי בְּעִי לְבַצוֹעַ עַל ב' כִּכְרוֹת כְּשַׁבַּת, דְּעִיקַר חַיּוּבָה בְּשַׁבַּת מִשּׁוּם דְּלֹא הוּא הַמֶּנּוּ נַחֲת בְּשַׁבַּת אֵלֹא הוּא נַחֲת בְּעִי"ט וּבִיּו"ט נִמְי לֹא הוּא נַחֲת אֵלֹא הוּא נַחֲת בְּעִי"ט זֹוּגִי זֹוּגִי כְּמָה דְּהוּא נַחֲת בְּעִי"ט. הַלֵּכךְ בְּעִינָן לְמַבְצַע בִּיּו"ט עַל תְּרִיתִי רִיפְתָן שְׁלִימָתָא כְּדַמְחִיבֵי בְּשַׁבַּת עֲכ"ל. וְכ"כ הַרְמַב"ם פ"ל מַח"ש, וְהַב"ד ב"י. וְע"כ פַּסְק כֵּן בְּש"ע. וְכ"כ הָאֲחֵרוֹנִים.

אֲבָל ג' סְעוּדוֹת נִפְקָא לָן מִקְרָא תַּלְתָּא "הַיּוֹם" כְּתִיב. וְזֶה לֹא נִאֲמַר בִּיּו"ט, לֵכךְ אִין חַיִּיב בְּסְעוּדָה ג' כְּמוֹ בְּשַׁבַּת. [פְּרִישָׁה או' ג' בְּגַדֵּי יִשְׁע]. וְעֵיין לַעֲלִיל א"ז.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ואגב באתי לבאר בענין בציעת המוציא בכל זמן שצריך לבצוע ממקום עליון שבכבר ומצד ימין כן אמרו בחלום לאחד יר"ש: (כה"ח כ')

ד' – ולקבוע כל סעודה על היין. * ומשמע מדברי הרמב"ם הנז' דהיינו נמי רק * בסעודות של חיוב יעו"ש.

ועוד משמע מדברי הרמב"ם הנז' דלקבוע כל סעודה על היין היינו לשתות יין בתוך הסעודה, וכמ"ש במס' ברכות (מ"ב ע"ב) חוץ מיין של קידוש, דהא יין של קידוש כבר כתבו פכ"ט דין כ"א דצריך לקדש על היין בלילה וביום והב"ד לעיל א"ה יעו"ש. [וכ"כ המ"מ שם. וכ"כ ב"י סי' רצ"א והב"ד לעיל סי' רצ"א או' כ"ב יעו"ש. וכ"כ בתשו' מהר"ם אלשקר סי' ק"ו יעו"ש. וכ"כ הב"ח סי' רצ"א. ר"ז א"ד, כ"מ בביאורי הגר"א. וכ"כ מ"ב או' י"א והיינו אם ידו משגת. ר"ז שם, מ"ב שם. וכ"מ לעיל ססי' ר"ן יעו"ש ועיין לקמן או' כח]. (כה"ח כב')

ה' – ואיתא במס' ע"ז (ה' ע"ב) שתיקנו להרבות בסעודה ביו"ט הראשון של פסח ועצרת ובר"ה וביו"ט האחרון של חג ועי"ש בתוספות הטעם. [מ"א סק"ג].

פרק ז' – מצות ישיבה בסוכה

א' – כתב מרן בשו"ע (ס' תרל"ט ס"א) – **כיצד מצות ישיבה בסוכה**, שיהיה אוכל ושותה (וישן ומטייל) (טור) ודר בסוכה כל שבעת הימים, בין ביום ובין בלילה כדרך שהוא דר בביתו בשאר ימות השנה, וכל שבעת ימים עושה אדם את ביתו עראי ואת סוכתו קבע, כיצד כלים הנאים ומצעות הנאות בסוכה וכלי שתיה כגון אשישות וכוסות בסוכה, אבל כלי אכילה (לאחר האכילה) (טור) כגון קדירות וקערות חוץ לסוכה, המנורה בסוכה ואם היתה סוכה קטנה מניחה חוץ לסוכה.

– כתב הרמ"א (הגה שם) – **זאל יעשה שום תשמיש בזוי בסוכה כדי שלא יהיו מצות בזויות עליו**. [בית יוסף בשם אורחות חיים].

– עוד כתב בשו"ע – **אוכלים ושותים וישנים בסוכה כל שבעה בין ביום בין בלילה, ואין ישנים חוץ לסוכה אפילו שינת עראי**, אבל מותר לאכול אכילת עראי חוץ לסוכה וכמה אכילת עראי כביצה מפת ומותר לשתות מים ויין ולאכול פירות (ואפילו קבע עליהו) (דברי עצמו) חוץ לסוכה ומי שיחמיר על עצמו ולא ישתה חוץ לסוכה אפילו מים הרי זה משובח ותבשיל העשוי מחמשת מינים אם קובע עליו חשיב קבע וצריך סוכה.

– **אכילה בסוכה בליל יום טוב הראשון חובה אפילו אכל בזית פת יצא ידי חובתו**, מכאן ואילך רשות רצה לאכול סעודה סועד בסוכה רצה אינו אוכל כל שבעה אלא פירות וקליות חוץ לסוכה אוכל כדין אכילת מצה בפסח.

– **כל שבעת הימים**, קורא (ולומד) בתוך הסוכה וכשמבין ומדקדק במה שיקרא (וילמוד, יכול ללמוד) חוץ לסוכה כדי שתהא דעתו מיושבת עליו. **המתפלל רצה מתפלל בסוכה או חוץ לסוכה**:

– במחון לעשיר ובמחון לעני:

שבעת ימים נשב בסוכות. נעזוב את בתינו, דירות הקבע, ונשב בסוכות קלות, דירות ארעי, לקים מצות השם שצונו על כך בתורתנו הקדושה, לזכר הסוכות שבהם ישבו אבותינו בלכתם במדבר ולזכר ענני הכבוד שהגנו עליהם במדבר מכל פגע ומכשול:

וכשנתבונן, תלמד אותנו הסוכה לקח נשגב בענין הבמחון בה' וכמה שצריך לאדם להשען על השגחת ה' שהוא משגיח על כל ברואיו. אנו יוצאים לסוכה בחג האסיף, באספנו את מעשינו מן השדה. והאיש אשר ברכת ה' היתה בכל מעשיו, והאדמה נתנה לו פריה בשפע, אוצרותיו מלאים בר וביקביו שפע יין, ושמחה ובמחון ימלאו את נפשו כי לא ידע מחסור, והוא יאכל וישבע רב דגן ותירוש וגם יותיר. אז תצוה עליו התורה לצאת מביתו ולגור בסוכה קלה, דירת ארעי, ללמדו: כי לא העושר, לא הרכוש, לא מקנה קנין באחוות נחלה – לא המה יבטיחו ויחזיקו את החיים. רק ה', הוא יחזיק במעוזו גם את היושבים ב'אהל וסוכה'; ויתבונן כי כל העושר והגדולה אשר נתן לו, הכל מיד ה' המה, והם יתקימו בידו רק כל עוד יהיה רצון ה' להחזיקם ברשותו, וישיב אל לבו כי אין לבטוח בעושר בחיותו מבטח בוגד, ואך החסות בצל השגחת ה' נאמנה מאד, ואז יהיה נכון ובטוח גם אם יגור בסוכת עשבים ומאומה אין בידו מהקנינים הארציים:

ואם איש עני הוא, כי לא היתה ברכת ה' בעמלו, והארץ לא נתנה לו יבולה, ופרי העץ לא בא לאסמיו, והוא עומד אובד עצות, חרד מאימת העתיד הנצב לנגד, וחרפת הרעב בימי החורף הבאים עליו תבעתהו.

גם הוא ימצא מנוח לנפשו בשבתו בסוכה, בהזכרו כי בסוכות הושיב ה' את אבותינו במדבר וקימם וכלכלם שם, ולא חסרו דבר – הנה כי כן, השגחת ה' טובה מכל קניני תבל, כי לא יעזוב בצר לו את המקוה אליו באמת. הסוכה תלמדוהו להיות חזק ואמיץ, שמח וטוב לב גם בעוני וצרה, לבטוח בה' אשר יכלכל גם חיי היושבים בסוכות, ובמדבר וישימון ינהלם על מבועי מים:

פרק ח' – הפטורים מהסוכה

א' – כתב מרן בשו"ע (ס' תר"מ) – נשים ועבדים וקטנים פטורים מן הסוכה, טומטום ואנדרוגינוס חייבים מספק, וכן מי שחציו עבד וחציו בן חורין חייב:

– קטן שאינו צריך לאמו שהוא כבן חמש כבן שש חייב בסוכה מדברי סופרים כדי לחנכו במצות:

– חולים ומשמשיהן פטורים מן הסוכה, ולא חולה שיש בו סכנה אלא אפילו חש בראשו חש בעיניו, ויש מי שאומר שאין המשמשים פטורים אלא בשעה שהחולה צריך להם. (ומי שמקוץ דם חייב בסוכה):

ימי שמחתנו – חג הסוכות

– השינה בסוכה חובה בכל שבעת ימי החג, והשינה המורה יותר מן האכילה, שכפי שביארנו מותר לאכול אכילת עראי חוץ לסוכה, אבל שינה אפילו שינת עראי אסורה חוץ לסוכה.

– מצטער פטור מן הסוכה אפילו בלילה הראשון, שנאמר בסוכות תשבו, ודרשו חז"ל תשבו כעין תדורו, ואין אדם דר במקום שמצטער. ואמנם לא אמרו מצטער פטור מן הסוכה אלא לגבי סוכה, אבל בשאר מצות אין המצטער פטור, ואפילו במצוה דרבנן כגון ארבעה כוסות בליל פסח, קיימא לן שאין המצטער מהם פטור, אלא חייב לדחוק עצמו ולשתות לקיים מצות ד' כוסות. [שו"ע, עיין בחזו"ע סוכות עמוד קנב].

ולכן אם היה יושב ואוכל בסוכה, וירדו גשמים, נפטר מן הסוכה, ונכנס לביתו ומסיים סעודתו. ומאימתי מותר לצאת לביתו, משירדו טיפות גשמים לתוך הסוכה כשיעור שאילו היו נופלים לתוך תבשיל יפסל לאכילה, ואפילו היה תבשיל של פול שבנקל מתקלקל (רש"י סוכה כט.). ואפילו אין לפניו תבשיל שמתקלקל רשאי לצאת מן הסוכה. (סמ"ג).

– "המצטער פטור מן הסוכה"

בעל ה"תפארת שלמה" מבאר באופן מיוחד: "המצטער", אדם שיש לו צער כל שהוא ודאגות וטרדות, "פטור" נפטר מצעריו ומצוקתו – "מן הסוכה", על ידי קיום מצוות סוכה.

– 'מצטער פטור מן הסוכה' – מורה על מידת הרחמים הנוהגת רק בישראל!

רבינו האור החיים הקדוש מביא את דברי הגמרא שאומרת, שלעתיד לבוא יבוא הקדוש ברוך הוא ליתן שכר לישראל על שקיבלו את התורה וקיימו אותה, ויבואו אומות העולם ויאמרו שעכשיו הם רוצים לקבל התורה ולקיימה ולקבל עליה שכר, ויאמר להם הקדוש ברוך הוא 'מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, ומי שלא טרח בערב שבת מה יאכל בשבת'. ובכל זאת יתן להם הקדוש ברוך הוא לקיים מצוה קלה והיא מצות סוכה, וכל אחד מהם יעשה סוכה בראש גגו, והקדוש ברוך הוא מוציא חמה בתוקפה, ויחדור לסוכותיהם חום השמש כמו בתקופת תמוז, וכל אחד מבעט בסוכתו ויוצא, ולכן אינם מקבלים שכר ואדרבה, יענשו. ולכאורה קשה, הרי הדין הוא שמצטער פטור מן הסוכה, ומדוע אומות העולם מפסידים, והרי היה להם צער ומן הדין הם פטורים.

והתשובה היא, אומות העולם הקדוש ברוך הוא דן אותם במידת הדין, ואת עם ישראל הקדוש ברוך הוא דן במידת הרחמים. על אומות העולם כתוב מלך 'אלהים' על גוים, ועל ישראל כתוב ה' מלך, וידוע הענין ש'אלקים' זה רומז למידת הדין וה' הוא רומז למידת הרחמים.

ולכן, אומות העולם שהקדוש ברוך הוא מתנהג עמם כמלך על עבדיו ובמידת הדין, אז הם חייבים להתנהג כמו עבד אפילו בסכנה ובצער, ואינם יכולים לצאת מהסוכה היפך מה שגזר עליהם המלך. מה שאין כן עם ישראל נידונים במידת הרחמים, וכמו אב שמרחם על בנו,

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ואמר לנו הקדוש ברוך הוא במידתו הטובה 'וחי בהם' ולא ש'ימות בהם', ברוך אלקינו אשר בחר בנו מכל העמים. [ספר 'מאור החיים' – לתלמידו של רבינו]

– **ובשיוצא מן הסוכה מכה גשמים אל יצא בכעס כמבעט אלא אזי יכנע לבבו הערל** לאמר בשלי הסער הגדול הזה כי אילולי הייתי טוב וישר לפניו לא היה שופך הכוס שמוזגתי לפניו על פני וטובה מרדות אחת בלבו של אדם יותר ממאה תוכחות, אכן לא מפני כך יאריך בעצבון ודאגה ושמחה לתוגה יהפוך חם ושלוש כי זמן שמחתנו הוא ואין לנו אלא לקיים מאמרו יתברך ולשמוח בשמחת החג הקדוש והוא יתברך הטוב בעינינו יעשה. (חמ"י) ב' – כתב בכה"ח (שם א"ה) **'מיהו מצוה על כל איש ישראל לחשוב אשתו ובני ביתו עמו בסוכה להיותם מסתופפים בצלא דמחימנותא לטהר את נפשותם ולהודיע אליהם חסדי ה' עם ישראל עמו ונחלתו תמיד כל הימים בעבור תהיה יראתו ואהבתו על פניהם לבלתי תחטאו.** (יפ"ל ח"ב אות א').

פרק ט' – הנהגות בסעודת הלילה

א' – **ויזהר ללמוד משנה מסכת סוכה**, בכל לילה בכל ימות החג בתוך הסוכה. [בן א"ח פ' האזינו אות ז'], וכשילמוד מס' סוכה בשלחן יכויין דהפרקים הם כנגד ה' ענני כבוד כי השנים אינם רק בחי' הכללית. [כ"כ בשל"ה ואור הישר או' ז' מל"ח סי' ד' או' כ"ח]. ור"ל כי העננים הם כנגד בחי' החסדים והחסדים הם ה' שמתפשטים מחד עד חוד וכללותם ביסוד וכללות כללותם במלכות כנודע וע"כ יש לכוין בה' פרקים שהם כנגד ה' חסדים העקריים שהם מחד עד חוד. ומיהו טוב לכוין גם כן שכללותם ביסוד וכללות כללותם שבמלכות: (כה"ח שם א"כ) – כתב הפלא יועץ (סוכה) – **וצונו לשמח שמחה של מצוה, והוא סימן טוב לכל השנה, שכתבו גורי האר"י ז"ל, שמי שיהא שמח וטוב לב ולא יצטער כלל בחג הקדוש הזה, מבטח לו שתעלה לו שנה טובה ויהיה לעולם שמח:**

– **"ושמחת בחגך"**

פרוש בעבור חגך, שתכוון שהשמחה היא לכבוד ה' שציונו לשמח בחג, ולא להנאת גופך. (החיד"א – נחל קדומים)

– **ושמחת בחגך... והיית אך שמח** (טז, יד-טו)

א. לאחר שאמרה התורה "ושמחת בחגך", מדוע חוזרת ואומרת "והיית אך שמח"?

ב. משמעות המילים "והיית אך שמח" – מיעוט. מה רוצה התורה למעט?

הרמב"ם בהל' יו"ט (פ"ו ה"ב) אומר: "כשאדם אוכל ושותה ושמח ברגל לא ימשך ביון ובשחוק וקלות ראש, ויאמר שכל מי שיוסף בזה ירבה במצות שמחה, שהשכרות והשחוק הרבה וקלות הראש אינה שמחה אלא חוללות וסכלות ולא נצטוונו על ההוללות והסכלות, אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל שנאמר "תחת אשר לא עבדת את ה' אלוךך

ימי שמחתנו – חג הסוכות

בשמחה ובטוב לבב' (דברים כח, מז). הא למדת שהעבודה בשמחה ואי אפשר לעבוד את ה' לא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שכרות".
כוונת התורה במילים "והיית אך שמח", להדגיש שאדם יקפיד שיהיה רק שמח, ללא הוללות וסכלות. (אפריון)

– "ושמחת בחגך והיית אך שמח"

מהמצוות היחידות בתורה אשר היא תלויה בהרגשים, מוטלת עלינו מצוות עשה, לשמוח בחג הסוכות ולא רק לשמוח, להיות 'אך' שמח, רק בשמחה, ללא שום שמץ של עצבות, וכמו שכאשר נשאל הגאון מוילנא זי"ע "א מה היא המצווה שהכי קשה לקיימה, ענה ואמר, מצוות שמחה בחג הסוכות היא המצווה הכי קשה, כאשר שמונה ימים אתה מצווה לשמוח ללא הפסקה אפילו לא לרגע אחד, בלא ליתן אפילו רגע אחד לטרדות עול הגלות המעיק אלא אך ורק לשמוח, סיים הגאון מוילנא זי"ע "א את תשובתו המדהימה והמעצימה שבעתים את חיוב המצווה לשמוח באמת וללא הרף בחג הסוכות, חג שמחתנו.

– "וְשִׂמְחָתָּ בַּחֲגֹךָ... וְהָיִיתָ אֵךְ שִׂמְחָה" (דברים מז, יד-טו)

"אך" לרבות יום טוב אחרון לשמחה, מקשה הגאון מוילנא זי"ע: "א: והלא כל מקום שכתוב 'אך' הכוונה היא למעט ואם כן איך ממילה זו מרבים יום שמיני לשמחה?
וכך ביאר, שלמעשה כל מה שלמדנו מהמילה 'אך' לשמחת יום טוב אחרון היא בגלל ש'אך' בא למעט, שכן כל ימות החג מושפעים אנו במצוות, לולב וסוכה, ניסוך המים וערבה, אך הנה הגיע שמיני עצרת ובטלו כל המצוות האלה, מה נותר לנו – רק שמחה, על כן 'וְהָיִיתָ אֵךְ שִׂמְחָה'."

– "והיית אך שמח"

אל הרה"ק בעל הלב שמחה זי"ע הגיע אברך והתאונן על מצבו הקשה, פרנסתו אינה כדבעי, ואינו יכול להחזיק מעמד בדקדוקי עניות המעבירים אותו על דעתו ועל דעת קונו.
אמר לו הרבי: "היה בשמחה!" "כיצד אפשר להיות בשמחה במצב כזה?" שאל האברך.
"ומה לא עושים בשביל פרנסה?... ענהו הרבי.

– "והיית אך שמח"

פירש האבן עזרא "ושמחת בחגך" אם תהיה שמח בחג הסוכות, תזכה כי יברכך לעתיד ותהיה לעולם שמח!

ב' – מאחר שיש חיוב מן התורה לאכול כזית בליל סוכות בסוכה, לפיכך אם שכח לומר יעלה ויבוא בברכת המזון בליל חג הסוכות, חוזר.

אבל אם טעה ביום החג בבוקר ולא אמר יעלה ויבא בברכת המזון אין צריך לחזור.
ג' – ראינו מבני עליה שמנשקין את הסוכה בכניסתם וביציאתם, וכן ארבעה מינין שבלולב וכן בפסח המצה והמרור והכל לחבב את המצוה ואשרי אנוש מי שעובר את ה' בשמחה. (חמ"י)

יום 'חג הסוכות'

פרק א' – מצות נטילת לולב

א' – והנה טוב הוא שאחר עלות השחר שהוא כבר יום קודם שתתפלל תטול הלולב בתוך הסוכה ותברך עליו, ואח"כ הד' נענועים של הלל יהיו בבחכ"נ, ומה טוב היה אם היית מתפלל בסוכה כדי שתתפלל ותיטול הלולב בברכתו בשעה הראויה אליו שהוא אחר תפלת שחרית קודם החלל. (שער הכו' דף ק"ג ע"ד. פ"ח שער כ"ט סוף פ"ג. מ"א ס"ק י"ז. ועיין לעיל סימן תרמ"ד א"ג, כה"ח מו')

– כ"כ בשער הכוונות (דף ק"ה ע"ד) דהלולב ניטל אחר תפלת שחרית, קודם תפלת מוסף. ויעו"ש טעם בסוד.

אלא שבדף ק"ג ע"ד כתב וז"ל 'והנה טוב הוא שאחר עלות השחר שהוא כבר יום קודם שתתפלל, תטול הלולב בתוך הסוכה ותברך עליו, ואח"כ הד' נענועים של הלל יהיו בבחכ"נ, ומה טוב היה אם היית מתפלל בסוכה כדי שתתפלל ותיטול הלולב בברכתו בשעה הראויה אליו שהוא אחר תפלת שחרית קודם החלל', עכ"ל.

ומבואר דכוונתו דיותר טוב לברך בסוכה אפי' קודם תפלה מלברך אחר החזרה בלא סוכה. וע"כ יש נוהגין לעשות סוכה סמוך לבחכ"נ כדי שתיכף אחר חזרת תפלת שחרית נכנסין שם לברך על הלולב ולעשות נענועי הלל ונמצא מקיימים שניהם ברכה בזמנה ובתוך הסוכה:

– לא יברך על ארבעת המינים בסוכה, אם מחמת זה יאחר קריאת שמע בזמנה, או יאחר תפילה בציבור.

– המתפללים עם הנץ החמה אינם יכולים ליטול את הלולב לפני התפילה בסוכתם כיון שכשהם יוצאים מביתם עדין לא הגיע זמן נטילת לולב לכתחילה, לכן ישתדלו לברך עליו בסוכה שבבית הכנסת לפני החלל (עיין שו"ע תרנב ס"ע א).

ב' – אסור לאכול קודם נטילת לולב (בא"ח האזינו יג). וראוי להחמיר שלא לטעום כלום, ובמיוחד ביום הראשון שעליו נאמר: "ולקחתם לכם ביום הראשון" (ויקרא כג מ) וזו מצווה מהתורה.

– מי שנמצא בדרך ומצפה לבוא למקום בו יש אתרוג ולולב, צריך להמתין ולא לאכול סעודה עד חצות היום. אבל טעימה מותרת (שו"ע תרנב ס"ב. כה"ח שם ס"ק יט משנ"ב ס"ק ז).

פרק ב' – תפילת שחרית

א' – מתפללים שחרית של יום טוב בשמחה ובניגון, ואומרים כל המזמורים הנאמרים בשבת.
ב' – בתפלת יום טוב בעמידה, חותם: "בא"י מקדש ישראל והזמנים", ואם חתם "מקדש ישראל" בלבד יצא.

אבל אם טעה והזכיר חג אחר, לא יצא ידי חובת התפלה.
– ואם חל יום טוב בשבת, צריך להזכיר באמצע ברכת אתה בחרתנו "את יום השבת הזה", וחותם: "ברוך אתה ה' מקדש השבת וישראל והזמנים".
ואם טעה וחתם "מקדש ישראל והזמנים" ולא הזכיר "שבת" בחתימה, אם נזכר מיד בתוך כדי דבור (שהוא שיעור "שלום עליך רבי") חוזר ואומר "מקדש השבת וישראל והזמנים", ואם שהה יותר מכדי דבור, אינו חוזר, שהואיל והזכיר שבת באמצע הברכה יצא ידי חובה בדיעבד, וימשיך רצה עד סוף התפלה. וטוב שיכוין לחזרת הש"צ מתחלה ועד סוף.
והוא הדין אם טעה וחתם "ברוך אתה ה' מקדש השבת", הואיל ובאמצע הברכה הזכיר יום טוב יצא ידי חובה בדיעבד.

– המתפלל ביום טוב, וכשהגיע לברכת מודים, נסתפק אם כשסיים יעלה ויבוא (שבאמצע ברכת אתה בחרתנו) סיים כהוגן, "והשיאנו", וחתם הברכה כדת, או שאחר שסיים יעלה ויבוא המשיך "ואתה ברחמיך הרבים" וכו', כמו שרגילים בראש חודש ובחול המועד, ונמצא שלא חתם ברכת אתה בחרתנו, צריך לחזור ולומר "והשיאנו" וכו' ויחתום כדת, ואפילו אם סיים תפילתו, צריך לחזור לראש, ואין לומר בזה "ספק ברכות להקל". וטוב שיחזור להתפלל בתנאי דנדבה. (ילקו"י)

פרק ג' – נטילת לולב

א' – אחר החזרה מברכים על הלולב.

ביום ראשון של החג מברך גם "שהחיינו".
אם חל יום ראשון בשבת שאין נוטלין בו לולב, או שלא נטל לולב יום או מספר ימים מכל סיבה שהיא, או שנטל לולב ושכח לברך "שהחיינו", אזי מברך "שהחיינו" בפעם הראשונה שמברך על הלולב.
ומברכים לגמור את ההלל, וגומרים את ההלל, ומנענעים בהלל.

ב' – וקודם הברכה יאמר.

לְשֵׁם יְחִוּד קְבַח וְבִדְחִילוֹ וְרַחֲמֵימוֹ וְיִתְחַדָּא שְׁם יי"ה בּו"ה בַּיְחֻדָּא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל הַנָּה אֲנַחְנוּ בָּאִים לְקַיֵּם מִצְוֹת וְלִקְחָתָם לָכֵם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר פֶּתַת תְּמָרִים וְעֵנָף עֵץ עֵבֶת וְעָרְבֵי נָחַל לְתַקֵּן אֶת שְׁרָשֵׁם בְּמָקוֹם עֲלִיּוֹן בְּשַׁעוֹר קוֹמָה בְּכָל פְּרָטִיָּה

ותקוניה ודקדוקיה לעשות פונת יוצרינו. ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שבבית סגלת ארבע מינין אלו הרומזים לאותיות שם ב"ן הקדוש (י"ד ה"ה ו"ו ה"ה) תקרב אתם אחד אל אחד והיו לאחדים בידי ובנענועי אותם יתנענעו ויעלו החמשה חסדים שנתפשטו בגופא דז"א מהסד עד חוד וכללותם שביסוד עד השרש שלהם דעת עליון דז"א ויקבלו אור רב משם להביא הארה מהם אל ראש המלכות דז"א העומדת מול התפארת שלו. ויהי נעם וכו'. (סידור הרש"ש ז"ל ועיין לעיל אות א'. כה"ח שם מה')

– ביום ראשון של סוכות יזדרזו לברך על הלולב ומיניו בתוך הסוכה וקודם הכרבה יאמר בקשה זו: (לשון חכמים ח"א ל')

לשם יחוד קדשא בריך הוא ושכינתיה, ברחילו ורחימו, ורחימו ורחילו, ליחדא אותיות יו"ד וה"א באותיות וא"ו וה"א ביחודא שלים (יחודה), בשם כלי ישראל, ובשם כלי הנפשות. והרוחות והנשמות המתיחסים אל שרשי נפשנו רוחנו ונשמתנו ומלבושיהם והקרוכים להם. שמכללות אצילות בריאה יצירה עשיה. ומכלל פרטי אצילות בריאה יצירה עשיה. דכלל פרצוף וספירה דפרטי אצילות בריאה יצירה עשיה.

[ביום הראשון של חג הסוכות] הנה אנחנו באים לקיים מצות עשה דאורייתא של נטילת לולב, הדם, וערבבה, ואתרוג, ביום הראשון של חג הסוכות. כמו שצונו יהוה אלהינו בתורתו הקדושה ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפת תמרים וענף עזרעבת וערבינחל. [ביו"ט שני יתחיל] הנה אנחנו באים לקיים מצות נטילת לולב, והדם, וערבבה, ואתרוג, ביום טוב שני של חג הסוכות שהוא יום טוב מדרבנן.

[בחול המועד יאמר] הנה אנחנו באים לקיים מצות עשה דרבנן של נטילת לולב, והדם, וערבבה, ואתרוג, במועד של חג הסוכות.

לתקן את שרשם במקום עליון בשעור קומה, לעשות את פונת יוצרינו שצונו לעשות מצוה זו להשלים אילן העליון ולהשלים אדם העליון, ולחקים את סבת דוד להחזיר עטרה לישנה, לבקר ולתקן ולהעלות כלי הנפשות והרוחות והנשמות וניצוצי הקדשה שנפלו בקלפה עלידי אדם הראשון ועל ידינו, בגלגולים אלו ובגלגולים אחרים ושאריה הרפ"ח ניצוצין ולהשלים שלמות תקון נפשנו רוחנו ונשמתנו שמכללות אצילות בריאה יצירה עשיה. ומכלל פרטי אצילות בריאה יצירה עשיה. דכלל פרצוף וספירה דפרטי אצילות בריאה יצירה עשיה. המתיחסים אל תקון מצוה זו, וגם להשלים שלמות תקון אברי נפשות רוחות ונשמות של כלי ישראל החיים והמתים החסרים מתקון מצוה זו:

ויהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו, שיהא עתה עת רצון לפניך, להיות עולה מצוה זו לתקן את כל פגמינו ופגמי אדם הראשון אשר פגמנו בכללות אצילות בריאה יצירה עשיה. ולצרף ולבקר ולהסיר הסיגים מצלמי לבושי נפש רוח נשמה חיה יחידה דכללות ופרטות אצילות בריאה יצירה עשיה, ולבקר חלקי הנפש שנפגמו ונפלו בגנה דאצילות בריאה יצירה עשיה, ונגה באור תהיה אל מקום הקדש. והפרד נא מעלינו צד הרע שביצר הרע ותזכנו ותלבנו בכח היצר הטוב:

ועלידי מעשה המצוה הזאת של נטילת לולב, והדס, וערבה, ואתרוג, יתקנו כל־בחינת שש קצוות וכל־צלמי לבושי ה"א אחרונה דהוי"ה, גֶּפֶשׁ של כללות אצילות בריאה יצירה עשייה. ושל כל־פרטי אצילות בריאה יצירה עשייה:

ועלידי הדבור. של המצוה הזאת כפתוב בתורה ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפת תמרים וענף עז־עבת וערבי־נחל. יתקנו כל־בחינת דעת וכל־צלמי לבושי וי"ו דהוי"ה, רוח של כללות אצילות בריאה יצירה עשייה. ושל כל־פרטי אצילות בריאה יצירה עשייה:

ועלידי הפונה של המצוה הזאת, יתקנו כל־בחינת בינה, וכל־צלמי לבושי ה"א דהוי"ה, נשמה של כללות אצילות בריאה יצירה עשייה. ושל כל־פרטי אצילות בריאה יצירה עשייה:

ועלידי המחשבה, יתקנו כל־בחינת חכמה, וכל־צלמי לבושי יו"ד דהוי"ה, חיה של כללות אצילות בריאה יצירה עשייה. ושל כל־פרטי אצילות בריאה יצירה עשייה:

ועלידי רעותא דלבא, יתקנו כל־בחינת כתר, וכל־צלמי לבושי קוץ היו"ד דהוי"ה, יחידה של כל־כללות אצילות בריאה יצירה עשייה. ושל כל־פרטי אצילות בריאה יצירה עשייה:

ויתיחדו ארבע אותיות הוי"ה. שהם גֶּפֶשׁ רוח ונשמה חיה יחידה דכללות ופרטות אצילות בריאה יצירה עשייה. ביחודא שלים (יהו"ה) ויהיו כפא שלם אשר בהם יתפשט שפע אור אין

סוף, ויתיחדו חכמה ובינה ביחודא שלים (יאההויה"ה) וינדונו (זו"ן) תפארת ומלכות וזווגא שלים בשם (יאהדונה"י) ומשם ימשך שפע וברכה בכל־העולמות לזבד נפשנו רוחנו ונשמתנו

שיהיו ראויים לעורר מיין נוקבין ולהמשיך מיין דבורין, ואליעבב שום חטא ועון והרהור רע את־המצוה הזאת, ותעלה לרצון לרית נוחם לפניה יחזה אלהינו ואלהי אבותינו:

והריני מוכן לנגעג הלולב וההדס והערבה והאתרוג לצד דרום שהוא בחדס. שלש פעמים בהולכה והובאה אל החזה. ולצד צפון שהוא בגבורה. שלש פעמים בהולכה והובאה אל

החזה. ולצד מזרח שהוא בתפארת. שלש פעמים בהולכה והובאה אל החזה. ולצד מעלה שהוא בגצח. שלש פעמים בהולכה והובאה אל החזה. ולצד מטה שהוא בהוד. שלש פעמים

בהולכה והובאה אל החזה. ולצד מערב שהוא ביסוד. שלש פעמים בהולכה והובאה אל החזה:

ויהי רצון מלפניה יחזה אלהינו ואלהי אבותינו, שתהא עתה עת רצון לפניה, ותהיה עולה לפניה מצוה זו של נטילת הלולב וההדס והערבה והאתרוג וסדר הנענועים להמשיך החדסים

הראויים להמשיך עלידם ביום זה. ויעלה לפניה באלו פונתי בכל־הפונות שצריך לכוון בלולב והדס וערבה ואתרוג שהם רומזים אל ארבע אותיות שם הוי"ה במלוי ההי"ן שהם (יו"ד ה"ה

ו"ו ה"ה) וכאלו פונתי בסדר הנענועים שלהם וימשך חסד מחסדים באור פנימי בראוי להיות נמשך ביום זה. ויהי | נעים אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננה:

ב"פ

ואח"כ יאמר לשון זה.

רבון עלמא, טיבו סגי עבדת עם עמו ישראל דאתרעית בהו בלחודייהו, ועבדת לון עמא יחידאה בעלמא, וקרית לון גוי אחד, ויתבת לון אורייתא דקשומ, ופקדת לון בכמה פקודין

לאתערטא בהו, ויהבת לון חילא למעבד רעותה. ובאתערותא דילהון לתתא במלין ובעובדא, יתער חילא לעלא.

רבון עלמא כמה עלאין עובדך. דהא באינון עובדי דעבדת לתתא דאינון לולב וחדס וערבה ואתרוג כולו אחידן בשמא קדישא וכד נטלין לון ישראל לתתא ועבדי בהו עובדא אתער ההוא עובדא דלעילא דקטיר בהו. ועל דא בעינן לאחדא לון ולמעבד בהו עובדא. בגין לאתערא בהו חילא דלעילא:

רבון עלמא אנן בעינן לאשתדלא ביקרך, יהא רעוא קמך למיחב לן חילא לאתערא ביקרך, ולמעבד רעותה, ולסדרא כלא בדקא יאות. ואף על גב דלית אנן ידעין לשוואה רעותא ולבא לתקנא כלא, יהא רעוא קמך דתתרגי במלין דילן, ותתקין תקונא דלעלא בדקא יאות, ותחשב לן כאלו אשתדלנא ביקרך ברעותה, לסדרא כלא בדקא יאות. ועל דא צלי קודמך דוד עבדך ואמר. יהי | נעם אדני אלהינו עלינו דהא לית כל בר נש חכים לשוואה רעותא ולבא לתקנא כלא ויעביד עובדא דמצוה. על דא צלי צלותא דא ומעשה ידינו כוננת עלינו. כוננה ואתקין תיקונא לעילא בדקא יאות. עלינו אף על גב דלית אנן ידעין לשוואה רעותא אלא עובדא בלחודוי. מעשה ידינו כוננהו למאן לההוא דרגא דאצטריך לאתתקנא כוננה בחיבורא חדא באבהן למחוי מתתקנא בהון בהאי עובדא בדקא יאות. יהי | נעם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו: ברוך יהוה לעולם אמן | ואמן: 1

– לשם יחוד קצר:

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, בדחילו ורחימו, ורחימו ודחילו, ליחדא שם י"ה באותיות ו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל. הנה אנחנו באים לקיים מצות (ביום הראשון מוסיף: עשה דאורייתא של) נמילת לולב תדם ערבה ואתרוג, (ביום הראשון מוסיף: ביום הראשון של חג תספות), לתקן שרש מצוה זו במקום עליון. לעשות נחת רוח ליצרנו ולעשות רצון בוראנו. יהי נעם אדני אלהינו עלינו. ומעשה ידינו כוננה עלינו. ומעשה ידינו כוננהו:

– י"א יחי רצון זה:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, בפרי עץ הדר וכפת תמרים וענף עץ עבת וערבי נחל, אותיות שמך המיוחד תקרב אחד אל אחד והיו לאחדים בידי, ולידע איך שמך נקרא עלי וייראו מגשת אלי, ובנענועי אותם תשפיע שפע ברכות מדעת עליון לנהא אפריון למכון בית אלהינו, ותהא חשוכה לפניך מצות ארבעה מינים אלו כאלו קימתיך בכל פרטותיה ושרשיה ותרי"ג מצות התלויות בה, כי פונתי ליחדא שמא דקדשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו, ליחד שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל, אמן. ברוך יי לעולם, אמן ואמן.

ג' – טעם אמירת פסוק ויהי נועם קודם עשיית המצוות.

אשר על כן אשרי אנוש יעשה זאת לבלתי סור מן המצוות ימין ושמאל אף אם לא ידע וישכיל בטיב המצוה מה היא ומה נעשה בה, רק יחא זחיר להיות רגיל בפיו טרם עבודתו לומר ויהי נועם ה' אלהינו עלינו וכו', וכן אמרו בזוהר פרשת יתרו זה לשונו, על מה דצלי דוד ואמר ומעשה ידינו כוננה עלינו, מאי כוננה עלינו, כוננה ואתקן תקונא לעילא בדקא

ימי שמחתנו – חג הסוכות

יאות, עלינו אף על גב דלאו אנן ידעינן לשוואה רעותא אלא עובדא בלחודוי, מעשה ידינו כונננהו לההוא דרגא דאצטריך לאתתקנא וכו' ע"כ.

הרי מבואר שעיקר תפילה זו היא להבלתי יודעין לבוין מעשה המצוות במדרגות העליונות, אף על פי כן מעשה ידיו מעורר מדרגות העליונות ועשה פרי למעלה, ועל כן מדרכי חסידים הראשונים עליהם השלום להתעורר ולומר מרם כל מעשה המצוות הכתוב הזה כאמור. (חמ"י)

– לפי הזוה"ק פ' תרומה הוא שלא לברך על האתרוג שלוקחו בחינם, דהקליפות יונקים מאותן מצות הבאות בחינם. [מל"ח סימן כ"ג אות מ"ג. ודברי הזוה"ק הנז' כבר הבאנו לעיל סימן תנ"ד אות ט"ל קחנו משם. ועוד עי"ש אות מ' ואות מ"א]: (כה"ח תרמט' ד')

ד' – כיצד מברכים על הלולב?

– נוטל את הלולב ביד ימינו עם ההדסים והערבות. שדרת הלולב תהיה כנגד פניו, וקודם שיטול האתרוג, יברך:

בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת לֹלֵב.

– ביום ראשון יברך גם "שהחיינו".

ואע"ג דזמן דקידוש פוטר גם מצות הסוכה, וא"כ למה לא יפטור גם מצות הלולב?

היינו משום דשאני סוכה שיושב בה בשעה שמברך, אבל אין ה"נ אם אינו יושב בה בלילה בשעת קידוש צריך לחזור ולברך עליה זמן למחר כשישב בה וה"נ גבי לולב שלא היה בידו בשעת זמן הקידוש צריך לברך זמן בשעת נטילה ואין זמן דקידוש היום פוטר אה"כ לוקח את האתרוג ביד שמאל, ויצמיד אותו ללולב, וינענע.

– אי אפשר לברך אחרי שלקח את האתרוג כיוון שצריך לברך על המצווה לפני עשייתה, ואם יקח את האתרוג הרי כבר עשה את המצווה, ו"כל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן" (שו"ע שם סע' ה' ועיין משנ"ב ס"ק כה לשיטת הגר"א).

– כל המצוות צריכין לברך עליהן בדרך גדילתן, דהיינו שהמקום שבו נחתכו (האתרוג ההדס הערבה או הלולב) מן האילן יהיה למטה, וראשן למעלה. על כן כשרוצה אדם לברך על הלולב, יכול ליטול את הלולב בימינו כדרכו ואת האתרוג בשמאלו הפוך, כשהעוקץ שבו הוא מחובר לאילן נמצא למעלה. במקרה זה אין הוא מקיים בו את המצווה. והוא יכול לברך "על נטילת לולב". ואחר כך יהפוך את האתרוג שיהא מונח בידו בדרך גדילתו (שו"ע שם). אולם עדיף לברך כשהאתרוג מונח על השולחן כמו שמובא בסעיף הקודם.

– ועל כי צריך לברך עובר לעשייתה יעשה באופן שיברך קודם, אך לא כמו הבערים בעם שנוהגים להפוך האתרוג כדי להיות על ידי כן עובר לעשייתה, ישתקע הדבר יען כי זה מורה על הפיכת השולחן חם ושלום, וכן צריך להזהר להיות פני הלולב עם פני האתרוג פנים בפנים בסוד ישר יחזו פנימו, פירוש אימתי יקרא החיבור של החתן והכלה ישר בזמן כי יחזו פנימו והם בפנים זה עם זה ולכן יזהר ביותר שיהיו פנים בפנים תמיד. (חמ"י)

ימי שמחתנו – חג הסוכות

– מברך "על נטילת לולב" בעמידה וכך גם מנענע בו. ואם בירך ונענע בישיבה – יצא. זקן או חולה יכולים לברך ולנענע לכתחילה בישיבה (עיין כה"ח שם ס"ק סג ועיין משנ"ב ס"ק כז).

– הנוטל הלולב והאתרוג באופן שמכוין שלא לצאת ידי חובה עד שיגמור הברכה, גם בזה נחשבת ברכתו עובר לעשייתו, ועל כל פנים גם אם נטלם ולא כיון בפירוש שאינו יוצא ידי חובה בנטילתו, רשאי עדיין לברך.

– אין מברכים על הלולב אלא פעם אחת ביום.

– **יברך על נטילת לולב. הואיל ובמינו גבוה מכולן.** (סוכה ל"ז ע"ב). ור"ל כיון שבמינו גבוה מכולן חשוב הוא ונקראים כולם על שמו.

ובחגות ה'לבוש' כתב הטעם דאין מברכין עליהם אלא ברכה אחת משום דמצוה אחת היא שהרי מעכבין זה את זה, כמ"ש בסעי' י"ב ואין מברכין על כל חלק של מצוה ברכה אחת יעו"ש. ועיין לעיל סימן תרמ"ד אות ד': (כה"ח שם א' נא)

– **מברכים על הלולב ולא על האתרוג.**

הביאני המלך חדריו, עטרת ראשי, הגאון מרן אבא, זיכרוננו לברכה, בספרו 'ברכת מועדיך לחיים' ... וזה לשונו: אמרתי לבוא בכלל ישוב, למה ששאל אותי בני, יונק וחכם, בן פורת יוסף, ה' ישמרהו ויחיהו, שמאחר שהמקרא כתוב פסוק: 'ולקחתם לכם ביום הראשון: פרי עץ הדר, כפות תמרים, וענף עץ אבות, וערבי נחל' – נמצא שארבע מינים ניטלים באחד, ובקדימה הקדים הפסוק לאתרוג, וקראו הדר, אם כן, היה ראוי, שיתקנו הברכה על האתרוג כמו שנאמר ממה שכתוב בברכות על פסוק 'ארץ חיטה ושעורה וכו' – שמוקדם בפסוק מוקדם בברכה ... ובני יוסף רצה לתרץ לזה – **למה מברכים על הלולב ולא על האתרוג כי הלולב הוא מן אילן ועץ שהוא עץ הגדול, שקיים שנים רבות מכל האילנות. כי עד שנותן פרי צריך שבעים שנה, ואחר שנותן הפרי חי עוד מאה שנה, אם כן אין זקן בכל ארבעת המינים יותר גדול בשנים, משום כך מברכים על הלולב, וכן מצאנו שהקדוש ברוך הוא חלק כבוד לזקנים.** (חכם יוסף פלאגי זיע"א – ויוסף את אחיו, מערכת אלף, סימן ט')

ה' – נענוע ד' המינים.

– מיד אחר הברכה ונטילת האתרוג, יש לנענע את ארבעת המינים שבידיו, שזה עיקר המצוה.

נוטל את האתרוג ומעמיד אותו כדרך גידולו, שהעוקץ שבו מחובר לעץ יהיה למטה. ומקרב אל הלולב שלא יהיה פירוד ביניהם, כשהאתרוג בשמאלו והלולב בימינו וינענע לארבע רוחות: דרום, צפון, מזרח, מעלה, מטה, מערב כדלקמן.

אם זמנו דחוק, ינענע בשעת הברכה רק לצד אחד (כה"ח תרנא ס"ק מת, פא ועיין משנ"ב ס"ק לו סדר נייענועים ובס"ק מ' ההבדל בין נייענועי הש"ץ לציבור).

– **בעת הנענוע תכוין בעת הובאת הלולב שתביאהו כנגד החזה שבגופך.**

וסדר הנענוע הלולב כך הוא להוליך הלולב למרחוק ולהחזירו פ"א וכן פ"ב וכן פ"ג הרי הם ג' הולכות וג' הובאות בכל קצה מו"ק שלא כאותם הנוהגין לעשות ג' נענועים בהולכה וג'

ימי שמחתנו – חג הסוכות

נענועים בהובאה א' ומוליכין הלולב מעט מעט ג"פ בהולכה א' וכן בהובאה. [שער הכו' שם. פע"ח שם. ועיין לקמן אות צ"ג]: (כה"ח שם א' מח', עיין כה"ח שם נ', בסוד הנענועים) – **המנהג הנכון הוא** מה שנהגו העולם ויש להם על מה שיסמוכו על דברי האר"י ז"ל שכ"כ בשער הכו' לעשות ג' הולכות וג' הובאות לכל רוח דוקא. [גט מקושר דף קכ"ז ע"א. מחב"ר או' ו' שע"ת או' ד'. ועיין לעיל או' מ"ח]: (כה"ח שם צג')

– וכן לכל צד מד' צדדין וכו'. מוליך ומביא למי שד' רוחות שלו, מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו. ועוד מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות מעלה ומוריד כדי לעצור טללים רעים. [סוכה ל"ז ע"ב. והטעם בסוד עיין לעיל או' נ"א]: (כה"ח שם צז')

– בעיר קדשנו ירושת"ו נהגו להקיף דרום צפון מזרח מעלה מטה מערב, כמ"ש הרב הקדוש האר"י ז"ל. ומינה לא תזוז כי תורת אמת היתה בפינו. [גט מקושר דף קכ"ז ע"א. מחב"ר או' ז' שע"ת או' ד'. ועיין לעיל או' מ"ט]: (כה"ח שם קג')

– גם כשינענע יהא נזהר שלא יגע ראש הלולב לכותל שאותו החלל שבין ראש הלולב לכותל אור מקיף הוא לו כמ"ש הרב.

גם בענין נענוע מעלה ומטה כשמנענע למטה אל ינענע בדרך בני אדם שכופפים ראש הלולב לצד הקרקע אלא תמיד ראש הלולב יהיה למעלה דרך גדילתו ותשפיל ידך למטה. (חמ"י)

– נענוע דרך גדילתו

– גם תזהר שלעולם תקח הלולב ותנענעו דרך גדילתו, שהוא שורשו למטה וראשו כלפי מעלה, אפי' בעת שתנענע נגד מטה, שלא כאותם הנוהגין אז לכוף ראש הלולב כלפי מטה והשורש בידיהם כלפי מעלה אלא תניח הלולב כמו שהוא ראשו למעלה וסופו למטה אלא שתשפיל ידך יותר למטה ממקומה ושם תנענע הלולב ג"פ ראשו למעלה וסופו למטה. [שער הכו' שם ע"ג. פע"ח שם]: (כה"ח שם א' מז')

– לחבר ד' המינים כל זמן המצוה.

– והמשכילים יזהרו שלא להפרידם זה מזה כלל בעודם בידו למצותו אשר הוא נרגן מפריד אלוף חם ושלום, והר"ם רקאנטי ז"ל העיד כי בליל יום טוב הראשון של חג הסוכות נתאכסן אצלו חסיד אחד וראה הר"ם רקאנטי בחלומו לאותו חסיד שהיה כותב את השם יו"ד ה"א והיה מרחיק הה' אחרונה מן הג' אותיות ואמר לו הרב מדוע ככה עשית, והשיב כך נוהגין במקומנו והרב מחה בידו וכתבו שלם.

ויהי בבקר אשתומם על המראה באין מבין עד עת בא זמן תפילת שחרית וסדר הנענועין, ויפן אליו הרב וירא כי לא היה מנענע רק הלולב ומיניו מבלי האתרוג ואז הבין הרב פתרון חלומו שהיה הה' אחרונה בריחוק משאר האותיות כי כל ארבעת המינים הם בתפארת ישראל עצמו הנקרא הו"ה ועל כן צריך להיות כל איש שתי ידיו תומכות זו עם זו כי סוד עטרה דבוקה עם הצדיק ולא יתפרדו, ויהיה הלולב מימין לעורר החסד ימין ה' רוממה בסוד וימינו תחבקני והאתרוג בשמאל כי כל נוקבא משמאלא אתיא. (חמ"י)

ימי שמחתנו – חג הסוכות

– צריך שלא להפריד כלל את האתרוג מן הלולב אלא שני ידיו סמוכות זו לזו ומתדבקין יחד הלולב והאתרוג.

כ"כ הר' מנחם מרקנ"ט בפ' אמור דצריך לסמוך האתרוג עם שאר המינים שלא להפריד מן הבניין, וסוד זה נגלה אלי בחלום בליל יו"ט הראשין של חג הסוכות בהתאכסן אצלי חסיד א' אשכנזי שמו הרב ר' יצחק וראיתי בחלום שהיה כותב השם יו"ד ה"א והיה מרחיק ה"א אחרונה מן הג' האותיות הראשונות ואמרתי לו מה זה עשית והשיב כך נוהגין במקומנו ואני מחיתי בו וכתבתי אותו שלם ואשתומם על המראה ואין מבין. למחר בעת נטילת לולב ראיתי שלא היה מנענע רק הלולב ומיניו בלא אתרוג והבנתי פתרון חלומי וחזר בו.

ורז"ל רמזו פוד זה בויקרא רבה אמר שם פרי עץ הדר זה הקב"ה שנאמר הוד והדר לפניו. כפות תמרים זה הקב"ה שנאמר צדיק כתמר יפרח. וענף עץ עבות זה הקב"ה שנאמר והוא עומד בין ההדסים. וערבי נחל זה הקב"ה שנאמר סולו לרוכב בערבות תראה שכל המינים האלו רומזים בשי"ת. עכ"ל. [והב"ד ב"י. ט"ז ס"ק י"ד].

ומ"ש זה הקב"ה וכו' ר"ל רומזים בשם הוי"ה שהוא שמו של הקב"ה כמ"ש לעיל אות א' יעו"ש, וע"כ שמחבר האתרוג עם הלולב יש לכון שמחבר אות ה' אחרונה של שם הוי"ה עם שלשה אותיות ראשונות שהם יה"ו: (כה"ח שם קד', ומח')

– עניין ה'נענועים':

אף על פי שעיקר מצות לולב היא הנטילה, וכיון שנטל ארבעת המינים לידו והגביהם ממקום הנחתם כבר יצא ידי חובתו – המצוה כהלכתה שיהא מנענע בלולב לשש קצוות העולם, כלפי ארבע רוחות השמים, כלפי מעלה, וכלפי מטה. ושלוש פעמים הוא מוליך ומנענע ומביא בכל צד:

וענין נענועים אלה אמרו בגמרא: 'מוליך ומביא למי שארבע רוחות שלו, מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו'. כלומר, כל ענין וענין שארבעה מינים רומזים עליהם, הכל רומז על הקדוש ברוך הוא שברא את הכל ואין עוד מלבדו. ומצוה זו אין אנו עושים אלא לשמו בלבד:

ועוד אמרו שם: 'מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד כדי לעצור טללים רעים'. לפי שבחג נדון העולם על המים והגשמים לכל השנה. וד' מינים הללו באים לרצות על המים והברכה היוצאת מן המים:

כיצד? האתרוג צריך למים יותר משאר פרות האילן; כפות תמרים גדלים בעמקים שיש שם רוב מים; ועל ההדסים נאמר: והוא עמד בין ההדסים אשר במצלה (זכריה א), שמימיה מרובים; וערבי נחל – כשמים. לפיכך אנו מנענעים לארבע הרוחות וכלפי מעלה וכלפי מטה ואנו מבקשים ממי שהוא זן ומפרנס את כל העולם כולו בטובו, ואומרים לפניו: כשם שאי אפשר לארבעה מינים אלה בלא מים, כך אי אפשר לעולם בלי מים; וכשאתה נותן לנו מים, אל יבואו רוחות רעות לשחת את הברכה ולא ירדו עלינו טללים להזיק לה, אלא יבואו המים רק לברכה:

ימי שמחתנו – חג הסוכות

וכתבו חכמים אחרונים לפרש דברי חז"ל 'מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות' – היינו רצונות שבלב (על דרך הכתוב (משלי כה) איש אשר אין מעצר לרוחו – לרצונו). 'מעלה ומוריד כדי לעצור טללים רעים' – הם חכמות ודעות חיצוניות שבמוח, שכמו שהתורה שבעל פה קרויה 'טל', עליה אמר הכתוב (דברים לב) תזל כטל אמרתי – כך זה לעומת זה ישנן חכמות חיצוניות הנקראות 'טללים רעים':

והיכן מנענעים? בשעה שמברכין על הלולב מנענעים. ואולם עיקרם של הנענועים בשעת אמירת ההלל. בהודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו שאומרים בתחילת הפרק ושאומרים בסוף ההלל לפני 'יהללוך', ובשעה שאומר אנא ה' הושיעה נא:

ומחלק את הנענועים בין תבות הפסוקים, שעל כל תבה מנענע לצד אחד או לשני צדדים, חוץ מבשעה שהוא מזכיר את ה' שאינו מנענע, מפני שהנענועים מפריעים את הכונה, והזכרת שם ה' צריכה כונה יתרה, ולפי שאין זה דרך כבוד להתנענע בשעה שמזכיר את שם ה' אלא עומד זקוף מפני מוראו כמו שנאמר (תהלים קמו): ה' זקף כפופים, ואומר (זכריה ב): הם כל בשר מפני ה':

ובסדר הנענועים יש שני מנהגים מקובלים ברוב תפוצות ישראל: מזרח, דרום, מערב, צפון, מעלה, מטה. או: דרום, צפון, מזרח, מעלה, מטה, מערב:

רמז לנענועים מן הנביאים – כמו שנאמר בדוד (שמואל ב ו): ודוד וכל בית ישראל משחקים לפני ה' בכל עצי ברושים וגו' ובמנענעים וגו' ואמרו במדרש: 'זה לולב שאדם מנענע בו':

אמרו במדרש: אמרתי שתקחו את הלולב ותנענעוהו לפני. למה? שבשעה שהוצאתי אתכם מארץ מצרים נענעתי את ההרים. שנאמר (תהלים קיד): ההרים רקדו כאילים. אף לעתיד לבא אני עושה כן וההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה וכל עצי השדה ימחאו כף:

שישה נענועים הם: בשעת ברכה על הנטילה, ב'הודו' ראשון שבהלל, (ובציבור – הקהל מנענע בכל פעם שעונה 'הודו', לשיטת הרמ"א), ב'אנא' – שתי פעמים, ושתי פעמים ב'הודו' אחרון שבהלל שכופלין אותו. ומנהג האריז"ל שלא לנענע ב'הודו' אחרון אלא פעם אחת ולא כשכופלין אותו:

שישה נענועים – כנגד שישה ימים שהלולב נטל בהם (ז' ימי החג מלבד שבת שבהם) וכנגד שישה קצוות העולם:

סמך לנענועים ב'הודו' וב'אנא' ה' הושיעה נא' מן הכתוב בדברי הימים (א,טז): אז ירננו עצי היער וגו' (הרי נענוע. וגם רמז שמהתורה לולב נטל במדינה יום אחד ובמקדש שבעה – אז ירננו...) וסמוך לו: הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו, ואמרו הושיענו וגו' (הרי הושיעה נא) ומפני מה מנענעין? מלפני ה' כי בא לשפוט את הארץ (שם) – אחר שיצאנו זכאים בדין בימי המשפט שעברו, מנענעים בשרביטו של מלך: (ס' התודעה)

פרק ד' – הלל

– גומרים את ההלל, ומברכים עליו "אשר קדשנו במצותיו וצונו לגמור את ההלל".
ואסור להפסיק באמצע ההלל, אלא דינו כדין קריאת שמע וברכותיה, שבאמצע הפרק שואל מפני היראה, דהיינו בשלום אביו או רבו שחייב במוראם, ומשיב שלום מפני הכבוד לאדם נכבד שהקדים לו שלום, ובבין הפרקים שואל בשלום אדם נכבד ומשיב שלום לכל אדם.
וכן יש לו להפסיק לקדיש ולקדושה, אפילו באמצע הפרק. ואף לענין אמן דברכות יש לו להפסיק.
ואם פסק באמצע ההלל אפילו לדבר הרשות, ואפילו שהיה כדי לגמור את כולו, אינו צריך לחזור אלא למקום שפסק, בין ששהה באונס בין ברצון.
– ואם טעה ואמר ההלל בדילוג, כמו שנוהגים לומר ההלל בראש חודש, ואחר כך נזכר, יחזור לגמור ההלל מתחלתו ועד סופו. ואין צריך לחזור ולברך, כיון שכבר בירך על ההלל קודם.
– ספק אם קרא את ההלל, ספק לא קראו כלל, מן הדין אינו חוזר וקורא, וטוב שיחזור ויקראנו בלא ברכה. ואם גמר את ההלל ולא בירך עליו, יצא, שאין ברכות מעכבות.
– כל היום כשר לקריאת ההלל מהנץ החמה עד השקיעה, שנאמר "ממזרח שמש עד מבוא מהולל שם ה'" (מגילה כ:). ובדיעבד אם קרא ההלל אחר עמוד השחר קודם הנץ החמה, יצא. ואם עבר יום טוב, אין תשלומין להלל, שאין תשלומין אלא לתפלה דרחמי ניהו, מה שאין כן קריאת שמע והלל ומגילה, שאין להם תשלומין. (ברכי יוסף סימן תרפו סק"א, שואל ומשיב תנינא חלק ד' ס"ם קלה)

ה' – הקפות

כתב מרן בשו"ע (ס' תרס') – נוהגים להעלות ספר תורה על (הבימה) ולהקיפה פעם אחד בכל יום, ובשביעי מקיפים אותה שבעה פעמים זכר למקדש.
כתב הרמ"א בהגה: ומוציאים שבעה ספרי תורה על הבימה ביום שביעי (מהרי"ל), ויש מקומות שמוציאים כל ספרי תורה שבהיכל (מנהגים), (והכי נוהגין במדינות אלו) שהיו מקיפים את המזבח וההקפות לצד ימין. (ובשבת אין מקיפים) (טור) (ואין מוציאים ספר תורה על הבימה):
– נוהגים להקיף אף מי שאין לו לולב.
כתב הרמ"א בהגה: ויש אומרים שמי שאין לו לולב אינו מקיף וכן נוהגין. (טור בשם רש"י ור"ן פרק לולב). וביום השביעי נוטלין הערבה עם הלולב להקיף (בית יוסף).
מי שאירע לו אבל בחג אינו מקיף וכן אבל כל י"ב חודש על אביו ואמו (כל בו) וכן נהגו:
יש מי שאומר שאין אומרים הושענא בשבת ולא נהגו כן:

ימי שמחתנו – חג הסוכות

– אחר ההלל מוציאים ספר תורה מן ההיכל ומניחים אותה על התיבה, וכל הקהל מקיפים את התיבה עם הלולב ומיניו.

וטוב שגם בעת ההקפה יחזיק בלולב בידו הימנית, ובאתרוג בידו השמאלית, כשהלולב והאתרוג צמודים יחדיו, ויתמוך בסידור בשתי ידיו ויאמר ההושענות.

ואם אי אפשר לו בכך, רשאי להחזיק הלולב והאתרוג בידו הימנית, והסידור בידו השמאלית. שהרי כבר תפס כדינו בשעת הברכה. ואחר ההקפה בסיום ההושענא, יאמר הש"צ קדיש תתקבל. (ילקו"י)

– מי שאין לו לולב לא יקף, אלא ימתין עד שחבירו יסיים להקף, ויקח ממנו את הלולב והאתרוג ויקף בהם.

ואם יש יחידים שרוצים להקף בלי לולב, אין למחות בידם כלל, ובפרט לפי מה שכתב מהר"י עייאש שאין שום איסור להקף בלי לולב, ואפילו איסור קל, ליכא.

והביא מה שכתב בשו"ת כנסת הגדולה, שביום הושענא רבה כולם יקיפו אף מי שאין לו לולב.

– מי שהוא חולה ואי אפשר לו ללכת לבית הכנסת להקף עם הצבור, יניח כסא או שלחן באמצע הדרו, ויניח עליו ספר תנ"ך שנדפס בקדושה, או חמשה חומשי תורה, ויקף, כדי שלא יתבטל מן ההקפות. (בא"ח, ילקו"י)

– מנהגינו פשוט להקדים אמירת ההושענות, והקפת התיבה, לפני תפלת מוסף, שמאחר וכיום כל האנשים נמצאים בבית הכנסת בשעה זו, לכולי עלמא אין צריך לדחות אמירת ההושענות כדי לקיים מצות ברוב עם הדרת מלך, ובלאו הכי מצות זריזין מקדימין למצוות, קודמת למצות "ברוב עם הדרת מלך".

– בשבת חול המועד סוכות, אין לעשות הקפה של התיבה עם הס"ת, ואין לומר ההושענות של אותו יום כלל. וכן המנהג, ושב ואל תעשה עדיף.

– גם האבל על אביו ואמו תוך י"ב חודש, מקיף את התיבה עם ד' המינים. ואין לאבל להמנע מכך. וכבר נתבאר לעיל שאפילו מי שאירע לו אבל באמצע החג, שאינו נוהג אבילות בפרהסיא אלא אחר החג, מקיף את התיבה עם ד' המינים, כרגיל. ודעת הרמ"א שאינו מקיף. (ילקו"י)

– אחרי הודיע אלהינו אותנו יקר תפארת גדולת ההושענות ומה נעשה בם, ראוי לכל אדם להזהר בם לעשות ככוונה טובה ורצויה ובשמחה ובצהלה ולעשותם במקום הראוי להן לעורר השרשים העליונים ויהיו תואמים מלמטה ויחדיו יהיו תמים על השמים ממעל.

והן בזמנינו רבים מעמי הארץ מזלזלים בם ואף אם יש להם לולב אינן מקיפים והיה להם ההקפות כמצחק בעיניהם, ולו חכמו ישכילו זאת מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה ומה נעשה בה בשמים ממעל ילכשו בושא וכלימה על מעשיהם הרעים, ועליהם צווח הכתוב לאמר וזאת שנית תעשו כסות דמעה את מזבח ה' יען הקפות אלו נעשים זכר למקדש שהיו מקיפים את המזבח בכל יום בחג וכתוב ציון היא דורש אין לה מכלל דבעיא דרישה. (חמ"י)

–הושענא

אחר אמירת הלל בימי החג, או אחר תפילת מוסף, מקום מקום ומנהגו – מוציאים ספר תורה מארון הקדש ומביאים אותו לבימה שבבית הכנסת, והחזן וכל הקהל אומרים בקול רם: 'הושענא' ארבע פעמים (למענך אלקינו, בוראנו, גואלנו, דורשנו) ואחר אומרים את הנוסח של הושענא על כל א"ב הקבוע לכל יום, וכל העם מקיפין את הבימה, ואתרוגיהם ולולביהם בידיהם, בששת ימי החג הראשונים – הקפה אחת בכל יום, וביום השביעי – שבע הקפות:

–אני והו הושיעה נא:

בסוף תפילות 'הושענא' בכל ימי החג בגמר ההקפה, וכן בהושענא רבה בגמר כל ההקפות, קוראים החזן והציבור פסוק זה בקול רם: אני והו הושיעה נא! זכר למקדש שכשהיו גומרין להקיף את המזבח בערבה, תקעו והריעו ותקעו ואומרים פסוק זה: נחלקו חכמים במשנה כיצד היו אומרים במקדש, 'אנא ה' הושיעה נא', או 'אני והו הושיעה נא':

כל מצוות החג ומנהגיו במקדש, עטופים סודות עליונים וצרופי שמותיו של הקדוש ברוך הוא יש בכל דיבור ומעשה ממעשי החג ומצוותיו: אף פסוק זה, צרוף שמותיו של הקב"ה יש בו. שכך מקובל אצל חכמי האמת מדור דור, שבשלשה הפסוקים הנזכרים בסדר 'זיהי בשלח' (שמות יד) קודם קריעת ים סוף: ויסע מלאך האלקים ההלך לפני מחנה ישראל וגו', ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל וגו' ויט משה את ידו על הים וגו', ושבעים ושתים אותיות בכל פסוק ופסוק – שבעים ושנים צרופי שמותיו של הקב"ה יש בשלשה פסוקים אלה. כל שם – בן שלש אותיות; אות אחת מכל פסוק, ולפי סדר ידוע לחכמי האמת בלבד. והשמות האלה – כולם שמות של גאולה וישועה הם, והיודע לסדר שמות אלה על סדרם ולכון בהם כונות לב כראוי, הריהו מעורר את מידות הרחמים של גאולה וישועה:

ושתי התבות הראשונות שאומרים בהושענות, אני והו, הם שנים מתוך שבעים ושנים שמותיו של הקב"ה היוצאים מן הפסוקים האלה: אני יוצא מאות אמצעית שבפסוק ראשון (א של מאחריהם) ואות אמצעית של פסוק שני (נ ראשונה של הענן) ואות אמצעית של פסוק שלישי (י של קדים): והו יוצא מאות ראשונה של פסוק ראשון (ו ויסע), אות אחרונה של פסוק שני (ה שניה של הלילה) ואות ראשונה של פסוק שלישי (ו של ויט):

ופשוטם של שתי תבות אלה, כך מתפרש: כנסת ישראל אומרת, אני והו בצרה יחד. שכך אמר הקב"ה: עמו אנכי בצרה (תהלים צא) – לפיכך מבקשים למען כבוד שמו – הושיעה נא! ואף הפזמון שאנו אומרים אחריו כולו מדבר בענין הזה היאך השכינה עמנו בגלותנו, ואתנו ישוב נדחים קובץ:

ובמדרש דרשו שתי התבות כלפי הקדוש ברוך הוא 'אני' – כענין שנאמר (יחזקאל א):

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ואני בתוך הגולה, 'זהו' על דרך שנאמר (ירמיה מ'): והוא אסור באזקים – כביכול הקב"ה בעצמו בגולה ובאזקים:
ויש שקורין 'זהו' בשורוק, כמו 'זהו', ומפרשים בדרך קריאה של רמז להקב"ה שאמר (דברים לב): ראו עתה כי אני אני הוא:
ושתי תבות אלה גימטריא שלהן כגימטריא של 'אנא ה' – שבעים ושמונה. וכשאומרים אני והו' הושיעה נא כאילו אומרים: אנא ה' הושיעה נא, והוא פסוק בתהלים, פרק קיח. (ס' התודעה)

פרק ו' – קריאת התורה ומוסף

– כתב מרן בשו"ע (ס' תרנ"ט) – מוציאים שני ספרים, באחד קורין שור או כשב בפרשת אמור, ובשני קורא המפטיר קרבנות המוספין, ובחמשה עשר לחדש השביעי ומפטיר בזכריה הנה יום בא וכו':
– בהוצאת ספר תורה, יש נוהגים שהשליח צבור פותח באמירת י"ג מדות, בטעמי המקרא כאדם הקורא בתורה, והצבור עונים אחריו. ויש מפקפקים על זה, שעל כל פנים אין לומר י"ג מדות ביום טוב. ולכן שב ואל תעשה עדיף.
וכן אנו נוהגים שלא לומר י"ג מדות כלל, לא ברגלים ולא בימים הנוראים. (ילקו"י)
מותר להוסיף עולים ביום טוב על חובת היום, ולהעלות לספר תורה יותר מחמשה עולים.
– ביום טוב מוציאים ב' ספרי תורה, בראשון קורין חמשה עולים בפרשת אמור, שור או כשב וגו'. והשני עולה בספר השני, והוא המפטיר, וקורא פרשת המוספין, ובחמשה עשר יום לחדש השביעי וגו'. ומפטיר בזכריה הנה יום בא וגו'. (חזון עובדיה סוכות)
– מוציאים ב' ספרים וכו'. והא דמוציאים שני ספרים בכל יו"ט ובשני קורין קרבן היום, לא נמצא כתוב לא במשנה ולא בגמ', אלא רבנן סבוראי תקוני זה וסמכו על הא דאמרינן שילהי דמגילה דף ל"א ע"ב אמר אברהם לפני הקב"ה רבש"ע שמא בני חוטאים לפניך ואתה עושה להם כדור המבול וכו' א"ל כבר תקנתי להם סדר הקרבנות כל זמן שקורין בהן כאילו מקריבין לפני קרבן יעו"ש. (שי"ג או' א' ועיין לעיל סי' תפ"ח או' כ"ט, כה"ח שם)
– ומפטיר בזכריה הנה יום בא וכו'. כ"ה בגמ' מגילה ל"א ע"א ומפטירין הנה יום בא וכו' ופירש"י דכתיב ביה לחוג את חג הסוכות. וכ"כ המנהיג בסי' מ"ו דאמרינן פ"ק דע"ז (דף ג' ע"א) דלעת"ל יאמר הקב"ה לאו"ם ז' מצות בני נח היכן קיימתם וכו' ואפ"ה מצוה קלה יש לי וסוכה שמה וכו' וז"ש אשר לא יעלו לחוג את חג הסוכות עכ"ד. (שו"ג אות ד', כה"ח שם א' יד')
– ומפטיר בזכריה הנה יום בא וכו'. וביום השני מפטירין ויקהלו אל המלך שלמה כדאיתא שם בגמ' ולקמן סי' תרס"ב סעי' ג' ופירש"י שם על שם שהניכת הבית היתה באותה אסיפה ובחג הסוכות: (כה"ח שם טו')

ימי שמחתנו – חג הסוכות

– והמדקדק במעשיו יעשה כאנשי ירושלים שהיה אדם יוצא מביתו שחרית ולולבו בידו, היה קורא קריאת שמע ומתפלל ולולבו בידו, שאף על פי שאסור לאחוז ספר תורה ותפילין בשעת תפילה שמא יתבטל מכוונתו שאני הכא כיון דהוי מצוה ליטלו בידו אינו לטורח ולמשא ולא חיישינן שמא יתבטל מכוונתו מה שאין כן בספר תורה ותפילין שכיון שאינו מצוה לאחוזו בידו הויין עליו למשא ובטל מכוונתו.

ועל כן ראוי שמשעה ראשונה שבירך עליו לא יניחחו מידו וגם אם יעלה לקרוא בספר תורה, ומכל מקום לא נאמרו כל השיעורים הללו אלא לאיש הירא המדקדק גם כן בשאר ענייניו, אך מי שאין מדקדק בשאר מעשיו מיחזי כיוהרא ומזה נתבטל המנהג הזה עכשיו ליתר העם, אך ליראי ה' ולחושבי שמו להם יאתה לנהוג כמנהג אנשי ירושלים הנזכרים. (חמ"י)

– שבעים פרי החג:

בוא וראה מה בין ישראל לאומות העולם. אומות העולם כשהם שמחים – לבם על עצמם בלבד, אבל ישראל אינם כן, כיון שבאים לידי שמחה, לבם על כל העולם כולו להריק עליו ולהשפיע שפע טוב על הכל:

יום טוב ראשון של החג, כיון שהאיר השחר, הקריבו את התמיד ונסכו את נסכיו, ניסוך היין וניסוך המים, ונתברך כל העולם כולו בשפע ובברכה על כל השנה:

גמרו להקריב את התמיד, הביאו עולות מוסף והעלו על המזבח לכפר. לא קרבן מוסף של יום זה כקרבן מוסף של יום זה, אלא כל יום ומוספו שלו, ככתוב בתורה (במדבר כט): ובחמשה עשר יום לחדש השביעי וגו' פרים בני בקר שלשה עשר וגו'; וביום השני פרים בני בקר שנים עשר וגו'; וביום השלישי פרים עשתי עשר וגו'; וכך פוחת והולך עד היום השביעי, שמביא שבעה פרים בלבד, ונמצא מקריב שבעים פרים בכל ימי החג:

שבעים פרים אלה שמקריבים בימי החג כנגד מי? כנגד שבעים אומות העולם הראשונות שיצאו מבני נח והן אבות כל האומות והלשונות עד היום הזה. וישראל מקריבין בעדם לכפרה עליהם ולתפילה ולרצון על שלומם וטובם, אשר לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו מלחמה, ישבו שלום ושבעים זה עם זה בשלום:

אמרו חכמים במדרשם: תחת אהבתי ישטנני ואני תפלה (תהלים קט) – אתה מוצא שישראל מקריבים שבעים פרים על שבעים אומות. אמרו ישראל לפני הקב"ה: רבונו של עולם, הרי אנו מקריבים שבעים פרים לשבעים אומות, לפיכך היו צריכים אף הם להיות אוהבים אותנו. ולא דיין שאין אוהבים אותנו אלא שונאים אותנו! – תחת אהבתי ישטנני: ועוד אמרו החכמים בענין זה:

'אמר רבי יהושע בן לוי: אילו היו אומות העולם יודעים, מה היה המקדש יפה להם – קסטריות (מגדלי שמירה) היו מקיפים אותו כדי לשמרו. שהיה יפה להם יותר משלישראל. שכן שלמה סדר תפילה (מלכים – א ח): וגם אל הנכרי אשר לא מעמך ישראל הוא... ובא והתפלל אל הבית הזה, וכתוב (שם):

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי. אבל כשהוא בא אצל ישראל, מה כתיב – (שם): ונתת לאיש ככל דרכיו אשר תדע את לבבו, אם היה ראוי לו – היה נותן לו, ואם לאו – לא היה נותן לו. ולא תאמר בית המקדש, אלא אילולא ישראל, לא היה מטר יורד, ולא השמש זורחת, שבזכותם הקדוש ברוך הוא מרויח (מביא רוחה) לעולמו: ישמעאל ועשו:

אמרו חכמים, שאותו כח שנתן בבניו של נח שנפרדו והיו לשבעים אומות, נתן אחר כך ביוצאי חלציו של אברהם, שנאמר לו (בראשית יז): כי אב המון גוים נתתיך, וכל שבעים האומות שבעולם, יונקים מבניו של אברהם. תחילה נעשה ישמעאל הראש לכל שבעים האומות. כשהוליד יצחק את עשו נתחלקה ההשפעה היורדת משמים לשבעים האומות בין ישמעאל ועשו, ונעשה ישמעאל ראש לשלשים וחמש אומות, וכן עשו – ראש לשאר שלשים וחמש. ואולם יעקב ובניו ושבעים הנפש אשר בהם שירדו למצרים – נעשו עם לבדד ועומד כנגד כל שבעים האומות שתחת יד שאר יוצאי חלציהם של אברהם ויצחק. שבעים נפש כנגד שבעים האומות:

וכן אמרו חכמים קדמונים, כי ישמעאל נקרא בתורה 'שעיר עזים', ועשו 'שעיר' סתם: והקדוש ברוך הוא הועיד את ישראל לממלכת כהנים לכפר על כל העמים והלשונות, וירושלים – בית תפילה לכל העמים. על כן כשבאו ישראל להקריב שבעים פרים בשבעת ימי החג כדי לכפר על ע' אומות העולם, היו צריכים לחלק הכפרה בין הנתלים בישמעאל לנתלים בעשו, חלק כחלק, שלשים וחמשה פרים לישמעאל, ושלשים וחמשה פרים לעשו: וכשהקריבו את שבעים הפרים בשבעת ימי החג – על סדר זה הקריבום: ביום הראשון שלשה עשר פרים ובכל יום פוחת אחד והולך: שנים עשר, אחד עשר, עשרה, תשעה, שמונה, שבעה. לרמז: שאף על פי שבזכותם של ישראל יש קיום לכולם, הרי אין נצח אלא לישראל בלבד ולאלה שעתידיים להיות נתלים בישראל; ואילו שאר הכחות מלבד ישראל עתידיים להיות פוחתים והולכים:

שלשים וחמשה פרים שהקריבו ישראל בחג לשם הנתלים בישמעאל, ושלשים וחמשה לשם הנתלים בעשו – היכן זה רמז בתורה?

צא וראה בפרשת הקרבנות של מוספי החג (במדבר כט), ותמצא שם רמז גלוי: ביום הראשון, פרים שלשה עשר, ו'שעיר עזים' (ישמעאל) אחד חמאת: ביום השני, פרים שנים עשר, ו'שעיר עזים' (ישמעאל) אחד חמאת: ביום השלישי, פרים עשתי עשר, ו'שעיר' (עשו) אחד חמאת: ביום הרביעי, פרים עשרה, ו'שעיר עזים' (ישמעאל) אחד חמאת: ביום החמישי, פרים תשעה, ו'שעיר' (עשו) אחד חמאת: ביום הששי, פרים שמונה, ו'שעיר' (עשו) אחד חמאת: ביום השביעי, פרים שבעה, ו'שעיר' (עשו) אחד חמאת:

הרי שבעים הפרים מחולקים בשווה בין 'שעיר עזים' ל'שעיר', בין ישמעאל לעשו: ובדין, שישמעאל שהוא בן אברהם יקדים לעשו שהוא בן יצחק, אלא שאם נתן לו שלשה ימים הראשונים, יעלו לו שלשים וששה, לפיכך מדלג עליו ביום השלישי ומקריב לשם עמי

ימי שמחתנו – חג הסוכות

עשו כדי שיתחלקו כפרותיהם מחצה על מחצה. לפיכך 'שעיר עזים' – בראשון, בשני וברביעי; ו'שעיר' – בשלישי, בחמישי, בששי ובשביעי: (ס' התודעה)

– מוסף של חג הסוכות

כתב הרה"ק רבי חיים דומיניץ זיע"א – ראה זה מצאתי בכתבי הקודש למרן האר"י ז"ל, בתפילת מוסף ויום טוב של שלוש רגלים ישאל אדם אחד משלוש דברים בזמן שהחזן אומר 'איה'. או עושר מופלג, או בנים צדיקים, או השגת רוח הקודש. עיי"ש.

ומהנראה לענ"ד בזה, דבפסח יש להתפלל על עושר, ואע"פ שאין ראייה לדבר זכר לדבר שנאמר "וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב (שמות יא' ב')", ובחג השבועות יש להתפלל על בנים צדיקים וכו'.

ובחג הסוכות יש להתפלל על רוח הקודש, כי בחג הסוכות הוא שמחת בית השואבה, ושאתם מים בששון, ומשם היו שואבים רוח הקודש, כידוע מדברי רז"ל, וידוע שבכל מועד מתעורר האור הקדוש של זמן הראשון, כנרמז בפסוק "ושמרתם את החקה הזאת למועדה מימים ימימה" (שמות יג' י'), והבן.

פרק ז' – עניני יום טוב

– חייב אדם לנהוג שמחה ביום טוב ולכבדו ולענגו:

איזוהי שמחת יום טוב? בזמן שבית המקדש היה קים, עיקר שמחת הרגל היתה בשלמי חגיגה ובשלמי שמחה שהיו מביאים לבית המקדש, ולאחר הקרבת אמוריהם על המזבח (החלב ושתי הכליות ויותרת הכבד, ובכבש – גם האליה, נקראים בלשון חכמים:

'אמורים'. כלומר, החלקים האמורים בתורה להקטיר על המזבח) – היו הבעלים אוכלים מהם בקדושה ובשמחה, והלוי והגר והיתום והאלמנה – אתם על שלחנם. ועכשו שאין בית המקדש ולא עליה לרגל ולא שלמים – עיקר השמחה בקביעות סעודה בחג על בשר ויין, ומשמח ברגל לאשתו ובני ביתו ולכל הנלוים אליו, כל אחד כראוי לו. קונה תכשיטים ובגדים נאים כפי ממונו לאשתו לכבוד יום טוב, מחלק קליות ואגוזים ומגדנות לתינוקות, ומשמח לעניים, ומספק להם צרכי החג כדי שיהא לבם שמח עליהם:

ונוהגים להרבות במאכלים ערבים ביום טוב יותר מבשבת, וללבוש ביום טוב בגדים משובחים משל שבת, כי ביום טוב נאמר ציווי על השמחה בתורה, ולא בשבת:

ומכלל השמחה ביום טוב – לעסוק בתורת ה' שנאמר (תהלים יט'): פקודי ה' ישרים משמחי לב: (ס' התודעה)

– אף על פי שמצוה לשמוח בכל המועדות, בחג הסוכות היתה במקדש שמחה יתירה, שנאמר: ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים.

כיצד היו עושים? בערב יום טוב הראשון היו מתקנים בבית המקדש מקום לנשים למעלה, ולאנשים למטה, כדי שלא יתערבבו אלו עם אלו, ומתחילים לשמוח ממוצאי יום טוב הראשון. וכן בכל יום ויום מימי חול המועד, מאחר הקרבת תמיד של בין הערבים עד סוף כל הלילה.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

והיאך היתה שמחה זו? החליל מכה לפניהם ומנגנים בכינור ומצלתיים, ומרקדין ומספקין ומטפחין ומפוזין ומכרכרין כל אחד ואחד כפי מה שיודע, ואומרים דברי שירות ותשבחות. ומצוה להרבות בשמחה זו. ולא היו עושים אותה עמי הארץ, וכל מי שירצה, אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה, הם הם שהיו מרקדים ומספקים ומנגנים ומשמחים בבית המקדש בימי חג הסוכות, וכל העם האנשים והנשים כולם באים לראות ולשמוע.

כתב הרמב"ם (פ"ח מהל' לולב הלכה טו): השמחה שישמח האדם בעשיית המצוה ובאהבת האל שציוה עליהן, עבודה גדולה היא להקדוש ברוך הוא. ומעבודת השם היא, וכל המונע עצמו משמחה זו, ראוי להפרע ממנו, שנאמר בקללות תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב. וכל המגים דעתו וחולק כבוד לעצמו ומתכבד בעיניו במקומות אלו, בהמנעו משמחה של מצוה זו, הוא חוטא ושומט, ועל זה הזהיר שלמה ואמר (משלי כה כו), אל תתהדר לפני מלך. ואדרבה כל המשפיל עצמו ומיקל גופו במקומות אלו, הוא הגדול והמכובד העובד את ה' מאהבה. וכן נאמר בדוד מלך ישראל, (שמואל ב ו, כב) ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני, ואין הגדולה והכבוד אלא לשמוח לפני ה' בשמחה של מצוה, שנאמר והמלך דוד מפוז ומכרכר לפני ה'. ולכן מצוה רבה לשמוח בשמחת התורה בטיפוח וריקוד ובשירות ובתשבחות, אבל אסור להשמיע כלי שיר ביום טוב. ואסור לטפח ולרקד ביום טוב של סוכות, כמו בכל יו"ט, זולת בשמחת תורה בלבד שהתירו לכבוד התורה.

פרק ח' – 'חציו לה' וחציו לכם'

א' – כתב מרן בשו"ע (ס' תקכט ס"א) – מצות יום טוב לחלקו חציו לבית המדרש וחציו לאכילה ושתייה, ואל יצמצם בהוצאות יום טוב וצריך לכבדו ולענגו כמו בשבת.
ב' – מצות יו"ט לחלקו וכו'. פלוגתא דר"א ור' יהושע (ביצה ט"ז ע"ב, ופסחים ס"ח ע"ב). והלכה כר"י דאמר חציו לה' וחציו לכם. (ב"י, ב"ח. ועיין לעיל סי' רמ"ב א"ה). (כה"ח א"א)
– חציו לבית המדרש וכו'. ומשמע בהרמב"ם (פ"ז דין י"ט) שדורשין אחר סעודת שחרית. והיש"ש פ"ב דביצה סי' ה' כתב שידרשו קודם הסעודה, כמו שמצינו בעובדא דר"א (ביצה שם). וגם רבא לא מוקים אמורא עליה מיו"ט לחבירו משום שכרות, לכן מוטב לדרוש בשחרית ועכ"פ לא ימשוך יותר מחצות יעו"ש. ובחולין פ"א סי' ק' כתב דש"ץ המאריך בנגונים יותר מדאי הר"ז מגונה כי אין זה לא מחציו לה' ולא מחציו לכם יעו"ש. והב"ד מ"א ריש חסי' וכתב דהאידינא דאין דורשים דינים תוך הדרשה מוטב לדרוש אחר הסעודה משום שמחת יו"ט וכ"כ הב"ח וכן המנהג עכ"ל וכ"כ א"ר או' ט'.

ונראה כיון דאיכא דסברי הכי ואיכא דסברי הכי כל מקום יעשה כמנהגו ובלבד שלא יפחות מחצי היום לבית המדרש לקיים מאמרי רז"ל.

וע"כ יש נוהגין ללמוד בחברה כל ימי מועד מאחר סעודת שחרית עד זמן תפלת מנחה ובפרט הסוחרים ובעלי מלאכה שאין להם פנאי ללמוד בחול, נוהגים כמה יר"ש ללמוד

ימי שמחתנו – חג הסוכות

בחברה בכל שבתות ומועדים, וגם איזה שעות בלילות בימי החול, ועיקר הלימוד יהים בדינים כדי לדעת מה יעשה ישראל. ועיין לעיל סי' רל"ח ובדברינו לשם בס"ד: (כה"ח ב') ג' – **וצריך לכבדו ולענגו כמו בשבת**. שנאמר "לקדוש ה' מכובד", וכל ימים טובים נאמר בהם "מקרא קודש", [הרמב"ם פ"ו דין ט"ו. ב"י. לבוש]. ועיין בזה"ק פ' פנחס דרמ"ד ע"ב, דגם ביו"ט יש בחי' נשמה יתירה כמו בשבת. ומשמע שם דמקבלין אותה באמירת כתר יעו"ש. וע"כ יש לכוין באמירת כתר דיו"ט לקבל תוספת הארה של יו"ט. ועיין לעיל סי' תי"ט או' ח': (כה"ח א"ה) – **וצריך לכבדו וכו'**, ובלי יו"ט מקדש על היין כבשבת וכן ביו"ט מקדש קידושא רבה כדרך שמקדש בשבת. [הרמב"ם פכ"ט מה"ש דין כ"א. וכ"כ הכלבו סי' נ"ח]. (כה"ח א"ו)

פרק ט' – חשיבות יום טוב

– כתב הרמ"א בהגה (ס' תקכ"ט) – **וחייב לבצוע על שתי ככרות ולקבוע כל סעודה על היין, ובגדי יום טוב יהיו יותר טובים משל שבת, ולא נהגו לעשות בו סעודה שלישית.** (וביום טוב מאחרין לבוא לבית הכנסת וממהרין לצאת משום שמחת יום טוב), (גמרא פרק הקורא עומד):

– **ולא נהגו לעשות בו סעודה ג', כ"כ הטור י"א שצריך לעשות בו ג' סעודות, וכ"כ הרמב"ם (פ"ל מה"ש דין ט') וא"א הרא"ש לא נהג כן עכ"ל.**

וזהו שכתב כאן בש"ע ולא נהגו לעשות בו סעודה ג'. והכלבו סי' נ"ח כתב דיש שכתבו שהסעודה ג' ביו"ט הוא כשאוכלין תבשיל א' יותר ואעפ"י שאין מפסיק בה בבחמ"ז יעו"ש. והב"ד ב"י ומ"א סק"ה.

אבל התו' יו"ט פ"ה דמעשר שני משנה יו"ד כתב להכריח כדברי הש"ע דביו"ט א"צ סעודה ג' יעו"ש. והב"ד כנה"ג בהגה"ט וכתב וכן נוהגין. וכ"פ הר"ז או' ג' כדברי הש"ע דא"צ סעודה ג' אלא א"כ חל בשבת. וכ"נ דעת הגר"א. וכ"נ דעת ח"א כלל ק"ד או' א'. וכ"כ הברכ"י או' ג' דמנהגן של ישראל תורה היא והנה להם לישראל אם אינם נביאים וכו' דעל דרך האמת אין מקום ביו"ט לסעודה ג' עכ"ל. ועיין לעיל סוף או' ד'. ומ"ש שם המ"א בשם סדה"י לא ראה הדברים בשורשם אלא ממה שהביא דבריו כנה"ג בקיצור דשם כתב הסדה"י בענין סעודה ג' של שבת שחל ביו"ט של ר"ה דיש לעשותה בפירות שמברכין אחריהן מעין ג' ולא לענין סעודה ג' של יו"ט יעו"ש. ולענין דינא בסעודה ג' של שבת שחל ביו"ט לא ק"ל הכי אלא לכתחלה יש לעשותה בפת כמו שאר שבתות כמ"ש לעיל או' ט"ז ובאו' שאח"ז: (כה"ח כד')

– **ולא נהגו לעשות בו סעודה ג', מיהו כשחל יו"ט בשבת נוהגין לעשות.** [א"ר או' ג' וכ"כ באו' הקודם בשם הר"ז ובאו' ט"ז יעו"ש]: (כה"ח כה')

– **וביו"ט מאחרין וכו'.** חוץ מר"ה שמשכימין לכהכ"נ. והב"ח סי' תקפ"ד ובסי' תרמ"ד כתב דהאידינא שמאריכין בפיוטים משכימים בכל יו"ט עכ"ל. כלומר דרש"י פי' הטעם (מגילה כ"ג

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ע"א) דמאחרין כדי לטרוח בסעודת יו"ט קודם שילכו לבהכ"נ, והאידנא יכולין להכין בעוד שמאריכין בניגונים ופיוטים. [מ"א סק"ו. א"ר א"ד, חמ"מ א"ב, ר"ז א"ח, מק"ק סי' מ"ד א"ז]. וכתב שם הר"ז וצריך למחות ביד מקצת מקומות שמאחרים לבא לבהכ"נ ביו"ט וגם מאריכים בפיוטים קודם ק"ש ומתוך כך הם עוברים זמן ק"ש. (כה"ח כו').

– וממחרין לצאת וכו'. ויש לגעור בחזנים המאריכים יותר מחצות דהיינו י"ח שעות מתחלת הלילה וכן בשבת. [יש"ש פ"ב דביצה ס"ד. ולפי מ"ש סי' קנ"ז משמע דחשבינן שעות זמניות דהיינו חצי היום וכן עיקר. מ"א סק"ז. ועיין בדברינו לשם או' ב']. (כה"ח כז')

– חייב אדם להקביל פני רבו ברגל. [הרמב"ם פ"ה מה' ת"ת דין ז']. מיהו הנוב"י מה"ת סי' צ"ד כתב דבזה"ז שאין בהמ"ק קיים אין מקום להטיל חיוב לקבל פני רבו כלל כשאין הולך בלא"ה ללמוד ממנו אלא שסיים, ומ"מ נכון לקבל פני רבו אף שאין עתה חיוב אבל ראוי מצד המוסר.

וכתב עוד והטור והש"ע שלא העתיקו זה מפני שאין דרכם להביא רק מה שהוא ע"פ הדין ובזמנינו זה ועתה לא יש חיוב יעו"ש. והב"ד השע"ת.

אמנם הרב חיד"א בשמחת הרגל על מס' סוכה דף ז"ך ע"ב כתב בשם מהר"ר יהונתן דעתם שאין בהמ"ק, חייבים לקבל פני הרב שהוא כמקבל פני שכינה, זכר לחיוב ראייה לקבל פני שכינה יעו"ש. ועיין בדברינו לעיל סי' ש"א או' ח"י וסי' תי"ט א"ח, יעו"ש: (כה"ח לד')

פרק י' – הזהירות בשמחת הרגל

א' – כתב מרן בשו"ע (ס' תקכט' ס"ג) – אדם אוכל ושותה ושמח ברגל, ולא ימשוך בבשר וביין ובשחוק וקלות ראש, לפי שאין השחוק וקלות ראש שמחה אלא הוללות וסכלות, ולא נצטוינו על ההוללות והסכלות אלא על שמחה שיש בה עבודת היוצר.

– אדם אוכל ושותה וכו'. ועיין בס' מגיד מישרים סוף פ' בא שצוה המגיד למרן למעט במאכל ומשתה אפי' בשבתות ויו"ט יעו"ש. ורק שיחיה הכל לשם שמים לקיים מצות חבורא: (כה"ח מה')

– שיש בה עבודת היוצר. ומדת החסידים אשר תמיד ובכל דרכיהם ידעוהו, בעת שמחתם אז יותר ויותר מברכין ומשבחין להקב"ה אשר שמחם. [טור, לבוש].

ב' – כתב מרן בשו"ע (ס' תקכט' ס"ד) – חייבים בית דין להעמיד שוטרים ברגלים שיהיו משוטטים ומחפשים בגנות ובפרדסים ועל הנהרות שלא יתקבצו שם לאכול ולשתות אנשים ונשים ויבואו לידי עבירה, וכן יזהירו בדבר זה לכל העם שלא יתערבו אנשים ונשים בבתיהם בשמחה ולא ימשכו ביין שמא יבואו לידי עבירה אלא יהיו כולם קדושים.

– חייבים ב"ד להעמיד שוטרים וכו'. וה"ה נמי בשבתות לסבב השוטרים בעיר שלא יבא שום אדם לידי איסור חילול שבת, וגם שלא יתקבצו אנשים ונשים יחד וכדומה. [רו"ח א"ו].

– שלא יתערבו אנשים ונשים בבתיהם בשמחה וכו'. באמת חיוב זה שייך בכל עת וזמן שיש שמחה כגון באירוסין ונשואין וברית מילה וכדומה, שצריך למחות מי שיכולת בידו

שלא יתערבו אנשים ונשים יחד, דהיינו במקום אחד, אלא שברגל מצוי הקלקול בכ"מ, לכן נקמתי לה גבי רגל. ועיין מה שכתבתי עוד בזה בתשו' בסה"ק באר מים חיים בס"ד:

פרק יא' – יום טוב שני של גלויות

כל ימי מועד וחג הנזכרים בתורה הם של יום אחד בלבד וכך עושין אותם בארץ ישראל – יום אחד; אבל בחוץ לארץ עושין אותם של שני ימים, חוץ מראש השנה שאפילו בארץ ישראל עושים אותו שני ימים, מפני הטעם שנזכר במקומו; וחוץ מיום הכיפורים שאפילו בחוץ לארץ, אין עושין אותו אלא יום אחד בלבד, מפני הטעם שיאמר להלן: נמצא שיתרים ימי החג הנעשים בחו"ל על ימי החג שבא"י – חמשה ימים: יום טוב ראשון של פסח, יום טוב אחרון של פסח, חג השבועות, יום טוב ראשון של סוכות ושמיני עצרת – הרי חמשה ימים טובים מן התורה שבארץ ישראל נעשים של יום אחד, ובחו"ל – של שני ימים: יום הראשון שמכל שני ימי החג הנ"ל, נקרא 'יום טוב' סתם, או 'יום טוב ראשון' והוא מן התורה. והיום שלמחרת שנוהג בחוץ לארץ נקרא 'יום טוב שני של גלויות', או 'יום טוב שני', והוא מדברי סופרים: ולמה צוו חכמים לעשות יום טוב שני של גלויות? לפי שכשהיו בית דין שבירושלים מקדשים את החדשים על פי עדים שהעידו שראו את הירח החדש, ושלחו שליחים להודיע באיזה יום נתקדש החדש בשביל שידעו לחוג את חגיהם שבאותו חדש; לא יכלו השליחים להגיע לכל מקום. לכן היו הגלויות הרחוקות עושות שני ימים טובים מספק: שמא קדשו בית דין את החדש לסוף עשרים ותשעה יום מן החדש שעבר, או לסוף שלשים יום, והיו נוהגים בשני ימים טובים אלה קדושה שוה: אבל יום הכיפורים לא נהגו אלא יום אחד ולא התענו שני ימים, מפני הסכנה של פיקוח נפשות; וסמכו על הקביעה שברוב השנים, שקדשו בית דין את תשרי לסוף עשרים ותשעה ימים של אלול: ואע"פ שבטל אחרי כן קידוש החדש על פי עדים וקבעו את המועדים לפי חשבון קבוע מראש לכל השנים, לא שינו הגלויות ממנהג אבותיהם ונהגו שני ימים טובים כמו בזמן שקדשו את החדשים על פי הראיה; ובני ארץ ישראל נשארו גם הם במנהגם הקודם לעשות את המועדים יום אחד, חוץ מראש השנה שעושים אותו יומים אפילו בארץ ישראל, וכנזכר במקומו: כל דיני יום טוב ראשון נוהגים בחוץ לארץ גם ביום טוב שני חוץ מקבורת מתים ודיני חולה שאין בו סכנה שמקילין בהם ביום טוב שני כמבואר בפוסקים, לפי שהוא מדברי סופרים, ואין מקילין ביום טוב ראשון מפני שהוא מן התורה: וכל העובר על דברי סופרים במקום שלא התירו, כעובר על דברי התורה, שהרי אמרה תורה (דברים יז): לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל: (ס' התודעה)

פרק יב' – מוצאי יום טוב

– כתב מרן בשו"ע (ס' תצא') – במוצאי יום טוב בין במוצאי יום טוב לחול בין במוצאי יום טוב לחולו של מועד, מבדיל בתפלה כמו במוצאי שבת, אלא שאינו מברך לא על הנר ולא על הבשמים:

יום טוב שחל להיות במוצאי שבת אומר באתה בחרתנו ותודיענו:

– כתב במשנה ברורה – אלא שאינו וכו' – חסרון הניכר יש כאן וקודם לזה צ"ל ומבדיל על הכוס כמו במו"ש אלא שאינו וכו' [הגר"א]. וכן מצאתי בשו"ע הראשון שהדפים המחבר בחייו.

– לא על הנר – שאין מברכין על הנר אלא במו"ש. ובמוצאי יוה"כ שנאסר אור כל היום ועכשיו חוזר להתירו, כמו שנתבאר בסימן חצ"ר, אבל ביו"ט לא נאסר האור מעולם לצורך יו"ט: (מ"ב)

– ולא על הבשמים – דענין הבשמים הוא כדי להשיב את הנפש שכואבת על הנשמה היתירה שניטלה ממנו אחר שבת וביו"ט ליכא נשמה יתירה. וכתבו הפוסקים דה"ה דביו"ט שחל במו"ש אין מברכין על הבשמים והטעם לפי שיש מאכלים טובים מיישבים דעתו כמו בשמים: (מ"ב)

אושפיזין

א.

– אושפיזין (ארמית – אורחים), הוא כינוי לשבעה מראשי עם ישראל (בספרי החסידות מכונים גם "שבעה רועים"), שבאים על פי הקבלה להתארח בסוכותיהם של בני ישראל במהלך שבועת ימי חג הסוכות. בכל יום מגיע לסוכה "אורח" אחד מן השבעה בראש, ואליו מתלווים שאר האורחים.

– סדר אושפיזין:

ישנם שני נוסחים להזמנת האושפיזין:

– נוסח האר"י: "אזמין לפעודתי אושפיזין עילאין" ולאחר מכן מונים את שמות האורחים. ולאחר מכן: "במטו מינד (שם האורח) אושפזי עילאי דיתבי עמי ועמד כל אושפיזי עילאי (שמות שאר האורחים)", כלומר – "בבקשה ממך, אורח קדוש, שישבו עמי ועמד כל האורחים הקדושים".

– נוסח נוסף: "עולו אושפיזין עלאין קדישין, עולו אבהן עלאין קדישין, למיתב בצלא דחימנותא עילאה", כלומר – "היכנסו אורחים עליונים וקדושים, היכנסו אבותינו העליונים הקדושים, לישוב בצל האמונה" (צל האמונה הוא כינוי קבלי לסוכה). ולאחר מכן מזמינים את האורח של אותו היום, ועמו את כל שאר האורחים.

– סדר האושפיזין לפי המנהג האשכנזי (לפי סדר הדורות).

ביום הראשון – אברהם. ביום השני – יצחק. ביום שלישי – יעקב. ביום הרביעי – יוסף. ביום החמישי – משה. ביום השישי – אהרן. ביום השביעי – דוד.
– סדר האושפיזין לפי המנהג הספרדי והחסיד.

ביום הראשון – אברהם. ביום השני – יצחק. ביום שלישי – יעקב. ביום הרביעי – משה. ביום החמישי – אהרן. ביום השישי – יוסף. ביום השביעי – דוד.

– מידות:

חשיבות האורחים באה לידי ביטוי במידות (תכונות) המיוחסות להם. סדר האושפיזין הנהוג לפי המנהג האשכנזי הוא כפי סדר לידתם של האישים המוזכרים. ולפי המנהג הספרדי והחסיד הסדר נקבע לפי סדר הספירות, ומקביל לשבע הספירות התחתונות. בכל יום מיוחסת חשיבות מיוחדת למידה הקשורה באורח של אותו היום: אברהם – חסד. יצחק – גבורה. יעקב – תפארת. משה – נצח. אהרן – הוד. יוסף – יסוד. דוד – מלכות.

ג' הספירות העליונות, חכמה, בינה ודעת (או לפי שיטה אחרת – כתר, חכמה ובינה) אינן משויכות לאף אחד מהאושפיזין כיוון שהן מוגדרות כספירות 'מוחזין', והן קודמות ליישום המעשי.

פרק ב' – אושפיזין עילאין

כתוב בספר הזהר הקדוש:

ישראל שיוצאים מבתיהם ונכנסים לסוכה לשמו של הקדוש ברוך הוא, זוכים שם ומקבלים פני שכינה, וכל שבעת הרועים הנאמנים יורדים מגן עדן ובאים לסוכה, ונעשים להם אושפיזין. כלומר: אורחים, להסב עמם בסוכה:

ושבעת אורחים (אושפיזין) אלה שהם: אברהם, יצחק, יעקב, יוסף, משה, אהרן, ודוד (ויש מקדימין משה ואהרן ליוסף) – יושבים עם כל ישראל בסוכותיהם בכל שבעת ימי החג, אלא שבכל יום, אחד מהם בא בראש כולם ושאר האושפיזין באים עמו:

ביום הראשון – אברהם אבינו נכנס ראשון, ועמו: יצחק, יעקב, משה, אהרן, יוסף ודוד:
ביום השני – יצחק אבינו נכנס ראשון, ועמו: אברהם, יעקב, משה, אהרן, יוסף ודוד:
ביום השלישי – יעקב אבינו בראש האושפיזין, ועמו: אברהם, יצחק, משה, אהרן, יוסף ודוד:
ביום הרביעי – משה רבינו ראשון, ועמו: אברהם, יצחק, יעקב, אהרן, יוסף ודוד:
ביום החמישי – אהרן הכהן בראש, ועמו: אברהם, יצחק, יעקב, משה, יוסף ודוד:
ביום השישי, יוסף הצדיק נכנס ראשון, ועמו: אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן ודוד:
ביום השביעי, יום הושענא רבה, דוד המלך הוא ראש האושפיזין, ועמו: אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן ויוסף:

(וכבר נאמר לעיל שאחרים משנים מן הסדר הזה ומקדימין יוסף הצדיק למשה ואהרן):
לכך נהגו ישראל, שכשנכנסים לסוכה וקודם שיושבים לשלחן, מזמינים את האושפיזין דרך כבוד, ואומרים: 'עולו אושפיזין וכו', 'אזמן לסעודתי אושפיזין עילאין (אורחים נעלים) אברהם, יצחק, יעקב וכו'. בבקשה ממך – וקורא בשם אורח היום – שישבו עמי ועמך כל אושפיזי עילאי' – ומונה את שמות כל שאר ששה האושפיזין הבאים עם אורח היום: (כמובא לעיל) מנהג אצל הספרדים, שמכינים כסא נאה בסוכה ופורסים עליו מפה יפה ומניחים עליו ספרים קדושים, ואומרים: 'זה כסא של אושפיזין'. וכן מדליקים נר לכבוד האושפיזין: (כמובא לעיל)

סדר האושפיזין:

הרי שאמרנו כי שונים המנהגים בסדר האושפיזין, הללו מקדימים את יוסף לפני משה ואהרן, כסדר תולדותם; והללו מקדימים את משה ואהרן לפני יוסף על פי דרך האריז"ל בחכמת הנסתר:

ואומרים משמו של הצדיק ר' חיים מצאנז אסמכתא לסדר האושפיזין לפי מנהג האריז"ל להקדים משה ואהרן לפני יוסף – שלפי הסדר הזה יוצאים בכל שנה האושפיזין של משה ביום שחל בו ז' אדר הקודם לו, והוא יום פטירתו של משה רבינו עליו השלום (וכן יוצא באותו יום בשבוע, ל"ג בעומר, הילולא דרשב"י); וכן האושפיזין של אהרן הכהן לפי מנהג זה – ביום שחל בו ר"ח אב באותה שנה, והוא יום פטירתו של אהרן הכהן ע"ה:

ימי שמחתנו – חג הסוכות

וכך גם יום הושענא רבה, שדוד המלך בא בו בראש האושפיזין, לעולם הוא חל ביום שחל חג השבועות הקודם – יום פטירתו של דוד המלך ע"ה: וזה על דרך שאמרו ז"ל: 'גדולים הצדיקים במיתתם יותר מבחייתם', ואף יום הפטירה של הצדיקים גדול משאר ימיהם וכשהם מזדמנים לאושפיזין – ביום הפטירה מזדמנים:

האושפיזין, רועים לישראל:

שמחים ישראל באבות העולם אורחיהם. וכשם שישראל שמחים באורחיהם, כך הם שמחים בישראל בניהם, שרואים את עדריהם הולכים בעקבותיהם, בעקבות הרועים. שאין שמחה גדולה לאב מבשעה שהוא רואה בניו הולכים בדרכיו:

– באברהם, מה הוא אומר (בראשית יב) – "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך" – אף ישראל בניו יוצאים היום מדירותיהם של קבע ובאים לדירות ארעי כאשר צוה אלקיהם:

– ביצחק, מה הוא אומר (שם כו) – "ויהי רעב בארץ וגו' וילך יצחק אל אבימלך מלך פלישתים גררה וגו' וישב יצחק בגרר", בגלות – אף ישראל בניו ממלטלים ונרדפים מגלות לגלות ואינם מהרהרין אחר הקדוש ברוך הוא, ואפילו יושבים שלווים בבתייהם, הם עוזבים את בתייהם והולכים אחר גזרותיו של הקב"ה ויושבים בסוכה:

– ביעקב, מה הוא אומר (שם כח) – "קום לך פדנה ארם". אחר שחזרה אליו הבכורה, וזכה לברכה, לא נהנה מן הבכורה ולא מן הברכה, וילך ויעבוד את לבן עבודת עבד עשרים שנה, שכך עלה ברצון המקום, ולא הרחרר אחר מידותיו – אף ישראל בניו באספס את תבואת הארץ אין שמחתם בברכת האסיף בלבד אלא הולכים אחר אלקיהם לשמוח בו:

– ביוסף, מה הוא אומר (תהלים קה) – "לעבד נמכר יוסף". "ענו בכבל רגלו ברזל באה נפשו". והוא שמר אמונתו בגלותו כבבית אביו – אף ישראל בניו שומרים אמונים לאביהם שבשמים, והרי הם חוסים עתה בצל אמונתו:

– במשה ואהרן, מה הוא אומר (שם עז) – "נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן וגו'", (ושם עח): "ויסע כצאן עמו וינהגם כעדר במדבר" – אף כל ישראל לדורותיהם לא סרו מדרכם ואם יתן להם איש כל הון ביתו באהבה שהם אוהבים לקדוש ברוך הוא, בוז יבוזו לו; שאין להם לא מבטח, ולא מעוז, אלא בצל אמונתו של הקב"ה בלבד:

– בדוד, מה הוא אומר (שם סג) – "מזמור לדוד בחיותו במדבר יהודה, אלקים, אלי אתה אשחרך, צמאה לך נפשי כמה לך בשרי בארץ ציה ועיף בלי מים". אפילו במדבר, לא היה לו צמאון למים ולא רעבון ללחם, אלא כל צמאונו ורעבונו אך לה' לבדו ולקרבתו – אף ישראל בניו, אך קרבת אלקים להם טוב, לא בית ולא מעוז, לא כבוד ולא גאון, ואין שמחה לפניהם כבשעה שעוזבים כל מנעמי העולם ויוצאים לחסות בצל דמהימנותא, בצל אמונתו של הקדוש ברוך הוא וברוך שמו:

אשרי הבנים ששמחים בהם אבותיהם, אשרי האבות שכך רואים את בניהם!

האושפיזין הרועים לכל העולם:

גולה אחר גולה הלכו אבות העולם, ולא הגיעו אל המנוחה והנחלה אלא אחר עמל ותלאה רבה. אברהם יצא מאור כשדים לחרן, ומשם לארץ כנען, וחזר לחרן, ובא שנית לארץ כנען, וירד מצרימה וכו'. יצחק גר בפלשתים. יעקב ברח לשדה ארם וירד מצרימה הוא ובניו. יוסף נמכר לעבד בארץ לא לו, לחרפה ולשבי. משה ברח למדין והוא ואהרן אחיו נהגו בעמם ארבעים שנה במדבר ולא זכו להכנס לארץ חמדת. דוד בורח למדבר, לגת ולמואב ואין לו מנוח מפני המלחמות.

מלך כל העולמים, נותן חיים חן וחסד לכל באי העולם, כלום חסר בבית המלך שיתן מנוחה ונחלה לידידיו אוהביו, ולמה טלטלם ממקום למקום באין מנוחה?

אלא לכך טלטלם על פני עמים וארצות הרבה, כדי שיהיו באים בכל מקום וזורעים שם אורותיהם ומשפיעים טובה וברכה על כל העולם כולו. אברהם שופע מידת החסד, יצחק מידת הגבורה, יעקב מידת התפארת, יוסף מידת הקדושה, משה ואהרן ממלאים כל חלל העולם נצח והוד, זה בתורתו וזה בכהונתו, ועושים מדבר שממה לבאר מים חיים שמהם ישתו כל באי העולם לכל דורותיהם תורה ועבודה של אמת. אף דוד המלך נוטע בעולם זרע אמת של מלכות שמים שתכון על פני כל הארץ, ומברכתם יבורך כל העולם: רועים נאמנים אלה, מאומה אינם צריכים בשביל עצמם. וכל מי שאינו רודף אחר צרכי עצמו – את כל העולם כולו מוסרים בידו:

לפיכך זכה אברהם ועשאו הקדוש ברוך הוא "אב המון גוים" (בראשית יז')

יצחק – "והתברכו בזרעך כל גויי הארץ" (שם כו')

יעקב – "יעבדוך עמים וישתחו לך לאמים" (שם כז')

יוסף – "ויוסף הוא השליט על הארץ הוא המושביר לכל עם הארץ" (שם מב')

משה – "יצב גבלת עמים למספר בני ישראל" (דברים לב')

אהרן – "כשמן הטוב על הראש ירד על הזקן, זקן אהרן וגו' כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם" (תהלים קלג')

דוד – "אף אני בכור אתנהו, עליון למלכי ארץ" (שם פט')

עכשו באים בני בניהם של אבות עולם אלה, ושמחים בחג הסוכות לפני ה' אלקיהם ואומרים לפניו: רבנו של עולם, אנו אין לנו חפץ לא בבית ולא בתבואת השדה אלא כל חפצנו וישענו בך בלבד. כיון שזוכים לשמחה מהורה זאת, הרי נעשים מקור הברכה לעצמם ולכל העולם כולו, ובזכותם יורדים שפע וברכה על כל העולם כולו לכל השנה כולה:

אף הם, כיון שבאים להקריב קרבנות רצון לפני ה', לא לעצמם בלבד הם מקריבים, אלא שבעים פרים הם מקריבים לכפר על כל שבעים האומות שיהיו מתברכים בשפע טוב. רק אחר שגמרו להקריב בעד כל אומות העולם – ביום השמיני עצרת תחיה לכם (במדבר כט), כלומר, ביני וביניכם בלבד, והקרכתם עלה וגו' פר אחד וגו'. תחילה הקריבו למענם, ואחר הקריבו למענכם:

ימי שמחתנו – חג הסוכות

כי אכן רועים נתתיכם, שתרעו את כל עולמי באהבה וברחמים ובחסד. אמר הקדוש ברוך הוא לישראל: רועים אתם, בני רועים; על כן נאה לרועים נאמנים, שישבו בצל האמונה, בצותא אחת עם זרע אמונים:

וכל הגדולה הזאת שבאה לישראל בזכות מה? בזכות שהם ממעטים בתענוגות עולם הזה, ומרבים בשמחת אמת, ומתענגים על אמונתו של הקב"ה ועל מצוותיו וגזרותיו ויושבים בסוכה, בצל האמונה:

אושפיזין בשר ודם:

כיון שסוכת החג היא מעון לשכינה, ואכסניא לאושפיזי מעלה אלה, אברהם יצחק יעקב וכו', לכן ראוי ליושב בסוכה שיומין לסעודתו גם אושפיזי מטה, אורחים בשר ודם, אורחים עניים שיבואו ליסב עמו על שלחנו בסוכה, כדי לעשות נחת רוח לשכינה וליתן קורת רוח לאושפיזי מעלה ששמחים עם אושפיזי מטה: אינו מוצא עניים ליסב עמו על שלחנו, יהא מחזר אחר עניים ליתן להם לבתיהם צרכי החג ביד רחבה, בלב שמח ובפנים מאירות. וכשהעניים אוכלין על שלחנם ממתנת ידו הרחבה, נחשב לו כאילו היו מאוכלי שלחנו אשר בסוכתו; בעל הבית באמצע, מימיו – אושפיזי מעלה, משמאלו – אושפיזי מטה, ועל ראשו – שכינת אל: כל השנה כולה, העני רואה לאחרים שעובדים בשדותיהם ומתברכים בעסקיהם, ולעניים אין כל, בלתי אל העשירים עיניהם, ומתפרנסים ממתנותיהם ומשיריהם. עכשו הגיעה שעת שמחת האסיף, והכל מביאים ברכתם לבתיהם, והעני – שמם עליו ביתו, אין לו בו מאומה, במה ישמח? אמר הקדוש ברוך הוא: בסוכות תשבו שבעת ימים; באספכם את תבואת הארץ, צאו כולכם מבתיכם והיו כולכם אורחים בסוכותי, ולא יהיה נכר שוע לפני דל. שלש דפנות, ועליהם פסולת גורן ויקב, זוהי סוכתו של כל איש ישראל, בין עני ובין עשיר:

ואף כל אדם מישראל כך אומר להקב"ה: אף על פי שברכתני ברכת שדה וכרם, אין שמחתי בהם אלא כך בלבד, ואין אני עושה דירתי אלא בסוכתך. לפיכך אדם מישראל ששמח בה' אלקיו ומודה לו על כל טובו, ומודה שכל הברכה רק ממנו היא, בדין הוא שיהא משמח בשעת שמחתו את אהוביו של הקב"ה, אלה העניים שהקב"ה אוהבם, כדבר שכתוב (ישעיה נז): כי כה אמר רם ונשא שכן עד וקדוש שמו: מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח וגו'; וכיצד משמחם? חולק מברכתו עם העניים או מזמינם לשלחנו ומושיבם בראש השלחן ונותן להם מנה יפה בראש, שהרי אושפיזין הם, אושפיזי מטה שיושבים בצד אושפיזי מעלה: (ס' התודעה)

פרק ג' – 'שבחי האושפיזין'

א' – אושפיזא קדישא אברהם אבינו ע"ה.

כשעלה משה למרום... עשה הקדוש ברוך הוא קלסתורין של משה דומה לאברהם. אמר לו הקדוש ברוך הוא אי אתם מתביישין הימנו לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

אמר הקדוש ברוך הוא למשה: לא ניתנה לך התורה אלא בזכות אברהם, שנאמר: לְקַחְתָּ מִתְּנֹת פְּאֶדָם. ואין אדם האמור כאן אלא אברהם, שנאמר: *הָאָדָם הַגָּדוֹל בְּעֵנָקִים* (אשכולות הגפן)

סוכה במלואו כזה סמך ו'יו כ'ף ה'ה עם הד' אותיות ועם המילה בגימטריא אברהם: האדם הגדול בענקים זה אברהם גובה קומתו כנגד ע"ד אנשים ואכילתו ושתייתו כנגד ע"ד אנשים (מסכת סופרים)

לא גילה הקדוש ברוך הוא מסתורין של מעלה אלא לאברהם אבינו, סוד ה' לִירְאָיו זה אברהם (מדרש תלפיות)

האילן שהיה אצל אברהם היה תיקון לעץ שאכל אדם הראשון (מדרש תלפיות)

פסיעותיו של אברהם אבינו שלושה מילין ור"י בר"ה אמר מיל. לא נתאבקו רגלי אברהם אבינו כשרדף אחרי המלכים אלא כזה שהולך לבית הכנסת:

אברהם אבינו עליו השלום. ידע שאשתו עקרה ולא בא עליה עד שנתבשר שיהיה לו זרע ממנה ובא עליה ונתעברה מביאה ראשונה.

אברהם אבינו עליו השלום. הקדוש ברוך הוא דימהו לגשם מה הגשם צרור בעבים ואין אדם יודע מה טיבו וכשירד לארץ כולם נהנים ממנו, כך אברהם בעודו במקומו אין טבעו יוצא בעולם. ומה הגשם מביא ברכה לעולם, אף אתה וְהָיָה בְרָכָה (מדבר קדמות)

קודם שקנה אברהם את המערה רבים מבקשים להיקבר שם ומלאכי השרת היו משמרים ורואים אש דולקת שם עד שבא אברהם וקנה את המקום:

כל הנסים שנעשו להם לישראל היה בזכותו של אברהם: יציאת מצרים וקריעת ים סוף. וקריעת הירן, ומתן תורה:

אברהם ישב בפתח האוהל באלוני ממרא לתקן חוס הבא יום העגל שהיה קשה לישראל:

אברהם שורש הנפש לכל ישראל:

מצוות עשה מצד אברהם. שהוא בגימטריא רמ"ח:

אברהם תיקן דור אנוש.

ביום הכיפורים נימול אברהם ובכל שנה ושנה זוכר הקדוש ברוך הוא דם הברית של אברהם אבינו עליו השלום. ומכפר לנו עוונותינו.

אילולי לא בתר אברהם את הבתרים בתווך והתיש כוחם של עובדי האלילים לא היה העולם יכול לעמוד.

כמו שכתוב באברהם והוא עומד עליהם תחת העין, הוא שעמד להם לישראל בימי המן כנגד יעשו עין.

אברהם היה פונדקו של הקדוש ברוך הוא.

בזכות שמסרה שרה את הגר לאברהם נגאלו אבותינו ממצרים.

כמו שכתוב גבי אברהם אֵת בְּנֵהְךָ אֵת יְחִידְךָ וְכִי לֹא יָדְעוּ שֶׁהוּא בְּנֵי יְחִידוֹ. אלא רמז שאפילו נפשו היה נותן אברהם על קדושת השם. ואין יחידך אלא נשמה שנקראת יחידה.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

בצדקתו של אותו צדיק ובשכר טרחו שהטריח את עצמו לפני האורחים פתח להם הקדוש ברוך הוא את פיהם של מלאכי השרת ואכלו, שנאמר: וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ (כל המאמרים מלוקטים ממדרש תלפיות ומילקוט חדש. ומילקוט ראובני ומספר מדבר קדמות ועוד) (חג הסוכות בצילא דמהימנותא)

ב' – 'אושפיזא קדישא יצחק אבינו ע"ה'

– יצחק לשון שמחה כי מדת יצחק הוא יראת השם היא אוצרו וכשמוצאין אוצר בוודאי נולד שמחה גדולה (דברי שלום).

– יצחק י' מול עשרה נסיונות. צ' לתשעים שנה לשרה נולד. ח' לשמונה ימים נימול. ק' למאה שנה לאברהם:

– כשיצא יצחק מגרר נתייבשו כל הבארות והאילנות לא נתנו פירות כדי שיכירו שהוא בעוון שגרשו את יצחק (ת' יונתן):

– האיל שנברא בין השמשות לא היתה פעולתו שלמה כי היה גולם בלא נשמה ובפריחת נשמת יצחק בא נשמתו לתוך האיל נשלם פעולת האיל.

– אלמלא שיתף אברהם עמו זכות יצחק לא היה יכול לארבעה מלכים אלו:

– זכותו של יצחק הועיל לישראל שיכנסו לארץ.

– השיכנה שרתה במשכן בזכותו של יצחק

– מסטרא דיצחק קבלו ישראל את התורה מפי הגבורה ממש מצד הדין:

– כל האוכלוסין שהיו בחמשתה שעשה אברהם בעת שגמל את יצחק וכן כל התנוקות שינקו משדי שרה בעת שאמותיהם הביאו אותם אל המשתה של יצחק כולם התגיירו:

– אמר הקב"ה לאבות אם תמעטו אות אחת משמכם אז אדלג קץ מצרים. אמר אברהם אחסיר אות א' לא אחיה אב המון גויים. אמר יעקב אם אתן יו"ד ישאר עקב. אמר יצחק קח ש' ותן צד"י וישאר רד"ו. (מדבר קדמות)

– יצחק קנא לאביו בעבודת ה' שאמר שהנסיון של עקדה היה גדול אצל אביו מאצלו ואברהם קנא בבנו שאמר שהנסיון של עקדה גדול אצל בנו מאצלו. וזהו וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל אֲבִירָהּם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי. וַיֹּאמֶר הֲנִנִּי בְנִי: (חג הסוכות בצילא דמהימנותא)

ג' – 'אושפיזא קדישא יעקב אבינו ע"ה'

– וַיַּעֲקֹב נָסַע סִפְתָּה צָרִיךְ לוֹמַר לְמָה עָשָׂה הַצֹּאן לַעֲיָקָר וקרא שם המקום סוכות על הצאן, יובן על פי מה שאמר האריז"ל, כי בצאן של לבן היו מגולגלים ס' ריבות נשמות ישראל ועל כן על ידי וַלְמִקְנָהּ עָשָׂה סִפְתָּה הַמִּשְׁיךְ מִצוֹת סוּכָה עַל יִשְׂרָאֵל (ד"ש):

– תִּתֵּן "אֶמֶת לַיַּעֲקֹב" אותיות יעקב לא מת (מהר"ש מאוסטרופולי)

– בזכות יעקב ניצל אברהם מאור כשדים:

– אמר הקדוש ברוך הוא ליעקב אני אלו-ה בעליונים. ואתה אלו-ה בתחתונים.

– יעקב. הקדוש ברוך הוא קרא לו שם, שנאמר: וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב:

– וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב רִגְלָיו, שניהם כאחד וזה אי אפשר לבשר ודם אלא על ידי שהיה עכשיו מרכבה לשכינה דוגמת הארון נשא את נושאו:

ימי שמחתנו – חג הסוכות

- כל הדורונות ששלח יעקב לעשיו עתידין לחזור לימות המשיח:
- וַיִּזְתֶּר יַעֲקֹב לְבָדּוֹ אוֹתָן פְּכִים קַטְנִים שֶׁשָּׂכַח הָיָה שְׁמֵן הַמִּשְׁחָה שֶׁנִּמְשַׁח מִמֶּנּוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו וְכָל הַכֹּהֲלִים וְהַמַּלְכִּים:
- חֲמֵשׁ פַּעֲמִים כָּתִיב יַעֲקֹב מְלֹא וַיִּזְזֵנוּ דֹגְמַת חֲמֵשׁ אֲצַבְעוֹת. יַעֲקֹב תִּקַּע כָּפוֹ לְאַלְיָהּוּ וְאַלְיָהּוּ לְיַעֲקֹב עַל הַגְּאוּלָּה:
- חֲמִישָׁה נָסִים נַעֲשׂוּ לְיַעֲקֹב אֲבִינוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם, כְּשִׁיצָא לַחֲרֹן מִבְּאֵר שֶׁבַע. א' שְׂבָא הַשֶּׁמֶשׁ לֹא בַעֲוֹנָתוֹ. ב' קִפְצָה לוֹ הָאָרֶץ. ג' הָאֲבָנִים שֶׁשָּׁם מִרְאשׁוֹתָיו נִתְחַבְּרוּ לְאַחַת. ד' שֶׁהִסִּיר הָאֲבֵן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר בְּנִקְלָה. ה' מִיד כִּשְׁהִסִּיר הָאֲבֵן עָלָיו הַמִּים בְּרִיבּוּי וְהָיָה כֵּן עַד עֲשָׂרִים שָׁנָה כָּל זְמַן שֶׁהָיָה יַעֲקֹב אֲבִינוּ בַּחֲרָן:
- מֵהִיכָן יָדַע לֵבָן שֶׁבֵּרַח יַעֲקֹב אֵלֶּא שֶׁהִלְכוּ הָרוּעִים לְכוּר לְהַשְׁקוֹת אֶת הַצֹּאן וְלֹא אֲשַׁכְּחוּ מִים וְהַמִּתִּינוּ שְׁלוֹשָׁה יָמִים וְלֹא מִצְאוּ מִים:
- הָאֲבָנִים שֶׁשָּׁם יַעֲקֹב מִרְאשׁוֹתָיו כִּיּוֹן שָׂרְאוּ כְבוֹדוֹ שֶׁל הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא נִימוּחוֹ כּוֹלֵם וְנַעֲשׂוֹ אֲבֵן אַחַת.
- וַיָּבֵא יַעֲקֹב שָׁלֹם, שָׁלֹם בְּגוּפוֹ שָׁלֹם בְּתוֹרָתוֹ שָׁלֹם בְּמִמוּנוֹ:
- עָשׂוּ וְאַלּוּפָיו רִדְפוּ אַחֲרֵי יַעֲקֹב וְהַשְׁקִיעַ הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת הַיּוֹם שֶׁלֹּא בַעֲוֹנָתוֹ וְהָיוּ עָשׂוּ וְאַלּוּפָיו עוֹמְדִים בַּחוּשֶׁךְ:
- יַעֲקֹב בִּיקֵּשׁ עַל חוּלֵי קוֹדֵם מִיָּתֵהּ כְּדֵי שִׁיעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה.
- יַעֲקֹב תִּיקֵּן הַכֹּל וְהָיָה סוּף גִּילְגּוּלוֹ וְתִיקּוֹנוֹ שֶׁל אָדָם הָרָאשׁוֹן:
- יַעֲקֹב נִקְרָא קָדוֹשׁ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְהִקְדִּישׁוּ אֶת קָדוֹשׁ יַעֲקֹב.
- יַעֲקֹב שׁוֹרֵשׁ הַנִּשְׁמוֹת שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל:
- כָּל כ' שָׁנָה שֶׁהָיָה יַעֲקֹב בְּבֵית לָבָן לֹא נָתַן שִׁנָּה לְעֵינָיו וְזֶה הָיָה אוֹמֵר, ר"נ אִמְרַי ט"ו שִׁיר הַמַּעֲלוֹת. רַשִׁי"ג אִמְרַי כָּל סֵפֶר תְּהִלִּים הָיָה אוֹמֵר.
- כָּל הַטּוֹבוֹת שֶׁנָּתַן הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא וְשִׁיתֵן לְיִשְׂרָאֵל כָּתִיב בָּהֶם וְהָיָה בְּזָכוֹת שֶׁאִמְרַי יַעֲקֹב וְהָיָה ה' לִי לְאֱלֹקִים.
- אוֹתוֹ יֵינן שֶׁנָּתַן יַעֲקֹב לִיצְחָק לְשִׁתּוֹת הַבֵּיא מִיכָאֵל מִגֵּן עֵדֶן.
- הָאֱמֶת הִיא אוֹמְנוּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב.
- הַחֲסִידוֹת הִיא אוֹמְנוּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב.
- הַמִּקְלָה שֶׁהָיָה בִּיד יַעֲקֹב שֶׁנֶּאֱמַר כִּי בְּמִקְלִי עָבַרְתִּי אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה, הוּא הָיָה בִּיד יְהוּדָה וְהוּא הָיָה מִטָּה מִשָּׁה, וְהוּא הָיָה בִּיד אַהֲרֹן וְהוּא הָיָה בִּיד דָּוִד, וְהוּא הָיָה בִּיד כָּל מֶלֶךְ וּמֶלֶךְ עַד שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְכֵן עֲתִיד אוֹתוֹ הַמִּטָּה לְהִימָסַר לְמֶלֶךְ הַמִּשְׁחָה:
- הָרִיעוּ לְאֱלֹקֵי יַעֲקֹב לֹא הַזְכִּיר אֵלֶּא יַעֲקֹב לִפִּי שֶׁלֹּא יֵצֵא מִמֶּנּוּ פְּסוּלָת. וְכֵן בִּלְעָם אִמְרַי לֹא הִבִּיט אֶן בְּיַעֲקֹב:
- יַעֲקֹב הִלֵּךְ לְקוֹץ אֲרָזִים שֶׁנִּמְטַע זָקְנוֹ אֲבִרְהָם בְּבְאֵר שֶׁבַע וְהָיָה אוֹרֵכֵן שְׁלוֹשִׁים אֲמָה וְהַצְנִיעַן עַד שֶׁעָת הַקֶּמֶת הַמִּשְׁכָּן:

ימי שמחתנו – חג הסוכות

- ריבי היה גלגול של יעקב שתיקן אתה קדוש, לכן נקרא רבנו הקדוש. וגם נקרא ריבי יהודה הנשי"א. ר"ת הוא ניצוץ של יעקב אבינו:
- בזכות יעקב ניתנה תורה שבכתב וריבי סידר תורה שבעל פה:
- ד' – 'אושפיזא קדישא משה רעיה מחימנא'
- משה. מחציו ולמטה נקרא איש ומחציו ולמעלה נקרא אלוקים.
- משה היה כולל כל הנשמות של כל ישראל מצד החסדים.
- משה נקרא יקותיאל.
- משה נקרא טוביה.
- משה. בכל דור ודור בא משה בסוד העיבור פעם אחת לחמשים שנה והוא כדי שלא יטעו הערב רב לעם הקדוש.
- משה רבנו עליו השלום קיבל כל הכתרים שהיו לישראל ובכל שבת מחזירים לישראל.
- משה זכה לקרני הוד בגין דאוליף זכו (בזכות שלימד זכות) על ישראל.
- ויקרא א' זעירא שהקטין משה את עצמו ומעט בכבודו בהיותו קרוא לשכינה.
- וְמֹשֶׁה עָנָו מְאֹד הוּא זעירא להעיד כי זה משה האיש שהקטין עצמו והשלים לכל ישראל.
- עַד כִּי יָבֹא שִׁילָה זה משה.
- קודם שבא משה ליתרו לא היו לו בנים זכרים ואחר שבא משה אצלו נתברך בבנים זכרים.
- מטה משה היה מעץ הדעת טוב ורע וכו'.
- משה מת במנחה בשבת. אתחשיך נהורה דשמשא וכבה נהורה דתורה שבכתב אמרו – וַצִּדְקָתָךְ אֱלֹקִים עַד מָרוֹם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ גְדֻלּוֹת...
- אֲשֶׁרִי הָעַם שִׁכְכָה לוֹ, "שִׁכְכָה" בגימטריא משה.
- משה לא פסיק טעמא כי מיד שנולד אספקלריה שלו היתה מאירה, שכתוב וַתֵּרָא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא.
- קרון פני משה היה שכרו. שכר סופר. שהוא כתב שטר ארוסין של הקדוש ברוך הוא עם ישראל.
- נִצֵּר תִּיאָנָה יֹאכֵל פְּרִיָה, לפי שמשח מסר נפשו על המשכן וכו' לכן נקרא על שמו.
- הענוה אומנותו של משה.
- משה מת בנשיקה.
- כשם שעמדה חמה ליהושע כך עמדה חמה למשה.
- אמר הקדוש ברוך הוא למשה אם אתה תהיה קבור אצל דור המדבר אתה בא בראש ובזכותך יבואו גם הם. משל למי שאיבד מעות...
- ההוד ניתן למשה וההדר ניתן ליהושע.
- משה זכה שנתעסק הקדוש ברוך הוא בקבורתו.
- משה מסר נפשו על התורה לפיכך נקראת על שמו: *זָכְרוּ תוֹרַת מֹשֶׁה*.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

– וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כַּמֶּשֶׁה אֲשֶׁר יָדְעוּ ה' פָּנִים אֶל פָּנִים. (חג הסוכות בצילא דמהימנותא)

ה' – אושפיזא קדישא אהרן כהנא:

- סוכה במלואו כזה סמ"ך וי"ו כ"ף ה"י גימטריא אהרן ע"ה.
- השלום הוא אומנותו של אהרן.
- בשעה שהלך משה לחור החר ואהרן אחריו כצאן לטבח, אמר הקב"ה למלאכים הייתם תמהים על יצחק שנעקד ולא סרב, בואו וראו אח גדול הולך אחר אח קטן לקבל המיתה.
- בזמן שאהרן נכנס לקודש הקודשים היו מלאכי השרת בורחים מפניו.
- צדיק כתמר יפרח נדרש על אהרן.
- כשנפטר אהרן דלקה לפני מטתו מנורה של זהב.
- ענני הכבוד היו בזכות אהרן.
- מעלת אהרן דוגמת אדם הראשון קודם החטא, כמו שקודם החטא של אדם הראשון היה מאיר אור הגדול כך היה אהרן אור המנורה שהיה בו שבעה קנים נגד שבעת ימי בראשית.
- פ' תיז"ה ה' נְרָא'ה אֱלִיכָם אותיות אהרן מיכאל, כשם שאהרן כהן גדול למטה כך מיכאל כהן גדול למעלה.
- קרבן אהרן עגל בן בקר לחטאת ולא עגל לעולה להורות שלא חטא אהרן במחשבתו, שמחשבתו היה לשם שמים.
- אהרן היה אוהב שלום ורודף שלום.
- כתוב "תֹּרֶת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ, וְעוֹלָה לֹא נִמְצָא בְּשִׁפְתָיו, בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אֹתוֹ, וְרַבִּים הָשִׁיב מַעֲוֹן". (מלאכי ב, ו)
- "תֹּרֶת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ", זה אהרן שלא טימא את הטהור ולא טיהר את הטמא.
- "וְעוֹלָה לֹא נִמְצָא בְּשִׁפְתָיו", זה אהרן שלא אסר את המותר ולא התיר את האסור.
- "בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אֹתוֹ", זה אהרן שלא הרחר אחר מידותיו של הקב"ה, בדרך שלא הרחר אברהם אבינו.
- "וְרַבִּים הָשִׁיב מַעֲוֹן", זה אהרן שהשיב את הפושעים ללימוד התורה. היה אהרן קושר חבל של ברזל במוותניו, ומחזור על כל פתחי ישראל, וכל מי שאינו יודע לקרוא קריאת שמע, לימדו קריאת שמע. ומי שאינו יודע להתפלל, לימדו תפילה. ומי שאינו נכנס בגופה של תורה, היה מלמדו. ולא אהרן בלבד, אלא כל המלמד תורה ברבים לישראל לשם שמים, ואינו נושא פנים לעשיר ולעני, אלא מלמד את כולם כאחת, מתוך כך הקב"ה מרחם עליו, ונותן רוח חכמה ובינה ודעה והשכל, ונותן חלקו עם שלושה צדיקים אברהם יצחק ויעקב.
- כבר מקטנותו של אהרן, אהב את משה אחיו, כדברי המדרש, "וְהִזְנֶה נָעַר בְּכֶה" – נער זה אהרן, מלמד שהיה אהרן עומד ובוכה, בשעה שלקחו את משה אחיו ליאור.
- כשהגיע שעתו להפטר אמר הקב"ה למשה, עשה טובה ואמור לו לאהרן על מיתתו, מפני שאני בוש לומר לו.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

- שמונים אֶלֶף בחורים קרואים בשם 'אהרן' שבאו לעולם בזכותו שעשה שלום בין אביהם ואמם. (חג הסוכות בצילא דמהימנותא)
- ו'- אושפיזא קדישא יוסף צדיקא'
  - יוסף הוא צדיק עליון. ובנימין צדיק תחתון.
  - צורת מיכאל וגבריאל היה ביוסף.
  - יוסף לא שמע לקול אשת פוטיפר לכך נתברך בברכת הארץ.
  - בשכר ששמר יוסף את השבת עד שלא ניתנה זכה במן אפרים להקריב קרבן נשיאותו ביום השבת אף על פי שאין קרבן יחיד דוחה שבת.
  - הקדוש ברוך הוא חלק כבוד ליוסף על שהיה ירא שמים ובשביל יוסף הצליח ה' לאדוניו ובשביל כבודו של יוסף נגלה עליו.
  - זיו אקונין של יוסף דומה ליעקב שעל צורת פניו של יוסף היה חקוק חותמו של הקב"ה אמת. תתן אמת ליעקב.
  - ביוסף היה כל המדות של שבטים. בכורתו של ראובן. מלכותו של יהודה. נביאותו של לוי. חכמה של יששכר.
  - רגלי חסידיו ישמר זה יוסף. שלא חטא באשת פוטיפר.
  - יוסף היה ארבעים שנה משנה לפרעה וארבעים שנה מלך בעצמו.
  - החסידות היה אומנתו של יוסף.
  - "יוסף אף התברך בברכה מיוחדת במינה, "בן פרת יוסף בן פרת עלי עין" - הוא שולט על העין, ואין העין שולטת בו.
  - גם בניו התברכו, "וידגו לרב בקרב הארץ" - כשם שהדגים שבים, המים מכסים אותם, ואין העין שולטת בהם, אף זרעו של יוסף, אין עין הרע שולטת בו.
  - זכינו שנבחרנו כל עם ישראל בזכותו של יוסף, גם מי שלא בא משבט יוסף, שהרי נאמר בתהלים, "נאלף פזרוע עמד בני יעקב ויוסף סלה" - כל עם ישראל נקראים בני יעקב ויוסף, כיון שיעקב הוליד, ויוסף כלכל את אחיו ואת כל בית אביו.
  - ומדוע זכה יוסף לברכה זו? התשובה בהמשך הפסוק: "פנות צעדה עלי שור" - שבשעה שעלה יוסף לגדולה והומלך על מצרים, היו בנות מצרים עולות על החומה ומסתכלות בו, וכל אחת היתה זורקת לעברו תכשיטים ואבנים טובות כדי שיסתכל בה, אך הוא שמר את עיניו ולא הסתכל באף אחת מהן. "עין שלא רצתה לזון במה שלא שלה, עין הרע לא תשלוט בה".
  - יוסף נתן לכל יהודי ויהודי את העוז והכוח להתגבר על יצרו ולהיות קדוש. כפי שציונו הקב"ה, "קדשים תהיו, כי קדוש אני ה' אלֵיִכֶם - מפרש רש"י, "קדושים תהיו, היו פרושים מן העריות". הקב"ה מצפה מכל אחד מבניו שיחיה *קדוש*, וישתמש בגופו בקדושה ובטהרה, כיאה לבנו של מלך מלכי המלכים, הקדוש ברוך הוא!
  - וכן אמרו חז"ל: "יוסף מחייב את הרשעים", כלומר, אין אדם שיכול להצטדק שיצרו תקפו, שהרי יוסף כבר נתן את הכח לכל יהודי שלא לתת ליצרו לשלוט עליו. תעמוד לנו זכותו

ימי שמחתנו – חג הסוכות

של יוסף, שנזכה תמיד לעבוד את ה' בקדושה ובטהרה, אמן! (חג הסוכות בצילא דמהימנותא)

ז' – אושפיזא קדישא דוד מלכא משיחא.

מעט ממעלותיו.

- שהביאו את דוד לפני שאול שינגן נאמר
- יִדַע נֶגֶן – שידע במקרא וידע לשאול.
- וְגִבּוֹר הָיָל – יודע משנה וידע להשיב.
- וְאִישׁ מִלְחָמָה – יודע תלמוד וידע לשא ולתן במלחמתה של תורה.
- וְנִבּוֹן דָּבָר – ויש לו מעשים טובים ומבין דבר מתוך דבר.
- וְאִישׁ תֹּאֵר – שמאיר פנים בהלכה.
- וְהָ עָמּוּ – שהלכה כמותו בכל מקום.
- דוד המלך – תקן שיאמרו בכל יום מאה ברכות. הוא הגבר הוקם על בני מאה שהיו מתים מאה תינוקות בכל יום.
- דוד לא היה שבע מן המצוות והיה כל ימיו רעב למצוות.
- הרואה דוד בחלום יצפה לחסידות.
- אמר דוד שְׁמֶרָה נִפְשִׁי בִּי חָסִיד אָנִי. דוד ענו אז איך אמר על עצמו חסיד. כתוב האומר שלי שלך ושלך שלך חסיד. אמר הכל זה שלך גם מה ששלי לכן הוא חסיד.
- דוד לאתרוג כלה כלולה. שהלב המשוּל לאתרוג יהיה מלא באהבת ה' כמו שהיה לדוד.
- צִדִּיק כְּתֹמֵר יִפְרָח נִדְרָשׁ עַל דּוֹד.
- דוד המלך היה בעל רוח הקודש רבן של כל בעלי רוח הקודש כמו שהיה משה רבנו עליו השלום רבן של כל הנביאים.
- דוד המלך ע"ה היה ישן כשנת הסוס שיתין נשמי כי השנה הוא אחד מס' במיתה ודוד מלך ישראל חי וקיים.
- אם היה דוד בונה בית המקדש לא היה חרב.
- העולם עומד בזכות מלכי בית דוד.
- אין לך כל מחיצה של צדיקים לעתיד לבוא שאין דוד עומד על גבם.
- אמרו רבותינו, אין הקב"ה נותן גדולה לאדם, עד שהוא בודקו בדבר קטן. דוד רועה צאן היה לאביו, ומסר את נפשו כדי לשמור על צאנו. מה היה עושה? בשעה שהיה מגיע זמן המרעה, היה כולא וסוגר את הצאן. תחילה היה משחרר את הגדיים הקטנים והחלשים, והם היו אוכלים את ראשי העשבים, שהם החלק הרך ביותר. לאחר מכן היה מוציא את התיישים הזקנים שיאכלו את אמצעים של העשבים, שהם חלק יותר בעשב. ולבסוף היה מוציא את הצעירים והחזקים, להם הותר את העשב הקשה ביותר. אמר הקב"ה, מי שהוא יודע לרעות את הצאן, ולדאוג לכל אחד כפי כוחו, יבוא וירעה את צאני – עם ישראל. וזהו שנאמר בתהלים וַיִּבְחַר בְּדָוִד עֶבְדִּי וַיִּקְחֵהוּ מִמִּכְלָלָת צֹאן... לְרִעוֹת בְּיַעֲקֹב עָמּוּ וּבְיִשְׂרָאֵל נִחְלָתוֹ.
- כשבא דוד לפני שמואל אמר לו הקב"ה לשמואל משיחי עומד ואתה יושב, קום משחח.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

- משה ודוד כמעט בכל ענייניהם היו שווים אבותיהם מתו בעטיו של נחש.
- דוד נתן נפשו על המקדש לפיכך נקרא על שמו מזמור שיר חנוכת הבית לדוד.
- דוד המלך בקש אָגוֹרָה בְּאֶהָלָה עוֹלָמִים שיהיו מזכירים אותי בבתי כנסיות ובבתי מדרשות כאלו אני קיים.
- בשעה שהרג דוד לגלית הפלישתי השליכו עליו בנות ישראל כל הכסף והזהב מאה כיכרים והקדישו דוד לבית המקדש.
- דוד המלך זכה לכתר תורה וכתר מלכות וכתר שם טוב.
- דוד בא ממרים הנביאה. אמו היתה נצבת בת עדאל.
- העולם לא נברא אלא בזכות דוד.
- דוד המלך לא היה לו יצר הרע, שנאמר וְלִפִּי חֵלֶל בְּקֶרְפִּי.
- דוד היתה לו שיבה טובה דכתיב וַיָּמָת בְּשִׁיבָה טוֹבָה.
- דוד המלך נקרא טוב רואי שכל מי שרואה אותו נזכר תלמודו.
- הקב"ה עשה לדוד בית. בית דוד.
- כשנולד דוד לא היתה בריה מרגישה בו וכשמת היו כולם מרגישים.
- דוד המלך ע"ה היה אומר שירה בעמידה לפיכך זכה להיות למלך לעולם וגם הוא מלך המשיח.
- באותו לילה שברח דוד מפני שאול אל שמואל הרמתי למד מן שמואל מה שתלמיד ותיק לא יכול ללמוד במאה שנים.
- דוד המלך ע"ה היה נוהג כשבאו לפניו עני ועשיר לדין והעשיר תבע לעני חוב והיה דוד דן משפט לאמיתו שהעני חייב לשלם את החוב. אך העני לא היה לו ממה לשלם ונתן דוד להעני מעות שישלם את חובתו לפיכך כתיב וַיְהִי דָוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וצְדָקָה.
- אמר דוד המלך ע"ה לא הלכתי אל שמחה אלא במקום שיש יראת שמים ולא התפללתי מעולם עם יראה לבד אך עם שמחה, ואהבת הקב"ה על כולם, לפיכך כרת עמי הקב"ה ברית שאחיה בקי במקרא ומשנה והלכות והגדות והדברי תורה יהא שמו בליבי עד עולם.
- "פָּרַתִּי בְּרִית לְבַחֲרִי נִשְׁפָּעֵתִי לְדָוִד עֲבָדִי" – כך אומר הקב"ה. דוד הוא המלך הנבחר ביותר בעיני הקב"ה, אשר למענו מבטיח לנו הקב"ה כי ישלח לנו את משיח צדקנו. וכך אנו מתפללים שוב ושוב, "בְּעֶבֶר דָּוִד עֲבָדְךָ אֵל תֵּשֵׁב פָּנָי מִשִּׁיחָךָ".
- דוד מת במנחה בשבת ואתחשיך נהורא דסיהורא וכבה נהורא דתורה שבעל פה ואמר צדקתך צדק לעולם.
- דוד המלך קבור ב"עיר דוד" – בירושלים. רצה דוד להקבר בירושלים דווקא, כי מעלה גדולה בירושלים, כִּי שָׁמָּה יֵשְׁבוּ כְּסָאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסָאוֹת לְבֵית דִּין, ובירושלים מלך והנהיג את ישראל. (חג הסוכות בצילא דמהימנותא)

פרק ד' – סדר לימוד בשבעת ימי החג לכבוד האושפיזין

ואנכי תקנתי סדר לימוד לשבעת ימי החג תורה נביאים וכתובים דשייכי לכל אחד מהאבות איש יומו, כי שם יאכלו לחם לחמה של תורה ויגילו וישמחו בו בהזכיר מעשיהם הטובים אשר פעלו ועשו והתחסדו עם קונם בעולם הזה, וזה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה' וזה סידרו.

לימוד ליום ראשון – אברהם ע"ה

יום ראשון לאברהם, ילמוד בעשרה נסיונות שנתנסה אברהם אבינו ע"ה מתחילת פרשת לך עד סימן י"ג פסוק ד' ויקרא שם אברם בשם ה', ואחר כך נסיון מלחמת המלכים שם סימן י"ד פסוק א' ויהי בימי אמרפל וכו' עד סוף הסימן הם יקחו חלקם, ואחר כך נסיון מעמד בין הבתרים סימן ט"ז פסוק א' אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברם במחזה עד סוף הסימן ואת היבוס, ואחר כך נסיון מצות המילה סימן י"ז פסוק א' ויהי אברם בן תשעים שנה ותשע כו' עד פרשת וירא, ואחר כך בפרשת וירא נסיון דשרה באבימלך סימן כ' פסוק א' ויסע משם אברהם וכו' עד סוף הסימן על דבר שרה אשת אברהם, ואחר כך נסיון דישמעאל סימן כ"א פסוק ט' ותרא שרה את בן הגר המצרית וכו' עד פסוק י"ב כי ביצחק יקרא לך זרע, ואחר כך בסימן כ"ב פרשת העקידה.

נביאים, ישעיה סימן ל"ג פסוק ט"ז הולך צדקות עד פסוק י"ז ארץ מרחקים, ואחר כך בסימן מ"א פסוק ב' מי העיר ממזרח עד פסוק ט"ז בקדוש ישראל תתהלל.

כתובים, תהלים סימן מ"ה ומ"ז וק"י, ובנחמיה סימן ט' פסוק ז' אתה הוא ה' לבדך וכו' עד פסוק ט"ז לתת להם, ואחר כך ילמוד בספר יצירה המכונה לאברהם אבינו ע"ה, ובזוהר בענייני העשרה נסיונות שבפרשיות הנזכרות, ואחר כך יתפלל לפני אלהיו.

תפלה אחר הלימוד ליום ראשון.

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתעמוד לנו זכות אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן יוסף ודוד להציל אותנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו מכל מכשול ועון, יהי ה' אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל ימשנו להטות לבבנו אליו ללכת בכל דרכיו ולשמור מצוותיו וחקיו ומשפטיו אשר צוה את אבותינו, וישם בלבנו אהבתו ויראתו ויהודו לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם.

ובזכות אברהם רחימא החתום במדת החסד קומה עזרתה לנו ופדנו למען חסדך, יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך, ואת צמח דוד מהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך וקיים בו מקרא שכתוב מגדיל ישועות מלכו ועושה חס"ד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם אמן כן יהי רצון.

—ביום א' של חג ראוי לעשות זכר ליעקב ע"ה שנקבר ביום זה.

וגם טוב לעשות ביום ראשון של חג הסוכות זכר צדיק וקדוש יעקב אבינו ע"ה שנקבר ביום ראשון של חג הסוכות כמו שכתב בספר הציוני ז"ל, כי בפסוק וירא יושב הארץ הכנעני וכו' נעלם אות ה', וכתב בעל הסוד כי יעקב נקבר ביום ראשון של חג הסוכות ונעלם דין

ימי שמחתנו – חג הסוכות

אבילות עד אחר החג וזהו והפכתי חגיכם לאבל, וכנגדו ח' אורים בקרא וכנגדם היו משחקים בח' אבוקות בשמחת בית השואבה

לימוד ליום שני – יצחק ע"ה

יום שני ליצחק, ילמוד בפרשת וירא סימן כ"א פסוק א' וה'פקד את שרה עד פסוק ח' ביום הגמל את יצחק, ואחר כך פרשת העקידה שבסוף הפרשה, ואחר כך בפרשת תולדות סימן כ"ז פסוק א' מויהי רעב בארץ עד פסוק ל"ג על כן שם העיר באר שבע עד היום הזה. נביאים, יהושע סימן כ"ד פסוק א' ויאסוף יהושע וכו' עד פסוק ח' ואשמידם מפניכם, ובישעיה סימן ס"ג פסוק ט"ז הבט משמים עד פסוק י"ז למען עבדיך שבטי נחלתך. כתובים, תהלים פ"ד וק"ה, ואחר כך בזוהר בענין העקידה, ואחר כך יאמר.

תפלה אחר הלימוד ליום שני

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתעמוד לנו זכות אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן יוסף ודוד להציל אותנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו מכל מכשול ועון, יהי ה' אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל ימשנו להטות לבבנו אליו ללכת בכל דרכיו ולשמור מצוותיו וחקיו ומשפטיו אשר צוה את אבותינו, וישם בלבנו אהבתו ויראתו ויחודו לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם.

ובזכות יצחק עקידה החתום במדת הגבורה עוררה את גבורתך ולכה לישועתה לנו, ה' כגבור יצא כאיש מלחמות יעיר קנאה יריע אף יצריח על אויביו יתגבר, וכסא דוד מהרה תבין וקיים בו מקרא שכתוב עתה ידעתי כי הושיע ה' משיחו יענהו משמי קדשו בגבורות ישע ימינו אמן כן יהי רצון.

לימוד ליום שלישי – יעקב ע"ה

יום שלישי ליעקב, ילמוד מתחילת פרשת ואלה תולדות יצחק עד סימן כ"ה פסוק כ"ז ויעקב איש תם יושב אהלים, ומתחילת פרשת ויצא עד סימן כ"ט פסוק ג' על פי הבאר למקומה, ובפרשת וישלח סימן ל"ה פסוק א' ויאמר אלהים אל יעקב קום עלה בית אל עד פסוק ט"ז אשר דבר אתו שם אלהים בית אל, ובפרשת ויחי סימן מ"ט פסוק א' ויקרא יעקב אל בניו עד פסוק כ"ח אשר כברכתו בירך אותם.

נביאים, מלאכי סימן א' פסוק א' משא דבר ה' אל ישראל עד פסוק ח' מעל לגבול ישראל, ובהושע סימן י"ב פסוק ג' וריב לה' עם יהודה עד פסוק י"ד ובנביא נשמר, ובעובדיה סימן א' פסוק א' חזון עד סופו והיתה לה' המלוכה, ואחר כך בישעיה סימן כ"ט פסוק כ"ב לכן כה אמר ה' אל בית יעקב עד פסוק כ"ד ילמדו לקח, ובסימן מ"ג פסוק א' ועתה כה אמר ה' עד פסוק י"ב ואתם עדי נאם ה' כו'.

כתובים, ט"ז שיר המעלות שבתהלים שדרשו יאמר נא ישראל ישראל סבא, וסימן כ' יענך ה', ואחר כך בזוהר ויצא יעקב, ואחר כך יאמר.

תפלה אחר הלימוד ליום שלישי

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתעמוד לנו זכות אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן יוסף ודוד להציל אותנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו מכל מכשול ועון, יהי ה' אלהינו

ימי שמחתנו – חג הסוכות

עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל ימשנו להטות לבבנו אליו ללכת בכל דרכיו ולשמור מצוותיו וחקיו ומשפטיו אשר צוה את אבותינו, וישם בלבנו אהבתו ויראתו ויחודו לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם.

ובזכות יעקב שלימא החתום במדת התפארת כי תפארת עוזמו אתה וברצונך תרום קרננו, ועל כן נקוה לך ה' אלהינו לראות מהרה בתפארת עוזך להעביר גלולים מן הארץ והאלילים כרות יכרתון לתקן עולם במלכות שדי, ויקויים בנו מקרא שכתוב לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולנוגה הירח לא יאיר לך והיה לך ה' לאור עולם ואלהיך לתפארתך, ביום ההוא יהיה ה' צבאות לעטרת צבי ולצפירת תפארה לשאר עמו, והיית עטרת תפארת ביד ה' וצניף מלוכה בכף אלהיך אמן כן יהי רצון.

לימוד ליום רביעי – משה ע"ה

יום רביעי למשה, ילמוד בפרשת שמות סימן ב' פסוק א' מוילך איש מבית לוי עד סימן ד' פסוק י"ז תעשה בו את האותות, ומתחילת פרשת וארא עד סימן ז' פסוק ז' ושמונים שנה בדברם אל פרעה, ובפרשת בא סימן י"ב פסוק כ"ט מן ויהי בחצי הלילה עד פסוק מ"ב לכל בני ישראל לדרתם, ובפרשת בשלח סימן י"ד פסוק ט"ו מן ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי עד סימן ט"ז פסוק כ"ו כי אני ה' רופאך, ובפרשת יתרו סימן י"ט פסוק א' מבהדש השלישי עד גמירא, ובפרשת משפטים סימן כ"ד פסוק א' מן ואל משה אמר עלה אל ה' עד גמירא, ובפרשת כי תשא סימן ל"ג פסוק י"ב מן ויאמר משה אל ה' ראה אתה אומר עד גמירא, ואחר כך פרשת וזאת הברכה.

ובנביאים, בישעיה סימן נ"ב פסוק י"ג הנה ישכיל עבדי עד סוף סימן נ"ג ולפושעים יפגיע, ובסוף מלאכי סימן ג' פסוק ט"ז אז נדברו יראי ה' וכו' עד סופו.

כתובים, תהלים סימן ס"ח וע"ז, ומסימן צ' תפילה למשה עד סימן צ"ט, ובזוהר פרשת שמות וילך איש עד ויהי בימים הרבים, ובפרשת בשלח אז ישיר משה, ובפרשת וילך מראש הפרשה עד ויצו את יהושע, ואחר כך יאמר.

תפלה אחר הלימוד ליום רביעי

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתעמוד לנו זכות אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן יוסף ודוד להציל אותנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו מכל מכשול ועון, יהי ה' אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל ימשנו להטות לבבנו אליו ללכת בכל דרכיו ולשמור מצוותיו וחקיו ומשפטיו אשר צוה את אבותינו, וישם בלבנו אהבתו ויראתו ויחודו לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם.

ובזכות משה נביאה רעיא מהימנא החתום במדת הנצח תודיעני אורח חיים שובע שמחות את פניך נעימות בימינך נצ"ח, אלהים ה' חילי וישם רגלי כאילות ועל במותי ידיכני למנצח בנגינותי, חזה ציון קרית מועדינו עיניך תראנה ירושלים נוה שאנן אהל בל יצען בל יסע יתדותיו לנצ"ח וכל חבליו בל ינתקו, כי לא לנצח ישכח אביון תקות עניים תאבד לעד, וגם נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם כי לא אדם הוא להנחם.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

לימוד ליום חמישי – אהרן ע"ה

יום חמישי לאהרן, פרשת וארא סימן ו' פסוק י"ג מן וידבר ה' אל משה ואל אהרן עד סימן ז' פסוק ז' בן שלש ושמונים שנה בדברם אל פרעה, ואחר כך בפרשת שמות סימן ד' פסוק י"ד מן הלא אהרן אחיך הלוי עד סוף הסימן ויקדו וישתחוו, ובפרשת וארא סימן ז' פסוק ח' כי ידבר אליכם פרעה ומכת דם צפרדע כנים אשר נעשו על ידי אהרן, ואחר כך בפרשת תצוה סימן כ"ח פסוק א' ואתה הקרב אליך עד פסוק ל"ח לרצון להם לפני ה', ובפרשת צו סימן ח' פסוק א' קח את אהרן עד סוף הפרשה, ופרשת יין ושכר בפרשת שמיני סימן י' פסוק ח' עד פסוק י"א, ובפרשת נשא סימן ו' פסוק כ"ב דבר אל אהרן כה תברכו עד סוף הסימן, ואחר כך בפרשת קרח סימן י"ז פסוק י"א ויאמר משה אל אהרן קח את המחתה עד פסוק כ"ה ולא ימותו.

נביאים, מלאכי סימן ב' פסוק ד' וידעתם כי שלחתי וכו' עד פסוק ז' כי מלאך ה' צבאות הוא.

כתובים, תהלים סימן ע"ז וקט"ז וקי"ח וקל"ג וקל"ה, ואחר כך בזוהר פרשת שמיני דף ל"ח ע"ב ויקח אהרן את אליש"בע עד לארמא קלא קאים, ובפרשת קרח דף קע"ז ע"א קח את המחתה עד ר' אליעזר הוה קאים, ואחר כך יאמר.

תפלה אחר הלימוד ליום חמישי

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתעמוד לנו זכות אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן יוסף ודוד להציל אותנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו מכל מכשול ועון, יהי ה' אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו להטות לבבנו אליו ללכת בכל דרכיו ולשמור מצוותיו וחקיו ומשפטיו אשר צוה את אבותינו, וישם בלבנו אהבתו ויראתו ויחודו לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם.

ובזכות אהרן כהנא החתום במדת ההוד הושיענו ה' אלהינו וקבצנו מן הגויים להו"דות את שם קדשך ולהשתבח בתהלתך, קדש שמך בעולמך על עם מקדשי שמך ובישועתך תשוב מלכנו ותגביה קרן משיח בן דוד עבדך ונתת מהודך עליו, גדול כבודו בישועתך הו"ד והדר תשובה עליו, ילכו יונקותיו ויהי כזית הו"ד וריח לו כלבנון אמן בן יהי רצון.

לימוד ליום שישי – יוסף ע"ה

יום שישי ליוסף, ילמוד תחילה בפרשת ויצא סימן ל' פסוק כ"ב ויזכור אלהים את רחל עד פסוק כ"ד יוסף ה' לי בן אחר, ואחר כך בפרשת וישב סימן ל"ט פסוק א' מן ויוסף הורד מצרימה עד פסוק ג' ה' מצליח בידו, ומתחילת פרשת מקץ עד סימן מ"א פסוק מ"ז ויעבור בכל ארץ מצרים, ובפרשת ויחי סימן מ"ט פסוק כ"ב בן פורת יוסף וכו' עד פסוק כ"ו, וכן בפרשת וזאת הברכה סימן ל"ג פסוק י"ג וליוסף אמר עד פסוק י"ז.

נביאים, עובדיה סימן א' פסוק י"ח והיה בית יעקב אש עד סופו והיתה לה' המלוכה, וביחזקאל סימן ל"ז פסוק ט"ז קח לך עץ אחד עד פסוק כ"ב ולא יחצו עוד לשתי ממלכות עוד.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

כתובים, תהלים מ"ח ע"ז פ' פ"א ק"ה, ובזוהר וישב דף קפ"ט ע"א ויהי ה' את יוסף עד ויהי כדברה אל יוסף, ואחר כך יאמר.

תפלה אחר הלימוד ליום שישי

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתעמוד לנו זכות אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן יוסף ודוד להציל אותנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו מכל מכשול ועון, יהי ה' אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו להטות לבבנו אליו ללכת בכל דרכיו ולשמור מצוותיו וחקיו ומשפטיו אשר צוה את אבותינו, וישם בלבנו אהבתו ויראתו ויחודו לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם.

ובזכות יוסף צדיקא החתום ביסוד אל שדי ברחמים יסד יסוד ציון וקומה ה' באפך וזכור לבני אדם האומרים ערו ערו עד היסוד בה, וצא נא לישע עמך לישע את משיחך ומחין ראש מבית רשע ערות יסוד כבודך וכל קרני רשעים תגדע תרוממנה קרנות צדיק, כי אתה תברך צדיק ה' כצינה רצון תעטרנו אמן כן יהי רצון.

לימוד ליום שביעי – דוד ע"ה

יום שביעי לדוד המלך עליו השלום, ילמוד תחילה בפרשת וירא סימן י"ט פסוק ט"ו וכמו השחר עלה וכו' עד פסוק כ' ותחי נפ"שי, ובפרשת וישב סימן ל"ח פסוק י"ב וירבו הימים ותמת בת שוע וכו' עד סוף הסימן ויקרא שמו זרח, ואחר כך בפרשת ויהי סימן מ"ט פסוק ח' גור אריה יהודה עד פסוק י"ב, ובפרשת וזאת הברכה סימן ל"ג פסוק ז' וזאת ליהודה. נביאים, שמואל א' סימן ט"ז פסוק א' ויאמר ה' אל שמואל עד סוף סימן י"ז, ובשמואל ב' סימן ו' פסוק א' ויוסף עוד דוד עד פסוק כ"ב עמם אכבדה, ושם סימן כ"ב וידבר דוד לה' עד סוף, ובדברי הימים סימן י"ז פסוק א' ויהי כאשר ישב דוד עד סוף הסימן, ועוד בסימן כ"ח פסוק א' ויקהל דוד עד סימן כ"ט פסוק י"ד כי ממך הכל וכו', וביחזקאל סימן ל"ז פסוק כ"ד ועבדי דוד מלך עליהם וכו' עד סוף הסימן, ובישעיה סימן י' פסוק ל"ב עוד היום בנוב וכו'. כתובים, רות סימן ד' ובעוז עלה השער עד גמירא, תהלים סימן כ"א ופ"ט עד פסוק ל"ח ועד בשחק נאמן סלה, וסימן קל"ב זכור ה' לדוד, וסימן קמ"ד, ובזוהר פרשת לך לך דף פ"ד פתח ר"ש ואמר פנה אלי וכו', ועוד בפרשת ויהי רל"ז ע"ב יהודה אתה יודוך, ושם דף רל"ג ע"ב פתח ואמר הודיעני ה' קצי עד אסתלק יקריה בכלא, ואחר כך יאמר.

תפלה אחר הלימוד ליום שביעי

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתעמוד לנו זכות דוד מלכא משיחא ואברהם יצחק ויעקב ומשה ואהרן ויוסף להציל אותנו ולצאצאינו וצאצאי צאצאינו מכל מכשול ועון, יהי ה' אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו להטות לבבנו אליו ללכת בכל דרכיו ולשמור מצוותיו וחוקיו ומשפטיו אשר צוה את אבותינו, וישם בלבנו אהבתו ויראתו ויחודו לעשות רצונו בלבב שלם ותחתמנו בספר חיים ברכה ושלוש ופרנסה טובה וישועה ונחמה, חיים שיש בהם יראת חטא חיים שאין בהם בושה וכלימה חיים שתהא בנו אהבת תורה לשמה חיים שתמלא לנו משאלות לבנו לטובה אמן כן יהי רצון.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ובזכות דוד משיחא החתום במדת המלכות תגלה ותראה כבוד מלכותך עלינו מהרה ומלוך על כל העולם כולו בכבודך והנשא על כל הארץ ביקרך וקבץ נפוצות קוויך מארבע כנפות הארץ, יכירו וידעו כל באי עולם כי אתה הוא לבדך עליון לכל ממלכות הארץ, כי לה' המלוכה ומושל בגוים, ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה, והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד אמן כן יהי רצון.

– סגולת לימוד סדר האושפיזין להתברך מפיהם בעוה"ז ובעוה"ב.

ואשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בסדר לימוד זה בתוך סוכתו מחנה שכינה ושבע אושפיזין קדישין דילה כי על ידי לומדו את דברי התורה ההיא ויזכור פעולתם וצדקתם שם לפניו יבורך מפיהם בשבע ברכות שמים מעל ברכות תהום רובצת תחת ברכות שדים ורחם ומובטח לו שהוא בן העולם הבא, ולא יבא לידי שום תקלה ונזק בכל ימי שנה כי גדול צדקתם וזכותם בפני המקום והיא שעמדה לאבותינו ולנו כי ברית אבות לא תם ולא יתום לעולם ועד. (חמ"י)

פרק ה' – מאמר הזוהר על אושפיזין שלמעלה ואושפיזין שלמטה:

בוא וראה, בשעה שהאדם יושב במדור זה (הסוכה), צל אמונתו של הקדוש ברוך הוא, השכינה פורסת כנפיה עליו מלמעלה ואברהם וחמשה צדיקים אחרים קובעים דירתם עמו: אמר ר' אבא: אברהם, וחמשה צדיקים, ודוד המלך, קובעים דירתם עמו. זהו שכתוב "בסכת תשבו שבעת ימים" – "שבעת ימים" כתוב, ולא "בשבעת ימים" (וכך משמעותו של הכתוב: אתם "שבעת הימים" – בסוכות תשבו. אלה הם שבעת הרועים הנאמנים, אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן, יוסף ודוד, שנקראים "ימים" שאלמלא הם היה כל העולם דומה ללילה): וכגון זה כתוב (שמות לא) "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ" (כלומר, עם השמים ועם הארץ עשה ה' "ששת ימים" אלו צדיקי עולם הרועים הנאמנים שבזכותם שמים וארץ עומדין):

וצריך אדם לשמוח בכל יום ויום (מימי הסוכות) ויהו פניו מאירות בשמחה שהוא שמח באושפיזין אלה ששורים עמו:

ואמר ר' אבא, כתוב: "בסכת תשבו שבעת ימים", וחזור ואומר: "כל האזרח בישראל ישבו בסכת", בתחילה תשבו ואחר כך ישבו? אלא, הראשון (תשבו), נאמר לאושפיזין (הקב"ה מצוה לאבות העולם: תשבו בסוכות של בניכם), והשני (ישבו) נאמר על כל ישראל: הראשון (תשבו) לאושפיזין – כענין שרב המנונא סבא כשהיה נכנס לסוכה, נתמלא שמחה ונשאר עומד בפתח הסוכה מבפנים ואמר: 'נזמין לאושפיזין'.

מסדר שלחנו ועדין עומד על רגליו ומברך ואומר: בסכת תשבו שבעת ימים. שבו אושפיזין עליונים, שבו. שבו אושפיזי מהימנותא (בני אמוניו של הקב"ה), שבו.

מרים ידיו בשמחה ואומר: 'אשרי חלקנו, אשרי חלקם של ישראל, שעליהם כתוב (דברים לב): כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו – ואחר היה (רב המנונא סבא) יושב לשלחנו:

ימי שמחתנו – חג הסוכות

השני (ישבו) לכל ישראל – שכל מי שיש לו חלק בעם ישראל ובארץ הקדש (כל האזרח בישראל), זוכה לישב בצל אמונתו של הקב"ה ולקבל פני האושפיון ולשמוח בעולם הזה ובעולם הבא:

וצריך לשמח לאורחים עניים (להביאם לסוכתו). מה הטעם? בשביל שחלק האושפיון שהזמין (אברהם יצחק יעקב וכו') – לעניים הוא (והם) יאכלו חלק אושפיון העילאין): וזה שיושב בצל הזה, צל אמונתו של הקב"ה, ומזמין אושפיון עליונין אלו, אושפיון דמהימנותא, ואינו נותן להם את חלקם (שאין לו עניים על שלחנו), כולם עומדים משם (לילך) ואומרים (משלי כג): אל תלחם את לחם רע עין וגו', הלא תראו ששלחן זה שערך, שלחנו שלו הוא, ולא זה השלחן אשר לפני ה' – עליו הכתוב אומר (מלאכי ב): וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם, 'חגיכם', ולא חגי. ואי לו לאדם זה בשעה שאלה אושפיון האמונה קמים מעל שלחנו:

ואמר ר' אבא: אברהם, כל ימיו היה עומד בפרשת דרכים להזמין אורחים ולערוך להם שלחנות, עכשו שמזמינים אותו ואת כל הצדיקים ואת דוד המלך המשיח ואין נותנים להם חלקם (כלומר, אין העניים מסובים לשלחן).

אברהם קם מעל השלחן וקורא (במדבר טז): "סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה", וכולם (שאר הצדיקים) עולים אחריו. יצחק אומר (משלי יג) "ובטן רשעים תחסר". יעקב אומר (שם כג) "פתך אכלת תקיאנה". ושאר כל הצדיקים אומרים (ישעיה כח) "כי כל שלחנות מלאו קיא צאה בלי מקום". דוד המלך אומר: (חסר במקור):

אמר ר' אלעזר: אין התורה מטרחת על האדם אלא כמה שיכול, שכך כתוב (דברים טז) "איש כמתנת ידו כברכת ה' אלקיך אשר נתן לך". ואל יאמר אדם, אוכל ואשבע וארוה תחילה, ומה שישאר אתן לעניים, אלא ראשית הכל, של האורחים היא: ואם משמח לאורחים ומשביעם, הקב"ה שמח עמו. ואברהם קורא עליו (ישעיה נח): "אז תתענג על ה' והרכבתיך על במתי ארץ". ויצחק קורא עליו (שם נד): כל כלי יוצר עליך לא יצלח:

אמר ר' שמעון: פסוק זה (לא יצחק אומרו, אלא) דוד המלך אומרו. מפני שכלי זינו של מלך העולם ומלחמותיו, בידיו של דוד נמסרו. אבל יצחק הוא אומר (תהלים קיב): "גבור בארץ יהיה זרעו דור ישרים יברך". "הון ועשר בביתו וצדקתו עמדת לעד". יעקב אומר (ישעיה נח) "אז יבקע כשחר אורך וארכתך מהרה תצמח והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך". שאר הצדיקים אומרים (שם) "ונחך ה' תמיד והשביע בצחצחות נפשך ועצמותיך יחליץ והיית כגן רוח וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו". דוד המלך אומר (ישעיה נד) "כל כלי יוצר עליך לא יצלח, וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי, זאת נחלת עבדי ה' וצדקתם מאת ה', נאם ה'". שכן דוד המלך על כל מלחמות העולם הפקד. אשרי חלקו של האיש שזוכה לכל זה: אשרי חלקם של הצדיקים בעולם הזה ובעולם הבא. עליהם הכתוב אומר (שם ס): "ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ, נצר מטעי, מעשה ידי, להתפאר". (זהר פרשת אמור, פסוק 'בסכות תשבו'): (ס' התודעה)

‘שמחת בית השואבה’

פרק א' – ניסוך המים

כל קרבן בהמה עולה או שלמים שהיו מקריבים על המזבח בזמן שהיה בית המקדש קים, בין שהיה הקרבן של חובה, ובין שהיה נדבה, בין קרבן יחיד ובין קרבן ציבור, לעולם היו מביאים עם הקרבן גם מנחת סולת כלולה בשמן שהיו מקטירים אותה כליל על גבי המזבח. ועוד היו מביאים לכל קרבן גם יין לנסך על המזבח. וכל מקום שנזכר בתורה ‘נסכים’ סתם, הכונה לנסכי היין שהיו מביאים עם הקרבנות:

הקרבנות משלשה מיני בהמה היו: פר, איל, או כבש. וכן הנסכים משלש מידות היו: הנסך לפר – חצי ההין יין, שהוא ששה לוגים (כשני ליטר בערך), הנסך לאיל – שלישית ההין יין שהוא ארבעה לוגין (כליטר ושליש הליטר בערך), והנסך לכבש – רביעית ההין יין שהוא שלשה לוגין (ליטר אחד בערך). וכך היו באים הנסכים האלה יום יום לפי הקרבנות שהיו מקריבים באותו היום, עולות התמיד ועולות המוספין וכל כיוצא בהן, משל ציבור או משל יחיד:

אי אתה מוצא נסך פחות משלשה לוגין, ואי אתה מוצא בכל השנה נסך אלא של יין בלבד. ודבר זה מפורש בתורה בפרשת ‘שלח לך אנשים’, ונזכר גם בשאר מקומות בתורה: שבעה ימים בשנה, אלו שבעת ימי החג, היו מנסכים על המזבח גם נסך אחר – זהו ניסוך המים. ולא היו מנסכים את המים על כל קרבנות החג, אלא על קרבנות התמידין. ולא בתמידין של בין הערבים, אלא בתמידין של שחר בלבד. כשהיו מקריבים על המזבח עולת התמיד של שחר, היו מנסכים עמה על המזבח שני נסכים: נסך אחד של יין ונסך אחד של מים:

שני ספלים של כסף היו בראש המזבח, וחוטם עם נקב בראשו של זה וכן בשני. נקבו של זה רחב קצת מנקבו של זה. נותנים שלשה לוגין יין בספל שנקב חוטמו רחב, ושלשה לוגין מים בספל שנקב חוטמו דק, וכשמנסכים, היין והמים היו כלים מן הספלים בבת אחת (ואף על פי שהיין אינו מתמרק מהר כמו המים – הרי פתחו של ספל היין רחב היה מזה של המים) ונופלים יחד אל ה‘שיתין’ שבמזבח – נקבים חלולים ועמוקים מאד שהיו בקרן דרומית מערבית של המזבח, והן הנקראים שיתין – ויורדים עד התהום. וכך היו מנסכים כל שבעת ימי החג עם הקרבת תמיד של שחר, והוא מה שנקרא ‘ניסוך המים’:

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ניסוך זה של המים, לא בפרוש הוא נזכר בתורה, אלא חכמים קבלוהו הלכה למשה מסיני; וגם מקראות מצאו בתורה ודרשום על ניסוך המים: נאמר ביום השני של חג (במדבר כט): ומנחתם ונסכיהם – לשון רבים, שהיה לו לומר 'ונסכה' – לשון יחיד, הרי מ"ם יתרה (ואילו היו"ד אינה יתרה כיון שבלי היו"ד לא היה משמע נסכים לשון רבים), ונאמר ביום השני מנחתה ונסכיה שהיה לו לומר כמו בשאר הימים ונסכה, הרי כאן יו"ד יתרה, ונאמר ביום השביעי כמשפטם שהיה לו לומר כמו בשאר הימים כמשפט, הרי כאן עוד מ"ם יתרה, הרי – מים. מכאן רמז לניסוך המים מן התורה: (ס' התודעה)

– בשמחה ובעסק גדול:

כל עניניו של החג בעסק של שמחה נעשו, שהרי רבתה תורה שמחה בחג יותר מבכל שאר המועדים. לא נזכרה השמחה בפרוש בחג הפסח, ובחג השבועות נזכרה שמחה רק פעם אחת. אבל בחג הסוכות הזכירה התורה שמחה שלש פעמים: ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים (ויקרא כג) ושמחת בחגך (דברים טז), והיית אך שמח (שם). לפיכך כל מצוות החג: סוכה, ארבעה מינים, קרבנות החג ומצות ערבה שביום השביעי – הכל נעשה בשמחה יתרה ובעסק גדול:

ואולם שמחה זו שהיו שמחים על ניסוך המים, גדולה היתה מכל שמחה אחרת; והעסק שנעשה בניסוך המים, גדול היה מכל עבודה אחרת שהיתה במקדש: שלשה לוגין מי בראשית אלה, מים שלא טרח בהם אדם טרחה של כלום, שהיו מנסכים על גבי המזבח עם הקרבת תמיד של שחר בימי החג, היו מעסיקים כהנים ולויים וישראלים, זקנים וחסידים ואנשי מעשה, וקהל רב מאד אנשים נשים וטף, משעת גמר הקרבת תמיד של בין הערבים, שהיא שעתים ומחצה לפני שמעריב היום, ועד שעת גמר הקרבת תמיד של שחר למחרת – חמש עשרה שעות ומחצה. וכך בכל ימי החג, חוץ משבת ויום טוב הראשון שהיה בהם ניסוך מים בלי שמחת החליל והשיר:

הכהנים בעבודתם, הלויים בדוכנם ובשאר משמרותיהם, וישראל במעמדם. הכהנים מחצצרים בחצוצרותיהם, ותוקעים ומריעים בשופרותיהם, שואבים את המים ומנסכים אותם, ופרחי כהונה מאירים את העזרה עד שהאור יוצא ומאיר את כל ירושלים. והלויים בכנורותיהם ובנבליהם ובכל כלי שיר שבידם לאין מספר. חסידים מרקדים, זקנים מפוזים ומכרכרים בכל עוז, ואנשי מעשה אומרים זמירות שירות ותשבחות וכל הנשמה תהלל יה; וכל העם עומדים מהרישים, רואים ושומעים, וכל קרב וכליות יזמרו לשם ה', כל הערב וכל הלילה עד סוף שעה ראשונה מיום המחרת:

כיון שגמרו הכהנים עבודת התמיד, והלויים גמרו לשיר, תקעו והריעו ותקעו, וכל העם נפלו על פניהם בהשתחויה, אותה שעה נפטרו כל העם לבתיהם, והלכו לתפילה ולשמחת החג וללמוד תורה ולכל שאר עסקיהם עד שהגיעה שעת הקרבת תמיד של בין הערבים, שעתים ומחצה אחר חצות היום:

–בית השואבה:

אותה שמחה שהיו שמחים על ניסוך המים – 'שמחת בית השואבה' היתה נקראת, על שם שאיבת המים ממעיין השילוח לנסכם על המזבח, והכתוב אומר (ישעיה יב):
ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה. ומי השילוח נקראים 'מעין הישועה' לפי שעליו היו מושחים את המלכים מבית דוד ועל ידם באה ישועה לישראל:
ולא שאיבת מים בלבד היתה שם, אלא כל מי שזכה לראות שמחה זו היה שואב משם שמחה, ישע ופדות לנפשו מכל מצוקותיה. ואמרו בירושלמי: 'בית השואבה' – שמשם שואבים רוח הקדש'. ואמרו שם עוד: 'יונה בן אמתי מעולי רגלים היה, ונכנס לשמחת בית השואבה ושרתה עליו רוח הקדש (ונעשה נביא לשמים). ללמדך שאין רוח הקדש שורה אלא על לב שמח: (ס' התודעה)

–שמחת בית השואבה:

אמרו חכמינו זכרונם לברכה: 'מי שלא ראה שמחה זו – לא ראה שמחה מימיו':
במוצאי יום טוב הראשון של חג ירדו לעזרת נשים ומתקנים שם תיקון גדול. שהיו נותנים זיונים של ברזל במקומות העשויים לכך בחומת עזרה, ונותנים לוחות עץ על הזיונים, ועושים שם שלש גזוזטראות גדולות מקיפות את העזרה, מדרום וממזרח ומצפון, שיהיו נשים יושבות על הגזוזטראות מלמעלה, והאנשים למטה בעזרה, כדי שלא יבואו לקלות ראש:
כל העזרה לא היתה אלא אורך מאה ושמונים ושבע אמה על רוחב מאה ושלושים וחמש אמה, והיו נדחקים ובאים לשם רבואות הרבה מישראל בלא מספר, מעשה נסים:
ומנורות של זהב היו שם, נתונות בקרקע העזרה וגבוהות חמשים אמה (ויש אומרים: מאה אמה), וארבעה ספלים של זהב בראש כל מנורה, שבהם היו נותנים את השמן והפתילות להדלקה. וארבעה סולמות היו קבועים לכל מנורה, סולם לספל, סולם לספל, וארבעה צעירים מפרחי כהונה היו עולים עליהם לראש המנורה, ובידיהם כדי שמן, שלשים לוג בכל כד (כעשרה ליטר), ומטילים את השמן שבכדים לתוך הספלים ונותנים פתילות עבות כדי שיהא אורן גדול ומאיר למרחוק, וכן בכל מנורה ומנורה:
מבלאי מכנסים הכהנים ומאבנטיהם שהיו של פשתן, היו מפקיעים ומגדלים פתילות למנורות האלה: וכשהיו מדליקין את המנורות, לא היתה חצר בירושלים שאינה מאירה מאור בית השואבה. לפי שהר הבית גבוה מכל ירושלים הבנויה, והמנורות היו גבוהות ועלו מעל חומות העזרה הרבה, היתה האורה זורחת בכל העיר עד שכל אשה יכולה היתה בחצרה לברור חיטים לאור בית השואבה:

החליל מכה לפניהם, ומנגנים בכנור ובמצילתים וכל אחד בכלי שיר שהוא יודע לנגן בו, ומי שיודע בפה – בפה. וזקני סנהדרין וחסידים ואנשי מעשה היו מרקדים לפני העם באבוקות של אור שבידיהם שהיו זורקים אותן כלפי מעלה, זורקים אחת ומקבלים שניה והיו רגליהם מרקדות על רצפת העזרה למטה, ואבוקותיהם מקפצות באויר העזרה למעלה, והיו אומרים לפניהם דברי שירות ותשבחות. אלו מרקדים, ואלו מפוזים ומכרכרים, ואלה מספקים כפיהם

ימי שמחתנו – חג הסוכות

עם שירת פיהם. הללו אומרים: 'אשרי ילדותנו שלא בישה את זקנותנו!' – אלו חסידים ואנשי מעשה שלא טעמו טעם חטא מימיהם. והללו אומרים: 'אשרי זקנותנו שכפרה את ילדותנו!' – אלו בעלי תשובה. אלו ואלו אומרים: 'אשרי מי שלא חטא, ומי שחטא – ישוב וימחל לו!':

ושמחה זו לא היו עושים אותה עמי הארץ וכל מי שירצה, אלא גדולי חכמי ישראל, ראשי הישיבות והסנהדרין, וכל זקן בעם, והחסידים הגדולים ובעלי המצוות – הם לבדם שהיו משמחים לפני העם וזה היה כבודם. אבל כל העם האנשים והנשים – כולם באים לראות ולשמוע:

אמרו עליו על הלל הזקן: כשהיה שמח בשמחת בית השואבה, אמר כן: 'אם אני כאן – הכל כאן, ואם אני איני כאן – מי כאן? למקום שאני אוהב – שם רגלי מוליכות אותי' (שיר שבח לישראל שמשבחין לפני הקדוש ברוך הוא שאין קדושה לבית המקדש אלא בזכותם). 'אם אתה תבוא אל ביתי – אני אבוא אל ביתך, שנאמר (שמות כ) "בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך" (הקב"ה כך עונה לישראל):

אמרו עליו על רבן שמעון בן גמליאל כשהיה שמח שמחת בית השואבה היה נוטל שמונה אבוקות של אור, וזורק אחת ונוטל אחת ואין נוגעות זו בזו. וכשהוא משתחוה נועץ שני אנודליו בארץ ושוחה, ונושק את הרצפה, וזוקף; ואין כל בריה יכולה לעשות כן, וזוהי 'קידה'; ובשעה שחכמי ישראל וראשי וצדיקיו היו משמחים בעזרת ישראל למעלה, היו הלויים עומדים למטה מהם, על חמש עשרה המעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים (כנגד חמש עשרה 'שיר המעלות' שאמר דוד בספר תהלים), ועל הרובדים שבין המעלות, ומנגנים בכנורות ובנבלים ובמצילתים ובחצוצרות ובמגרפות ובכל כלי שיר בלא מספר, ומנגנים בכליהם, ושרים בפיהם דברי שירות ותשבחות כל אותו הלילה עד לקריאת הגבר. ושמחה זו אינה דוחה לא את השבת ולא את יום טוב:

ועמדו שני כהנים בשער העליון היורד מעזרת ישראל לעזרת נשים ושתי חצוצרות בידיהם, קרא הגבר – פסקו לנגן, ונדם השיר, ועמדו מלרקוד, והכהנים תקעו והריעו ותקעו, והתחילו יורדים משער העליון. הגיעו למעלה העשירית – תקעו והריעו ותקעו שנית. הגיעו לעזרת נשים – תקעו והריעו ותקעו, פעם שלישית. היו תוקעים ומריעים ותוקעים עד שמוגיעים לשער היוצא מעזרת נשים לחר הבית:

הגיעו לשער היוצא ממזרח, ועד שלא יצאו, הפכו פניהם ממזרח למערב ששם השכינה שורה בהיכל ובקדש הקדשים, והתודו על עוונות הכהנים שהיו בבית ראשון ושלא נהגו כבוד בבית המקדש, ואמרו: 'אבותינו שהיו במקום הזה – אחוריהם אל ההיכל ומשתחוים קדמה לשמש (לשון הכתוב בספר יחזקאל ח), ואנו – ליה עינינו. רבי יהודה אומר: היו שונים ואומרים: אנו ליה, וליה עינינו:

(ומפני שהיו פונים עתה לצד מזרח לשאיבת המים, היו מתודים כך, שלא יאמרו עליהם שהולכים להשתחוות לשמש בשעת זריחתה כשם שעשו אבותיהם):

ימי שמחתנו – חג הסוכות

הגיעו לשילוח, היה ממלא ממי השילוח צלוחית של זהב מחזקת שלשה לוגין, וחזרו ובאו להר הבית, ומשם לעזרת נשים. עלו חמש עשרה מעלות והגיעו עד לשער המים. כל השנה כולה היה שער זה סגור ופתחוהו בימי החג להביא משם את המים לנסך על גבי המזבח: הגיעו לשער המים – תקעו והריעו ותקעו ונכנסו לעזרה. וכהן אחר היה שוחט בינתיים את התמיד וזורק את דמו ומעלה אבריו על המזבח. והכהן שבידו צלוחית של מים עלה בכבש המזבח, ופנה לשמאלו אל קרן דרומית מערבית, שם השיתין שהנסכים נתנים שם: ושני ספלים של כסף היו שם בראש המזבח, בקרן מערבית דרומית, מערים את המים מצלוחית של זהב לספל המערבי, ואת היין – לספל המזרחי. והמנסך את המים מגביה ידיו כדי שיהא העם רואה בניסוך. וניסוך המים והיין נעשים כאחת, והם כלים מן הספלים יחד (כנ"ל), ונופלים אל השיתין שבמזבח:

ולמה הצריכו למנסך להגביה ידיו ושיראו כל העם בניסוך המים? לפי שהצדוקים מכחישים את דברי החכמים ואינם מודים בניסוך המים שהוא מצוה. פעם אחת היה שם כהן אחד צדוקי ולא נתן המים שבצלוחית הזהב לתוך הספל שמנסכין בו, אלא נסכם על גבי רגליו – ורגמוהו כל העם באתרוגיהם. וגם אבנים זרקו בו; ואותו היום נפגמה קרן המזבח מן האבנים שנפלו עליה ונפסל המזבח לעבודה עד שתקנוהו. מאותה שעה תקנו שהכהן המנסך את המים, אומרים לו: הגבה ירך! והוא מגביה ידו ומנסך המים לעיני כל העם:

ובשעה שהכהן מנסך את הנסכים על המזבח, הלויים עומדים על דוכנם שלצד המזבח, ושרים בפיהם, ומנגנים בהרבה כלי שיר, בכל יום את השיר של היום. והיו מפסיקין את המזמור שתי פעמים באמצע, ועל כל הפסקה והפסקה, וכן לאחר שגמרו כל המזמור – היו תוקעים ומריעים ותוקעים, בין הכל שלש פעמים: וכל העם העומדים בעזרה היו כורעים ומשתחוים ונופלים על פניהם על כל תקיעה שהיו שומעין משלש תקיעות אלה:

גמרו הלויים בשיר, היו נפטרים לבתיהם שמחים וטובי לב. וכשהיו נפטרים זה מזה, היו אומרים זה לזה: יברכך ה' מציון וראה בטוב ירושלים כל ימי חיך וראה בנים לבניך שלום על ישראל:

אמר רבי יהושע בן חנניה: כשהיינו שמחים שמחת בית השואבה לא ראינו שנה בעינינו (כלומר, לא טעמנו טעם שנה). כיצד? שעה ראשונה – תמיד של שחר, משם – לתפילה. משם – לקרבן מוסף. משם – לתפילת המוספים. משם – לבית המדרש. משם – לאכילה ושתיה. משם – לתפילת מנחה. משם – לתמיד של בין הערבים. מכאן ואילך – לשמחת בית השואבה:

–השמחה וההבדל:

לעולם יהא אדם רץ לשמחה של מצוה, שאין לך מידה גדולה מן השמחה ששמחים בשעת עשית המצוה, והיא חשובה בעיני המקום יותר מן המצוה גופא. העושה מצוה ואינו שמח בה, אינו עושה מאהבה אלא מיראה או מהרגל או מפני שהוא רוצה להתהדר בה בפני

ימי שמחתנו – חג הסוכות

אחרים; אבל זה ששמח עם המצות, ודאי עושה מאהבה שהוא אוהב את המקום ואוהב את גזרותיו:

ואל יאמר אדם, חכם אני, נשיא אני, ומכובד בעיני חברי, ואין זה לפי כבודי להגלות לעיני העם בפיזווי ובכרכורי שאפוז ואכרכר מתוך שמחה, שכן דוד מלך ישראל נכבד היה מכל בני עמו והניח את כבודו וחלק כבוד לה' לבדו, וזה היה כבודו בשעתו, וגם נחל כבוד לו ולזרעו עד סוף כל הדורות:

וכן מצינו בשמחת בית השואבה שהיתה במקדש, שכל נכבדי העם וגדוליו הניחו את כבודם וחלקו כבוד לה', והיו נקלים בעיניהם מזאת ועשו עצמם שמשים ומשמחים לכל העם על כל מצוה קלה. ואין לך מצוה קלה שהיתה במקדש כמו ניסוך המים שאינה כתובה בתורה בפרוש והצדוקים אינם מודים בה. לומר לך: אין חכמה ואין גדולה ואין כבוד לאדם לפני ה'. רק ה' לבדו הוא מלך הכבוד, וכל מצוותיו, וכל גזרותיו, ואפילו רמז קל שמצאו חכמים בתורה – שקול כנגד כל כבוד בשר ודם אפילו הוא מלך גדול ומולך על מלכים, כדוד בשעתו וכשלמה בשעתו:

וזו לשון הרמב"ם ז"ל בהלכות לולב: 'השמחה שישמח אדם בעשית המצוה ובאהבת הא ל שצוה בהם – עבודה גדולה היא. וכל המונע עצמו משמחה זו, ראוי להפרע הימנו שנאמר (דברים כח): תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב וגו'. וכל המגים דעתו וחולק כבוד לעצמו ומתכבד בעיניו במקומות אלו – חוטא ושוטה. על זה הזהיר שלמה ואמר (משלי כח): אל תתהדר לפני מלך. וכל המשפיל עצמו ומקל גופו במקומות אלו, הוא הגדול המכובד העובד מאהבה:

וכן דוד מלך ישראל אמר (שמואל א' – ב ו): ונקלתי עוד מזאת והייתי שפל בעיני. ואין הגדולה והכבוד אלא לשמוח לפני ה' שנאמר (שם): המלך דוד מפוז ומכרכר לפני ה' וגו':

–שמחת הדבקות בשורש:

מה טעם ניסוך המים בחג הסוכות דוקא?:

למה קבעו שמחת החג על ניסוך המים?:

משום מה חסידים ואנשי מעשה שמחים ביותר בשמחת בית השואבה? –:

ענינים אלה נתפרשו יפה בדברי החכמים האחרונים, שאמרו:

אין שמחה שלמה לאדם אלא בשעה שהוא דבוק בשרשו. שמחה וגיל יש לו, בשעה שנתפרד משרשו לשעה וחזר ונתדבק אליו. כך הם ישראל: כל חיותם של ישראל – שהם דבקים בשרשם, בחי העולמים, ויודעים שאין להם משל עצמם כלום, אלא הקדוש ברוך הוא לבדו משפיע עליהם חיים וטובה והכל ממנו. אפילו מסגלים תורה ומצוות ומעשים טובים הרבה, אין זה אלא חסד שהקב"ה עשה עמם, שנתן להם תורה ומצוות וחפץ במעשיהם שיזכו בהם:

כל זמן שישראל זוכרים זאת, הרי הם דבוקים בשרשם. הם ושלוש אם רם לבכם ושוכחים את ה' אלקיהם, ועמי הארץ שבהם אומרים בלבכם: כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה;

ימי שמחתנו – חג הסוכות

אנשי המעשה אומרים: בצדקתי כי זכיתי; ועמלי תורה אף הם אומרים: בחכמתי כי נבונותי – באותה שעה אין להם תקומה לשונאיהם של ישראל, שהרי תולשים עצמם משרש חיותם. ואפילו רוב תורתם וצדקת מעשיהם אינם עומדים להם באותה שעה, למה? שהכל מחול בגבהות הלב, וכל גבהות לב – תועבה היא לפני ה'. ולא עוד, אלא שבכל מקום שיש גבהות הלב, יש פרוד ואין שלום. זה מראה עצמו גבוה מזה וזה מראה חברו נמוך ממנו, והקב"ה שונא את הפרוד ואינו אוהב אלא את האחדות והשלום:

כל השנה כולה, יצר הרע שבלב כל אדם מכרכר לפניו ומשתדל להטיל בו זוהמה ולפגום עבודתו; רוצה להכניס יוהרה בלב עובדי ה' ועוסקי תורתו, ולהכשיל בחטא כל אדם, איש איש כפי מדרגתו ומעלתו ולפי מה שהוא עלול להכשל. כל שביתה שיצר הרע קונה לו בלב האדם פגיעתה רעה והזקה מרובה, וגורמת לפרוד לבבות בישראל, ולמחיצות בינם לבין אביהם שבשמים:

כיון שבא החג – כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, כל אשר בשם ישראל יכונה, כגדוליו וכקטניו, כולם כאחד נכנסים ובאים תחת צל השכינה; ולמחרת משכימים ונוטלים ארבעה מינים: אתרוג, לולב, הדס עם הערבה – זקני העם וגדוליו, עמלי תורה, אנשי מעשה עם דלת העם שאין בהם כלום – הכל עושין אגודה אחת לעשות רצון ה' בלבב שלם; ולא עוד, אלא שהאתרוג אף על פי שהדור הוא מכל המינים מעמיד עצמו בצד ומראה עצמו שפל מכולם. אותה שעה נטל שלמונו של יצר הרע מישראל והם חוזרים ודבקים בשרשם, בחי העולמים, וכל פה לפני יודה, וכל קומה לפניו תשתחוה, וכל לב אותו יירא, וכל קרב וכליות יזמרו לשם ה': אתה בחרתנו מכל העמים אהבת אותנו ורצית בנו!

לא מרובנו מכל העמים, לא בצדקתנו ולא בחכמתנו – כי באהבתך בלבד שאתה אוהב את כולנו אהבה שאינה תלויה בשום דבר, מפני זה בלבד בחרת בנו; כי מה יכול בשר ודם לפעול בכחו, ואם יצדק – מה יתן לך. ומפני שרצית בנו לא בזכות מעשינו, לפיכך כולנו שוים בעיניך לאהבה את כולנו, ואף אנו כולנו שוים בעינינו, לאהוב זה את זה בלב שלם, באהבה שאינה תלויה בשום דבר ושאינה בטלה לעולם:

אף הקדוש ברוך הוא עונה להם לישראל ומרמז להם במצות ניסוך המים: חביבים עלי כל קרבתות שאתם מקריבים לפני כל השנה כולה, וביותר חביב עלי קרבן זה שאתם מנסכים לפני מים על גבי המזבח בחג זה. ושאתם מים בששון! לפי שקרבן זה אין בו טורה לאדם שמביאו, בשיפולי ביתי כריתי לכם אני מעין ישועה, הוא מעין השילוח; ואין לכם בו לא נטיעה, לא בצירה, לא דריכה, לא זיקוק, לא סינון ולא שמירה ולא שום עמל אחר; לפיכך טהור הוא הקרבן הזה ונקי מכל שמץ גאווה ויוהרה של מביאיו – שלשה לוגין תשאבו ממעין ישועתי ותנסכו אותם על מזבחי, יחד עם נסך היין, שיש בו נטיעה ובצירה ודריכה וזיקוק וסינון ושמירה, ויעלו שניהם לפני לריח ניחוח כאילו הקרבנתם לפני דמכם וחלבכם; כי האהבה שאני אוהב לכם, אהבה משורש היא, ואינה תלויה בשום דבר, וזה כזה הכל שזה בעיני, היין – כמים, והמים – כיין, העובד מיגיעה כמי שעבד שלא ביגיעה – ובלבד שתהיו שמחים בי כשם שאני שמח בכם, ובשמחתכם לא תתערב שום מחשבה זרה:

ימי שמחתנו – חג הסוכות

חסידים ואנשי מעשה, זקני העם וגדוליו, שכל חייהם מזבח כפרה, זובחים יצרם ומעלים קרבנות לשמים בכל מחשבות לבם ובכל עמל כפיהם – אין להם שמחה גדולה כבשעה הזו שהם שמחים עם ניסוך המים, ויודעים עתה שכל קרבנותיהם שהם מעלים לה' כל השנה ביגיעת בשר ובעמל רוח, עולה לרצון לה' ומקובל לפניו, כנסך זה של מים שמנסכים עתה והוא טהור ומקובל ונרצה לפניו יתברך. הכל אהבה משורש, כנסך היין וכנסך המים! ולא עוד, אלא שבאותה שעה הכל מתעלה עמהם; ולא אחיהם מישראל בלבד, אלא כל היקום וכל ברואי תבל יש להם אחיזה באותה שמחה שרשית של ניסוך המים. שניסוך היין מיוחד הוא לישראל בלבד ומגע נכרי פוסל בו; אבל המים, כל באי העולם שוים בו ואין מגע נכרי פוסל בהם, כיון שבשורש – הכל טהור היה, והמים הרי קדמו לבריאת הארץ, ובעת תשחת הארץ – המים לא נשחתו, ולעולם נשארו בטהרתם: ולפיכך – 'נסכו לפני מים – כדי שיתברכו לכם גשמי שנה', שהרי אמרו: 'בחג נידונין על המים', וכשהארץ מתברכת במים – כל יושבי הארץ מתברכים בהם, כישראל וכאומות העולם. והרי עשיתכם ממלכת כהנים לכל גויי הארצות – הביאו לפני קרבן משורש בראשית, ויתברכו בו כל ברואי בראשית! (ס' התודעה)

פרק ב' – בימי חג הסוכות נהגה שמחת בית השואבה בבית המקדש

א' – כך מתוארת שמחה זו במשנה (סוכה ה' א'–ד')
אמרו: 'כל מי שלא ראה שמחת בית השואבה – לא ראה שמחה מימיו'. מוצאי יום טוב הראשון של חג ירדו לעזרת נשים, ומתקנין שם תיקון גדול. ומנורות של זהב היו שם... ולא היה חצר בירושלים שאינה מאירה מאור בית השואבה.
חסידים ואנשי מעשה היו מרקדים לפניהם באבוקות של אור שבידיהן, ואומרים לפניהן דברי שירות ותושבחות. והלויים בכינורות ובנבלים ובמצלתים ובחצוצרות ובכלי שיר בלא מספר, על חמש-עשרה מעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים, כנגד חמישה-עשר "שיר המעלות" שבתהלים, שעליהן לויים עומדין בכלי שיר ואומרים שירה. ועמדו שני כהנים בשער העליון שיורד מעזרת ישראל לעזרת נשים, ושני חצוצרות בידיהן. קרא הגבר – תקעו והריעו ותקעו. הגיעו למעלה עשירית – תקעו והריעו ותקעו. הגיעו לעזרה – תקעו והריעו ותקעו. היו תוקעין והולכין, עד שמגיעין לשער היוצא מזרח. הגיעו לשער היוצא ממזרח – הפכו פניהן למערב ואמרו: "אבותינו שהיו במקום הזה, אחוריהם אל ההיכל ופניהם קדמה, והמה משתחוים קדמה לשמש; ואנו ליה עינינו". ר' יהודה אומר: היו שונין ואומרים: "אנו ליה, וליה עינינו".

ב' – בתוספתא (סוכה ד' א'–ה', ט') נוספו עוד פרטים באשר לשמחת בית השואבה:
_ 'בראשונה, כשהיו רואין שמחת בית השואבה היו אנשים רואין מבפנים ונשים רואות מבחוץ. וכשראו בית דין שהן באין לידי קלות ראש, עשו שלוש גזוזטראות בעזרה, כנגד שלוש שלוש רוחות, ששם נשים יושבות ורואות בשמחת בית השואבה, ולא היו מעורבין.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין לפניהן באבוקות, ואומרים לפניהם דברי תושבחות... מעשה ברכן שמעון בן גמליאל שהיה מרקד בשמונה אבוקות של אור, ולא היה אחד מהן נוגע בארץ. וכשהוא משתחוה, מניח אצבעו בארץ על גבי הרצפה, שוחה, ונושק וזוקף מיד.

אמר ר' יהושע בן חנניה: כל ימי שמחת בית השואבה לא היינו רואין שינה. משכימין אנו לתמיד של שחר, משם לבית הכנסת, משם למוספין, משם לאכילה ושתיה, ומשם לבית המדרש, משם לתמיד של בין הערביים, משם לשמחת בית השואבה. ולויים בכינורות ובנבלים ובמצלתים וכל כלי שיר. מהן אומרים: "שיר המעלות הנה ברכו וגו'" (תהלים קלד, א); יש מהן שהיו אומרים: "שאו ידיכם קדש וגו'" (תהלים קלד, ב). וכשנפטרינן זה מזה, מה היו אומרים: "יברכך ה' מציון וגו' וראה בנים וגו'" (תהלים קכח). ג' – תיאורים נוספים נמצאים בתלמוד הירושלמי (סוכה ה', ד):

לא היה חצר בירושלים שלא היתה מאירה מאור בית השואבה. תני, יכולה אשה לבור חיטיה לאור המערכה... ישראל בן יהוצדק היה משתבח בקפיצותיו. אמרו עליו על רבן שמעון בן גמליאל, שהיה מרקד בשמונה אבוקות של זהב, ולא היה אחד מהן נוגע בחבירו. ד' – מהמקורות הללו ניתן ללמוד על המאפיינים של שמחת בית השואבה במקדש:

א. – מקום החגיגה והזמן – בעזרת הנשים, בכל לילה מלילות חול המועד, ועד הבוקר.
ב. – התאורה – עזרת הנשים הוארה בתאורה חזקה ומיוחדת, עד שכל חצר בירושלים היתה מאירה ממנה. מלבד זאת, היו הנוכחים מאירים באבוקות.
ג. – השמחה והרוקדים – השמחה היתה גדולה מאוד. מובילי השמחה היו חסידים ואנשי מעשה, ואף גדולי החכמים היו מתבלטים בריקודיהם המיוחדים.
ד. – הפרדה בין נשים וגברים – השמחה התנהלה תוך שמירה על הפרדה בין נשים לגברים מטעמי צניעות, ובכדי למנוע קלות ראש.

ה. – אמירת שירות ותשבחות – הכהנים והלויים היו אומרים בשמחה שירות ותשבחות, ופרקים מספר תהלים. הלויים שהיו עומדים על חמש עשרה המעלות שבין עזרת ישראל לעזרת הנשים ליוו את השמחה בכלי נגינה רבים ושונים, והכהנים – בתקיעה בחצוצרות.
ו. – באשר לטיבה ועניינה של חגיגה זו, נחלקו אמוראי פומבדיתא:

איתא בגמ' (סוכה נ') איתמר, רב יהודה ורב עינא. חד תני: "שואבה", וחד תני: "חשובה". אמר מר זוטרא: מאן דתני "שואבה" לא משתבש, ומאן דתני "חשובה" לא משתבש. מאן דתני "שואבה" לא משתבש – דכתיב "ושאבתם מים בששון" (ישעיהו יב, ג). ומאן דתני "חשובה" לא משתבש – דאמר רב נחמן: מצוה חשובה היא, ובאה מששת ימי בראשית.
– רש"י, לכל אורך פירושו בבבלי, קושר את השמחה למצוות ניסוך המים שנהגה בסוכות במקדש. [מצוות ניסוך המים הוגדרה כהלכה למשה מסיני (סוכה לד ע"א; תענית ב ע"ב–ג ע"א). על מצווה זו, ראה: תוספתא סוכה ג, טז; משנה סוכה ד, ט–י].
לפיו: "כל שמחה זו (=בית השואבה) אינה אלא בשביל ניסוך המים, כדמפרש: 'ושאבתם מים בששון'".

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ורש"י לסוכה נ ע"א, ד"ה בית השואבה. כך כתב רש"י גם בסוכה מב ע"ב, ד"ה החליל, ובסוכה נה ע"א, ד"ה אומרים.

ראשונים נוספים הולכים בדרך זו: הרב יהונתן מלוניל, גנזי ראשונים מסכת סוכה, עמ' 220; הרב יהודה בן ר' בנימין, ריבב"ן, גנזי ראשונים למסכת סוכה, עמ' 269; הרב מנחם בן שלמה המאירי, בית הבחירה למסכת סוכה, עמ' קנה].

גם את דעת הסובר: "מצוה חשובה היא ובאה מששת ימי בראשית", קישר רש"י (סוכה נ') למצוות ניסוך המים: "מששת ימי בראשית – דאמרן לעיל: שיתין נבראו מששת ימי בראשית לקבל הנסכים".

– לבעלי התוס' הבנה אחרת. התוס' מפנים לדברי ר' יהושע בן לוי בירושלמי (סוכה ה, א): אמר רבי יהושע בן לוי: למה נקרא שמה "בית שואבה"? שמשם שואבים רוח הקודש, על שם "ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה"... (כך נדרש גם בבראשית רבה ע, ה; רות רבה ד, יב: "שם היו שואבין רוח הקודש. פסיקתא רבתי, א).

אמר רבי יונה: יונה בן אמיתי מעולי רגלים היה, ונכנס לשמחת בית שואבה, ושרת עליו רוח הקודש. ללמדך שאין רוח הקודש שורה אלא על לב שמח. מה טעמא? "והיה כנגן המנגן ותהי עליו רוח אלהים" (מלכים ב ג, ה).

השאיבה המדוברת כאן היא שאיבה במובן הרוחני, שכן בית המקדש מהווה מקור להשראה רוחנית. כלומר: שאיבה זו איננה קשורה כלל למצוות ניסוך המים.

כך, כנראה, הבין גם הרמב"ם את ייעודה של שמחת בית השואבה. הוא לא קישר כלל בין שמחת בית השואבה לבין מצוות ניסוך המים. הרמב"ם (הלכות סוכה פ"ח יב' טו') האריך בתיאור השמחה שחיתה במקדש בסוכות, ולא הזכיר כלל בהקשר זה את ניסוך המים. את הלכות ניסוך המים כתב הרמב"ם במקום אחר (תמידין ומוספין י').

השמחה במקדש היא מצוה בפני עצמה, ללא קשר לניסוך המים, ומקורה במצוות התורה לשמוח בחג הסוכות.

בספר המצוות מצוה נד, כותב הרמב"ם, ששמחת בית השואבה נכללת במצוות התורה "ושמחת בחגך" (דברים טז, יד). מאחר שיש מצוה לשמוח לפני ה' במקדש במשך שבעה ימים, התגבש במשך שנות קיום המקדש אופי של שמחה, שנהגה בימים אלה.

החכמים שהתבלטו במעשיהם בשעת השמחה, הוסיפו נופך לשמחה.

רש"י הדגיש ששמחת בית השואבה נערכה בלילה, לקראת מצוות ניסוך המים בבוקר. יתכן שהרמב"ם סובר שהשמחה במקדש במשך הלילה נעשתה כהקדמה לקיום מצוות נטילת ארבעה מינים, שנהגה רק במקדש במשך שבעה ימים. הרמב"ם (לולב פ"ז) מציין, בהקשר של מצוות נטילת ארבעת המינים במקדש, את הפסוק הנוגע לשמחת בית השואבה: "במקדש לבדו נוטלין אותו בכל יום ויום משבעת ימי החג, שנאמר: 'ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים'".

לפנינו, אם כן, שתי פעולות שנעשו בבית המקדש בחג סוכות: ניסוך המים ושמחת בית השואבה. יש שקישרו בין שתי הפעולות הללו – שמחה מיוחדת במקדש בשל שאיבת המים

ימי שמחתנו – חג הסוכות

על מנת לנסך בהם; ויש שלא חיברו אותם, ולפיהם אלו שתי פעולות שונות, שאינן קשורות זו לזו. השמחה קשורה למצוות נטילת ארבעה מינים, ואילו ניסוך המים הוא עניין בפני עצמו. לקמן נראה, שכאשר הנהיגו זכר למקדש בשמחת בית השואבה, היו שקשרו זאת בשלב מסויים למצוות ניסוך המים. (הר' יהודה ז).

ו' – זכר למקדש:

א. – הנהגת בתורכיה ובארץ ישראל:

– נראה שהמקור הראשון בו אנו מוצאים הנהגת זכר למקדש בחגיגת שמחת בית השואבה, הוא אצל הרב חיים אבולעפיא, במסגרת התקנות שהוא תיקן ופירסם בשנת תפ"ו (1726), בהיותו באיזמיר, תורכיה: ('חיים וחסד', 'חנן אלוקים')

'תיקנתי להם שבלילות השמחת מצוה של סוכות שיעשו שמחת בית השואבה זכר למקדש, וידליקו נרות רבות בבית הכנסת, וינגנו כמו שתי שעות פזמונים. וזקנים ואנשי מעשה כאשר היו עושין במקדש, כמ"ש: "ציון היא דורש אין לה" – מכלל דבעי דרישה. ומובטח להם שבכל שנה יהיו שמחין, כמו שכתבו הראשונים. וזה כמה שנים שעשו ככה, וכן יהיה תמיד, ומי גר אתך בעניותך – עליך יפול בעשירות. ויזכו לשמוח בתוך בית מקדשנו בבנינו, אכ"ר.

זוהי, אם כן, הנהגה יזומה ע"י הר"ח אבולעפיא. מדבריו ניכר שהנהגה זו כבר נהגה באיזמיר מספר שנים, עוד לפני כתיבת התקנה.

– כמה שנים לאחר מכן, בשנת תצ"א (1731), מופיעים דברים דומים בספר חמדת ימים: (חג הסוכות, פרק ג')

– 'ובימים האלה (ימי חול המועד סוכות) היה שמחת בית המקדש בבית אלוקינו... והרבו לספר ברוב וגודל השמחה הנעשה בשמחת בית השואבה, עד שאמרו: "מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו", אשרי עין ראתה כל אלה. וכן ראוי לנו לשמוח בימים האלה בשובע שמחות, בתורה ובמצוות, במאכל ומשתה, ולהרבות בימים האלה שמחה וששון בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, אשר הם לנו בגלות החיל הזה למקדש מעט, לשורר בנועם שירים ותשבחות, ולפזז ולכרכר לפני ה' אלוקי ישראל, העומד אחר כותלנו, משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים, כמ"ש בזהר (ח"ג, קיד ע"ב), זכר למקדש, דומיא דהקפת המזבח אשר אנו מקיפין בכל יום זכר להקפת המזבח של בית אלוקינו, וילפינן לה מקרא דציון "דורש אין לה" – מכלל דבעי דרישה. והוא הדין לעניין שמחת בית השואבה, דחיובא רמיא עלינו לעשות זכר לה, ולעורר שמחה וששון בשמים ממעל, אשר כמה וכמה צרה כפולה ומכופלת למקום עלינו בהיותנו בארץ אויבינו, דווים וסחופים תחת יד האומות. וביותר בחגים ובמועדים יעלה את ירושלים בראש שמחתו, ודואג ואומר: איה מעון אריות? בני היכן הם? ומה לו לאב שהגלה את בניו לבין האומות, ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם... ותהי זאת נחמתו יתברך בעשות חוק וזכרון בית קודשנו ותפארתנו, וצדיקים ישמחו יעלצו לפני אלוקים וישישו בשמחה.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ועל כן ראוי לאנשים חכמים וידועים להיות זריזים וזהירים לעשות זכר לשמחת בית השואבה כל לילות חול המועד בבתי כנסיות, ולהדליק המאורות של בית הכנסת, ולרבות בנרות ואבוקות... והפוטרים עצמם מעשות זכר לשמחת בית השואבה, ביום שמחת תורה – לא עשו ולא כלום, כי הזכר הוא כולו, ולא מחצה, דומיא דהקפת המזבח שבכל יום, ולא הספיק בז' הקפות של יום הושענא רבה.

דבריו הם קריאה לתלמידי החכמים ולציבור כולו לקיים שמחה זו בכל ימי חול המועד, והוא אף מציג זאת כתקנה מחייבת, שאם לא כן ירבו הצרות. לדעתו, יש לעשות זכר לשמחת בית השואבה כשם שעושים זכר להקפת המזבח בכל יום, ואין מסתפקים בכך שמקיפים שבע פעמים בהושענא רבה. השמחה שבשמחת תורה איננה קשורה לעניין כלל, שהרי במקדש לא נהגו בשמחת בית השואבה ביום שמיני עצרת.

– מספר שנים לאחר מכן, אנו שומעים על חגיגת שמחת בית השואבה בירושלים, בחול המועד סוכות בשנת תק"ג (1742). המספר הוא הרב חיים בן עטר, בעל ספר 'אור החיים הקדוש', באגרתו לחברי 'ועד מדרש כנסת ישראל' שבאיטליה – משם יצא הרב חיים בן עטר על מנת לבדוק אפשרות להשתקע בארץ:

במכתב קודשו של רבינו האור החיים הקדוש לנדיבי העם שתמכו בשיבתו הקדושה, כותב רבינו הקדוש, וזה לשון קודשו: 'בחול המועד עשינו שמחת בית השואבה, והייתי אני מדליק לילה אחת ועשינו שמחה גדולה. כל החברים במצב החיים והבריאות, כן ירבה. העליתי שמונתם בברכה תהילה ובתפילה מול שוכן הבירה, לתת להם מאוויים וחפצם לטוב כל הימים'. [ספר 'מאור החיים' – לתלמידו של רבינו]

נראה שאת דבר קיום מנהג זה שמע הרב חיים בן עטר, מהרב חיים אבולעפיא, לאחר שהאחרון עקר בינתיים מתורכיה והתיישב בטבריה, בשנת ת"ק (1740). הר"ח בן עטר ביקר בטבריה באדר תק"ב (1742), והר"ח אבולעפיא הרעיף עליו דברי אהבה וחיבה. יתכן שבפגישתם עלה נושא זה, מאחר שבתיאוריו של חג הסוכות מהשנים שקדמו לשנה זו אין הרב חיים בן עטר מתייחס לשמחת בית השואבה.

– על דבר חגיגת שמחת בית השואבה כעשרים שנה לאחר עלייתו של הר"ח בן עטר לארץ ישראל, נמצא בדברי ר' שמחה בן יהושע מזלאזיץ, שביקר בארץ ישראל ושהה בצפת בימי חול המועד סוכות שנת תקכ"ד (1763). דרכו חזרה לחו"ל, בקיץ של אותה השנה, הוא עבר דרך ליוורנו שבאיטליה. שם, במשך זמן מה, פירנס אותו אדם עשיר – בתנאי שיעלה על הכתב את תיאור ימי ביקורו בארץ ישראל. וכך כתב: 'מי שלא ראה בצפת זכר שמחת בית השואבה, לא ראה שמחה מימיו. במוצאי יום טוב ראשון של חג אחר תפילת ערבית מוציאין כל התיבות ובהן הספרי תורה, ומעמידין אותן על האצטבאות רחבות לפני ההיכל... ויש מהן מקושטין התיבות עם "עץ חיים" באשכולות של כסף, ויש מהם גם בעטרות כסף. והגזבר נותן ביד כל אחד נר של שעוה, קלוע בד' או בג' נרות כמו שלנו. ובאים ויושבים כולם בחצי בית הכנסת שלפני ההיכל והספרי תורה, וביד כל אחד אבוקה דלוקה. ותוף עם הצלצול שהיא כמין קערה של נחושת, שלושה זוג, שהם שנים שנים ביד אחד. ואחר כך

ימי שמחתנו – חג הסוכות

לוקח הגזבר שתי אבוקות גדולות בשתי ידיו דולקות, ומכבד לשני אנשים נכבדים השווים במעלה לילך במחול בסוד משחקים לפני הספר תורה שהוציאו, ונותן לזה אבוקה גדולה בידו, וכן לשני; וכבר יש להם מקודם לכל אחד אבוקה, נמצא לכל אחד שתי אבוקות. והעם מתחילין לומר שירות ותשבחות, הכל בניגון אחד בקול נעים ובקול רם, כולם כאחד עונים ואומרים, והתוף אחריהם, והצלצל מצלצל. והשנים שבידם אבוקות מחוגגים במחול, וכל אחד מפזז ומכרכר באבוקות שבידיהם, ומניף ומוליך, ומביא ומעלה ומוריד באבוקות שבידו נגד רעהו. וחוזרין את האבוקות הגדולות אל הגזבר, וחוזר ומכבד ונותן את האבוקות לשני אנשים אחרים לילך במחול, ועושים כדרך הראשונים, וכן השלישים עד כולן. והנשים רואות את השמחה מבחוץ לבית הכנסת. ועושים כן כל לילי חול המועד. והספרי תורה עומדין על האצטבאות כל ימות החג עד שמיני עצרת, שהוא אצלם שמחת תורה..

בתיאור החגיגה שם נוסף נופך חדש: הוציאו את ספרי התורה המקושטים מחוץ להיכל, עד לשמחת תורה.

ב. – התפשטות המנהג:

– יתכן שאגרתו של הרב חיים בן עטר, שיועדה לחברי "ועד מדרש כנסת ישראל" בליוורנו שבאיטליה בשנת תק"ג (1742), וכן תיאורי המסע בארץ ישראל של ר' שמחה בן יהושע מזלאזיץ, שנכתבו אף הם בליוורנו באיטליה בשנת תקכ"ד (1763), סייעו לכך שמנהג זה ינהג וישתרש גם באיטליה. אמנם דברי ר' שמחה בן יהושע הודפסו בספר רק כעבור מספר שנים, אך סביר להניח שתוכנם התפרסם, והמנהג שפשט בארץ ישראל – בירושלים, בצפת ובטבריה – התקבל והתפשט ברחבי איטליה.

– כחמישים שנה לאחר מכן, בשנים תקס"ב – תקס"ו (1802–1806) כותב אב בית הדין של פיזרו, הרב דניאל טירני, על קיומו של מנהג זה. אם כי לפיו, התקיימה שמחה זו במוצאי יום טוב האחרון של חג.

– מקור נוסף המלמד על קיומו של מנהג זה באיטליה באותם השנים, הוא תשובת הרב ישמעאל הכהן. (שו"ת זרע אמת, חלק ב', סימן קנז) בתשובתו הוא דן בדינו של נגן בתזמורת, שאחד מקרוביו מת בימי החג. השאלה היא, אם יכול הנגן לנגן בשמחת בית השואבה. לאחר שהוא מאריך לדון בחשיבות קיום זכר למצות בית השואבה בזמן הזה, הוא כותב:

אילו היה לאחר שבעה, היה מקום להתיר לנגן בכלי שיר, ובפרט לדבר מצוה כזו כמו זכר לשמחת בית השואבה, דאמרינן בש"ס: מניין שעושין זכר למקדש? שנאמר: "ציון היא דורש אין לה" – מכלל דבעי דרישה.

בסיכומו של דבר הוא התיר לו לנגן, מאחר שהנגן האבל היווה את מרכז החבורה, ובלעדיו היתה השמחה כולה מתבטלת.

– יתכן עוד, שדבריו של ר' שמחה בן יהושע מזלאזיץ השפיעו גם על הנהגת שמחת בית השואבה לא רק באיטליה, אלא גם בליטא. דברי ר' שמחה נדפסו לראשונה, ע"י חתנו שלמה מדובנא בהורדנא, בשנת תק"ן (1790) – עשרים ושש שנה לאחר שהם נכתבו. גם

ימי שמחתנו – חג הסוכות

כאן סביר להניח שלדבריו היה פרסום בדברים שבעל פה עוד קודם שנדפסו, ואולי זו הסיבה שאנו מוצאים רב חשוב ומפורסם בעיר הורדנא, הרב אלכסנדר זיסקינד, המתאר בשנת תקמ"ב (1782) את הנהגה במקומו, וקורא לעשות זכר לשמחת בית השואבה: (יסוד ושורש העבודה, שער יא', פרק יד'). 'החסידים ואנשי מעשה עושים לזכר שמחת בית השואבה, להיות נעורים כמעט כל הלילות של חול המועד בזמירות ושבחים, ומרבים נרות בסוכה בלילות אלו. גם בהרבה בתי מדרשות נהגו להרבות בנרות בתפילת ערבית דחול המועד בחג הזה, זכר לשמחת בית השואבה. וכל מי שעושה זכר למקדש אשרי חלקו, כדאיתא בגמרא על הפסוק "ציון היא דורש אין לה" – מכלל דבעי דרישה. לכן יזדרז האדם בלילות אילו בשבחים ובזמירות אף ביחידות, ויהי חלקי עמו, דהיינו יזמר השבחים של פיומים דראש השנה ויום כיפור: "אתה הוא ה' אלוקינו בשמים ובארץ", "מלך עליון" וכיוצא, גם מזמורי תהילים שהם שבחים נפלאים, היינו מזמורי קבלת שבת וכיוצא, גם ה-ה' בבות ד"אין כאלוקינו". ואחר כל השבחים ראוי לומר הפסוק "מי ימלל גבורות ה' ". ויגדיל וישמח שמחה עצומה מאוד בגודל אלקותו ית"ש.

גם כאן הוא מתאר מנהג קיים, וקורא לקיים מנהג זה אף ביחידות. כמו כן הוא מעצב את אופיים של הזמירות, השבחים ופרקי התהילים אותם יש לומר במהלך החגיגה.

– הרב יצחק אליהו לנדוי, ('כפלים לתושיה') כותב, שגם הגר"א חגג את שמחת בית השואבה, והוא הנהיג לומר את ט"ו שירי המעלות (תהלים קכ-קלד) ומזמורים נוספים, וכן ארבע משניות מפרק "החליל" במסכת סוכה; ולסיים בפסוק "ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה".

– דבר חגיגת שמחת בית השואבה בארץ ישראל התפרסם במקומות נוספים בגולה, הן ע"י פרסום במכתבים והן ע"י שליחים שסיפרו על כך. ר' אברהם חיים אדארי (המאה ה-19) מטריפולי שבלוב מעיד על כך: (אברהם חיים בן מסעוד חי אדארי, שו"ת 'ויקרא אברהם') 'כשנהגנו מנהג לילי חול המועד הנזכר בפה מתא, נתייסד על ידי שליח מעיר הקודש, כי כן זכורני בימי חורפי, ועשה כסדר מנהג ארץ ישראל ממש.

– ר' יהוסף שוארץ, במכתב לאחיו בלונדון מיום כ"ג באייר תקצ"ז (1837), מתאר אף הוא את חגיגות הזכר לשמחת בית השואבה בירושלים:

'לזכר שמחת בית השואבה בבית המקדש חוגגים כאן חגיגות מיוחדות בבית הכנסת במשך כל ימי חג הסוכות. לאחר תפילת ערבית יוצאים בתהלוכה חגיגת בתוך בית הכנסת, וכל אחד מהחוגגים מחזיק נר בידו. בשעת תהלוכה עליזה זו מנגנים בכלי שיר שונים הדומים לתוף קטן'.

באותו מכתב של ר' יהוסף שוארץ לאחיו בלונדון נוסף פרט שלא צויין עד כה. בתארו את שמחת בית השואבה בירושלים הוא מספר עוד:

'בבית הכנסת שנבנה זה מקרוב, הנקרא בשם "קהל ציון", הותקנה מכונה מיוחדת, מלאכת מחשבת, המזריקה מים כלפי מעלה בשעת החגיגות. ודבר זה ביחד עם שאר מנהגי החג עושה רושם רב'.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

– ד"ר אליעזר הלוי מתאר אף הוא במכתב שנכתב כשנה לאחר מכתבו של ר' יהוסף שווארץ (1838) את חגיגת שמחת בית השואבה בירושלים, ומתאר אף הוא את *מזרקת המים, האמורה להזכיר את שאיבת המים במקדש.

מגמה זו ליצור קשר כלשהו בין 'שמחת בית השואבה' ל'ניסוך המים', שנהגה במקדש, תואמת את תפיסתם של אלו הרואים את שמחת בית השואבה כשמחה הקשורה לניסוך המים, (רש"י ועוד).

כאמור, התפשט מנהג זה במקומות רבים: בארץ ישראל, באירופה ובצפון אפריקה. נראה שבזכותו של הרב הרב אלכסנדר זיסקינד מהורדנא התפשט מנהג זה גם בליטא, ואכן בתקופה מאוחרת יותר מצטט את דבריו הרב ישראל מאיר הכהן מראדין, בעל המשנה ברורה. (סימן תרס"א, ס"ק ב'). הרב יעקב עטמלינגער ('בכורי יעקב', סימן תרס"א, ס"ק ג') מציין אף הוא את המנהג, ומוסיף:

ז'נראה לי שביותר ינהגו כן האנשים שאינם בני תורה, למען לא ישעו בדברי שיחה בטילה בלילות הקדושים אלה.

בדבריו אלו ישנה הצעה לאופן קיום המנהג, והיא איננה מתארת הנהגה קיימת, אך יש בה נסיון לצמצם את המנהג. משתמע ממנה שבני תורה אינם צריכים להשתתף בחגיגה. כמובן, שהמלצה זו שונה ממה שהיה נהוג במקדש, שהרי בתיאורי השמחה במקדש מוזכרים תלמידי חכמים שהיו רוקדים באופן מיוחד בשמחה זו, ואילו ההמון היה צופה בהם בלבד. מנהג עריכת שמחת בית השואבה בימי חול המועד סוכות התפשט בין חסידים ומתנגדים, אשכנזים וספרדים, והוא נהוג גם כיום בחוגי ישיבות, וכן בקהילות רבות. (הרב יהודה ז.) ז' – יצונו לשמחה שמחה של מצוה והוא סימן טוב לכל השנה, שכתבו גורי האר"י ז"ל, שמי שיחא שמח וטוב לב ולא יצטער כלל בחג הקדוש הזה, מבטח לו שתעלה לו שנה טובה ויהיה לעולם שמח:

אי לזאת לו בכח איש לשכח עצבו ורגזו וכל דבר המצער ולשמח בכל יום שמחה חדשה, שמחה של מצוה, כמו שכתוב בזהר הקדוש (ויקרא דף נו), בהתמיד במחשבות מהורות כדבר האמור, ויותר מהמה יש ויש מקום לשמח כאשר יתן אל לבו מה נעשה בשמים ממעל על ידו, * אשרי ילוד אשה שזכה לכך להיות בונה בשמים עליותיו, מה אנוש כי תזכרנו תמשילחו במעשי ידיך כל שתה תחת רגליו. כזאת וכזאת החי יתן אל לבו ויתעורר ויאמר בפה אי אפשר שלא לשמח, ויתן את קולו לשורר ולזמר התפלות וההלל ושירות ותשבחות בקול רנה ותודה המון חוגג, וזכור יזכר כי בזמן שבית המקדש קים צדיקים וחסידים היו מרבים בשמחת בית השואבה, לא ראה שמחה מימיו. ועל ידי זה היו שואבים רוח הקדש, ובודאי כי גדול צער השמים על כי בחטאינו חרבה עירנו וכו'. וה' ממרום ישאג (ירמיהו כה ל) וכו'. זאת נחמת אבינו שבשמים ונחמתנו בעניינו, כי אבינו שבשמים אכתי חביבותה גבן ומדלג על ההרים, מקפץ על הגבעות, משגיח מן החלונות, מציץ מן החרכים לראות בשמחת בניו בבתי כנסיות, כמו שכתוב בזהר הקדוש (ח"ג קיד). לזאת ישמח ישראל בעושו שמחה של מצוה לא שמחה של הוללות כמנהג הכסילים שמרבים לשתות יין מגתם ונותנים

ימי שמחתנו – חג הסוכות

בקולם קול עז בשירי נכרים, אין זה שמחה אלא הוללות, ואין זה מצוה אלא עברה, ונהי שעושים לשם מצוה אבל עברה היא בידם, ה' הטוב יכפר בעד: ('פלא יועץ' ערך סוכה)
ט' – חסידים ואנשי מעשה עושים לזכר שמחת בית השואבה, להיות נעורים בלילות של חו"ה סוכות ולהרבות בזמירות ושבחים, ומרבים נרות בסוכה בלילות אלו, גם בהרבה בתי מדרשות נהגו להרבות בנרות בתפילת ערבית דחו"ה בחג הזה. * ניוש"ה ועי"ש שהאריך בזה מ"ב או' ב'. (כה"ח תרס"א א"ה)

י' – שמחת בית השואבה שמשם שואבין רוח הקודש. פירוש, משם מהשמחה של הימים אלו. ואף גם עתה שאין לנו לקיים זאת השמחה כראוי, אף על פי כן הוא הבטחה "והיית אך שמח". "אך חלק" (פסחים ע"א), פירוש אף בדורות השפלים שלא תהיה השמחה בשלימות... ואפשר זהו שאמרו חז"ל "לרבות לילי יום טוב האחרון" (שם), היינו הימים טובים בגלות, הדומה ללילה באחרית הימים כנ"ל. (שפת אמת, סוכות, שנת תרל"ו).

יא' – "וּשְׂאֵבֶתָם מִיָּם בְּשִׁשּׁוֹן מִמַּעֲיָנֵי הַיְּשׁוּעָה" (ישעיה י"ב ג')
– 'שמחת בית השואבה' באה אחר קיום מצוות ארבעת המינים, והעניין הוא שאחר שבני ישראל מתאגדים אזי מופיעה שמחה בעולם. (ספרים)

– ממוצאי יום טוב הראשון של חג הסוכות היו מתקבצים כל עם ישראל למעיין השילוח ומשם היו שואבים מים בצלוחית של זהב (משנה סוכה פ"ד, מ"ט), ומאותם מים היו מנסכים על גבי המזבח, ודבר זה הלכה למשה מסיני כדי שיתברכו גשמי השנה, וכמו שאמרו חז"ל (ראש השנה ט"ז) שבחג נידונים על המים.

– אמרו בתלמוד ירושלמי (סוכה פ"ה ה"א) שמרוב השמחה הגדולה הזו של ניסוך המים היו שואבים שם רוח הקודש, לפי שאין רוח הקודש שורה אלא מתוך שמחה, דכתיב "וְהָיָה כְּנִגֻן תְּכַנֵּן" וגו'.

ומדוקדק בלשון הפסוק "וּשְׂאֵבֶתָם מִיָּם בְּשִׁשּׁוֹן". לא כתוב מים בששון אלא "שְׂאֵבֶתָם" על שם שאיבת רוח הקדש, ועל ידי שמחה זו השיג יונה בן אמיתי שהיה מעולי הרגלים את נבואתו. (תוס' סוכה נ': ד"ה "חד" ומת"ש"א שם, בראשית רבה פרשה ע', מדרש רות סוף פרק ד').

– זאת ועוד "וּשְׂאֵבֶתָם מִיָּם בְּשִׁשּׁוֹן". אין מים אלא תורה שנאמר "הוּא כֹל צָמָא לְכוּ לְמִים" והרי התורה היא משמחת את לב האדם, כי מי שאין בו תורה הרי שחסר בו את העיקר – חסר הוא באישיות, במוסריות, לא כן כשאדם לומד תורה ודבק בה, הוא נהפך לאדם המרומם על כל הבריאה, הרי הוא קשור לכל הישועות וזהו ממעיני הישועה. (לבוש יוסף)
יא' – ושמחת בחגך:

בזמן שהיה בית המקדש קים, היתה שמחת בית השואבה נעשית בעסק גדול, ועכשו שבעוונותינו חרב בית המקדש ואין לנו מזבח ולא קרבנות ולא נסכים ולא ניסוך המים, אף על פי כן אנו שמחים בחג שמחה יתרה. קרבנות בטלים אבל המצוות אינן בטלות לעולם, והרי הכתוב אומר (דברים טז): "ושמחת בחגך".

ימי שמחתנו – חג הסוכות

לפיכך נוהגין בהרבה תפוצות ישראל שמתכנסים בלילי החג חבורות חבורות בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובמקומות שלומדים תורה, ויושבים בסוכת החג בצותא, ומזמרים שירות ותשבחות לזכר שמחת בית השואבה:

ומנהג הוא לזמר חמשה עשר 'שיר המעלות' שבספר תהלים (פרקים: קב – קלד), שחמש עשרה המעלות שהיו במקדש, ויורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים ושעליהן עמדו הלויים בשיר בשמחת בית השואבה – היו מכוונות כנגדם: ויש נוהגין להביא גם כלי שיר, ומנגנים בכנורות ובחלילים ובתופים לזכר השמחה שהיתה במקדש, כן יזכנו ה':

כשם שהשמחה נוהגת בכל ימי החג ויום טוב האחרון, כך גומרין את ההלל בכל שמונת ימי החג. שלא כפסח שאין גומרין בו את ההלל אלא ביום טוב ראשון בלבד.

לפי שימי החג חלוקין בקרבנותיהם, לא הרי מנין הפרים ביום זה כביום זה, מה שאין כן בפסח. ועוד שמצות הלולב מתחדשת בו בכל יום. ועוד יש טעם בפסח שלא לגמור ההלל, משום 'מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה?', כמו שיבוא להלן בעזה"י: (ס' התודעה) יב' – סגולת השמחה בחג הסוכות להיות שמח כל השנה

ומה טוב חלקם ומה נעים גורלם של עושה אלה ובטוחים להיות שמחים דשנים ורעננים מראשית השנה ועד אחרית השנה, וזה בדוק ומנוסה אצל רבים כי אות ומופת הוא החג הקדוש הזה, כאשר יתנהג בו האדם אם בעצבון כן יהיה תמיד כל השנה ואם בשמחה ויששון כן יהיה שש ושמח בימי שנה בכל מיני שמחות ונסו יגון ואנחה, על כן שומר נפשו ירחיק ממנו כל מיני דאגה ויגון ואנחה בימים האלה ובזמן הזה כי גורם רעה לעצמו חס ושלום, אלא כל ענייניו וכל עסקיו ישליכם אחרי גוו ויתדבק בשמחת קונו בלתי לה' לבדו. (חמ"י)

'חול המועד'

א.

א' – חולו של מועד:

שישה הימים שבין יום טוב ראשון של חג הסוכות ושמיני עצרת (ובחוץ לארץ חמשה ימים), וחמשה הימים שבין יום טוב ראשון של פסח ליום טוב אחרון שבו (ובחו"ל ארבעה ימים), הם שנקראים חולו של מועד:

מקראות רבים דרשו חכמים בתורה, ואסרו עשית מלאכה בחול המועד. ואיסור מלאכה זה שיש בחולו של מועד, אינו כאיסור מלאכה שיש ביום טוב שמפורש בו: כל מלאכת עבודה לא תעשו (ויקרא כג ועוד), אלא התורה מסרה דבר זה לחכמים שיורו לנו איזו מלאכה אסורה בחולו של מועד ואיזו מותרת:

כל מלאכה שאדם עושה לצורך אכילה, לעצמו או לאחרים, לחול המועד וליום טוב – מותרת בחול המועד:

וכן כל מלאכה בדבר האבד שאין בה טרחה מרובה, היינו שאם לא יעשנה עתה היא תפסד – מותרת. אבל ישתדל להקל בטורה ולעשותה בצנעה כמידת האפשר:

מלאכה שיש בה טרחה מרובה מותרת במקום הפסד גדול:

היתה לו מלאכה בדבר האבד שהיה יכול לעשותה קודם החג ודחה אותה לעשותה בחולו של מועד, שאמר: דבר האבד מותר לעשות בחוה"מ – תפסד המלאכה ולא יעשנה בחול המועד:

היתה לו מלאכה שאסורה בחול המועד, ובא עני שאין לו לצרכי החג כראוי, ובקש ממנו לעבוד אצלו כדי שישתכר לצרכי החג – מותר לו לעשותה על ידו, ובלבד שהמלאכה הזו תעשה בצנעה. ויש שאין מתירין בזה אלא מעשה הדיוט או מסחר ולא מעשה אומן שלא לצורך המועד, אלא אם כן אין לו מה לאכול כלל:

כל מלאכה שבשדה חוץ מהשקאת שדה צמאה ותלישת פרות מן המחובר לצורך המועד – אסורה. ובמקום שיש הפסד מרובה מותר אף במלאכה אחרת:

אסור להסתפר ולהתגלח בחולו של מועד. ואם לא הסתפר קודם המועד מפני שהיה אנוס באונס ידוע ומפורסם, כגון אבל והיוצא מבית האסורים – מותר לו להסתפר בחול המועד: נטל צפרניו בערב יום טוב וגדלו, מותר ליטלן במועד. לא נטל בערב יום טוב – לא יטול במועד. מותר ליטול צפרניו שלא בסכין, אלא בידיו או בשניו. ויש מתירין בכל ענין:

ימי שמחתנו – חג הסוכות

כביסת בגדים אסורה במועד אלא אם צריך להם ביותר לחג, ואי אפשר היה לו בשום אופן לכבסם בערב יום טוב. וכיבוס חיתולי תינוקות מותר:
אריגה ותפירה, אפילו תיקון בגדים, אסורין בחול המועד, ואם צריך לבגד במועד, יתפרנו בשינוי:

דבר שהוא צורך רפואה בין לאדם ובין לבהמה – מותר לעשות בחול המועד:
דברים של משא ומתן וחשבונות אסור לכתוב במועד. ואם הוא מתירא שאם לא ירשם עתה ישכחם ויבוא לידי הפסד – מותר:

אגרת שלומים שאדם כותב לחברו ואין בה דברים של משא ומתן, מותר לכתוב בחול המועד, ובלבד שלא יכון כתיבה זו לעשותה במועד. וכותבין בשינוי:
לזה מחברו מעות אפילו שלא לצורך המועד, כותב לו שטר במועד. ואם בטוח אצלו שישגי ללוות גם אחרי המועד, אסור לכתוב לו שטר בחול המועד:

אין מפנים את הדירה לעבור לדירה חדשה בחולו של מועד אלא אם כן היתה הדירה החדשה באותה חצר. היה דר בדירה שאינה שלו ורוצה לעבור לדירה שהיא שלו – מותר. ששמחה לאדם לדור בדירה שהיא שלו. ויש אוסרים גם בזה:

אפילו מלאכת דבר האבד שהותר לעשותה בחול המועד, ישתדל לעשותה בצנעה. וכן הדין במלאכות שהתירו לעשותן לצורך המועד ואינן נכרין לכל שלצורך המועד הן נעשות:
מקח וממכר של סחורה אסור בחול המועד אלא אם יש שם אחד מן התנאים האלה: א.
צריך להשתכר לצרכי החג. ב. נזדמן לו רוח מרובה שאינו מזדמן תדיר – יעשהו בצנעה, ויוציא לכבוד יום טוב יותר ממה שהיה בדעתו להוציא. ג. אם לא ימכור עתה יפסיד מן הקרן. אבל מניעת הרוח לא נקרא הפסד:

אין נושאים נשים במועד, שאין מערבין שמחה בשמחה, אבל מותר לארס אשה, לכתוב ה'תנאים' ואפילו לקדש בלא סעודה:

חול המועד אסור בהספד ותענית. מי שמת לו מת במועד מתחיל לנהוג שבעת ימי אבלות לאחר המועד. אבל נוהג אבלות בדברים שבצנעה אף במועד:

יהא אדם זהיר שלא יבוא לידי פחזות וקלות ראש מתוך שמחת אכילה ושתיה. ומצינו בירושלמי, אמר ר' אבא בר ממל: אילו היה מי שימנה אתי, התרתי שיהו עושין מלאכה בחולו של מועד. כלום אסרו לעשות מלאכה אלא כדי שיהו אוכלין ושותין ושמחים ויגעין בתורה, ועכשו אוכלין ושותין ופוחזין...:

ויזהר כל אדם מאד שלא יעשה בחול המועד מלאכה האסורה, שהרי אמרו חכמים: 'כל המבזה את המועדות כאילו עובד עבודה זרה'. ועוד אמרו: 'המבזה את המועדות אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים – אין לו חלק לעולם הבא'. אלא צריך לכבד את חולו של מועד ולקדשו בביטול מלאכה, במאכל ובמשתה ובבגדים נאים:

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ב' – שבת של חול המועד:

שבת שבתוך החג מוסיפין בה שמחה יותר מן הרגיל בכל שבת משום שמחת יום טוב, ויש נוהגין להכין שתי פשטידות בשבת חול המועד, אחת משום שבת ואחת משום המועד: תפילת ערבית שחרית ומנחה של שבת חול המועד – כתפילות כל שבת ומזכירין בהן ב'יעלה ויבוא' מענין המועד, וקורין את ההלל לאחר תפילת שחרית: תפילת מוסף, עיקרה של הרגל ומזכירין בה של שבת, וחותם בברכה הרביעית: מקדש השבת וישראל והזמנים. ואילו הקריאה בתורה – כולה של החג: בשבת חול המועד פסוקים, נוהגים האשכנזים שקוראים במגילת קהלת לפני קריאת התורה. וחלוקות דעות הפוסקים בענין קריאת מגילה זו, יש אומרים שקורים אותה ביחיד, היינו שכל אחד קורא אותה מן הספר המודפס ואין מברכים על קריאתה. ויש אומרים שקורא אותה בציבור מן המגילה הכתובה על קלף ומברכים על קריאתה שתי ברכות. 'על מקרא מגילה', ו'שהחינו':

ולפיכך קורין בקהלת, משום שהזמן זמן שמחה הוא, ובקהלת כתיב (ב): ולשמחה מה זה עשה. גם משום שכתוב בה (יא): תן חלק לשבעה וגם לשמונה – אלו שבעת ימי החג ושמיני עצרת. וכן שלמה המלך אמרה בהקהל, שמצותו בחג: 'שמעתי דלכן קורין אותו בסוכות, לא מפני שמהביל שמחת עולם הזה, רק שממנו נקח תוקף ועיקר השמחה האמיתית על ידי ההבלת כל עניני עולם הזה, רק לבי שמח מכל עמלי, וזה היה חלקי מכל עמלי'. (שם ב): (ס' התודעה)

פרק ב' – הלכות חול המועד

א' – ימים שבין הראשון של חג הסוכות לשמיני עצרת נקראים 'חול המועד', ובתורה נקראו בשם 'מקראי קודש'. וכן אנו מזכירים אותם בתפלת המוספין.

ב' – אין מניחים תפילין בחול המועד.

ג' – בטור (תרמד') כתב – 'שחרית משכימין לבהכ"נ, והטעם כתב הב"ח 'משום זריזין מקדימין למצות לולב', והכי תנן ס"פ לולב הגזול.

– בחול המועד מתפללים שחרית כמו בכל יום, ומזכירים יעלה ויבוא בעמידה (ובברכת המזון).

– אם שכח חזור, אפילו בערבית, ואם נזכר קודם שהתחיל 'מודים' יאמר בין רצה למודים, וימשיך מודים. ואם התחיל מודים, חוזר לרצה. ואם סיים חוזר לראש. אם אמר יהיו לרצון הראשון, ודרכו להוסיף בקשות, נחשב כאילו לא סיים, וחוזר לרצה. ואם אמר יהיו לרצון השני אפילו עדיין לא אמר עושה שלום, חוזר לראש התפילה.

ד' – אחר החזרה מברכים על הלולב, ומברכים 'שהחינו' בפעם הראשונה שנוטל את הלולב, (אם היום הראשון היה בשבת ולא נטלנו לולב מברכים בפעם הראשונה שיטול). ומברכים לגמור את ההלל, וגומרים את ההלל, ומנענעים בהלל.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ה' – מוציאם ספר תורה (ואין עושים הגבהה באותה שעה), ומניחים הספר תורה על התיבה, ומקיפים התיבה והספר תורה פעם אחת בכל יום, [המתפלל יחיד בביתו, יניח חומש או תנ"ך על כיסא ויעשה ההקפות סביב הכיסא]. ואחר ההקפות אומרים קדיש תתקבל. ואחר כך עושים הגבהה ומראים הכתב לצבור, ואומרים וזאת התורה וגו'.

ו' – קוראים ד' גברי במוסף היום, והעולה הרביעי אומר חצי קדיש.

המתפלל יחיד יקרא מהמחזור, כיון דהוי חובת ציבור ולא מעכב.

ז' – אחר הקריאה מחזירין הספר תורה למקומו, ואומרים אשרי ובא לציון, בית יעקב ושיר של יום, ואומרים שובה למעונך, וחצי קדיש, ומתפללים מוסף של חול המועד.

ח' – ענין גדול יש לנענע את הד' מינים בסוכה.

גם מי שמתפלל בביתו... בסוכות יתפלל וינענע בסוכה.

ט' – ימי חול המועד כולן אסורים בעשיית מלאכה, כדי שלא יהיו כשאר ימי החול שאין בהן קדושה כלל. ומלאכה שהיא דבר האבד מותר.

י' – ראוי לכבד את ימי חול המועד בכסות נקיה ומכובדת, ולא כשאר ימי החול.

יא' – אסור להסתפר ולהתגלח בחול המועד.

יב' – אסור לכבס בחול המועד, ולצורך קטנים מותר, וכן בגדים פנימיים מותר.

– *אסור לכבס בגדים בחול המועד, אפילו לצורך המועד. והטעם משום שגזרו חז"ל פן לא יכבס בגדיו לפני החג, ויכנס לרגל כשהוא מנוול בבגדיו. ומי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו, ואפילו לא כיבסו קודם יום טוב בפשיעה מותר לכבסו בחול המועד. (שו"ע תקלד' ס"א, ילקו"י)

יג' – אסור לתפור ולתקן בגדים בחול המועד.

יד' – מצות עשה מן התורה לשמוח בחול המועד, באכילת בשר [בחמה] ושתיית יין, ולשמוח הנשים בבגדי צבעונין ותכשיטין. וכן יש לכבדן במאכל ובמשתה.

ולכתחלה טוב לאכול פת בסעודת הלילה ובסעודת היום של חול המועד.

טו' – מצוה להרבות בהם בלימוד התורה, כי פקודי ה' ישרים משמחי לב.

טז' – נהגו לתת לצדקה שיעור סעודה כל יום מימי חג הסוכות, כנגד שבעה אושפיזין קדישין.

יז' – כתב הפלא יועץ (סוכה) – וצונו לשמוח שמחה של מצוה, והוא סימן טוב לכל השנה, שכתבו גורי האר"י ז"ל, שמי שיהא שמח וטוב לב ולא יצטער כלל בחג הקדוש הזה, מבטח לו שתעלה לו שנה טובה ויהיה לעולם שמח:

ג.

– ימי חול המועד ניתנו לעסוק בתורה ולהינצל ממאורעות ימי החורף

בספר 'מאור החיים' (עמ' כה) כתב בשמו של רבינו האור החיים הקדוש כך: 'נתן לנו שבעה ימים של סוכות ושבעה ימים של פסח, לזכות באלו הימים הרבה שכר לעולם הבא.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ואמרו חכמינו שמאחר שעת הקיץ בא ויש חולאים רבים בסיבת החום, נתן לנו ה' שבעה ימי פסח שהם ימים טובים פנויים ממלאכה ללמוד בתורה, וילך לשמוע דברי תורה לראות הדרך הישרה שיבור לו האדם. וכמו כן שבעה ימי סוכות. ועם זכותם ינצל האדם מן החולאים המקריים לבוא בימות התמוז ובימות הגשמים. ולא כאותם שמאבדים זמנם באלו הימים לשחוק ב'קרטין' [קלפים] או דבר אחר, אוי להם ואוי לנפשם'.

– "מועדים לשמחה"

בחול המועד אומרים איש לרעהו "מועדים לשמחה" והרי מועד מלשון נופל אז מה פה שמחה?

אותיות מיוחדות מרכיבות את המילה מועד – מ.ו.ע.ד.
כאשר אדם מ.ו.ע.ד. ונופל ומתחיל להיות ד.ו.מ.ע על כך ומנסה להבין מ.ו.ד.ו.ע זה קרה לו, וכאשר הוא מ.ו.ד.ו.ע למצב ולגורמים לכך הוא ע.ו.מ.ד ונהיה חזק ויציב כמו ע.מ.ו.ד.
כלומר כל אדם מועד אבל גם כאשר אנחנו מועדים אנחנו צריכים להתחזק ולהוציא מזה טוב שגם המעידה תהיה לשמחה ושייצא ממנה טוב.
אז "מועדים לשמחה" חגים וזמנים לששון!

ליל הושענא רבא

פרק א' – מקור השם הו"ר ומשמעותו

– יום השביעי של חג הסוכות נקרא יום "הושענא רבה", (הושענא הגדול), וכן יום ערב"ה. ועוד. כמה טעמים נאמרו בו:

א' – לפי שמרבים בו בבקשות בלשון "הושענא".

ב' – לפי שנוטלים בו ערבות הנקראות "הושענות".

ג' – לפי שהוא יום נ"א מיום א' אלול בהם הרבינו בסליחות ותחנונים, ועל שם כך מבקשים הושענא, כלומר מבקשים מהקב"ה להושיע את יום נ"א זה, שהוא יום רבא (גדול) לפי שהוא אחרון וחותרם. ולכן קראוהו "הושענא" רבה. (בא"ח ש"א וזאת הברכה)

ד' – זהו היום העשרים וששה לאחר יום בריאת העולם, כמנין שם הוי"ה שנקרא 'שם רבה'. (ר' בחיי פ' וזאת הברכה)

ה' – יום חיבוט חריות – על שם חריות (ענפי) הדקל שהיו מביאים לבית המקדש ביום זה, לדעת רבי יוחנן בן ברוקה. (סוכה ד' ו')

ו' – יום חותם – יום גמר חיתום הדין. בראש השנה ויום הכיפורים כל באי העולם נידונים כל אחד לעצמו, ובחג הסוכות העולם כולו נידון על המים (כמה גשמים ירדו) ועל ברכת הפירות והתבואות. יום זה, שהוא יומו השביעי של החג, הוא יום החיתום האחרון של דין זה. הואיל וחיי האדם תלויים במים – דומה הושענא רבה במקצת ליום כיפור ומרבים בו בתפילה ותשובה כעין יום כיפור.

ז' – ומצוה להודיע לבני אדם גבורתה של לילה הזאת וקדושתה למען ילמדו ליראה את ה' כי רבים מעמי הארץ הקלו בה ומרבים בה באכילה ושתיה כשאר ימי החג ויגרו בשינה וסרוחים על ערסותם ולא נתנו אל לבם מה נכבד היום לקנות חרדה ואימה בקרבם מפחד ה' ומהדר גאונו ויהי להם שכר פרי הבטן לפתן וכריסם לקרין והמשתה למשטה והמאכל למאכלת, אוי להם כי גמלו לרוחם רעה וכן לא יעשה.

ויש מהם אשר באים בתוך הבאים והתעייף עיניך בם ואינם ותרדימה גדולה נופלת עליהם ויורד רירם אל זקנם רגל ברגל לנחושתיים הוגשו כי שם ינוחו מאשר המה יגיעי כח משאר לילות החג מאחרי בנשף יין ידליקם ואת פועל ה' לא הביטו, ואין ספק כי מעשיהם לא במרד ולא במעל חם ושלוש רק ממעוט הדעת כי לא ידעו ולא יבינו את מעשה ה' כי נורא הוא וכי המשפט לאלהים הוא.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

כי לו חכמו ישכילו זאת יבינו מה נכבדת הלילה הזאת לפני ה' יתברך ומה נעשה בה שגם כל העולם כולו חל מלפניו מפחדו ומהדר גאוונו, אזי יכנע לבכם הערל להזהר גם בשאר לילות החג להיות יראת ה' על פניהם לבלתי נהוג בהם קלות ראש המרגילין לאדם לערוה ויתר דברים בשחוק הקוביאות וכיוצא, וכמו שנוהרים בימים שבין ראש השנה ליום הכפורים כן יהיו נזהרים וחרדים בימים שבין יום הכפורים להושענא רבה מאימת הדין הגדול והנורא כי הכל הולך אחר החיתום, וכל שכן בעיצומה של לילה הזאת יתקדשו ביתר שאת וביתר עז להיות עומדים בבית ה' באימה וביראה בחרדה לבלתי היות פורקים עול מלכות שמים מעליהם אפילו רגע ולבם יחיל בקרבם, ויתנו אל לבם אשכולות מרורות למו מאשר חטאו על הנפש בדרכם ובעלילותם אשר לא טובים. (חמ"י)

ח' – **אזהרה לפשפש בתשובה ביום הו"ר על עוונות שנכשל בהג.**

מה גם אם בתוך ימי החג עברו את פי ה' באיזה עון או מכשול ושחוק וקלות ראש על ידי אכילה ושתייה מרובה כי מלא כריסי מלא זיני ואין ארי נוחם אלא מתוך קופה של בשר, נפשם עליהם תאבל ויתחרטו חרטה גמורה ויבקשו מחילה וכפרה את פני אל עליון גומל חסדים טובים כי עת רצון היא לבקש האדם על נפשו לפניו כי חנון ורחום הוא וניחם על הרעה כי על כל אלה לכל העם בשגגה באין מבין גודל היום הקדוש הזה, אכן בהוודע להם כל מה שגילו לנו חכמי הזוהר כי רבה היא מאד כל ישראל יתנו יקר לבעליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא להיות זעים וחלים מאימתו ומאימת דינו כי רב הוא.

ואשר לא שת לבו אל דבר ה' הוא מאבד עצמו לדעת וגדול עונו מנשוא כי מורה על עצמו בלתי מאמין בדברי רוח קדשם של רז"ל חכמי הזוהר עליהם השלום אשר גילו לנו אשר בו מסירת הפתקים של הגזרות והעונשים כנוצר לעיל, והשוכן בבית הזה יתן בלבם לשמוע דברי חכמים למען לא יאבד נפש אחד מישראל חס ושלום. (חמ"י)

– **וצריך האיש הירא להיות בזריזות המביא לידי זהירות למעט באכילה ושתייה אלא אוכל נפש בלבד שהמאכל מביא את השינה ואין השעה צריכה לכך כי המשפט לאלהים הוא כמבואר במאמר הנזכר לעיל כי משעת הנעילה הונח משפט האדם בצריך עיון והשקפה לטובה הכל לפי המעשה והטוב אשר ייטיב כל אחד ואחד יוסיפו למחול לו וחיה, והיה אם לא יתן אל לבו לתקן מעוותו יחמירו בב"ד של מעלה בפסק דינו והמלמד זכות חוזר ומלמד חובה, ואחר גמר דין חולקין הפתקין לממונים אכזרים ועדי מסירה כרתי הן למוות הן לחיים. ומי זה האיש ירא ורך הלבב אשר לא ירגיז מרוגז הגזרה ולא ירחיק נדוד מלמלאות כריסו בבשר ויין הרבה כליל הקדושה הזאת חס ושלום ולהיות יראת ה' על פניו תמיד כל הלילה, ולהתחנן בסליחות ותחנונים לפני אל מלך יושב על כסא רחמים על אשר חטא על הנפש טרם יצא דבר המלך על כל דת ודין עד השער לא סגרו אחרי אשר יצאו הרודפים העומדים על הפקודים לעשות המשפט והדין ועד הצלם לא סר אולי יעתר לו ולא יאבד. (חמ"י)**

– **ענינו של היום:**

בהושענא רבה, גמר החיתום של הדין המתחיל בראש השנה. בהתחלת הדין, בראש השנה ויום כיפורים, כל באי העולם עוברין לפני הקב"ה כבני מרון ונסקרים כל אחד לעצמו, ובחג

ימי שמחתנו – חג הסוכות

הסוכות נדון העולם בכללותו על המים, ויום השביעי של חג, הוא יום הושענא רבה, הוא יום החיתום האחרון של הדין הזה. ולפי שחיי האדם תלויים במים, והכל הולך אחר החיתום, לכך דומה הושענא רבה במקצת ליום הכיפורים, ומרבים בו בתפילה ובתשובה כעין יום הכיפורים:

ועוד משלו בזה החכמים הקדמונים זכרונם לברכה משל ואמרו: 'מלכותא דרקיעא כעין מלכותא דארעא' וסדרי המשפט של זו דומה לשל זו.

במלכותא דארעא, מלך שהוא רחום וצדיק, כשהוא דן את הדין, אם הוא מוצא זכות – חותך את הדין מיד, ואם לאו – משהה אותו בשביל שהסנגורים ילמדו זכות. לאחר זמן הוא חותך את הדין. חתך לרחמים – מודיעו מיד, ואם לאו – מעכב גזר הדין בידו, שמא ימצא הנדון זכות ומקרע גזר הדין והופכו לרחמים. לבסוף מוסר פתקיו ביד שליחיו אם למות ואם לחיים טובים, והשליחים יוצאים ובאים לעשות דין או רחמים. היו הפתקים של רחמים – שוב אינם משתנים לשל דין, היו של דין – אפשר שיהפכו לרחמים בשעה אחרונה. כיצד? הרי שיצא גזר דין קשה על פלוני שמרד במלך, ובאים שליחי המלך לבית הנדון ומוציאים אותו שמח במלכותו של המלך ועושה כל גזרותיו בשמחה – מה הם אומרים? לא זה שנגזר עליו כך, הוא הנראה לפנינו כך, איש אחר הוא! וחוזרין למלך, ואף הוא מסכים עמהם ואומר איש אחר הוא, קרעו גזר דינו וחתמו עליו לחיים טובים!

אף במלכותא דרקיעא כך. בראש השנה כל באי העולם עוברים לפני הקדוש ברוך הוא, צדיקים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים. בינונים תלויים ועומדים עד יום הכיפורים ונחתמין ביום הכיפורים, וגמר החיתום הוא בהושענא רבה ונמשך עד השכמת הבקר של יום שמיני עצרת. לכן מרבים בתפילה ובתחנונים בהושענא רבה שהוא שביעי לסוכות, ומתעוררים בתשובה, ומעוררים רחמים חדשים; ואפילו כבר היה גזר דין קשה, קורעים אותו וכותבים בשמים 'פתקים' טובים:

וביום השמיני – עצרת הוא לכל ישראל, שנעצרים לפני המקום ואומרים לפניו: קשה עלינו פרידתנו ממצוותיך. אפילו נגמרו מצוות סוכה ולולב וקרבנות החג וניסוך המים – הרי אנו נעצרים לפניך ושמחים בך. ואז באים שליחי מעלה ומוציאים את כל ישראל שמחים לפני המקום שמחת אהבה. ואפילו היו ביניהם נידונים לרעה – אין הרעה פוגעת בהם, אנשים אחרים הם, אוהביו של הקב"ה, ושמחים בו ובכל מצוותיו:

ואמרו חכמים במדרשם: 'אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם: אני יחיד ואתה יחיד – אתן לבניך יום המיוחד לכפר בו עוונותיהם, וזהו הושענא רבה'; – 'אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם, אם אין כפרה לבניך בראש השנה – תהא ביום הכיפורים. ואם לאו – תהא בהושענא רבה'; ולמה הבטיח הקב"ה הבטחה זו לאברהם דוקא? אלא מה אורו של אברהם התחיל זורח בעולם אחר עשרים ואחד דורות, אף אורם של בניו, אפילו יאחר לזרות, לא יאחר יותר מעשרים ואחד יום אחר תחילת הדין בראש השנה, וזה יום הושענא רבה. אמור מעתה, עיקר ענינו של היום: תפילה ורחמים בשעת חיתום הדין ו'יציאת הפתקים': ומכאן מנהג ישראל לברך איש את רעהו ביום זה 'פתקא טבא': (ס' התודעה)

פרק ב' – טבילה קודם תיקון 'ליל הושענא רבא'

א' – ורבים נוהגים לטבול גם כן **מבערב** כמו ביום הכפורים והולכים ומתקבצים בעלי אסופות ללמוד בתורה כל הלילה לחסות בנועם ה' בטולא דמהימנותא. (חמ"י)

– נכון יותר לטבול קודם 'ליל הושענא רבא', כדי שיהיה נקי כל הלילה לתורה ולתפילה, וכדי ללמוד כל הלילה בקדושה ובטהרה.

(שכנה"ג בהגה"ט א"ו, א"ר א"ה, כף אחת ס' כד', אור הישר א"ו, מל"ח ס' כד' א"א, מ"ב תרסד' סק"ח, כה"ח שם א' כב') [עיין לעיל בעניין טבילה במקוה ערב יום טוב]

ב' – ועל כן מנהג העם אשר בחר ה' בליל הושענא רבה להרבות נרות בבית הכנסת ומתפללים תפילת ערבית בהכנעה גדולה ובכוונה כמו בליל יום הכפורים. (חמ"י)

– מדליקין נר של שעה משויורי נרות יוהכ"פ, הואיל ואיתעביד ביה מצוה חדא, וגם כי נקרא כיפור קטן. (מל"ח כד' א"ד)

ג' – לובשים בגדי חג, ויש נוהגים ללבוש בגדי לבן כמו ביום הכיפורים.

פרק ג' – מנהג ישראל ללמוד תורה כל 'ליל הושענא רבא'

א' – מנהג ישראל להיות ניעורין בליל הושענא רבה, ועוסקים בתורה. הטעם שנעורין בלילה:

– כתב רבינו האר"י, שצריך להיות ניעור בכל ליל הושע"ר, יען נידונים בו כל הנבראים.

– הוא יום אושפיזין של דוד המלך ע"ה שלא היה ישן יותר מ'שיתין נשמי' בלילותיו, ומתגבר כארי בשירות ותשבחות. ויש בעינוי שנה זה גם מענין עינוי יום הכיפורים שראוי ליום זה שהוא יום כפרה. (ס' התודעה)

– מרן הרב מרדכי אליהו זיע"א כתב שבחג הסוכות נידונים על המים, ובלי מים אין קיום לאדם. לכן ביום האחרון של חג הסוכות מוסיפים זכויות, כי הכל הולך אחר החיתום. בנוסף לכך, זהו סיום של נ"א ימים שניתנו לעם ישראל לעשות תשובה – שלושים ימים של חודש אלול ועוד עשרים ואחד בתשרי.

בנוסף, לפי הזוהר כל דין שנגזר על האדם נחתם בחותם פנימי וחותר חיצוני. הפנימי נחתם ביום הכיפורים, ובליל הושענא רבה בעת חצות לילה נגמר ונעשה חותם החיצון למעלה. וזה מה שנקרא "מסירת הפתקין" למלאכים. פתקין שבהם כתוב פסק הדין שנגזר על האדם ביום הכיפורים. לכן ראוי לשוב בתשובה בלילה, כי אינו דומה מי ששב בתשובה לפני מסירת הפתקין, למי ששב בתשובה לאחריה. אמנם, יש עוד זמן להצלה עד שמיני עצרת ולכן יש להתעורר בתשובה בכל היום.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ב' – מעלת הלימוד בליל חו"ר גדולה מחג שבועות וסגולתו.

והן לו בכח יגבר איש לעמוד חי לא ינום ולא יישן עד הבוקר אור והיו עיניו ולבו אל התיקון הנעשה על ידו בשמים ממעל וגם אל נפשו ואל עצמו ואל בשרו כי הוא ניצול מכרת כמ"ש בפרקי חג השבועות, ואם בשבועות יעשה כן לעמוד על נפשו כל הלילה כל שכן וקל וחומר שיזרו עצמו עתה בליל הקדושה הזאת עת החיתום להכריע כף זכויותיו ולהקל כף עונותיו וכריתות שנתחייב עליהם כי כל דברי התורה אשר הוא עוסק בהם המה יעמדו למשפט ללמד עליו זכות לפני אלהי המשפט לאמר, למה לך איבה עם בני בריתך אלה העומדים לפניך ומנדדים שינה מעיניהם הוגים ועוסקים בדברי תורתך, הפר הפר יוצר בראשית סלח סלח וכו', ומובטחים המה לעלות שנתם בטוב ובנעימים כי על כל פשעים תכסה אהבה זו תורה כל הכתוב לחיים. (חמ"י)

ג' – פעם נכנס הרה"ק רבי אברהם אלימלך מקרלין זי"ע הי"ד לבית המדרש בליל הושענא רבה, וראה שני אברכים משוחחים ביניהם שיחת חולין, מיד ניגש אליהם ואמר להם 'מסתמא הנכם מדברים עניינים דחופים עד מאד שאי אפשר לדחות אותם מחמת חשיבותם, אולם מכל מקום היה עדיף מפי אם הייתם משוחחים בעניין דחוף זה בעת תפלת 'כל נדרי' מאשר בלילה קדוש זה...!'

פרק ד' – סדר הלימוד ותיקון 'ליל הושענא רבא'

א' – עיקר מנהג התיקון הוא לקרוא את ספר דברים ואת ספר תהילים. על פי האמור לעיל, חיתום הדין נעשה בחצות הלילה, ולכן נהגו לקרוא את ספר דברים לפני חצות הלילה כי הוא עיקר התיקון. יש שנהגו להוסיף עוד חלקים לתיקון, כפי שמובא בספרי התיקונים. – ותכף ומיד אחר האכילה יתקדשו לקבל עליהם עול מלכות שמים בלב שלם ובנפש הפצה ליחידא שמא דקודשא בריך הוא וכו' ויקראו בנחת ובנעימה קדושה הטעמים של כל ספר משנה תורה מאלה הדברים עד לעיני כל ישראל.

ואשר בא בתעלומות חכמה וסודותיה ראוי לכוין מה נעשה בקריאת ספר משנה התורה הזה בחצי הלילה הראשונה, כי הנה בנעילה של יום הכפורים אנו אומרים חתמ"נו מפני כי מלכות שמים גמרה לקבל כל החמש גבורות שמהגדולה עד נצח וההוד מבית אימה, ובעת ההיא ננעלים דלתות מלכות שמים כי נחתם היסוד בה וחמש גבורות אלו היו מלוכשים בנצחה והודה ויסודה דאימה אשר בהם שלשה שמות אהיה במילואותם אלף הי יוד הי, אלף הה יוד הה, אלף הא יוד הא שעולים במספר תנ"ד כמספר חות"ם והוא חותם היסוד בה, ועתה בלימוד משנה התורה בליל הקדושה הזאת נעשה חותם המלכות שבה ומאותה הארה של חותם יסודה שנעשה כבר בנעילה על ידי חג' אהיה מלאים הנזכרים מהארת המלואים שלהם שמספרם עם ג' כוללים מספר משנ"ה נעשה ספר משנ"ה תורה שהוא חותם המלכות לגרש החצונים שלא יתאחזו בה חס ושלוש וזהו סוד חות"ם בתוך חות"ם. (חמ"י)

ימי שמחתנו – חג הסוכות

– טוב שיקראו הסדר המתוקן בספר 'קריאי מועד', כל הפרשיות של משנה תורה (ספר דברים), ומדרש רבה פ' וזאת הברכה, עד חצות, (דבחצות חתימת הדין – 'חותם החיצון').
[ויש שמדקדקים לסיים קודם שתזרח הלבנה שהוא בערך בשעה 22:00].

ואחר חצות יקראו בספר תהלים. ויש נוהגים לומר עמו סליחות עם שבעה כורתי ברית. (קוראים ספר תהלים לעורר רחמים עלינו, וכן משום שזהו אושפיזא דדוד המלך ע"ה).
– ילמוד פדר המתוקן בשמחה ובהתלהבות, כי בלימוד ספר משנה תורה נעשה עיקר התיקון הראוי להיות ביום זה, ומעט קודם חצות לילה יאמרו ק"ש שעל המטה עם הפסוקים שיש עמה, ואחר חצות לילה יאמר ברכות השחר, ורק ברכת התורה לא יאמר אלא עד אחר עמוד השחר: (בא"ח)

– כתב רבנו האר"י ז"ל – בחצי הלילה הראשון יש לקרוא משנה תורה (חומש דברים) עד סוף וזאת הברכה, ויש נוהגים לומר סליחות קרוב לאשמורת, וכו', אמנם אסור לומר ויעבור וי"ג מדות. ויזהר האדם במאד בתפלתו ובכל מעשיו ביום הושענא רבה, כי הדבר תלוי הרבה בתשובה ביום הזה!

– יש להעיר שתיקון ליל הו"ר הוא לא דין אלא מעלה רוחנית, ואין 'איפור' לישון בו.
ב' – 'אשרי מי שיאחז בספר מועדי ה' לקרות בו בזאת הלילה, וכן בליל ז' של פסח, וגם בליל חג השבועות'. (מל"ח כד' א"א)

ג' – כתב הרב 'חמדת ימים' (ביוהכ"פ פ"ד) כל האידרא רבה מפרש שם סוד שם הוי"ה ברוך הוא, זולת שם י"ה, כי הם נכללים במה שבאר בעליון מהם, אך באידרא זוטא שם כל ארבע אותיות השם, וזה אור גדול לעין הקורא שיכוין ליחד ארבע אותיות השם ברוך הוא כשלומד בה, ובפרט בלילה הזאת, עכ"ל. ואשרי אדם שיקיים שויתי ה' לנגדי תמיד. (מל"ח כד' א"ג)
ד' – הפליחות של תהילים יותר טוב לחלקם לחמישה, ובסיום כל ספר וספר ובסוף ספר חמישי יאמר הפיוטים לארבעה כורתי ברית, בזכות אהרון, זכור נשמר, זכות פנחס, זכות סגן, וכו', לטובים השנים דשקולים הם ויבואו שניהם, וכו'. (מל"ח כד' א"ה)

ה' – מנהג נכון ללמוד ליל הו"ר בהל' תשובה להרמב"ם. (שלחן גבוה תרסד', מל"ח כד' א"י)
ו' – ולכן ראוי ללמוד בחצי לילה הראשונה ספר מש"נה תורה לעשות חו"תם אל השכינה שהוא גימטריא מש"נה, כי מחצות לילה ואילך אז צומחת הלבנה הגשמית ומתחלת להאיר בעולם וכן נמי נעשה הדוגמא למעלה בלבנה העליונה על ידי קריאת ספר משנה תורה שנמשכים לה אורות עליונים, וכבר נודע ליודעי דעת כי זה האור הם חיי המלך אל השכינה ובכן באותה מדה מודדים לו, חיים יוסיפו לו ואורך ימים בימינה ולא תאונה אליו רעה מראשית השנה ועד אחרית השנה.

והנה כל האמור בענין הוא לקיים הדבר מפני היראה, אכן אנשי לבב יכין להם לכוין כי כל זה התיקון אשר אנו עושים הכל הוא הכנה ליום עצרת שהוא ענין הייחוד שמתחברים חתן וכלה כמו שנבאר בס"ד, ובהתחבר השתי הכוונות יחדיו יהיו תמים לעבוד את ה' מאהבה ומיראה.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

– תפלה ע"ד הסוד לליל הו"ר קודם לימוד משנה תורה:

ובספר חמדה גנוזה אשר לי כתבתי נוסח תפילה אחת כוללת כל סוד כוונת קריאת משנה התורה להוציא הכוונה בפה ואעתיקנה כאן למען זכות ליראי ה' ולחושבי שמו אשר באו בסוד ה', להם לבדם לא לזולת וזה נוסחתה.

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל אנחנו באים באימה ביראה באהבה ללמוד את ספר משנה התורה לתקן את שורשו במקום עליון ולתת נחת רוח ליוצרנו, ויהי רצון מלפניך יְהוָה אלהינו ואלהי אבותינו שבכח סגולת קריאת ספר משנה התורה הזה ופרשיותיו ופסוקיו ותיבותיו ואותיותיו וטעמיו ונקודותיו ושמותיו היוצאים מראשי תיבות וסופי תיבות ומחלופי תיבות בכלל ובפרט, תפתח פתוחי חו"תם הנעלם חותם המלוכ"ה, ואשר להיות כבר היה בה מעת הנעילה החמש גבורות מבית אימה וחו"תם עד היסוד בה ראשון לצי"ן בכח שלשה שמות אה"ה במילואותם אל"ף ה"י יו"ד ה"י, אל"ף ה"ה יו"ד ה"ה, אל"ף ה"א יו"ד ה"א אשר חמה עולים במספר חו"תם ליס"וד אר"ץ ולאמר לצי"ן, עתה בכח סגולת קריאת משנה התורה תטול העט"רה מהארת שלשה שמות אהי"ה המלא אשר בקרבו ובו משנ"ה תורה יבנה כאמור מפי כבודך וא"ני אהיה לה נאום ה' חומ"ת אש סביב ולכבוד אהי"ה בתו"כה מעיין חת"ום באר מים חיים ונוזלים מן לבנון ועולתה תקפוץ פיה והרשעה כולה כעשן תכלה ותעביר ממשלת זדון מן הא"רין סגור חותם צר.

ויעלה ויבא יגיע יראה וירצה למודינו לפני כסא כבודך עד שיפוח היום ונסו הצלל"ים ואל תסיר מעלינו צלינו, זכרנו לחיים טובים מלך חפץ בחיים, חתמנו בספר החיים למענך אלהים חיים ושימנו כחותם על יד ימינך וחתום פי שמן ואל ישמין עלינו זעום בו וידום ויעמוד מליץ טוב לצדקנו, ואשר חתום בצרור פשעינו תתהפך כחומר חו"תם ולחו"מת נשגבה, היה נא בעדינו לכפר פשעינו ועונותינו ואל תטרוף עלינו את השעה ותאריך קיצנו עד שנוכל לתקן את אשר פגמנו ולא נאבד, ובזכות ספר משנה התורה לא ימוש ספר תורתך מפינו ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה, וזכור נמת עדות לא תשכח מפי זרעו חו"תם תעודה תתיר וסודך שים בלימודך ואת צמח דוד מהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד אמן כן יהי רצון. (חמ"י)

– מנהג קדמונים ללמוד בלילה זה באדרא זוטא ובפטירת רשב"י.

ומנהג חסידים הראשונים ללמוד בזוהר פרשת האזינו באדרא זוטא אשר בה מבואר סוד פרי עץ הדר כפות תמרים ופטירת הרשב"י עליו השלום וסגולתה לקדש את הנפש היפה מאד מאד, ואף באין מבין קריאתה זו היא הילולה ועוררת אהבת ריעים ודודים למעלה רק שיקראנה באימה וביראה מלה במלה ולא בחטיפה פן יחרסו אל ה' חס ושלום.

ובהגיע לפטירת הרשב"י סגולה נפלאה היא מאד להוריד דמעות עליו כי בזה מתכפר עונותיו, על דרך שאמרו בזוהר בענין מיתת בני אהרן זה לשונו, ועל דא ביומא דא קרינן אחרי מות שני בני אהרן בגין דישמעון עמא ויצמערון על אבודיהון דצדיקייא ויתכפר להו

ימי שמחתנו – חג הסוכות

חובייהו וכל דמצטער על אבודיהון דצדיקייא או אחית דמעין עלייהו קודשא בריך הוא מכריז עליה וסר עוניך וכו' כמו שכתבנו בפרק ו' דיוה"כ.

– ראוי ללמוד בעשרה אף בפטירת משה ע"ה ולומר קדיש

אשר מטעם זה נהגו קדמונינו ללמוד באגדה פטירתו של משה רבינו עליו השלום בלילה הזאת לעורר לבות בני אדם ותרדנה עיניהם דמעות עליו כי היכי דתיחוי להם כפרה דזמן כפרה לכל היא, וטוב ללמודה ולומר קדיש עליה כי אף דברי אגדה שהיא ללמד דעת את העם היא סגולה רבה אם יאמרו קדיש עליה כי אמרו במדרש שוחר טוב, בשעה שהחכם יושב ודורש בפני הציבור ועונים עליו אמן יהא שמיא רבה אפילו אם נחתם גזר דינם הקדוש ברוך הוא מוחל להם ומכפר עונותיהם של ישראל.

– מאמרי הזוהר שיש ללמוד אחר האידרא

ואחר קריאת האידרא זוטא יאמר אותה התפילה אשר סידרתי וכתבתי בפרק ד' ליל יום הכפורים כי השעה צריכה לכך, ואחר כך בזוהר פרשת אמור מעניינו של יום תא חזי ביומא דדינא וכו' עד ובעלמא דאתי, ובזוהר פרשת צו עמוד ל"א תנינן בספרא דרב המנונא וכו' עד ישראל שראן ושאר עמין מסיימי.

– אחר חצות יאמרו ספר תהלים, והסדר שיאמרו בגמר כל ספר.

ואחר כך אחר חצות אחר צאת הלבנה יקראו חמשה ספרים שבתהלים ויכוונו במדת כל ספר וספר, ספר ראשון כנגד הגדולה, והשני הגבורה, והשלישי התפארת, והרביעי הנצח, והחמישי ההוד, ובגמר כל ספר וספר יזמרו זמר המתוקן בהקפות היום, בראשון אברהם איש החסד, ובשני זמר יצחק וכו' להזכיר זכות השבעה אושפיוזין קדישין אשר חסו וילונו בצל קורתנו כל שבעת ימי החג, ובספר החמישי שם יכלול ההוד והיסוד והמלכות יחד.

– ונמצא כתוב לומר אחר כל ספר וספר מזמור כ"ט הבו לה' בני אליהם בסוד האמור בזוהר צו, קול ה' על חמיהם דא אברהם קול ה' בכח דא יצחק וכו' עד סופו, ואחריו מזמור צ"ח מזמור שירו לה' שיר חדש.

כי השיר הזה אומרות פרות הבשן י"ב בקר כשנושאות הארון סוד מלכות שמים למעלה לבית שמש ומגן ה' אלהים, ונקרא עתה שיר חדש כי אז על ידי כן מתחדשת הלבנה שהיתה מכוסה מקודם סוד בכסא ליום חגנו ועתה אין בחינת בירורים ואין שם רק בחינת הוצאת נשמות חדשות.

פרק ה' – הושענא רבא – יום בו נידונים בנ"א

– כתב ב'עשרה מאמרות' (דף מד', הובאו דבריו בילקוט ראובני בראשית דף יח') על הפסוק "ויקרא ה' אלוקים אל האדם ויאמר לו איכה", דרמו לו א' בתשרי ראש השנה, י' דהוא י' לחודש יום הכיפורים, מתחלת ראש השנה עד נעילה מאתים ארבעים ושלש שעות, וביום כ' אחריו מיד הושענא רבא, חותם הדין זה יום ה' שהיה הושענא רבה בבריאת העולם. עכ"ל. (נוהג כצאן יוסף דף פא', מל"ח כד' א' יז')

ימי שמחתנו – חג הסוכות

– כתב ב'שער הכוונות': ע"פ הזוה"ק – בשלשה זמנים אלו נידונים בני אדם, בראש השנה, וביום הכיפורים, ובלייל הושענא רבה. ובאותו לילה נחתמים לחיים טובים בחותם השלישי, הוא החותם החיצון, שנעשה מהארת החותם הפנימי של יסוד.

– וסוד דין זה הוא סוד מסירת פתקי הגזרה ביד השלוחים אבל עם כל זה לא ניתן רשות בידם לגמרי לפעול הדין במסירת הפתקים ההם רק עד יום שמיני חג עצרת כי עדיין הדבר תלוי תוך הזמן הזה שאם יחזור בתשובה שלימה ביום הושענא רבה הדרין פתקין לגבי מלכא, ואמרו הראשונים כי ניסו הדבר באיש אחד שלא ראה צל ראשו ליל הושענא רבה והרבה והפציר בתשובה ותפילה בעת ההיא וחזר וראה הצלם במקומו. (חמ"י)

– בלייל הו"ר בעת הצות לילה נגמר ונעשה בחינת חותם החיצון למעלה, כי ביוה"כ נגמר חותם הפנימי שהוא העיקר יותר, ולכן בהו"ר נמסרין הפתקין, ואע"פ שנמסרו הפתקין יש עוד זמן להצלה עד יום ח' עצרת, ולכן צריך להתעורר בתשובה גדולה בהו"ר ויהיה לבו חרד בתשובה כל היום כולו. (בא"ח)

פרק ו' – מעלת עסק התורה ב'ליל הושענא רבא'

– כתב החיד"א (לב דוד' פ' לב' בשם הרב טור ברקת), אזרחי שמענו לעסוק כל הלילה בתורה, ושלל להפסיק בדברים בטלים שיחת דקלים מאליהם. ומעלה עשן, כי אז יעשן אף וכו', ואם ילמוד כל הלילה כדחזי וכנמוס ינצל מפרת, כמו שאמר ז"ל, וכו', ואשר נגע יראת אלוקים בלבו יראה ורעד יבוא בו, ובאימה רבה בקרבו ישים אור בו כיקוד אש מאימת הדין וימהר לשוב אל ה', ואת העוס"ק אשר עס"ק בתורה תהיינה חוברות יראה ואהבה בהכנעה וגילה וברעדה, וכל הלילה יתן דמי לו, ובכללות יכון כי הכל לעשות נחת רוח ליוצרו דוקא לתקן שורש הלימוד במקום עליון, וגמירי הבא ליטהר מסייעין אותו, והכל הולך אחר החיתום, להתפלל תפלתו בזמנה ובכונה שלמה, ולהיות עינא פקיהא שלא יתנמנם בקריאת שמע ובעמידה ויצא שכרו בהפסדו, ואחר תפלה יתן חלק ביום הנורא הזה לעסוק בתורה כי יום קדוש הוא לאדוננו, ואחר אשר ינוח לישון מעט יתגבר כארי ללמוד ולעשות צדקה כפי כוחו, וישום אורחותיו ככל אשר תשיג ידו, עכ"ל.

עוד כתב החיד"א בספר 'שמחת הרגל' (דף מט' סוף ע"ב) 'ואם בעל נפש אתה תמעט באכילה ושתיה, וכל הלילה אז תקרא ביראה ושמחה רבה, ולא יפסיק בדברים בטלים, דדינא קימא, ולא יתן מקום למקטרג ח"ו, וגם ביום לא יתגרה בשנה כל כך, וילמוד בתורה ויעשה צדקה שהם שני עמודים אשר כל בית ישראל נכון עליהם בגלות החל הזה, וכתבו גורי האר"י זצ"ל כי מאוד צריך לדקדק במעשיו ביום הזה, ובכך השתונן והתבונן ביום זה של הושענא רבא לילו כיומו, הכון לקראת אלהיך ישראל לעובדו בלב שלם בתורה ובמצוות בדקדוק עצום. עכ"ד.

כתב הגר"ח פלאג' זיע"א (מל"ח) – ואוי ואבוי למי ששוחק קארטין (קלפים) וכיו"ב, דאין קץ לעונשו יתר על שאר הימים רח"ל.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

יבוא הכתוב השלישי (החיד"א) בספר 'כף אחת' (סימן כד') – 'אור הושענא רבה ישתדל מאוד ללמוד כל הלילה התיקון הנחוג, והכל הולך אחר החיתום והוא גמר דין האדם, ובשמיני עצרת מסירת הפתקין, אי לזאת ליל הושענא רבה והיום, ל"ו בכח יגבר איש לעבוד את בוראו, ולשוב בתשובה כדת מה לעשות, וה' לא ימנע טוב להולכים בתמים, עכ"ד, ודבריו נאמנים ונחמדים. (מל"ח כד א"ב)

– עוד זאת אדרש לבית ישראל להודיע אליהם כי רבים מעמי הארץ חשבו כי עיקרה של לילה הזאת היא לנרד השינה מעיניהם ויושבים בבית הלימוד הרחק כמטחוי קשת בדברים בטלים ודברי סחורה ואש המעלה עשן תמיד אשם לא תכבה, ומי יתן שישכבו בערסותם בביתם כל הלילה ולא תעשה כזאת בישראל להרבות בדברים בטלים בליל הקדושה הזאת האסורים כל הימים כי הם נותנים מקום לחיצונים במקום הקדושה חס ושלום, וראוי להודיען עונשם של דברים אולי ישמעו וילמדו כל אחד לפי השגתו.

ואשר איננו משיג תהינה אזניו קשובות אל הלימוד של הלומדים שם ושומע כעונה ובלבד שלא יפסיק בתוך הלימוד בשום שיחה, ואם לא ידעו להזהר מוטב שישכבו על מטתם בבתיהם ואל יוסיפו לחטוא בלילה הזאת, וכבר הארכנו בפרטי דברים האלה ויותר מהמה בפרקי חג השבועות עיין שם באורך. (חמ"י)

– יום ה'ר' הוא כיום דין ומעלת הלומדים בו תוך הסוכה.

על כן יחרד האיש הירא מיום דין הגדול והנורא ואל יתן דומי לו תמיד כל הלילה ביראה יחד עם אנשים חכמים וידועים כולם אהובים כולם ברורים כולם עושים באימה וביראה רצון קונם בקדושה ובטהרה להקדיש ליצרם בנחת רוח בשפה ברורה ובנעימה קדושה.

ואם אפשר להם לקבוע לימודם בתוך הסוכה מה טוב חלקם ומה נעים גורלם כי שרפים עומדים ממעל לו שבעה אושפיוזין עילאין קדישין המלוין את דוד מלכא משיחא כי מדתו בשביעי ושם יאכל לחם לחמה של תורה והמה יעמדו למליצי יושר על בניהם לפני אבינו שבשמים להיות נחתמים לחיים ולשלום ולישועה ולנחמה, וגם כי נודע בחינת הסוכה אשר היא סוד האם המרחפת על הבנים דבה חירו דכלא חירו דעבדין חירו דחיבייא כמה שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם והלימוד שם מעוררת הרחמים דילה לכפר כל פשע ולבטל כל גזירות רעות וכן נהגו רבים מחסידים הראשונים, וגם ימשך תועלת מזה להזהר לבלתי שתות אפילו מים חוץ לסוכה לנזהרים וגם לבלתי נזהרים יתקדשו בלילה הזאת בזה. (חמ"י)

פרק ז' – סימן בצל הלבנה

– כתב הרמ"א (תרסד' ס"א) – כתבו הראשונים ז"ל שיש סימן בצל הלבנה בליל הושענא רבה מה שיקרה לו או לקרוביו באותה השנה, ויש מי שכתב שאין לדקדק בזה כדי שלא ליתרע מזליה, גם כי רבים אינם מבינים הענין על בוריו, ויותר טוב להיות תמים ולא לחקור עתידות, כן נראה לי.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

– כתב ב'כף החיים' (שם א' יט') – והיינו שכורכין עצמן בסדין, ויוצאין למקום שמוגיע שם אור הלבנה, ופושטין מעליהן הסדין, ונשארין ערומים, ופושטין אבריהן ואצבעותיהן, אם מצאן שלם סי' טוב, ואם יחסר צל ראשו בנפשו הוא, ואם יחסר צל א' מאצבעותיו סי' לאחד מקרוביו, יד ימין סי' לבניו הזכרים, ויד שמאל לבנותיו, וזה הצל אינו צל האדם ממש, כי העומד אצל הלבנה או אצל האור א"א שלא יראה לו צל, אלא צל הצל הנקרא בבואה דבבואה. [ד"מ או' ב' בשם הרד"א יעו"ש]. וכ"כ הצמח בהגהת פע"ח שם פ"ה בשם מהרר"ו שצריך להיות ערום ממש כשמסתכל בצל הלבנה לראות הצל, וגם שצריך שעה המיוחדת ללבנה, דהיינו ע"פ שצ"ס חנכ"ל, אותה שעה המשמש כוכב הלבנה יעו"ש. ועוד עיין במט"מ סי' תתקנ"ז מ"ש בענינים אלו יעו"ש:

– כתב במטה משה (שם) – ועוד אני אומר, דאין אנו בקיאים וכו', והירא דבר השם וחרד לדברו אל יחא לו עסק בנסיון הזה, רק כל יום ויום חייב הראות עצמו כאילו נסתלק ממנו הצל וישוב בתשובה, כמו שאמרו חכמי האמת, שוב יום אחד לפני מיתתך, ואז אשרי לו וטוב לו. ע"כ. (וכ"כ ערוך השולחן, והגר"ח פלאג'י זיע"א ב'רוח חיים, ומל"ח. וחמ"י).

– כתב ב'כף החיים' (שם א' יח') – דעיקר הדין שנידון העולם עתה, הוא להמסר הפתקין שנחתמו בנעילת יוה"כ, אותם שלא חזרו בתשובה כל הימים שמן יוה"כ עד הו"ר, ונמסרין ביד השלוחין לפעול הדין והמשפט למי שנתחייב, אבל אף על פי שנמסרו הפתקים בידם, לא ניתן רשות לפעול המשפט והעונש הכתוב באותם הפתקים עד ח' עצרת, כדי לתת עוד זמן אל החוטאים שישובו בתשובה, ביום ההוא של הו"ר, יום אחרון של לולב וסוכה, ואם ישובו יחזרו לקחת הפתקים מידם, ואם לאו אין עוד תקנה מאז ואילך וכו', אבל ודאי שאם יודמן מי שישוב ודאי שיקרעו גזר דינו ויחזרו לקחת הפתקה שלו מיד השלוחים.

וראיה לזה ממ"ש בס' הראקאנטי (במדבר יד' ט') כי נעשה הדבר הזה באדם אחד שנסתכל באור הלבנה ולא מצא צל על ראשו, וחזר כלילה וחתפלל ובכה ושב בתשובה, וחזר וראה צל על ראשו וחזר הצלם למקומו, ולכן כל יום הו"ר יש בו קצת דינין אעפ"י שנגמר הדין בחצות הראשון של לילה, והטעם הוא לפי שעדיין הדין תלוי עד יום ח' עצרת לראות אם ישובו בתשובה, [שער הכו' דף ק"ו ע"ג. פע"ח שער כ"ט פ"ד].

– ואם לא נשמר בימי החג וחטא ואשם במאכל ובמשתה עד שיצא מן השורה חס ושלוה, יחום ויחמול על נפשו לשוב אל ה' בבא יום השביעי יום הושענא רבה כי זמן תשובה לכל היא אולי ישוב וירחמהו יכבוש עונותיו כי זה ממדת טובו יתברך שהזמין לבני אדם יום הזה להאריך להם אולי ישובו וניחם על הרעה כמו שאמרו בזוהר ויחי דף ר"ך זה לשונו, תא חזי ביומא דדינא אתער בעלמא דקודשא בריך הוא יתיב על כורסייא דדינא למידן עלמא בעי בר נש לאתערא תשובה ויתוב מחובי דהא ההוא יומא פתיקין כתיבו ומשתכחי כולוהו באחמתא ואי זכי בר נש דיתוב קמיה מאריה קרעין פתקין דעליה.

לבתר זמין קודשא בריך הוא לקמיה דבר נש יומא דכפורי יומא דתשובה אי תב מחטאוי טב ואם לא פקיד מלכא למחתם פתקין ווי דהא תשובה בעי לאסלקא מיניה ואי זכי בתשובה ולאוי שלימתא בדקא יאות תליין ליה עד ההוא יומא דעצרת דהוא יום שמיני דחג ואי עביד

ימי שמחתנו – חג הסוכות

תשובה שלימת לקמי מאריה אתקדעו ואי לא זכי פתקין נפקין מבי מלכא ואתמסראן בידא דסנטירא כיון דאתמסראן בידוי ודאי דינא אתעביד ופתקין לא מהדרן לגבי מלכא כדין צולמין אתעברו מיניה ולא אשתכח עמיה וכיון דמתעברן מיניה הא ודאי טופסקא דמלכא יעבר עליה ויטעם כסא דמותא ובההוא ליליא דחגא בתראה סנטירין זמינין ופתקין נטלין בתר דנטלין לון צולמין מתעברין ולא משתכחין.

ובספריי"ן קדמאין אמרי כד רישא אגרע ואשתכח גופיה בריה או אנתתיה אשתכחו והוא יסתלק והני מילי כד לא אהדר כל ההוא זמנא בתיובתא אבל אי אהדר טעמא דמותא אטעם ואתסי ואי גופא גרע ומתחזי רישא אינון סלקין והוא אתקיים והני מילי כד בריה זעיר ברשותיה ואי ידוי פגימו עבידתא דידוי פגים רגלוי פגימו מרעין רדפין עליה ערק צולמא ואהדר ערק ואהדר עליה כתיב בבקר תאמר מי יתן ערב ודא כד נהרא סיהרא וליליא אתתקן בנהורא אבל זכאי וחסדי בכל יומא ויומא מסתכלי בלביהו כאילו יומא דא אסתלקו מעלמא ועבדין תיובתא שלימתא קמי מאריהון ולא יצטרכו למלה אחרא זכאה חולקהון בהאי עלמא ובעלמא דאתי ע"כ.

הנה מבואר מדברי המאמר כי ראוי לאדם לבדוק עצמו לאור הלבנה והתכלית הוא לעשות תשובה שלימה לפניו יתברך חנוך ורחום הוא וניחם על הרעה. (חמ"י)

– ועל כן גם עתה חותמים חותם שני לבני אדם אם לחיים אם למות ולפיכך לתקן חותם זה צריך לקרות בחצי הלילה הראשונה כל ספר משנה תורה כי סוד החותם הזה נגמר עד חצות ועיקר הדין הוא בחצי הלילה הראשונה שלכן אותם היוצאים לראות הצלם בלבנה יוצאים אחר חצות כי הלבנה רמוז ללבנה העליונה מלכות שמים שבה נעשה החותם ואז בחצות יוצאת להאיר על הארץ כי היא עצמה דנה העולם בסוד יגלו שמיי"ם עונו וא"רין מתקוממה לו, ושם באור הלבנה ממש מראין לו אם נסתלק ממנו הצלם חס ושלום כי היא הוראה על גזירת המיתה שנגזרה עליו ולהיות החיצונים שולטים עליו רחמנא ליצלן. (חמ"י)

– עיין ב'סודי רזי' (לרבי אלעזר מגרמייזא ז"ל בעל הרוקח), בעניין הצל וכו'.

וברבנו בחיי (במדבר יד' ט'), סר צילם וכו'. ובאבודרהם.

פרק ח' – טבילה קודם עלות השחר

– כתב הרמ"א (שם בהגה) – 'והמדקדקים נוהגים לטבול עצמן קודם עלות השחר כמו בערב יום הכיפורים, (מנהגים). (עיין כה"ח א' כב' דטוב קודם התיקון)

– נוהגים לטבול באשמורת הו"ר. (נוהג כצאן יוסף, שכנה"ג, שלחן גבוה)

– [במעלת הטבילה, ובאופן שאינו יכול לטבול ישפוך ט' קבין וכו', וכן סדר מ' נטילות. עיין מה שהבאנו בטבילה ערב יו"ט].

יום הושענא רבא

א.

הושענא רבה הוא היום האחרון למצות ארבעה מינים ולמצות סוכה (בחוץ לארץ יש מנהגים שונים בנוגע לסוכה גם בשמיני עצרת), והוא נקרא 'הושענא רבה' על שם שמרבים בתפילות 'הושענא' ביום זה יותר מכל ימי החג, ונוטלים בו ערבה שקורין אותה גם 'הושענא', על שם תפילות 'הושענא' שבאותו היום:

אף על פי שמן התורה לא נבדל יום הושענא רבה משאר ימי החג, כבר נהגו ישראל בכל הדורות הרבה מנהגים מיוחדים ליום זה ועשאוהו מקצת יום טוב: מנהג נביאים (חגי זכריה ומלאכי) שנוטלים ערבה. ומיחדין בה תפילה ואחר כך חובטין אותה. ואין זה כשאר מצוות דרבנן שמברכין עליהן בשעת עשייתן, אלא כשתקנו נטילת ערבה תקנוה כמנהג בלבד לכן אין מברכין על נטילת ערבה: לובשים בגדי חג, ויש נוהגים ללבוש בגדי לבן כמו ביום הכיפורים, ומדליקים משורי הנרות של יום כיפור:

ברוב קהילות ספרד אין משנים בתפילת הושענא רבה מתפילת חול המועד. ואולם בקהילות אשכנז משנים מעט: בפסוקי דזמרה שלפני תפילת שחרית אומרים 'למנצח מזמור לדוד השמים מספרים' וכל שאר המזמורים הנאמרים בשבת ויום טוב, אבל אין אומרים 'מזמור שיר ליום השבת' קודם 'יהי כבוד' אלא 'מזמור לתודה', לפי שאין אומרים מזמור שיר ליום השבת אלא בשבת ויום טוב האמור בתורה, שלא היו מקריבין בהם אלא קרבנות ציבור בלבד ולא קרבנות יחיד, אבל בהושענא רבה היו מקריבין במקדש קרבנות יחיד, לפיכך אומרים מזמור לתודה, שהתודה קרבן יחיד היא:

ויש רבים הנוהגים לומר מזמור שיר ליום השבת גם בהושענא רבה: וכן אין אומרים 'נשמת כל חי', שאין בו קדושת יום טוב מלאה ואין הנשמה יכולה להתאמן כולה להדבק ביוצרה כמו ביום טוב; ויש שאומרים גם 'נשמת'. וצריך כל אדם לנהוג כמנהג אבותיו:

אחרי הלל, או אחר מוסף, אומרים 'הושענות' בסדר הכתוב בסידורים, ומקיפים את הבימה שבע פעמים וכשמגיעים לפיוט 'תענה אמונים' מניחים את הלולב והאתרוג ונוטלים הערבה וגומרים את סדר ההושענות. ויש נוהגים על פי הקבלה, שלא ליטול הערבה עד זמן החביטה: במוסף אומרים (כמנהג אשכנז) קדושה רבא, היינו, כל נוסח של 'כתר' או 'נעריצד' עם 'כבודו מלא עולם' ולא מקצרין בו כבשאר ימי חול המועד:

ימי שמחתנו – חג הסוכות

וממעטין אפילו במלאכה המותרת בחולו של מועד, עד שעה שיוצאין מבית הכנסת; ומרבין בסעודת יום טוב:

יום זה מרובה בקרבנות יותר מבכל השנה, שהוא סוף לסדר שלש רגלים ומי שלא הביא נדרו עד כה, מביאו עתה, שלמחר הוא עובר בלא תאחר לשלמו (דברים כג). לפיכך בו עיקר דין המים, שבעוון נדרים הגשמים נעצרים ככתוב (משלי כה): "נשיאים ורוח וגשם אין – איש מתהלל במתת שקר". והיו אוסרים הקרבנות בעבותות הערבה אל קרנות המזבח בדרך רמז של תפילה: רבונו של עולם! מה שנדרנו הבאנו והעבותות בידינו, אף אתה אל תעצור מלהוריד הגשמים בעתם:

ובדרך הרמז: הושע נ"א, הושיענו ביום נ"א, זה יום הושענא רבה שהוא יום המשיח ואחד לימי מליחה שמתחילין בראש חדש אלול:

הושענא רבה בא לאחר עשרה ימים מיום הכיפורים, שהם כהשלמה ומילוי לעשרת ימי תשובה (בענין מילוי של האות יו"ד, וא"ו ודל"ת, שאף הן עשר), לפיכך אף בו הכפרה:

בו ביום היה דבר ה' ביד חגי אל זרובבל בן שאלתיאל לחזק ידו בבנין הבית:

ביום הושענא רבה מניחים ישראל כל צדקותיהם וכל זכויותיהם מכל השנה, אף אינם פונים לזכות אבות שבידיהם, ומבקשים חיים על עצמם ועל כל העולם כולו רק בזכות התפילה בלבד, ואומרים לפני רבון העולמים, רבונו של עולם באנו לפניך דלים וריקים ואין בידינו כלום, לא תורה ולא מצוות ולא מעשים טובים ולא זכות אבות, ואין לנו אלא פה להתפלל לפניך בלבד. אף אתה עננו רק בזכות תפילה זו שאנו מתפללים לפניך בלב נשבר ונדכה: כל מעשי היום רומזים לתפילה. ריבוי ההקפות וההושענות; נטילת הערבה; ואושפיון של היום, האחרון שבשבעה הרועים הנאמנים – דוד מלך ישראל.

כל ימי החג מקיפים את הבימה בתפילת הושענא פעם אחת, והיום הזה – שבע פעמים, ואחר שבע ההקפות אומרים עוד הרבה פיוטים ותחנונים וכולם בלשון הושענא, כמי שאין לו במה לתלות כלום ומבקש רק ישועה:

הערבה שנוטלים באותו יום לאחר שמניחין את האתרוג והלולב, רומזת אף היא לתפילה. שכבר נאמר למעלה בענין זה שהערבה דומה לפה ושפתים, והיא כנגד אלה מישראל שאין בהם לא תורה ולא מצוות ולא מעשים טובים. עכשו מניחים את כל האיגוד שארבע כיתות מישראל נתאגדו יחד, ואומרים, אין בנו טעם תורה ולא ריח מצוות, לא אתרוג ולא לולב ולא הדם – כולנו דומים לערבה זו. ומה יש לנו? – פה להתפלל; בערבה זו שדומה לפה: ומובא בספרים שזהו גם ענין ההקפה במעגל – שאין בו לא ראש ולא סוף, לא ראשון ולא אחרון, אלא כולם שווים לפני הקב"ה ומצפים לישועתו:

ואף לעתיד נאמר (צפניה ג): והשארתי בקרבך עם עני ודל – וחסו בשם ה':

וערבה תפילה זו על הקדוש ברוך הוא, יותר מכל התחנונים. אל תקרי ערבה, אלא ערבה: אף ראש האושפיון ביום הושענא רבה, דוד המלך נעים זמירות ישראל, כל עצמו וכחו בתפילה היה, כמו שאמר על עצמו (תהלים קב): תפלה לעני כי יעטף, ונאמר (שם קט):

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ואני תפלה. ופרקי התהלים שאמר דוד, מעינות של תפילה הם לכל באי העולם שבכל הדורות: (ס' התודעה)

פרק ב' – בגדים לבנים

– כתב הרמ"א (שם בהגה) – ויש נוהגים ללבוש הקיטל כמו ביום כיפור, לפי שבחג נדרנים על המים.

– והכל הולך אחר החתום. וכל חיי האדם תלויים במים. [טור. ט"ז סק"א]. (כה"ח שם)
– כתב ב'כף החיים' (שם א' כג') – לפי שאז גמר החתימה, כנז"ל. ומחרי"נ היה נוהג ללבוש הקיטל כמו בר"ה ויוה"כ, אבל שאר בגדי חו"ה לא היה משנה כלל. [ד"מ או' ב'], ובמדינתנו נהגו ללבוש בגדי שבת, ולא הקיטל, רק החזן. [מ"א סק"ג. א"ר או' ו' א"א או' ג' ביאורי הגר"א. מ"ב או' ט'], ויש לובשים לבנים כמו ביוה"כ. [שכנח"ג בהגה"ט אות ז'], ויש נוהגין להחליף בגדיהם מתחלת הלילה, משום שהוא בחי' החתימה כמו ביוה"כ:

– ביאר הריקאנטי (שם) בחג נדרנים על המים, היינו כי כפי צורך החיים כך המים באים לעולם. עיי"ש.

– ובאור הבקר ילבש בגדים לבנים כמו ביום הכפורים וישכים לבית הכנסת ויזהר מאד שלא להפסיק אחר סדר הלימוד בדברים רק יחבר אל הלימוד תכף ומיד השכמת בית הכנסת ולא יסיח דעתו מקדושת היום כי נורא מאד, ומכל שכן שלא לישן באשמורת הבוקר אחר גמר סדר לימודו כאשר עשו רבים מעמי הארץ כי עיקר הכל לחבר לילה ביום כל הימים וכל שכן וקל וחומר ביום הזה המיוחדים לחסדו, וחלילה לישראל מן הכיעור ומן הדומה לו להתעסק כל הלילה בתיקון השכינה ובמוטב התיקון ירחקו מלעשות התיקון בשלימות הלילה, וכל שכן הקוטפים מלוח עלי שיח בתוך הלימוד או בין הלימוד לתפילה כי בודאי שורש רתמים לחמם וקרובים לתת חיל ועוז לחיצונים להתאחז במקום הקדוש חם ושלוש. על כן שומר נפשו יחזק במעוזו לבלתי תת דומי לו בתורה ובתפילה ובתחנונים מאז הלילה ועד אחר גמר סדר התפילה, ולעולם יתן בלבו בעתות כאל פן חם ושלוש סר צילו מעליו ושמירה העליונה נעדרה ממנו והוא נמסר ביד החיצונים להמיתו ויחרד האיש וילפת וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח.

ובכן בתנו אל לבו כאלה לא יחוש על חולשת גופו וצער השינה כי מי הוא זה ואיזה הוא אשר לא יסבול עול לילה אחד להציל את נפשו ממות אף כי ירגיש צער רב תהיה נחשב לו כעינוי, כי מן הדין היה ראוי להתענות כהיום הזה אכן להיותו יום טוב אין ראוי להתענות ממש, ובבואו לפני אלהיו נדכה ונחלש מאשר נדד שינתו מעינוי כל הלילה לעינוי תחשב לו כי חנון ורחום הוא ולא בזה ולא שיקץ ענות עני ולא הסתיר פניו ממנו ובשועו אליו שמע.

פרק ג' – השכמה לבית הכנסת

כתב מרן בשו"ע (תרסד' ס"א) – 'ביום שביעי שהוא הושענא רבה, נוהגים להרבות במזמורים כמו ביום טוב.

– כתב ב'כף החיים' (שם א"ז) – 'ומשכימים לבית הכנסת, (להתפלל בנין החמה), והוא אחד מה' השכמות, ר"ה, ויוה"כ, הו"ר, ט"ב, פורים. [מט"מ סימן תתקנ"ח. א"ר אות ג' שע"ת]. (וסימנך סופי תיבות אברה"ם, הושענא רבא, תשעה באב, כיפור, ראש השנה, פורים).

ויתפללו שחרית ומוסף בכוונה ובתלהבות כי מלבד החיוב שיש בזה מכח קדושת היום, עוד צריך להתפלל בתלהבות כדי שלא תגבר עליו השינה ויבא לידי כמה טעויות בתפלה וברכותיה ולכמה חסרונות מאחר שהיה ניעור כל הלילה. [בן א"ח פ' וזאת הברכה או' ד']:

פרק ד' – תפילת שחרית

א' – והנה ראוי לכל אדם להזהר מאד מאד בתפילת היום הזה לאומרה בהכנעה ובכוונה לטוב לו ולהטיב לכל העולם ולכוין בה לתקן את אשר עוות בכמה תפילות שוא בלי כוונה כגוף בלי נשמה והם תפילות פסולות ונדחות מפרגודא דמלכא עד ישוב ויתפלל בכוונת הלב ואז יעלו הנידחות עם המתקבלות כמו שהארכנו בזה בכמה מקומות, ועל כן ביום זה יכין עצמו לכך ובתפילתו תהיה מגמת פניו להעלות כל תפילותיו יחד להעשות כתר ועטרה לראש מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא והמה יהיו בעוזריו להיות מליצי יושר בעדו ובעד ביתו להכינו ולסעוד ולהיות נכתב ונחתם בספר צדיקים לחיים טובים ולשלום.

ב' – יש להזהר שלא להתפלל קודם הנץ החמה ויהיינו שיתחיל שמונה עשרה עם הנץ החמה]. אלא אם כן בשעת הדחק כשהצבור עייפים ביותר, ואי אפשר להם להמתין לנץ, שאז יכולים להתחיל בברוך שאמר משעלה עמוד השחר (72 דקות קודם הנץ החמה).

ג' – יזהר שלא יתנמנם בתפלת שחרית, ויצא שכרו בהפסדו. ויתפללו שחרית ומוסף בהתלהבות ובשמחה. ויאמרו לפני הזמירות ה' הוא האלהים, ואחר כך ה' מלך, ובין ישתבח ליוצר יאמרו שיר המעלות ממעמקים, כמו שנוהגים לומר בעשרת ימי תשובה.

ד' – מתפללים שחרית כתפילת חול המועד.

ה' – נוהגים לחתיר בו אוגדו של לולב, דהיינו אוגדו של מעלה, אבל לא הקשר שאוגדו עם ההדס והערבה. [שו"ע (סי' תרסד ס"א), וכ"כ ראבי"ה (סוכה סי' תרנ"ט), שמעתי דמה שכתוב בלולב כפת תמרים, חסר ו', כי ששה ימים הוא כפות וקשור, ודומה לכף אחת, וביום השביעי מתירין אוגדו. וכתב בספר טל אורות (דף נא) דהיינו הקשר שעושים בראש הלולב עצמו, אבל האגד שעושים ללולב עם ההדס והערבה אין מתירין אותו לעולם. ועכ"פ אין אנו

ימי שמחתנו – חג הסוכות

נוהגים להתיר איגודו כלל, אף בהושע"ר, ומי שירצה להתיר איגודו, לא יתיר אלא לאחר הנענועים וההקפות כשכבר יצא י"ח, אם אינו מצפה ליתנו לאחרים].
– מתירין אגודו של לולב עד חציו...
ובספר משבצות זהב (תרסד) כתב דאעקרא זהו כדי לנענע הלולב יפה, ולכוון להסיר טללים רעים. (שלחן גבוה, מל"ח כד א' מז')

פרק ה' – הקפות

– מקיפים את התיבה עם הלולב שבע פעמים, וחטעם כתב מהר"ם בספר תשב"ץ, כנגד שבע פעמים שהקיפו את יריחו, עד שנפלה חומתה, וכן איתא במסורה, אקומה נא "ואסובכה" בעיר, "ואסובכה" את מזבחך ה', שע"י ההקפות של התיבה הדומה למזבח ה' נוכל להפיל חומת האויבים ולהכריתם.
– מרבים בפליחות ותחנונים. ומתפללים לגשמי ברכה, לפי שבחג (סוכות) נידונים על המים.
– כשאומר הש"צ רחמנא, אין לענות אחריו "בדיל ויעבור", כיון שהאר"י ז"ל אסר לומר ויעבור ביום הושענא רבה. אלא יש לענות "אמן".

פרק ו' – חבטת ערבה

א' – הערבה ודיניה:

הלכה למשה מסיני שתהא ערבה נטלת במקדש כל שבעת ימי החג. והיא זו שנזכרת במשנה 'מורביות של ערבה' שהיו מלקטין ממוצא הסמוכה לירושלים:
ערבה זו היא מצוה לעצמה מלבד כדי הערבה האגודים עם הלולב. ובערבה זו היו עושין כל יום הקפות סביב המזבח פעם אחת, וביום האחרון של חג הקיפו בה את המזבח ז"פ.
ולא היתה הלכה זו שנתנה למשה מסיני אלא על המקדש בלבד ואילו על כל שאר גבולות ישראל לא נאמרה ההלכה:
הנביאים האחרונים, חגי זכריה ומלאכי, תקנו מנהג של ערבה גם בגבולין (וכאמור לעיל, לא כמצוה שיש עמה ברכה אלא כמנהג) זכר למקדש. ולפי שאין לה עיקר מן התורה בגבולין (שלא כלולב, שנטל ביום ראשון בכל מקום מן התורה), לא עשו לה זכר בכל ימי החג אלא שיהיו נוטלים ערבה ביום האחרון של חג ומיחדים בה תפילה על המים והברכה לכל השנה:

נוטלים חמשה בדים של ערבה כאותם שלוקחים לאגוד הלולב, ואוגדים אותם יחד. ואף על פי שאין מחמירין בערבה זו כבערבה של לולב, מכל מקום לוקחים אותה מן המוכחר והיפה משום 'זה אלי ואנוהו' – במצוות. ולאחר שמניחים את הלולב והאתרוג בגמר ההקפות בבית הכנסת והגיעו לפיוט 'תענה אמונים', נוטלים אותה ביד, ואומרים את הפיוטים עד שגומר את הפיוט 'קול מבושר'. או באמצע הקדיש וקודם 'תתקבל' כמנהג החסידים, או בסוף

ימי שמחתנו – חג הסוכות

כל התפילה כמנהג הספרדים – אז חובטין אותה על הקרקע חמש חבטות ונותנים אותה במקום שלא ירמסו עליה ברגלים, שאין נוהגים בה מנהג זלזול גם לאחר החבטה: ענין זה של חבטה יש בו סודות עמוקים ותיקונים גדולים, ואין זוכים לדעת אותם אלא גדולי ישראל בלבד. וכל איש ישראל שאין לו עסק בנסתרות, הרי הוא מכון לעשות כמנהג שנהגו הנביאים וכל חכמי הדורות ושבשכר זה שהוא עושה כמעשיהם, יחשב לפני המקום כאילו כיון כל כונותיהם, ויבטלו מעליו כל הדינים הקשים, ותתעורר האהבה שבין כל ישראל לאבינו שבשמים, ותטיב עלינו החתימה:

מנהג זה הוא זכר למקדש, שבשבעת ימי החג היו הכהנים מקיפים את המזבח בהלל ובשמחה פעם אחת בכל יום, ושבע פעמים ביום הושענא רבה שהיה נקרא אז 'יום השביעי של ערבה', או 'יום ערבה' סתם, או 'יום חיבוט חריות':

מצות ערבה כיצד?

מקום היה למטה מירושלים ונקרא מוצא. יורדין לשם ומלקטים משם מורביות של ערבה, ובאין וזוקפין אותן בצדי המזבח וראשיהן כפופים על גבי המזבח. תקעו והריעו ותקעו. בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת ואומרים אנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הצליחה נא (רבי יהודה אומר: אני והו' הושיעה נא) ואותו היום (הושענא רבה) מקיפין את המזבח ז"פ. בשעת פטירתן (מן המזבח) מה הם אומרים – 'יופי לך מזבח, יופי לך מזבח' וכו'. כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת, אלא שהיו מלקטים מערב ומניחים אותן בגיגיות של זהב כדי שלא יכמושו' וכו':

ולמה בערבה בהושענא רבה? לפי שהערבה גדלה על המים, ואז נידונים על המים: לזכר הקפות אלה שהיו במקדש בחג, אנו מקיפים את ספר התורה שעל בימת בית הכנסת; שאין לנו שיור רק התורה הזאת והיא לנו כמזבח כפרה. ואומרים דברי ריצוי לפני הקדוש ברוך הוא שיברך עלינו את השנה בגשמי ברכה בטללים טובים ובמי תהום שיעלו להשקות את האדמה:

ועוד יש בהקפות הללו זכר ליריחו שהקיפה ישראל ששה ימים, פעם אחת בכל יום, וביום השביעי הקיפה שבע פעמים, ותקעו והריעו שבע פעמים עד שנפלו שבע חומותיה ונלכדו שבע אומות שבה (ראה יהושע כד, יא). והיא תחילת מלחמותם של ישראל בכיבוש הארץ ויציאתם משיבה בסוכות במדבר לשבת בית בארץ ישראל, לפיכך עושים לה זכר באחרון של סוכות:

דברי ריצוי ותפילה אלו שאנו אומרים בהקפת הבימה, נקראים 'הושענא' או 'הושענות' בלשון רבים. לפי שתבת 'הושענא' שהיא צרוף של שתי תבות הושע נא, או הושיעה נא, חוזרת ונשנית על כל פסוק ופסוק מתפילות ההקפה סביב הבימה, והיא העיקר שבתפילה. וכך גם במקדש לא היו מזכירין בשעת הקפת המזבח אלא לשון זו של תפילה: הושיעה נא. לא לשון עזרה, הצלה, חנינה וכו' אלא לשון ישועה בלבד, וכמו שנזכר לעיל מלשון המשנה:

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ב' – **אחר תפלת מוסף (למקובלים לאחר ז' הקפות) יקח חמשה בדי ערבה, ולא יחברם עם הלולב כלל, אלא יכרוך אותם בסיב של עלה ערבה, (י"א לא יחברו), ויחבטם בקרקע חמש פעמים, (כנגד חמש גבורות מנצפ"ך), לקיים מנהג נביאים שנהגו כן. זכר למקדש, שהיתה מצות ערבה נוהגת כל ז' הימים מהלכה למשה מסיני, והיו נוטלים הערבה, ומקיפים בה את המזבח. אלא שבכל יום היו מקיפים בה את המזבח פעם אחת, וביום השביעי שבע פעמים. לפיכך קבעו חכמים בזמן הזה יום שביעי של חג הסוכות למצות ערבה זכר למקדש.**
– **אין מברכים על חיבוט הערבה, כיון שאינו אלא מנהג.**

– ובכמה סידורים נפל טעות סופר, שכתוב שם ב"לשם יחוד" שלפני חביטת ערבה, לקיים "יסוד נביאים", וזה אינו, שהרי מבואר בסוכה (מד:): שהלכה כמ"ד מנהג נביאים הוא. [וכן תמה על זה הרב יפה ללב ח"ב (בקונטרס יפה תלמוד סוכה מד:). ע"ש. והמקור למנהג מצות חביטת ערבה, מתבאר ע"פ הגמ' סוכה (מב: ומד. ומה.), וב"י וט"ז סי' תרסד].
– הרמ"ע בתשובות כתב משם גדול אחד, דהיה לוקח ערבה גדולה שיהיה בה יז' בדים. כמנין שם הוי"ה ברוך הוא במספר קמן. עיי"ש.

והחמישה בדים צריך לקושרן יחד, וקודם הקשירה יראה לתלמיד חכם אם הם כשרות, ולא יסמוך על שמש בהכנ"ס. (ברכי יוסף תרסד, מל"ח כד טו')

– על פי דברי רבותינו המקובלים **חובטים את בדי הערבה בקרקע עולם, ולא על רצפה.** [ילקו"י מועדים (עמ' קפג). יחזה דעת ח"ג (סי' מח)].

והטעם מבואר בתשובת הגאונים, על פי מה שאמרו במדרש לקח טוב, לולב דומה לשדרו של אדם, הדם דומה לעינים, ערבה דומה לפה, והאתרוג דומה ללב. ובהיות שעד יום הושענא רבה, ישראל מרבים במצוות, ואם היה בא השטן לקטרג כנגדם, היה מתבטל ע"י ריבוי המצות, אך מכאן ולהבא אנו רומזים בחביטת הערבה בקרקע, שכל פה שיקום עלינו לקטרג לא יוכל לנו, ויפול ארצה, וכאמור: כל כלי יוצר עליך לא יצלה, וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי זאת נחלת עבדי ה'. ע"כ.

וכ"כ רבינו האר"י בשעה"כ (דף קה.), שצריך לחבוט חמשת בדי ערבה ביום הושענא רבה ה' פעמים על הקרקע (כמנין אותיות מנצפ"ך), שמכוונות כנגד ה' גבורות, והחבטות באות להחליש כח הגבורות שיתמתקו ויתבשמו].

– **מה שיש נוהגים שחובטים הערבה עד שיפלו כל העלין, מנהג תינוקות הוא משום שמחה.** ולפי שיש אומרים שמצות חבטת ערבה היינו נענוע, [וכמו שפי' רש"י (סוכה מד:), חביט חביט, לשון נענוע]. ויש אומרים שמצותה לחבוט בה בקרקע, [הרמב"ם פ"ז הכ"ב]. וכבר פסק הרמ"א בהגה שיש לעשות שניהם לנענע בה ואחר כך לחבוט בה בקרקע ה' פעמים ודיו. [חיי אדם. ואף שמרן והאר"י ז"ל לא הזכירו אלא חבטה, טוב לעשות שתיהן. חזון עובדיה סוכות עמוד תמב].

– דעת הרמ"ע מפאנו שיש ליטול בדי הערבה בלתי קשורים, אבל הרמ"ז חלק עליו וכתב, שצריך לקושרם. [חזון עובדיה סוכות עמוד תמב].

ימי שמחתנו – חג הסוכות

– לכתחלה אין לקחת את הערבה שבלולב, לאחר שהותר אוגדו, לחביטת הערבה, אך בשעת הדחק שקשה לו להשיג ערבה אחרת, יש לסמוך על המקילים ליקח הערבה שבלולב. [ילקוט יוסף מועדים עמוד קפג. יחזה דעת חלק ג' סימן מח. חזון עובדיה סוכות, עמוד תמב] – במקום הצורך אפשר שלאחר שחבט הערבה בקרקע חמש פעמים, יכול למסור אותה לחבירו שיחבוט בה גם הוא, וחבירו לחבירו, באופן שהערבה נשארה עדיין בשלימותה, ולפחות עם רוב העלים שבה. ושיעור אורכה כשיעור אורך ערבה שבלולב. [יחז"ד ח"ג סי' מח]

– אין הערבה ניטלת אלא בפני עצמה, שלא יאגוד דבר אחר עמה, כדי שיהיה ניכר שהוא לשם מצוה. אבל אם יש בידו דבר אחר אין לחוש.

– שיעור אורך הערבה למצוה זו, שלשה טפחים, בערבה שבלולב. ואיתא בגמרא (מד:), אמר רב נחמן צריך שיהיו שלשה בדי עליו לחין, ורב ששת אמר אפילו עלה אחד בבד אחד, ומן הדין הלכה כרב ששת, אלא שכתב רבינו האי גאון שמכוער הדבר שיהיה רק עלה אחד בבד אחד, ובפרט בזמנינו שערבה כשרה מצויה לכל דורש. לכן לכתחלה יקח בדי ערבה כשרים, ואם אינו מוצא ערבה כשרה, אלא ערבה שאין בה אלא אחד בבד אחד, יכול לצאת בה ידי חובה מנהג נביאים. [חזון עובדיה סוכות עמוד תמג].

– נשים פטורות ממצות חביטת ערבה, שכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות. [ועיין בשו"ת רב פעלים ח"א בקונטרס סוד ישרים סי' יב].

– וגם שלא להכות דרך סכלות רק לתת אל לבם גם לפי הפשט רמז הדבר לכל איש ישראל כי מאחר שהיום הזה להם לזכרון לפני ה' למסור הפתקין שלהם ראוי כל אדם להכניע לבבו הערל לפני אלהיו ולומר מה אנו מה חיינו מה חסדנו מה צדקנו מה כוחנו מה גבורתנו כי אין בנו לא תורה ולא מצוות ולא מעשים טובים, לערבה דמינו שאין בה לא טעם ולא ריח וכיצד יהיה תקוננו על ידי חבטה בקרקע לחבוט עצמינו מתענוגי העולם הזה והבליו כמו שאמרו פת במלח תאכל וכו' ועל הארץ תישן וכו'.

וגם יתן אל לבו מה שאמרו חז"ל ערבה הדומה לשפתים זכור יזכור מה שפגם בשפתים בלשון הרע ונבלות ודברים בטלים ושבעות לשוא ולשקר וכי העונש שלו להיות נכרת כמו שנאמר יכרת ה' כל שפתי חלקות כי על כן יהיה דוגמא לערבה שהיא נכמשת לאלתר כמו"ש ז"ל ואם כן מה תקנה ימצא לזה, אלא אמרו חכמים סיפר כבר כרתו דוד ברוח הקדש שנאמר יכרת ה' כל שפתי חלקות אלא ילך אצל חכם וילמוד אותו להשפיל עצמו שנאמר וסלף בה שבר ברוח, ואל זה הרמז בא ענין חבטת הערבה הדומה לשפתים בקרקע רמז כי ישפיל נפשו עד עפר.

וגם יש בה רמז לעדת ישראל להזכיר רחמי האל יתברך אשר גמלם ברחמיו וברוב חסדיו, כי הנה בראש השנה היה הקטרוג גדול על כל ישראל כמו שאמרו בזוהר בפסוק ויבאו בני האלהים להתיצב על ה' ונוסף עוד כיום הכפורים כי אז שבעים שרי אומות העולם מקטרגים על ישראל ואומרים הללו עובדי ע"ז וכו', ולכן נעשתה מדת הדין ויש שנכתבו למיתה והנשאר נמסרו הפתקין ביד השמן ולכן אין עוד קטיגורים, ועל זה קבעו היום ערבה הדומה

ימי שמחתנו – חג הסוכות

לשפתנים לרמוז כי יסכר פי דוברי שקר ביום זה ואין להם עוד לפתוח אותם שפתים דולקות, ולכן צריך לחבוט אותה בקרקע דווקא ולחיות חמשה בדים לפי שהם קמים על ה' כי בני האלהים הם קטרגו ולכן זה השם של אלהי'ם יפקוד עליהם במרום וישפילם ישפילם עד עפר, וגם כי הם חמשה מינים כמו שאמרו בזוהר פרשת בראשית עמלקים רפאים וכו' וכנגדם חמשה בדים כמ"ש המפרשים עליהם השלום. (חמ"י)

פרק ז' – נשמת כל חי

– מנהג בית אל יכב"ץ יום הו"ר אחר עלינו לשבח פותחין החיכל ואומרים נשמת כל חי עד גמר בלי שם ומלכות.

ואח"כ אומרים: הרי אנחנו מקבלים עלינו בלי נדר קבלה גמורה לשנה הבאה עלינו לחטו"ל בעת וכעונה הזאת יום הו"ר אחר תפלת שחרית לומר הלל נוסח נשמת כ"ח. ויהי"ר מלפני אלהי השמים הוא יזכנו ויחיינו ונזכה ונחיה לשנים רבות אבי"ר. כמ"ש בסידור הרש"ש ז"ל: (כה"ח א' טל')

– נוהגים שאחר עלינו לשבח, חוזרים הקהל לבית הכנסת ופותחים את החיכל, וכל הצבור יחדיו ירננו באמירת "נשמת כל חי" מתחלתו ועד סופו, עד "ברוך מהולל בתשבחות" בלא הזכרת השם. נויש מסיימים בתיבות "ומעולם ועד עולם אתה אל". וכ"כ בספר נהר מצרים דף מח:].

ובסימום אומרים: הרי אנחנו מקבלים עלינו בלי נדר קבלה גמורה לומר נשמת כל חי ביום חושענא רבה לשנה הבאה, בעת הזאת אחר תפלת שחרית ומוסף, ויהי רצון מלפני אבינו שבשמים שיחתום אותנו בספר חיים טובים ונזכה ונחיה שנים רבות ונעימות, ונגילה ונשמחה בישועתו. והוא מנהג יפה. (ילקו"י)

פרק ח' – סגולות והנהגות ליום הו"ר

א' – קריאת 'הקפת יריחו'.

ביום הו"ר יקרא ביהושוע פ"ו, כי ידוע מ"ש הירושלמי בהא ששנינו על הו"ר שהיו מקיפין המזבח ז' פעמים שהוא זכר לנס הנזכר ביריחו. ובאמת כל איש בלבבו יבין כי סוד הקפות אלו שהם שש ושבע והקפות אלו הכל עולה בקנה אחד על כן דבר בעתו מה טוב: (בא"ח) ויריחו סגרת ומסגרת מפני בני ישראל אין יוצא ואין בא:

ויאמר יהוה אליהושע ראה נתתי בידך את יריחו ואת מלכה גבורי החיל:

וספתם את העיר כל אנשי המלחמה תקיף את העיר פעם אחת כה תעשה ששת ימים: ושבעה כהנים ישאו שבועה שופרות תיבלים לפני הארון וביום השביעי תסבבו את העיר שבע פעמים ותפחנהם ותקעו בשופרות:

ימי שמחתנו – חג הסוכות

וְהָיָה בַּמָּשָׁח | בְּקֶרֶן הַיּוֹבֵל (בשמעכם) [בְּשִׁמְעֵכֶם] אֶת־קוֹל הַשּׁוֹפָר יִרְעוּ כָּל־הָעָם תְּרוּעָה גְדוֹלָה וְנִפְלָא חֹמַת הָעִיר תִּחְתֶּיָּה וְעָלוּ הָעָם אִישׁ גִּגְדּוֹ:
וַיִּקְרָא יְהוֹשֻׁעַ בְּיָנוּחַ אֶל־הַכֹּהֲנִים וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם שָׂאוּ אֶת־אָרוֹן הַבְּרִית וְשִׁבְעָה כֹהֲנִים יִשָּׂאוּ שִׁבְעָה שׁוֹפְרוֹת יוֹבְלִים לִפְנֵי אָרוֹן יְהוָה:

(ויאמרו) [וַיֹּאמְרוּ] אֶל־הָעָם עֲבְרוּ וְסִבּוּ אֶת־הָעִיר וְהַחֲלוּץ יַעֲבֹר לִפְנֵי אָרוֹן יְהוָה:
וַיְהִי כַּאֲמֹר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הָעָם וְשִׁבְעָה כֹהֲנִים נִשְׂאִים שִׁבְעָה שׁוֹפְרוֹת הַיּוֹבְלִים לִפְנֵי יְהוָה עֲבְרוּ וְתִקְעוּ בַּשּׁוֹפְרוֹת וְאָרוֹן בְּרִית יְהוָה הִלָּךְ אַחֲרֵיהֶם:
וְהַחֲלוּץ הִלָּךְ לִפְנֵי הַכֹּהֲנִים (תקעו) [וַתִּקְעוּ] הַשּׁוֹפְרוֹת וְהַמֶּאֱפָף הִלָּךְ אַחֲרֵי הָאָרוֹן הַלּוֹךְ וְתִקְעוּ בַּשּׁוֹפְרוֹת:

וְאֶת־הָעָם צָוָה יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר לֹא תִרְעוּ וְלֹא־תִשְׁמִיעוּ אֶת־קוֹלְכֶם וְלֹא־יֵצֵא מִפִּיכֶם דָּבָר עַד יוֹם אֲמָרִי אֲלֵיכֶם הִרְעוּ וְהִרְיעַתֶּם:

וַיִּסָּב אָרוֹן־יְהוָה אֶת־הָעִיר הַקָּף פַּעַם אַחַת וַיָּבֹאוּ הַמַּחֲנֶה וַיִּלְיִנוּ בַּמַּחֲנֶה:
וַיִּשָּׁבּוּ יְהוֹשֻׁעַ בִּבְקָר וַיִּשָּׂאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־אָרוֹן יְהוָה:
וְשִׁבְעָה כֹהֲנִים נִשְׂאִים שִׁבְעָה שׁוֹפְרוֹת הַיּוֹבְלִים לִפְנֵי אָרוֹן יְהוָה הִלְכִים הַלּוֹךְ וְתִקְעוּ בַּשּׁוֹפְרוֹת וְהַחֲלוּץ הִלָּךְ לִפְנֵיהֶם וְהַמֶּאֱפָף הִלָּךְ אַחֲרֵי אָרוֹן יְהוָה (חולד) [הַלּוֹךְ] וְתִקְעוּ בַּשּׁוֹפְרוֹת:

וַיִּסָּבּוּ אֶת־הָעִיר בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי פַּעַם אַחַת וַיִּשָּׁבּוּ הַמַּחֲנֶה כֹּה עָשׂוּ שְׁשֶׁת יָמִים:
וַיְהִי | בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי וַיִּשְׁכְּמוּ בַּעֲלוֹת הַשָּׁחַר וַיִּסָּבּוּ אֶת־הָעִיר כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה שִׁבְעַת פַּעֲמִים רַק בַּיּוֹם הַחֹדָשׁ סָבְבוּ אֶת־הָעִיר שִׁבְעַת פַּעֲמִים:
וַיְהִי בַּפֶּעַם הַשְּׂבִיעִית תִּקְעוּ הַכֹּהֲנִים בַּשּׁוֹפְרוֹת וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הָעָם הִרְעוּ כִּי־נִתַּן יְהוָה לָכֶם אֶת־הָעִיר:

ב' – 'נבואת חגי':

יש לקרות ביום הו"ר 'נבואת חגי' סימן ב' בשביעי בעשרים ואחד לחודש וכו' עד אתן שלום נאום ה' צבאות והם ט' פסוקים כמ"ש בסידור רב יעב"ץ ז"ל. (בא"ח, כה"ח לח')

נבואת חגי פ"ב:

בְּשָׁבִיעִי בְּעֶשְׂרִים וְאַחַד לַחֹדֶשׁ הָיָה דְּבַר־יְהוָה בְּיַד־חֲגִי הַנָּבִיא לֵאמֹר:
אֲמַרְנָא אֶל־זָרְבָבֶל בֶּן־שִׁלְתַּיָּאל פַּחַת יְהוּדָה וְאֶל־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶל־שָׂרֵית הָעָם לֵאמֹר:

מִי בָכֶם הַנִּשְׁאָר אֲשֶׁר רָאָה אֶת־הַבַּיִת הַזֶּה בְּכַבּוּדוֹ הָרָאשׁוֹן וְמָה אַתֶּם רֹאִים אִתּוֹ עַתָּה הֲלֹא כְמוֹהוּ בָּאֵין בְּעֵינֵיכֶם:

וְעַתָּה חֹזֵק זָרְבָבֶל | נֹאם־יְהוָה וְחֹזֵק יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְחֹזֵק כָּל־עַם הָאָרֶץ נֹאם־יְהוָה וְעָשׂוּ כִּי־אָנִי אֲתָכֶם נֹאם יְהוָה צְבָאוֹת:

אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר־בְּרַתִּי אֲתָכֶם בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְרוּחִי עִמָּדֶת בְּתוֹכְכֶם אֶל־תִּירָאוּ:
כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עוֹד אַחַת מַעֲט הָיָה וְאָנִי מַרְעִישׁ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־הַיָּם וְאֶת־הַחֲרֻבָּה:

ימי שמחתנו – חג הסוכות

והִרְעֵשְׁתִּי אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וּבָאוּ הַמַּדָּת כָּל־הַגּוֹיִם וּמִלֵּאֲתֵי אֶת־הַבַּיִת הַזֶּה כְּבוֹד אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת:

לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב נָאִם יְהוָה צְבָאוֹת:

גָּדוֹל יִהְיֶה כְבוֹד הַבַּיִת הַזֶּה הָאֲחֵרוֹן מִן־הָרִאשׁוֹן אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּבִמְקוֹם הַזֶּה אֶתֵּן שְׁלוֹם נָאִם יְהוָה צְבָאוֹת:

ג' – 'עלינו לשבח' – סגולה נפלאה מ"החיד"א

לשמירה ולזכות בדין יאמר 'עלינו לשבח' ארבע פעמים בסדר שיתבאר.

ובספר 'שער הכוונות' של רבי חיים ויטאל ובספר 'יסוד יוסף' שחיבר האדמו"ר רבי יוסף דוסקא בן יהודה יודל מדובנא. הביא שטוב לאומרה ביום "הושענא רבה"

"ובהיות כי יום הושענא רבה הוא יום גמר חתימת כל ישראל לטובה, ובו יחזיק האדם להתפלל מכל גזרות רעות, על כן מאוד טוב לומר ביום הושענא רבה "עלינו לשבח" עד "על כן נקווה לך" ו' פעמים: ד' פעמים ישר, וג' פעמים הפוך..."

עֲלֵינוּ לְשַׁבַּח לְאֲדוֹן הַכֹּל, לְתַת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית, שֶׁלֹּא עָשָׂנוּ כְּגוֹיֵי הָאָרְצוֹת, וְלֹא שָׁמְנוּ כְּמִשְׁפָּחוֹת הָאֲדָמָה. שֶׁלֹּא שָׁם חָלַקְנוּ כָּהֵם, וּגְוַרְלָנוּ כָּכָל הַמוֹנָם, שֶׁהֵם מִשְׁתַּחֲוִים לְהֶבֶל וְרִיק וּמִתְפַּלְלִים אֶל אֵל לֹא יוֹשִׁיעַ. וְאַנְחָנוּ מִשְׁתַּחֲוִים לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא נוֹטֵה שָׁמַיִם וְיָסֵד אֶרֶץ, וּמוֹשֵׁב יְקָרוֹ בְּשָׁמַיִם מְפַעֵל, וְשֹׁכֵנֵת עִזּוֹ בְּגִבְהֵי מְרוֹמִים. הוּא אֱלֹהֵינוּ וְאֵין עוֹד אַחֵר.

אַחֵר עוֹד וְאֵין אֱלֹהֵינוּ הוּא מְרוֹמִים בְּגִבְהֵי עִזּוֹ וְשֹׁכֵנֵת מְפַעֵל בְּשָׁמַיִם יְקָרוֹ וּמוֹשֵׁב אֶרֶץ וְיָסֵד שָׁמַיִם נוֹטֵה שֶׁהוּא הוּא בְּרוּךְ הַקְּדוֹשׁ הַמַּלְכִּים מַלְכֵי מֶלֶךְ לִפְנֵי מִשְׁתַּחֲוִים וְאַנְחָנוּ יוֹשִׁיעַ לֹא אֵל וּמִתְפַּלְלִים וְרִיק לְהֶבֶל מִשְׁתַּחֲוִים שֶׁהֵם הַמוֹנָם כָּכָל וּגְוַרְלָנוּ כָּהֵם חָלַקְנוּ שָׁם שֶׁלֹּא הָאֲדָמָה כְּמִשְׁפָּחוֹת שָׁמְנוּ וְלֹא הָאָרְצוֹת כְּגוֹיֵי עָשָׂנוּ שֶׁלֹּא בְּרֵאשִׁית לְיוֹצֵר גְּדֻלָּה לְתַת הַכֹּל לְאֲדוֹן לְשַׁבַּח עֲלֵינוּ:

לאחר הפעם הראשונה יאמר:

אָנָּה כְּכֹחַ גְּדֻלַּת יְמִינְךָ תַּתִּיר צְרוּרָה: קִבֵּל רִנַּת עַמְּךָ, שְׂגִבְנוּ, טַהֲרָנוּ נוֹרָא:

בשחזור פעם שניה יאמר:

נָא גְבוּר דוֹרְשֵׁי יְחִידְךָ כְּכֹכַב שְׁמֶרֶם:

בשחזור פעם שלישית יאמר:

בְּרַכֵּם טַהֲרֶם רַחֲמֵי צִדְקַתְךָ תְּמִיד גְּמִלֵם חֶסֶד קְדוֹשׁ בְּרוּךְ טוֹבְךָ נִהַל עֲדַתְךָ:

בשחזור פעם רביעית יאמר:

יְחִיד גֵּאָה לְעַמְּךָ פָּנָה זוֹכְרֵי קְדֻשָּׁתְךָ: שׁוּעַתְנוּ קִבֵּל וּשְׁמַע צַעֲקַתְנוּ יוֹדֵעַ תַּעֲלָמוֹת: בְּרוּךְ שָׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: אֲמַת מַלְכְּנוּ וְאַפָּס זוּלָּתוֹ. כְּפָתוּב בַּתּוֹרָתוֹ: וְיִדְעָתָּ הַיּוֹם וְהַשַּׁבָּת אֵל לְבָבְךָ, כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם מְפַעֵל וְעַל הָאָרֶץ מַתְחַת. אֵין עוֹד:

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ד' – קריאת שמו"ת וזאת הברכה:

ביום הושענא רבה יקרא פרשת וזאת הברכה שנים מקרא ואחד תרגום. [שער המצות (דף לד ע"ב), וברכי יוסף סי' רפה סק"ד].

ואם שכח או נאנס יקראנה בליל שמיני עצרת או בבוקר השכם לפני תפלת שחרית. [ע' מועד לכל חי (סי' כה אות יג). ילקו"י מועדים (עמ' קפד), חזו"ע סוכות (עמוד תנ)].
ה' – **סגולה ללידה קלה, לאחר הושענה רבה**, תחזיק בידה אתרוג כשר (אשר קיימו באתרוג את מצוות הנענועים וההקפות) ובטרם נגיסת פיטם האתרוג (או האתרוג עצמו) תאמר: (אין לעשות זאת בהושענא רבה עצמו כיון שהוקצה האתרוג למצוותו ע"פ פסק מרן הגר"ע יוסף זיע"א בחזו"ע סוכות בהערה על דברי 'הנזירות שמשון' אשר הביאם בספר מל"ח לגר"ח פלאגי זיע"א).

רבנו של עולם בגלל חנה שאכלה מעץ הדעת שהיה אתרוג גרם אותו חטא מיתה בעולם וצער העיבור והלידה, רבנו של עולם כמו שלא נגסתי מאתרוג זה בשבעת ימי החג שעברו, כך לא הייתי אוכלת מעץ הדעת ולא הייתי עוברת על ציווי שציוה הקב"ה לאדם וחוה לא לאכול מפרי עץ הדעת והיום שנגסתי אין בזה איסור כי אין בו מצוה אלא תקבל פיצוץ את תפילתי ואת תחינתי שלא אגזק מלידה זו ותשיעני לילד בנחת ובלי צער ולא יהיה לי ולא לולדי שום גזק, כי אתה האל המושיע ולשועתך קוינו כל היום. ברוך האל המושיע. (מטה אפרים, נזיר שמשון, מועד לכל חי).

– ואחר תפילתנו יהדר אחר חסידים ואנשי מעשה לקבל פניהם ולהתברך מפיהם להחתם בספר חיים טובים כמו ביום הכפורים ועת רצון היא להתברך ותפילתם עושה פירות, ואם הכביד עליו השינה יטה עצמו מעט עד שינוח ראשו אכן אין ראוי להגרות בשינה רוב היום כי גדול היום הזה ונורא מאד לבקש האדם על נפשו בתשובה ותורה ותשובתו ותורתו רצויה ומקובלת וירחמו עליו מן השמים ויקרא לו ה' שלום. (חמ"ו)

פרק ט' – ד' מינים לאחר מצותם.

– הלולב ומינו, וכן הערבה לאחר הביטח בקרקע, תשמישי מצוה חן, ונזרקים. (מגילה כו:). ומכל מקום לא ינהוג בהם מנהג בזיון, ולא יזרקם למרמס רגלי בני אדם, אלא יניחם בצדי רשות הרבים.

– אפילו הערבה של הושענא רבא אין לזלזל בה. (טור ברקת, ספר הישר, ברכי יוסף תרסד', מל"ח כד א' יג')

– ואחר התפילה יקח הלולב עם מינו ויתן אותם במקום מיוחד בביתו, ושמענו בשם הראשונים שיש בזה סגולה להיות למשמרת הבית להנצל מכל צרה וגם מכל נדנוד עבירה, ואל ישליך ויזרוק לאשפה אחר שהם רומזים לענין גדול כאשר הארכנו למעלה אין לנהוג בהם מנהג בזיון.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

– והסידים הראשונים נהגו להצניעם ולבער עמהם החמץ בערב פסח או להטילם לתנור באפיית מצות של מצוה דהואיל ואיתעבד בה חדא מצוה ליעביד מצוה אחריתי, וההושענא והערבה שבלולב אף על פי שנזרקה אין לפסוע עליה משום ביזוי מצוה, וכן בעצי סוכה אחר החג אם יוכל לשמור העצים והקנים לשנה הבאה לחזור לעשות בהם סוכה של מצוה מה טובו ומה יופיו כי אחר שכבר עלו ונתעלו בענין מצוה ראוי שלא ירדו לענין חול, וכן הסבך טוב שלא לעשות בו לצורך דבר שאינו כבוד למצוה שנעשה בו. (חמ"י)

– ומנהגינו ביום הו"ר לאחר התפלה ליקח הלולב כשהוא קשור עם הדם וערבה ולהניחו ע"ג פתח הבית שהוא ישן בו לשמירה, עד הפסח, ובע"פ לוקחין אותו להשליכו מחציתו בבוקר אל תוך שריפת החמץ ומחציתו לתוך התנור שאופין בו המצות של מצוה.

– והאתרוג עושין אותו מרקחת בסוק"ר אחר החג, להעלותו על השלחן בליל ט"ו בשבט ר"ה לאילנות בכלל הפירות שיברכו עליו מאנשי הבית איש או אשה ומ"ג אם היא חרה ללדת, וגם ליתן ממנו למקשה לילד, שאומרים שהיא סגולה שתלד בריח ולא בצער ויצא הולד בר קיימא לחט"ל כשאוכלת ממנו באותה שעה.

– ובס' התניא תלי תניא בערבה לבד שכתב וז"ל ומנהג פשוט בידינו שקבלנו מאבותינו לאחר שגמרו מצות הערבה ביום הו"ר כשיוצאין מבחכ"נ כל אחד ואחד מוליך הערבה לביתו ומשימין אותה סמוך לראש מטתו לחיבוב מצוה, ומנהג כשר הוא עכ"ל. וגם הוא מסוגל כי לא תירא מפחד, שכ"כ בס' המדות למחר"ן בע' פחד אות ט"ז, 'הושענות חבוטים מסוגלים לבטל הפחד' ע"כ.

והיה בהנ"ח היכא שמניחין אותם בביתם במקום משומר כמדובר. והאיש הירא מפחד לילה בחלום תניחם ותשימם בכר מראשותיו שישן עליו. [יפ"ל ח"ב אות ט"ו]. (כה"ח שם א"ס) [עיין לעיל באריכות עניין סגולת ד' מינים]

פרק י' – זכור ימות עולם

– היום השלים שלמה המלך את ימי חגיגת חנוכת בית המקדש והמזבח בירושלים עיה"ק, לאחר יד' ימים של חגיגת חנוכת המקדש.

כך שביום האושפיזין של המלכות של דוד המלך אביו הושלם כסא מלכות השם על ידי שלמה המלך ע"ה.

– היום היה נבואת השם לחגי הנביא שתיקן את יום הושענא רבא ליום ערבה כמבואר בגמרא, והשם אמר לו לבנות את בית המקדש השני והבטיח לו *שגדול יהיה כבוד הבית האחרון מן הראשון. (היעב"ץ ורבינו הבן איש חי זי"ע כתבו שכדאי וסגולה לקרוא היום את נבואת חגי כנ"ל).

יום השביעי של חג הסוכות

פרק א'

- אף על פי שגמר לאכול ביום השביעי שחרית (בבוקר), לא יסתור (יפרק) סוכתו, אבל יכול להוציא ממנה את הכלים מן המנחה (חצות היום) ולמעלה, ומתקן את הבית לכבוד יום טוב אחרון.
- בני ארץ ישראל אינם רשאים לאכול בשמיני עצרת (חג שני – שמחת תורה) בסוכה, כדי שלא יהיה נראה כמוסיף על המצוה, ולכן אם אין לו מקום ראוי לסעוד בו ביום טוב, אלא בסוכה, יפחות בסכך ארבעה טפחים על ארבעה טפחים לפוסלה, כדי שיהיה היכר שהוא יושב בה שלא לשם מצות סוכה.
- קודם כניסת חג שני (שמחת תורה) ינשק דפנות הסוכה קודם שיצא ממנה. *ויאמר יהי רצון שנזכה לישב בסוכת עורו של לוייתך. (עיין לקמן)
- אם רוצה לאכול בסוכה אחר שמחת תורה, אין צריך למעט בה בסכך, דלא נראה כמוסיף על המצוה אלא ביום השמיני.
- גם לאחר חג הסוכות לא יפסע (ידרוך) על עצי הסוכה, כי תשמישי מצוה הם, ולא ישליכם לאשפה, אלא טוב שיניחם במקום צנוע, או בצידי רשות הרבים, וכדין טליתות של מצוה דקי"ל בש"ע (סי' כא ס"ב), שאף לאחר שכלו אדם בודל עצמו מהם ולא ישתמש בהם תשמיש מגונה. ומכל מקום מותר לזרוק אותם ולשורפם.
- סוכה ונויה (קישוטים) אסורים גם בשמחת תורה, אם חושש מפני הגנבים, או מפני הגשמים, מותר להוריד את הקישוטים או הסדינים ביום הושענא רבא.
- אסור לפסול את האתרוג אלא לאחר שמחת תורה, ולכן אישה שנושכת לסגולה תנשך במוצאי שמח"ת. (ילקוט יוסף)

פרק ב' – תפילה ליציאה מהסוכה

– 'כשיוצא מהסוכה שלא לאכול בה עוד, (בא"י ביום הושענא רבא, ובחו"ל ביום שמיני עצרת), יאמר בקשה זו:

'יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו, שבזכות קיום מצות ספח זאת שקנינו, נזכה ונהיה לשנה הפאה לישוב בספח של לויתן, כמו שנאמר "התמלא בשכבות עורו", אמן בן יהי רצון'.

"רבונא דעלמא, יהא רעוה מן קדמך, שאותם מלאכים הקדושים השויכים למצוות סופה ולמצוות ארבעת המינים לולב, אתרוג, הדס וערבה, הנוהגים בחג הסוכות הם יתלוו עמנו בצאתנו מהספח ויכנסו עמנו לבתינו לחיים ולשלום. ולהיות תמיד עלינו לשמירה עליונה מפעול קדשך, להצילנו מפל חטא ועוון ומעלה פגעים רעים ומפל שעות רעות המתרגשות לבוא לעולם. ותשפיע עלינו רוח מפורם, וחדש פליותינו לעבדך באמת באהבה וביראה, ונתמיד מאוד בתלמוד תורתך לתלמוד וללמוד, וזכות ארבע מינים ומצוות סופה יעמוד שתאריך אפך עד שובינו אליך בתשובה שלמה לפניך, ונתקן כל אשר פגמנו, ונזכה לשני שולחנות בלי צער ויגון, אני ובני ביתי ויוצאי חלצי, ונהיה בולנו שקטים ושלווים דשנים ורעננים ועובדי ה' באמת לאמיתו פרצונך הטוב בכלל כל בני ישראל, יהיו לרצון אמרי פי והגיון ליבי לפניך ה' צורי וגואלי.

פרק ג' – קודם השכבה

בהושענא רבה קודם השכבה, נוהגין להכנס לסוכה ואוכלין שם מטעמת כל שהיא, איזה דבר קל שאין בו משום סעודה, כדי לקים בפעם האחרונה מצות 'בסכות תשבו', ומברכין אחריו ברכה אחרונה, וכשיוצאין מן הסוכה אומרים תפילה זו:

יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו, בשם שזכיתי וישבתי בסוכה זו, כן אזכה (לשנה הבאה) לישוב בסוכת עורו של לויתן, ומסימין – 'לשנה הבאה בירושלים':
שכך אמרו חכמים, שלעת קץ יעשה הקדוש ברוך הוא סוכה אחת שישבו בה כל ישראל והיא תהא עשויה מעורו של לויתן; ואילו בשרו יהיה מאכל לצדיקים:
ונוהגין להוריד מן הסוכה שמיחים ושאר כלים יפים שיש לו צורך בהם לביתו לכבוד החג:
(ס' התודעה)

שמחת תורה

פרק א' – ערב שמחת תורה

– שמיני עצרת – שמחת תורה, פרטי דיניו הלכותיו ומנהגיו ככל ימים טובים. [עיין באריכות לעיל ערב חג הסוכות]

– כי על כל אלה ראוי ונכון לכל איש הירא לטהר עצמו ולטבול בשביעי לכבוד הרגל הקדוש והטהור כי לא גרע משאר רגלים שאמרו חייב אדם לטהר עצמו ברגל אחר שאמרו שהוא רגל בפני עצמו, וכל שכן שראוי להחמיר בה יותר משאר רגלים אחר שכל מה שפעלנו ועשינו מיום ראש השנה ועד עתה הכל כאשר לכל היה הכנה והזמנה ליום הקדוש הזה להכין אותה ולסעדה להתייחד עם דודה כנודע מכל אשר כתבנו למעלה, ואם כן איפה איכבה יוכל לעורר אהבת דודים ויחודא שלים אם לא יזמין עצמו לכך להתקדש ולטהר, וכל שכן אם נפשו לא מטוהרה חס ושלום כי זימן לבנים ומצא שחורים כי יפקד מושבו מחולקא דקודשא בריך הוא וכנסת ישראל כי הכל חולך אחר החיתום. (חמ"י) – הדלקת הנר.

מצוה להדליק נרות בליל יום טוב, וצריך לברך לפני ההדלקה: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של יום טוב". ולא תברך 'שהחיינו' אלא תצא ידי חובה בברכת שהחיינו בקידוש. [עיין באריכות לעיל בענייני הדלקת הנר ערב יום טוב]

פרק ב' – ליל שמחת תורה

א.

א' – טעם שנקרא עצרת.

ונקרא בשם עצרת לפי שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל עצרתי אתכם לפני כמלך שזימן בניו לסעודה לימים קצובים, כיון שהגיע זמנם להפטור אמר בבקשה מכם עכבו עמי יום אחד שקשה עלי פרידתכם כמו שאמרו ז"ל.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

והנה ראויה היתה עצרת של חג להיות רחוקה ממנה חמשים יום כשם שהעצרת רחוקה מן הפסח חמשים יום ולמה היא אינה רחוקה מן החג, משלו חז"ל משל למלך שבאה לו שמחה והיו לו בנות נשואות במקום קרוב ובנות נשואות במקום רחוק אלו שהן נשואות במקום קרוב במהרה יכולין לבא ולחזור לביתם ואלו שהן נשואות במקום רחוק שאינן יכולין לבא ולחזור לביתם אמר המלך אני ואתם נשמה ביום אחד, כך כנסת ישראל על ידי שישאל יוצאים מן החורף אל הקיץ לפיכך היא רחוקה ממנו חמשים יום שיש שהות בימים שיוכלון לבא ולחזור, אבל בחג על ידי שישאל נכנסים מהקיץ לחורף קשה להם טרדות דרכים אינה רחוקה ממנו חמשים יום שאין שהות בימים לילך ולבא אמר הקדוש ברוך הוא אני ואתם נשמה ביום אחד, נאמר כאן עצרת תהיה לכם ולהלן הוא אומר עצרת לה' אלהיכם הכל ביחד וכתוב זה היום עשה ה' נגילה ושמחה בו. (חמ"י)

ב' – שמיני עצרת:

שמיני עצרת הוא רגל בפני עצמו ואינו קשור לחג הסוכות אלא סמוך לו בלבד. ומשום כך מברכין בו 'שהחינו', האשה – בשעת הדלקת נרות, אחר ברכת 'להדליק נר של יום טוב' (ויש שאין נוהגין לברך 'שהחינו' בהדלקת הנרות), והאיש – בקידוש שהוא מקדש על היין: ונקרא 'שמיני עצרת' על שם הכתוב (במדבר כט): ביום השמיני עצרת תהיה לכם כל מלאכת עבדה לא תעשו והקרבנות עלה אשה ריח ניחח לה' פר אחד וגו' ולשון חבה הוא זה (לשון עצרת) כבנים הנפטרים מאביהם, והוא אומר להם: קשה עלי פרידתכם, עכבו עוד יום אחד:

'דבר אחר: למה נעצרו עוד יום אחד? רב אמר, משל למה הדבר דומה – למלך שהגיע לו יום טוב. באו אריסיו וכבדו אותו, באו בני ביתו וכבדו אותו. היתה מטרונה מרמזת להם: עד שנוהג עמכם – תבעו צרכיכם מן המלך! כך התורה מרמזת לישראל: תבעו צרכיכם וכו'. (וישראל נותנים כל דעתם בחג לבקש חיים וששון לשבעים אומות העולם, ולעצמם אינם מבקשים כלום) כיון שלא הבינו, כבשה (עצרה) אותם עוד יום אחד, זה יום השמיני' (שכתוב בו לכם):

'אמר רבי לוי: בכל חדש וחדש שבקיין בקש הקדוש ברוך הוא ליתן לישראל מועד. בניסן – נתן להם הפסח; באייר – נתן להם פסח קטן; בסיון – נתן להם עצרת; בתמוז, היה בדעתו ליתן להם מועד גדול – ועשו להם את העגל, ובטל תמוז אב אלול. בא תשרי – ופרע להם; ראש השנה, ויום הכיפורים, והחג. אמר הקדוש ברוך הוא: לאחרים הוא (תשרי) פורע, ושלו – אינו נוטל? נתן לו יומא (יום אחד) – ביום השמיני עצרת תהיה לכם:

ודיני היום לגבי איסור מלאכה והתר אוכל נפש – הכל כמו שמבואר לעיל בדיני יום טוב: אף על פי ששמיני עצרת רגל בפני עצמו הוא, יש בו השלמה לשבעת ימי החג, ועוברים מסוכת עראי לדירת קבע להשלים בבית המרווח ענין החג ושמחתו מה שאי אפשר בסוכה, לפיכך בו תוקף השמחה בריבוי – והיית אך שמחה וכדלהלן:

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ואף בימי שלמה המלך ע"ה בו נשלם חינוך הבית ויצא כבוד ה' מאוהל וממשכן לדירת קבע. ובו ברך שלמה את העם, ואף הם ברכוהו, וכך אמר חכם אחד: יום שמיני עצרת הוא יום 'אושפיוזין' של שלמה המלך:

בחוץ לארץ יש מנהגים שונים לענין ישיבת סוכה בשמיני עצרת שהוא ספק שביעי. ואולם בכל מקום אין נוטלין בו הלולב, הואיל ואף בשאר ימי חול המועד אין חיובו מן התורה אלא במקדש. ועוד שיש בנטילת לולב ביום טוב סרך איסור:

– מיוחד בקרבנו:

ואף על פי שאמרנו שמיני עצרת רגל הוא בפני עצמו ככל שאר הרגלים (פסח, שבועות, סוכות) – קרבנו של יום זה שהיו מקריבים בבית המקדש, אינו דומה לקרבן שאר הרגלים. בפסח היו מקריבים למוסף היום: פרים – שנים, איל – אחד, ושבעה כבשים. וכן בחג השבועות פרים – שנים, איל – אחד, ושבעה כבשים. ובחג הסוכות הקריבו שבעים פרים כל ימי החג יחד, מלבד אילים – שנים, כבשים בני שנה – ארבעה עשר, שהיו מקריבים כל יום משבעת ימי החג. נמצא שחג הסוכות מרובה בקרבנותיו יותר מכל הרגלים. ואולם אי אתה מוצא רגל שהיו מקריבים בו למוסף, פר אחד, אלא שמיני עצרת בלבד. ולמה פר אחד בלבד?

אמרו חכמים במדרש:

'משל למלך שעשה סעודה שבעה ימים וזמן כל בני אדם שבמדינה לשבעת ימי המשתה. כיון שעברו שבעת ימי המשתה, אמר לאוהבו: כבר יצאנו ידינו מכל בני המדינה – נגלגל אני ואתה במה שתמצא, ליטרא בשר, או של דג, או ירק. כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל ביום השמיני עצרת תהיה – לכם, גלגלו במה שאתם מוצאים – בפר אחד ואיל אחד': אכן, אין קרבנו של שמיני עצרת דומה לקרבן שאר הרגלים, אבל דומה הוא לקרבן מוסף של ראש השנה ושל יום הכיפורים שגם בהם נאמר פר אחד, איל אחד ושבעה כבשים: מכאן רמז למה שאמרו חכמים שיש ביום זה גם ענין של כפרה וסליחה וסוף החיתום לכל ימי השנה, וכמו שנזכר לעיל:

– שמחת תורה:

שמחת תורה ושמיני עצרת – יום אחד הוא, אלא שבחוץ לארץ שכל החגים שם שני ימים, מיחדים את היום הראשון לשמחת החג ולתפילת הגשם בעיקר, ועושים רק התחלה לשמחת תורה בהקפות שבליל שמיני עצרת, ואת היום השני מיחדים לשמחת התורה בעיקר. אבל בארץ ישראל שאין יום טוב שני וכל החגים רק יום אחד – עושים כל סדר שמחת תורה ביום זה של שמיני עצרת, יחד עם שאר עניני היום:

– שמיני עצרת לחג הסוכות – בעצרת (חג השבועות) לחג הפסח:

בפסח זכו ישראל לחרות וראו אותותיו ונפלאותיו של הקדוש ברוך הוא ואת כל המוראים הגדולים אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים ויאמינו בה' ובמשה עבדו, ואחר המתינו חמשים יום עד שעמד מורא שמים בלבם יפה יפה – ונכנסו עמו בברית התורה, בקולות וברקים, לבעבור תהיה יראתו על פניהם לבלתי יחטאו:

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ובחג הסוכות זוכים ישראל לחרות הנפש מיצר הרע, שיוצאים ממוהרים ומזוכים מעוונותיהם אחרי יום הכיפורים, ובאים ומתדבקים בהקדוש ברוך הוא ונכנסים בצל אמונתו, בסוכה, מתוך שמחה ואהבה. כיון שמתעוררת בהם האהבה להקב"ה והשמחה בו יתברך – מיד מכניסים את השמחה והאהבה הזו בתורה, וקושרים עמה ברית של אהבה ושמחה אשר לא ימושו מהם כל השנה בכל עת שעוסקים בתורה. וברית זו שעושים עתה עם התורה לא בקולות וברקים היא, לא בחרדה ורעדה, אלא בשמחה ובשירה ובריקודים:

משום כך נהגו כל ישראל לעשות שמחת תורה בשמיני עצרת שאחרי חג הסוכות. עצרת – כעצרת; מה העצרת הראשונה יש עמה ברית התורה, אף עצרת זו יש עמה ברית התורה; אלא שהראשונה באה מתוך חרות הגוף ומתוך מורא ויראה, וזו באה מתוך חרות הנפש ומתוך שמחה ואהבה. אין היראה מלפני השם יתברך שלמה אלא אם יש עמה גם אהבה, ואין האהבה שלמה אלא אם יש עמה גם יראה, נמצא ששתיהן משלימות זו את זו. וכן הכתוב אומר (תהלים ב): וגילו ברעדה – במקום גילה שם תהא רעדה:

והיתה ראויה (עצרת זו) להיות אחר החג – חמשים יום, כשם שעצרת אחר הפסח – חמשים יום, אלא אמר הקב"ה: חורף הוא, ואינן יכולין להניח בתיהם לבא לכאן, אלא עד שהן אצלי – יעשו עצרת:

אף על פי כן אינם מפסידים מן הסמיכות הזו שבין העצרת לחג. אילו היו סומכים עצרת הראשונה לפסח לא היתה הברית עולה יפה, שעדין לא עמדה בלבם היראה היטב, אבל בחג, כיון שהברית שהם כורתים עתה עם התורה, היא ברית של אהבה ושלאחר תשובה בימים הנוראים, הרי היא מתחזקת בלבם יפה יפה, מיד. שגדול כח בעלי תשובה יותר מן הצדיקים, ומה שהצדיקים עושים בשבעה שבועות, בעלי תשובה עושים בשבעה ימים. ובחג הסוכות – כל ישראל בעלי תשובה הם, ובאים בכח גדול. וגם מצוות סוכה ולולב מסייעות בידם:

– פיוס התורה:

משה תקן להם לישראל שיהו קורין בתורה בכל שבת ושבת. וחכמי הדורות שאחר משה רבינו, קבעו מנהגים איזו פרשה לקרוא בשבת זו, ואיזו בשבת אחרת, מתי להתחיל את התורה ומתי לסימה:

בדורותינו, המנהג הפשוט בכל ישראל – שמשלימים את התורה בשנה אחת, וחולקים את פרשיותיה לחמשים וארבעה סדרים, כמנין שבתות השנה שבשנה מעוברת, וקורין בכל שבת סדר אחד. ויש שקורין שני סדרים בשבת אחת, כגון בשנה פשוטה ששבתותיה הן חמשים או חמשים ואחת. וכן יוצא לקרוא שני סדרים בשבת אפילו בשנה מעוברת מפני השבתות המובלעות בחגים שאין קורין בשבתות אלה את פרשת השבוע, אלא מענין הרגל: וקורין סדר בראשית בשבת הראשונה שאחרי החג, ומסיימין את התורה, בארץ ישראל – בשמיני עצרת, ובחוץ לארץ – ביום טוב שני שנקרא 'שמחת תורה'. ועושין סעודה גדולה ושמחים ומרקדים ומפזזים ומכרכרים ומזמרים כל מיני זמירות ותשבחות לכבוד התורה, ככתוב אצל שלמה (מלכים א ג): ויקץ שלמה והנה חלום (ששרתה עליו רוח הקדש) ויבוא

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ירושלם ויעמד לפני ארון ברית ה' ויעל עלות ויעש שלמים ויעש משתה לכל עבדיו. ואמרו חכמים: 'מכאן שעושים סעודה ושמחים לגמרה של תורה':

– אין לנו שיור רק התורה הזאת:

ואמרו חכמים האחרונים רמזים לשמחת תורה בשמיני עצרת:

בשבעת ימי החג שמחו ישראל במצוות החג: סוכה, לולב ואתרוג הדם וערבה, ניסוך המים, וערבה שהיו מקיפין בה את המזבח; כיון שמגיע שמיני עצרת, אומרים ישראל לפני המקום: היום הזה אין לנו לא סוכה, ולא לולב, לא ניסוך המים, ולא ערבה, ואין לנו שיור רק התורה הזאת שאנו שמחים בה:

וגדולה שמחה זו מכל שאר שמחה, שהיא תדירה ואינה בטלה לעולם וגם אינה מתמעטת כלל. אפילו חרב בית המקדש וחרבה ירושלים וישראל נשתעבדו בין האומות, שמחה זו של התורה לא פסקה מהם ולא נתמעטה. וכך אמרו החכמים: 'מיום שחרב בית המקדש אין לו להקדוש ברוך הוא אלא ד' אמות של הלכה בלבד' וכי מי נטל מהקב"ה את עולמו? אלא שאין השכינה שורה אלא במקום שהשמחה שורה שם, ואין שם לא עצב, ולא חורבן; ומיום שחרב בית המקדש – כל העולם נעשה חרב ושם, שהחורבן נגע בכל ואפילו תקפן ועיוון של המצוות, אינם כמו שהיו לפני החורבן, ואילו בתורה ובד' אמות של ההלכה – שם לא נגע החורבן כלל, ושם השמחה שלמה ותמה כמו שהיתה לפני החורבן, ולפיכך גם השכינה שורה שם ושמחה עם ישראל בשמחת תורה:

– למעלה מן הזמן:

אמרה תורה 'שנה' בחג הסוכות: וחג האסיף – תקופת השנה (שמות לד), וחגתם אתו חג לה' – שבעת ימים בשנה (ויקרא כג), ולא הזכירה תורה 'שנה' בשאר החגים והמועדים – לומר לך: אין לזמן אלא שבעה ימים בלבד; כשבעת ימי בראשית. כל שבוע נוסף שמתחדש ובא – אינו אלא חזרה על השבוע שהיה כבר, וכן תמיד. ואיזהו השבוע בשנה שהוא מקיף את כל שאר השבועות וכולם מקופלים בו? זה שבוע ימי החג. וכל שפע וברכה המצויים בכל השנה כולה – הכל משבעה ימים אלה באים ומהם כל השנה יונקת. לכך נאמר בחג זה: שבעת ימים בשנה ונאמר: תקופת השנה:

וכשאתה אומר 'שמיני' – הרי זה חוץ לתקופת הזמן ולמעלה ממנו. ואיזהו דבר שהוא למעלה מן הזמן שראוי להיות שעתו ב'שמיני' שהוא למעלה מן הזמן? הוה אומר: זו התורה שהיא למעלה מן הזמן. יבואו ישראל שהם למעלה מן הזמן, וישמחו בתורה שהיא למעלה מן הזמן, ביום שהוא חוץ מן הזמן ולמעלה ממנו – לכך נאמר: ביום השמיני עצרת תהיה לכם (במדבר כט): ביני וביניכם:

על קרבן שמיני עצרת פר אחד, אמרו חז"ל (נזכר למעלה) שהיא סעודה קטנה שאמר הקדוש ברוך הוא: 'בואו ונגלגל אני ואתם ואין לאחרים חלק בה'. סעודה קטנה זו רומזת על התורה שכתוב בה: תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב (דברים לג) – אל תקרי מורשה אלא

ימי שמחתנו – חג הסוכות

מאורשה. שהתורה מאורסה לישראל כאשה לבעלה והם שמחים בה כמוש חתן על כלה, ואין לכל אומה ולשון שום חלק בתורה:

כל שרי האומות כבר נטלו חלקם בטל השמים ובמשמני הארץ, בשכר שבעים הפרים שהקריבו ישראל עבורם בשבעת ימי החג – ויצאו; עכשו נכנסו ישראל לפני ולפנים לשמחה בשמחת התורה שהיא גנוזה באוצרו של הקדוש ברוך הוא ואין לאומות חלק בה: והיית אך שמח – אך אתה בלבד שמח, ובשמחתך אל יתערבו זרים:
– מנהגי שמחת תורה:

ערבית אחרי התפילה מוציאים כל ספרי תורה מארון הקדש ועושים בהם שבע הקפות סביב הבימה וכל העם מרקדין לפני ספרי התורה בשמחה גדולה ובחדוה עצומה, ומבקשים שהקדוש ברוך הוא יזכור לנו זכות שבעת הרועים הנאמנים, ותפילותינו יבקיעו כל שבעה הרקיעים, ויעלו לפני כסא הכבוד ויתקבלו ברצון. וכך עושים בבוקר אחר תפילת שחרית: ונוהגין בהרבה קהילות ספרד, לעשות הקפות גם במנחה ובערבית במוצאי החג. יש נוהגין כשמוציאים את ספרי התורה מן הארון מכניסין שם נר דולק. כדי שלא יהא הארון חסר אורה לגמרי, אלא יהא אור הנר במקום אור תורה שנמצא שם תמיד:

– ונהגו לעטר הספרים בכתרים ובעטרות לכבוד התורה:

ונוהגים בהרבה קהילות ישראל, שקוראים בתורה כליל שמחת תורה, מה שאין עושים כן בשום לילה אחר. ומנהגים שונים בקריאה זו; יש קוראים שלשה קרואים ב'זאת הברכה' ויש קוראים פרשיות של ברכה בשלשה מקומות בתורה: ברכת 'ויתן לך', וגוללין את הספר וקוראין 'המלאך הגואל', ומשם לברכת כהנים שבסדר נשא או לברכות בלעם שבסדר בלק. ובין גברא לגברא כל הקהל שר ומזמר לכבוד התורה: (ס' התודעה)
ב. תפילת ערבית.

ומה גם למה שאמרו בזוהר על ענין הפתקין דתליין ליה עד ההוא יומא בתראה דעצרת ואי עביד תשובה שלימתא קמי מאריה אתקיעו פתקין, שאף על פי שנמסרו הפתקין ביום הושענא רבה לא ניתן להם רשות עדיין לפעול דבר עד שמיני עצרת שביום ההוא נותנים רשות לשוטרים של מעלה שקבלו הפתקין שיעשו מה שכתוב בהם.

וצריך כל אדם עוד השמש במרומים להוסיף טהרה על טהרתו וקדושה על קדושתו להתדבק עם קונו ולבקש מלפניו על נפשו, ולית דין צריך בשש עד שיפוח היום ונסו הצללים ולעשות תשובה לפניו כי חנון ורחום הוא וניחם על הרעה שלא יכרת נפשו במבחר ימיו חס ושלום שצריך כל אדם להיות רודף אחר החיים הגופניים להיות זוכה בהם לחיים נצחיים כי לא יתכן לאדם להשלים נפשו בימי מספר כי אורחא רחיקא וזוודין קלילא והמאריך ימים מתאחו במדות עליונות כפי שניו כמו שאמרו בזוהר תרומה דף קפ"ה זה לשונו.

והאי יומא נטיל לכולהו נפשאן והוו ברשותיה ואי לא קיימא ברזא דשבעין לית רשו לנפשא דקיימא דנפשא ברזא דשבעין כמה דאת אמר ימי שנותינו בהם שבעים שנה וכו' ואי תימא לנפשאן דרביי דלא אשלימו לשבעין שנין לא שלטא בהו ודאי שלטא בהו אבל לא בשלימו

ימי שמחתנו – חג הסוכות

כמאן דזכי יומין סגיא לפקודי אורייתא וכו', כי מבואר מהמאמר הזה כי אינו דומה המת בקצרות שנים להמאריך ימים לפי כי כפי שניו כך הוא מתאחו במדות העליונות. כי על כן ראוי לכל אדם לרדוף אחר חיי הגוף לפי כי הם סיבה לחיי הנפש וכי באו ימי השילום יומא בתראה דחג ראוי לעורר עצמו על כך ותמיד תהיה זאת לנגד עיניו ולא יסיח דעתו ממוראת שמים אפילו שעה אחת אולי יחנן ה' ויארץ ימיו בטוב ובנעימים, כי מי פתי אשר לא יבין את זאת אשר באים בני האלהים להתיצב על ה' והרשות נתונה אם למות אם לחיים כהיום וילבש חרדה כמדו יראה ורעד יבא בו ותאחזהו פלצות לומר מי יודע מה נעשה בדיני אוי לי אויה לי כי עונותי עברו ראשי ותמיד תפילתו בפיו להתחנן לפניו יתברך בבקשה ובתחנונים, וגדולה מכולן לשקוד על לימודו ואל יתן דומי לו כי השעה צריכה לכך ואינו בדין שיונף המקצר על המאריך. (חמ"י)

– **בליל שמיני עצרת אומרים מזמור למנצח על השמינית, הוא יום שמיני עצרת.**
[כ"ה במסכת סופרים (פי"ט ה"ב). והוא ע"פ מדרש רבה (ס"פ וזאת הברכה), כשנפטר משה רבינו, היה יהושע בן נון בוכה ואומר, הושיעה ה' כי גמר חסיד כי פסו "אמונים" מבני אדם. זה משה שאמר עליו הקב"ה בכל ביתי נאמן הוא. וראה בחזון עובדיה סוכות עמוד תנא הערה א].

– **ומטעם זה נהגו לומר בערבית למנצח על השמינית וכו' הושיעה ה' כי גמר חסיד (סי' י"ב) כי מזמור זה אמרו יהושע בפטירת משה רבו עליו השלום כמו שאמרו ז"ל וקלל את כת מדברי לשון הרע יכרת ה' כל שפתי חלקות יען כי הם גרמו לו למות במדבר על ידי שסיפרו דור המדבר לשון הרע על ארץ ישראל והוצרכו למות הם במדבר והוצרך גם משה להיות עמהם כמו שדרשו ז"ל בויתא ראשי עם, וכל זה יען בשמיני עצרת היא גומרה של תורה וקורין פרשת וזאת הברכה בפטירתו של משה רבינו עליו השלום ועל כן תיקנו לומר מזמור זה על פטירתו, והוא סגולה לכפר על כל פשע וחטאה, כמו שאמרו בזוהר במיתת בני אהרן שקורין אותה ביום הכפורים בעבור ישמע העם ויצטערו על אבודיהון דצדיקיא ויתכפר להו חוביהו וכל דמצטער על אבודיהון דצדיקיא קודשא בריך הוא אכריז עליה וסר עוניך וכו'.**

ועל כן ראוי לכל אדם לתת אל לבו בעת אמירת המזמור ולהצטער על מיתתו ולאמר בלבו איה אבינו רועינו בא בכח מעשיו, גבור לעמוד בפרץ דוחה את הגזרות, היה לנו למחסה ולחומה ביום זעם והן עתה אין מי שיעמוד בעדינו יתומים היינו ואין אב, וכן כל כיוצא בזה יתן אל לבו בעת ההיא ואל אלהינו כי ירבה לסלוח, וגם כי יתן אל לבו אם נכשל בעון לשון הרע שכרתו דוד במזמור זה ושמא זה יהיה בעוכריו להיות הרשות נתונה ביד גונדא דחימה להכריתו חם ושלום אזי יכנע לבבו הערל בחרטה גמורה וסלף בה שבר ברוח ושב ורפא לו. (חמ"י)

– **כתב בשו"ע (תרס"ח ס"א) – ליל שמיני אומר בתפלה יתתן לנו את יום שמיני חג העצרת הזה. כתב הרמ"א (הגה שם) – ואנו נוהגין שאין אומרים חג בשמיני, דלא מצינו בשום מקום שנקרא חג אלא אומרים יום שמיני עצרת (מנהגים).**

ימי שמחתנו – חג הסוכות

כתב במשנה ברורה (שם סק"ד) – כמה אחרונים השיגו ע"ז, והרבו בראיות דשמיני עצרת מקרי חג, ע"כ אין לנמנות ממה שכתב המחבר.

– כתב בילקוט יוסף – ליל שמחת תורה שחל בשבת אומר בתפלתו, את יום השבת הזה ואת יום שמיני חג עצרת הזה.

– ואם טעה ואמר את יום חג הסוכות הזה, בין בליל שמחת תורה בין ביומו, בין בארץ בין בחוץ לארץ, לא יצא ידי חובת התפלה, כי שמיני עצרת חג בפני עצמו הוא, כדאיתא בגמרא (ראש השנה ד).

ואם נזכר באמצע ברכת רצה, יחזור לברכת אתה בחרתנו. והוא הדין אם נזכר אחר כך בברכת שים שלום, או אפילו באמצע "אלהי נצור", חוזר לאתה בחרתנו, ואם עקר רגליו, חוזר לראש התפלה.

[וטוב שיתנה ויאמר: אם אני חייב לחזור ולהתפלל, הריני חוזר ומתפלל כדת, ואם אינני חייב לחזור ולהתפלל, תהיה תפילתי זו תפלת "נדבה"].

– והוא הדין בכל זה למי שמטה בקידוש כנ"ל, שאם טעה ואמר בקידוש את יום חג הסוכות הזה, במקום את יום שמיני חג עצרת הזה, צריך לחזור ולקדש. ואין חילוק בזה בין שמטה וחשב שעודנו עומד בחג הסוכות, לבין שידע שהוא שמיני עצרת, וסירכא דלישנא נקט "חג הסוכות הזה" דבכל אופן לא יצא, כיון שהוא חג בפני עצמו. וכן אין חילוק בזה בין טעות בתפלה ובין טעות בקידוש של ליל שמיני עצרת, שבכולם יש להורות לחזור ולהתפלל ולקדש.

– אם אמר בתפלתו אתה בחרתנו ויעלה ויבא, ובהיותו מתפלל סמוך למודים, נסתפק אם אחר שאמר יעלה ויבא, סיים כהוגן, והשיאנו וכו', וחתם ברוך אתה ה' מקדש ישראל והזמנים, או שמא אחר יעלה ויבא טעה ואמר מיד, ואתה ברחמיך הרבים וכו', ותחזינה עינינו, וסירכא דראש חודש וחול המועד נקט, ונמצא שלא חתם ברכת קידוש היום, צריך לחזור מתחלת והשיאנו ויחתום בברכת קדושת היום, ואחר כך ימשיך תפלתו. ואפילו אם סיים תפלתו, צריך לחזור לראש, ואין לומר בזה ספק ברכות להקל.

– בליל שמיני עצרת שהוא יום שמחת תורה בארץ ישראל, שבו ביום מסיימים קריאת התורה בפרשת וזאת הברכה, מתפלל השליח צבור תפלת ערבית בניגון יפה בשמחה ובטוב לבב.

ויש שנהגו שבעת הקדיש של ערבית בליל שמחת תורה, עומדים על עומדם כמו שנוהגים בקדיש של תפלת ערבית בליל שבת, אולם לפי הטעם שכתב בסידור האר"י, שהקימה בליל שבת היא כדי לקבל תוספת הרוח של שבת, נראה דביום טוב לא שייך טעם זה, הילכך אין צורך לעמוד בקדיש של ערבית בליל יום טוב. [ספר בית השואבה].

ג. הקפות של ערבית.

– אחר התפלה מנהג ישראל להקיף שבע הקפות את התיבה, כשספר תורה מונח עליה, ובספרי תורה בדיהם. וכן נוהגים ביום שמחת תורה אחר התפלות. וששים ושמחים בשירות ותשבחות בשמחת התורה, בריקודים ובמחיאות כפים, ואפילו אם חל בשבת מותר. ואף

ימי שמחתנו – חג הסוכות

על פי ששנינו במשנה (ביצה לו:): אין מרקדים ולא מטפחים (כף אל כף במחואות כפים) ביום טוב קל וחומר בשבת, ואמרו בגמרא שם, שהוא משום גזרה שמא יתקן כלי שיר, *אף על פי כן ביום שמחת תורה התירו חכמים ריקוד ומחואות כפים לכבוד התורה. ומצוה נמי איכא.

– גם בשמחת תורה אסור לקשקש בכוונה בפעמוני הרימונים של ספר התורה. שלא התירו חכמים לכבוד התורה אלא מחואות כפים וריקוד, שהוא שבות קל, אבל להשמיע כלי שיר, שבנאקל יכול לעשות מלאכה, במתיחת המיתרים דהוי מלאכה גמורה, שהוא מתקן כלי שיר, לא התירו חכמים כלל. [ואף מ"ש התוס' (ביצה ל.) דלדין שרי, כי דוקא בימיהם שהיו בקיאים לעשות כלי שיר, היה שייך לגזור, אבל לדין שאין אנו בקיאים לעשות כלי שיר, לא שייך לגזור. ע"כ. הנה לא נתכוונו התוס' להתיר אלא טיפוח וריקוד, אבל לנגן בכלי שיר, מודים לאסור]. לכן יש למחות במי שבא לפרוץ גדר לנגן בכלי שיר ביום שמחת תורה בתואנה שעושה כן לכבוד התורה, והכל יפצה פיהו, כי כבוד התורה בראש ובראשונה הוא לשמור ולעשות ככל אשר יורו רבותינו להלכה ולמעשה.

– קודם ההקפות יניחו ספר תורה בתיבה, ויהיה עומד אצל איש ירא שמים ואוחז בידו הספר תורה כל זמן ההקפות. [כן נהג החיד"א (בקונטרס צפורן שמיר סי' יב), ע"פ מה שקיבל ממהר"ש שרעבי, שהיה מקפיד בזה. ובשו"ת לב חיים ח"ב (סי' קכב) כתב, שבכמה מקומות בטורקייא לא נהגו להניח ס"ת בתיבה, ואף בביהכ"נ של בעל חקרי לב לא נהגו כן. אולם כשהוא נתמנה להרביץ תורה בעץ החיים, הנהיג לעשות כן בהסכמת רוב הצבור].

– יוצאי אשכנז נוהגים כדעת הרמ"א לקרוא בספר תורה בליל שמחת תורה פרשיות הנדרים שבתורה, ואין צריך למנוע את מנהגם מטעם שאין קורין מקרא בלילה, דבכהאי גוונא אין לחוש בזה. [ילקו"י שאר"י ח"ג עמ' שסח, ע"פ יבי"א ח"ז (סי' יז אות א). וז"ל הרמ"א (סי' תרסט ס"א) "נהגו לקרות בלילה בס"ת בתורת הנדרים". וכתב בביכורי יעקב (ס"ק יג) דהיינו (פרשיות משובחות שרגילים למוכרם בכל השנה* כגון פרשת ויתן לך, ופרשת המלאך הגואל אותי, ופרשת השירה, ופרשת מה טובו אהליך יעקב. וע' בחזו"ע סוכות עמ' תנז].

ד. קידוש ליל שמחת תורה.

– יש להמתין מלקדש בליל שמיני עצרת עד הערב, אף על פי שבכל שבת ויום טוב יכול לקבל תוספת שבת ויום טוב מבעוד יום, בשמיני עצרת אין לקדש ולאכול מבעוד יום, כדי שלא להכנס בספק איסור תורה. ולכן לא יקדש ולא יאכל בליל שמיני עצרת עד שתחשך ויצאו ג' כוכבים, כי אם יקדש ויאכל מבעוד יום, יצטרך לאכול בסוכה.

– בקידוש של ליל החג צריך לברך שהחיינו, מפני שהוא חג בפני עצמו, ואין לו שייכות לחג הסוכות.

– וכל האיש המשכיל בנותנו אל לבו זאת יחרד לבו ויתר ממקומו פן חס ושלום בעונו נהר יחרב ויבש והצדיק אבד ועל ידי כך יהיה זהיר וזריז בשמחת הרגל, כי אף כי נצטוינו לשמוח בה לא אמרו אלא שמחה של מצוה לעורר אם הבנים שמחה להתייחד עם דודה כי זה צריך

ימי שמחתנו – חג הסוכות

להיות כל מוגמת עינינו ברגל זה, לא להיות כל עמל לפיהו ולמילוי הכרם חלילה כי מוגרעות נתן לנפשו ולרוחו ולנשמתו רק יהא מורא שמים עליו ויקיים וגילו ברעדה בשומו אל לבו מה מאד נעלה השמחה של מצוה ומה נעשה בה למעלה ובשמחתו אל יתערב זה. ועל כן קראו לימים האלה שמחת תורה כי נודע שכינוי שמ"חה בה כמו שאמרו בזהר כי בשמחה תצאו דא כנסת ישראל להורות שנגמר סוד הייחוד תורה שבכתב עם תורה שבעל פה אם הבנים שמ"חה, ולפיכך ראוי ונכון להרבות בשירים ותושבחות בבית הכנסת בערבית ובשחרית וגם על שולחנו לעורר חבצלת השרון לשיר בקול נעים גילה ורנן כבוד הלבנון יתן לה חוד והדר בבית אלהינו, ואשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה לעורר האהבה על ידו.

פרק ג' – יום שמיני עצרת – שמחת תורה

א. שחרית

– איתא בזהר הקדוש ובמדרשים, שגמר החיתום האחרון הוא בהשכמת הבוקר של יום שמיני עצרת. וכן איתא שמושה רבינו התפלל לפני הקדוש ברוך הוא תקט"ו (חמש מאות וחמש עשרה) תפילות שיכנס לארץ ישראל, כמנין 'זאתחנן' (וכמנין תפלה), ונשתתק ולא התפלל עוד, כי ה' אמר לו: רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה; שאילו היה מתפלל עוד תפילה אחת היה נענה, אבל משה קבל עליו גזרת המקום ולא התפלל עוד. ועוד אמרו בגמרא שהצדיקים שוהין בכל תפילה שעשה אחת – כל המדרשים הללו עולים בקנה אחד. כיצד? –

אימתי התפלל משה תפילותיו אלה? בשנה האחרונה, בשנת הארבעים. ומתי התחיל בתפילה? בשעת הרחמים והדין, בראש השנה של שנה זו. מראש השנה ועד בקרו של שמיני עצרת, כמה שעות? חמש מאות ושש עשרה שעות. שכן אם תכפיל עשרים ואחד יום עד ליל שמיני עצרת, בעשרים וארבע שעות היום, יצא לך המנין חמש מאות וארבע. חוסף עליהן שנים עשרה של ליל שמיני עצרת – הרי חמש מאות ושש עשרה שעות. ומשה התפלל כל אותן השעות שעה לתפילה, שעה לתפילה, חוץ מן השעה האחרונה שלפני גמר החיתום האחרון. ואילו היה מאריך בתפילה עד שעת החיתום, היה קשה לפני הקדוש ברוך הוא לדחות תפילתו של צדיק זה. והיה שומע תפילתו ונענה לו על תפילתו שבשעת החיתום: (ס' התודעה)

– בשחרית שמחת תורה מתפללים תפלה של יום טוב, (ואומר את שמיני חג עצרת הזה) וגומרים החלל בברכה.

– בית כנסת שביום שמיני עצרת היו בה שלשה חזנים יקרים, שיש להם נעימה, וקולם ערב מאד, והקהל שמח לשמוע אותם, נראה שהגבאי רשאי לכבד את האחד בתפלת שחרית, והשני באמירת החלל וקריאת התורה, והשלישי במוסף, ואף שהרמ"א בהגה (סי' תקפא ס"א) כתב, יש נוהגים שהמתפלל סליחות הוא מתפלל כל היום, משום שאמרו בירושלמי

ימי שמחתנו – חג הסוכות

(פ"ק דר"ה), המתחיל במצוה אומרים לו גמור. מ"מ יש עדיפות להזמין לעבור לפני התיבה את שלשתם, מפני שיש בזה משום "ברוב עם הדרת מלך".

ב. פתיחת ההיכל וקריאת התורה.

א' – נשתרבב המנהג להיות מציעין כל בית הכנסת כלים נאים ומצעות נאות, ומוציאין כל הספרים שבהיכל ועושים להם חופה ומעמידים אותם בתוך חופתן ומעטרים החתנים עצמם ספרי התורה בכל כלי זהב וכסף וכלי משי ורקמה ואומרים בקול רנה ותודה הפסוק צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו, וכל המרבה לרומם את בית אלהינו ולכבד את ספרי התורה הרי זה משובח וגורם טובה גדולה בשמים ממעל, וכן לענין השמ"חה לפי כי כל דבר הנעשה פה למטה ראשו מגיע השמימה. (חמ"י)

– בשעת פתיחת ההיכל ביום שמיני עצרת צריך להמנע מאמירת י"ג מדות, ומנהגינו שלא לומר י"ג מדות בכל יו"ט בשעת פתיחת ההיכל, וכל שכן בשמיני עצרת שנוהגים בו שמחה יתירה.

– תפלה לעת הוצאת ס"ת בשמיני עצרת.

וראוי בעת פתיחת ההיכל להתחנן לפני בוראו בנוסח תפילה זו.

יהי רצון מלפניך יו"ד ה"י וי"ו ה"י (הגה, צריך לכיון גם הוי"ה פשוטה ושני שמות אלו הם בחינת קדושת היום בסוד וגם אמנה אחרתי בת אב"י היא) ה' אלהינו ואלהי אבותינו מלך עו"זר ומושיע ומג"ן שתקבל ברחמים את ברכת מועדיך לחיים טובים ולשלום ולעורר נועם אהבת דודיך וכלולותיך הדר כבוד מלכ"ותך ובימין חשקך תכבדך כי תחבקנה, והרפה לה מוקד דינה אשר שאבה בימי הדין גבו"רות פחדך וזיו כבוד יקרה האר מוזהרך וכבודך במי אש"ך לתת מטר אר"צך בע"תו, גשם נדב"ות תניף אלהי"ם גשם מטרות עו"זך גבורות גש"מים אשר חמה עולים במספר שמות אה"יה והמלא אשר בקרבו ביו"דין באל"פין ובה"הין חו"תם המלוכה אשר מבית ומחוץ תצפנו להחיות זרע על פני כל האר"ץ אל חדר חור"תה וארצנו תתן יכולה והיא תעצור בעד רחמה עצ"רת לה' ולא תגעיל ויגרש מפניה אויב ונתן לה רחמ"ים.

ומשם יושפע לי אני עבדך בן אמתך אור החיים והשלום, שמרני כאישון בת עין בצל כנפיד תסתירני, מפני רשעים זו שדוני אויבי בנפש יקיפו עלי, יקום אלהים יפוצו אויביו וינוסו משנאיו מפניו, ואתה ה' אל תרחק אילותי לעזרתי חושה, הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי, ואם בעון בצעי ופשעי וחטאתי כדאי אני להמסר פתקי גזר דיני בידי האף והחימה חס ושלום, אתה טוב וסלה ורב חסד לכל קוראך פנה אלי וחנני כי יחיד ועני אני וכפר חטאתי ועונותי ופשעי בזכות תורתך התמימה משיבת נפש ותאריך קיצי כי אליך אשובה ולא אשוב עוד לכסלה.

ואנא ה' משיב הרו"ח ומוריד הג"ש העליון, זכרנו ה' אלהינו בו לטובה ופקדנו בו לברכה ותן ט"ל ומ"ט לברכה על כל פני האדמה ורוח פני תבל ושבע את העולם כולו מטובך

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ומלא ידינו מברכותיך ומעושר מתנות ידך כמו שנאמר 'פתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמיים לתת מטר אר"צך בעתו ולברך את כל מעשה ידך, גם ה' יתן הטוב ואר"צנו תתן יבולה.

וחננו מאתך חכמה ובינה והשכל להבין עמקי סודות תורתך הנעימה, יערוף כמטר לקחי תזל כמל אמרתי כשעירים עלי דשא וכרביבים עלי עשב, ועוררה את גבורתך ולכה לישועתה לנו ומלך ביופיו תחזינה עינינו וקיים בו מקרא שכתוב ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה' ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, יהיו לרצון אמרי פי וכו'.

ב' – **ביום שמיני עצרת, שהוא יום שמחת תורה, מוציאים מן החיכל שלשה ספרי תורה.** וקוראים בספר תורה הראשון בפרשת וזאת הברכה, ונוהגים להעלות לספר תורה את כל הקהל, לכבודה של תורה, וחוזר החזן לקרוא "ולאשר אמר" לעולים הנוספים. **וכשחל שמיני עצרת בשבת,** יכולים להפסיק לכהן בפסוק "ישא מדברותיך", כדי שיהיו שבעה עולים עד עליית חתן תורה.

– **בקריאת התורה של יום שמחת תורה קוראים ב'זאת הברכה'.** ומפני שהכל עולין לתורה ביום זה, לכן חוזרין על הפרשה הרבה פעמים כדי שתספיק הקריאה לכל הציבור. ומסימין את הקריאה בשלשה קרואים המיוחדים לשמחת תורה בלבד. אחד עולה ל'כל הנערים' והיא הקריאה שלפני סיום התורה, אחד גדול (בר מצוה) מברך בתורה תחילה וסוף, וכל הנערים הקטנים שבבית הכנסת עומדים לידו וחופה פרוסה על ראש כולם, והם מברכים עם העולה לתורה; ואחר הברכה האחרונה אומרים הכל 'המלאך הגואל':

זה שעולה אחרון, והוא הרב או הנכבד שבבית הכנסת, מסים את התורה; והוא שנקרא 'חתן תורה' על שם תורה צוה לנו משה מורשה – מאורסה, כאילו התורה ארוסה לו והוא החתן. וכשמסימים הקריאה, כל הקהל קורא בקול רם 'חזק חזק ונתחזק':

אחריו עולה 'חתן בראשית' בספר שני. מתחיל בראשית ברא וקורא עד סוף פרשת ויכולו – **אשר ברא אלקים לעשות:**

ואחריו עולה מפטיר, ונוהגים לקרוא גם אותו 'חתן מפטיר', והוא קורא בספר שלישי בקרבן היום, בסדר פינחס – ביום השמיני עצרת תהיה לכם וגו':

ובקהילות ספרדים עושים 'חתן מעונה', 'חתן תורה', ו'חתן בראשית'. 'חתן מעונה' – מתחיל בקריאתו מפסוק מענה אלקי קדם שבסוף הפרשה עד על במותימו תדרך. חתן תורה – חוזר לראש הפרשה וזאת הברכה וקורא כולה עד שמסים התורה, ולפיכך גם קוראים לו: 'חתן מסים'. ואין נוהגים לקרוא בסיום התורה 'חזק', אלא חתן בראשית מתחיל בראשית, ואומרים לו: 'בסימנא טבא!'. סדר מפטיר שוה בכל הקהילות:

ונוהגין ש'חתן תורה' מזמין כל הקהל למשתה בשמחת תורה. וזה לשון הגהות הרא"ש: 'וחתני תורה רגילין לעשות בשושבינין סעודה גמורה, ומזמינים את הקהל ונותנים להם מאכלים טובים. ומצאתי עיקרו של המנהג במדרש':

– תורה שהיא תמיד חדשה:

למה מתחילין 'בראשית' בשמחת תורה? כדי להראות שחביבה תורה עלינו כדבר חדש. וכך דרשו חכמים: והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך (דברים ו) – לא יהו בעיניך כדיוטגמא (פקודה) ישנה, שאין אדם סופנה (מוקירה), אלא כחדשה שהכל רצין לקראתה:

ועוד כתוב בהגהות מנהגים לר' אייזיק טירנא: 'בשעה שישראל מסימים את התורה, בא שטן לפני הקדוש ברוך הוא לקטרג עליהם ואומר: ישראל לומדים תורה ואין מסימים אותה. וכיון שמסימים אותה, אומר לו הקב"ה: הלא סימוה. והוא משיב: אף על פי שסימוה – אין מתחילין אותה. וכשמתחילין אותה על ידי 'חתן בראשית', משיב הקב"ה: הלא התחילוה. נמצא שאין יכול לקטרג':

וכן הן דברי תורה לעולם, כעיוגול וכמחול, סופן נעוץ בתחילתן: ועוד רמז יש בדבר: שימני כחותם על לבך (שיר השירים ח). אנו חותמים באות למ"ד ופותחין בבי"ת, והרי אותיות לב: (ס' התודעה) ג' – מצוה גדולה לעלות לתורה בשמחת תורה.

– יש מקומות שנוהגים שכאשר יש צבור גדול בבית הכנסת, וכולם רוצים לזכות לעלות לספר תורה ביום שמחת תורה, שמוציאים ספר תורה נוסף, ומלווים אותו יותר מעשרה אנשים מן הקהל לחדר אחר הסמוך לבית הכנסת, שיש שם תיבה, ועומד שם שליח צבור נוסף, וקורא בתורה בפרשת וזאת הברכה, לכל אחד מן הקהל שבאו עם הספר תורה, (מלבד הקריאה בבית הכנסת), ומיד כשמסיימים הקריאה בספר תורה בחדר הסמוך לבית הכנסת מחזירים הספרי תורה להיכל של בית הכנסת. וזאת כדי לחסוך זמן, למנוע טורח צבור, ולסיים במהרה את קריאת כל העולים לספר תורה. ומותר לטלטל הספר תורה לחדר האחר לצורך קריאה זו. וכל שכן בנידון דידן שעל פי הרוב הוצאת ספר תורה וטלטולו לחדר אחר נעשית בבנין החזק תחת קורת גג אחת.

ד' – נוהגים שביום שמחת תורה מזמינים ילדים רבים לעליית ספר תורה בבת אחת, ופורסים טלית מעל ראשם, והגדול שבהם מברך ברכות התורה בעד כולם. ואחר כך השליח צבור מברך את כולם בפסוק, המלאך הגואל אותי וכו' וברכת כהנים ושאר פסוקי התורה שכוללים טומום של ברכות.

ואין לערער על המנהג בפריסת הטלית שמעל ראשם משום עשיית אהל עראי ביום טוב, שאסרו חז"ל גזרה משום אהל קבע, שבפריסת הטלית שאנשים אווזים בה בידיהם מעל ראשי הילדים, אין בזה משום עשיית אהל. ומנהג זה יסודתו בהררי קודש, והנח להם לישראל. (שלמי ציבור, ילקו"י)

– הבחיי כתב למחות לזרוק פירות לנערים אבל יש במדרש שזה היה המן אומר למלך ג"כ על היהודים א"כ מנהג קדמונים הוא. ואולי שרבינו בחיי ראה בימיו נוהגין בזה ריקות

ימי שמחתנו – חג הסוכות

והוללות. מ"ט בשם קובץ. א"ר שם. וא"כ משמע דבכל דבר שיש בו ריקות והוללות יש למחות: (כה"ח)

ה' – מנהגינו להוסיף "חתן מעונה" שקורא בתורה עד ואתה על במותימו תדרוך, לפני חתן תורה וחתן בראשית. ואחר כך עולה החתן המסיים שנקרא בשם "חתן תורה", וחוזר וקורא מתחלת פרשת וזאת הברכה, עד גמירא, ומברך לפני ולאהריה. ומיד אחריו מתחיל "חתן בראשית" בספר תורה השני בפרשת בראשית, וקורא עד "אשר ברא אלהים לעשות", ומברך גם כן לפני ולאהריה.

– 'ולכל חיד החזקה, ולכל המורא הגדול, אשר עשה משה לעיני כל ישראל' – היינו: שהחזיק משה ידו על יד הקב"ה, חס וחלילה, ושבר אותם שני טפחים מן הלוחות, מה שהיו בידי של הקב"ה, והטף טפח אחד מהם ונעשו בידו חמישה טפחים, ועל ידי זה זכו גם לספר בראשית, ולא נגזזו מהם כמו ספר ראשון שהוא תורת האצילות.

ולכך מנהג ישראל תורה הוא שבשמיני עצרת עושים שמחת תורה, ומיד כשגמרו התורה מתחילים בספר בראשית בלי הפסק בינתיים לרמוז לעניין זה. ולכך אנו עושים שמחה גדולה על זכיית ספר בראשית, ודבר בעתו מה טוב, והכול עולה בקנה אחד. (חכם נתנאל חבובה זצ"ל – 'קרבן נתנאל', עמ' ה')

– מותר להעלות שני כהנים, או שלשה בזה אחר זה, אחד לחתן תורה, ואחד לחתן בראשית, ואחד למפטיר. והוא הדין לשלשה לויים בזה אחר זה, שכל שיש קדיש מפסיק בינתיים מותר להעלותם בזה אחר זה.

– אם אין בבית הכנסת אלא כהן אחד, וזכה בעליית חתן תורה, רשאי לעלות גם לעליית כהן, וגם לחתן תורה. והוא הדין ללוי. אבל אם זכו בקריאת חתן בראשית, לא יעלו לספר תורה בתור כהן או לוי, אלא יקרא אחר במקומו, או כהן במקום לוי, שאין אדם אחד רשאי לקרות בשני ספרים, משום פגמו של ראשון. וטוב שהלוי יצא מבית הכנסת בעת שהכהן עולה.

– וכן אם כל הקהל עלו לתורה בשמחת תורה זה אחר זה לכבוד התורה, כנהוג, ונמצא שאין מי שיעלה לתורה למפטיר, אלא רק מי שעלה כבר בספר הראשון, מותר להעלות מפטיר אף על פי שהוא בספר תורה אחר, ואין לחוש לפגמו של ראשון, שהכל יודעים שהיום כולם עולים לכבוד התורה. אבל לכתחלה לא יעשו כן. ומיהו אם הכהן או הלוי זכו בעליית חתן תורה, ואין כהן או לוי אחר בבית הכנסת, רשאים לכתחלה לעלות בעליית כהן או לוי, ולעלות שוב לחתן תורה, מכיון שגם קריאת חתן תורה באותו ספר תורה עצמו.

– יש להתיר לשני אחים או לאב ובנו, להיות שניהם בשמחת תורה, האחד חתן תורה, והשני חתן בראשית, ואף על פי שהמנהג להקפיד בכל ימות השנה שלא להעלות לתורה שני אחים זה אחר זה, (מפני עין הרע), בשמחת תורה מותר שהכל עולים לכבוד התורה. והוא הדין לאב ובנו שיעלו לתורה זה אחר זה, האחד חתן תורה והשני חתן בראשית. (וכל שכן שיכולים לעלות אחד חתן בראשית ואחד מפטיר, שיש הפסק גם בקדיש). ועל הצד היותר טוב, מיד כשיסיים חתן תורה ירד מהתיבה, מרם שיעלה החתן בראשית,

ימי שמחתנו – חג הסוכות

שבאופן שמוציאים שני ספרי תורה, והשני עולה בספר תורה האחר, אין חוששין כלל לעין הרע.

– כמו כן שני כהנים שבכל השנה אינם עולים לתורה זה אחר זה, שלא להטיל פגם בכחן הראשון, מותר שיעלו לתורה בשמחת תורה האחד חתן תורה, והשני חתן בראשית. וכן שני לויים זה אחר זה, ואפילו שלשה כהנים, האחד חתן תורה והשני חתן בראשית, והשלישי מפטיר, מותר.

ו'– נוהגים להעלות לספר תורה לעליית חתן תורה, תלמיד חכם המוכתר בכתר תורה, ובפרט את המרא דאתרא. ומכל מקום אם החתן תורה הוא בעל תשובה גמורה, אשר בתורת ה' חפצו הולך תמים ופועל צדק, ככל אחיו בני ישראל הכשרים, יכולים להעלותו לעליית חתן תורה. וכתב בכנסת הגדולה שבמקומו היו נוהגים למכור את עליית חתן תורה, בדמים מרובים, ועמדו גדולי הקהל וביטלו מנהגם, והנהיגו שהחתנים יהיו מן החשובים שבקהל.

– מה שנהגו באיזה קהלות, שחתן בראשית מפסיק באמירת "בסימנא טבא" בין ברכת התורה לקריאתה שלו, יש לבטל מנהגו, דהוי הפסק, אלא יאמר "בסימנא טבא" קודם ברכת התורה.

– מנהגינו כמו שכתב מרן הבית יוסף, שלא לומר קדיש בשמחת תורה אחר ספר תורה הראשון, ואפילו עלו חמשה גברי ויותר. אלא אחר קריאת פרשת בראשית אומרים (שני החתנים, חתן תורה וחתן בראשית, או אחד מהם) חצי קדיש. ומכל מקום אם טעו ואמרו קדיש אחר הספר תורה הראשון, חוזרים לומר קדיש אחר השני. ואחר כך עולה המפטיר וקורא בספר תורה השלישי, ואומר חצי קדיש ומפטיר.

– אם נמצאה טעות בספר תורה שקראו בו לחתן בראשית, אין צריך להוציא ספר תורה אחר, אבל לא יברך ברכה אחרונה.

ז'– ההפטרות ביום שמיני עצרת, נהגו להפטיר ויהי אחרי מות משה עבד ה', עד חזק ואמץ. ח'– מובא בשם הרה"ק ר' פנחס מקוריץ זיע"א (אמרי פנחס) – חתן תורה משפיע תורה בעולם הזה, חתן בראשית משפיע עשירות.

וז"ל [מתורגם] לבעל החתן תורה מעמיסים כיסים מלאים בתורה, ולבעל החתן בראשית מעמיסים כיסים מלאים בעשירות. אולם מה קורה כאשר הכיסים מחוררים, הרי הכל נופל לבחזק ואחרים יכולים להרים זאת

ג. תיקון הגשם – משיב הרוח.

א'– אחר ההפטרות קודם מוסף, אומרים 'תיקון הגשם', בפיוט 'אל חי יפתח אוצרות שמים ישב רוחו יזלו מים', ושאר תפלות הגשם, שבו מתפללים לגשמי ברכה. ומכריזים 'משיב הרוח ומוריד הגשם'. מתפילת מוסף של שמיני עצרת, ועד לתפילת מוסף של יום טוב ראשון של פסח, אומרים "משיב הרוח ומוריד הגשם".

ימי שמחתנו – חג הסוכות

[אף שמסוכות ואילך הוא זמן הגשמים, מתחילים לבקש בברכת השנים (ברך עלינו / ברכינו) על הגשם רק החל מז' חשוון, כיון שבעת שבית המקדש היה קיים, היו העולים לרגל חוזרים לבתיהם בימים אלו ושיערו חכמים שהאחרון מישראל שעלה לרגל בסוכות כבר עבר את הגבול לחוץ לארץ ולא יפריעוהו הגשמים בדרכו. ואף לאחר שנחרב בית המקדש לא ביטלו תקנה זו].

– כתב הרה"ק ר' צבי אלימלך מדינוב זיע"א בשם הרה"ק מנחם מנדל מרמינוב זצ"ל (אגרא דכלה) – הגשם והטל הולך לכל העולם ולכל האומות, והנה רוצים לבל יבגדו על ידם הרשעים אמות העולם, על כן חולכים בתחלה אל ישראל עם קרובו שיברכו אותם שיזדמן טובתם רק לישראל הקדושים.

– ומי שטעה והזכיר גשם בליל שמיני עצרת, אינו חוזר, ומי שטעה במוסף או במנחה של שמיני עצרת ולא הזכיר משיב הרוח ומוריד הגשם, אלא רק מוריד הטל, כדרכו בכל ימות הקיץ, אינו חוזר, והוא הדין למי שטעה בזה בכל ימות החורף.

– המתפלל בקיץ ואינו יודע אם אמר משיב הרוח ומוריד הגשם, או מוריד הטל, כל שלשים יום חזקה מה שהוא למוד הוא מזכיר, מכאן ואילך מה שצריך הוא מזכיר.

והמהר"ם מרוטנבורג היה רגיל בשמיני עצרת לומר תשעים פעם מתחלת ברכת אתה גבור לעולם עד משיב הרוח ומוריד הגשם, כנגד שלשים יום שאומר בכל יום שלש פעמים כן. ומעתה אם הוא מסופק אם אמר משיב הרוח ומוריד הגשם, אינו חוזר (אפילו למנהגם שבקיץ לא אומרים מוריד הטל, שבספק בימות החורף אם הזכיר גשם מחזירין אותו). ואף לדין שאנו מזכירים בקיץ "מוריד הטל" טוב לחזור תשעים פעמים. ודי שיחזור מתיבת מחיה מתים אתה רב להושיע משיב הרוח ומוריד הגשם.

ואם הוא שלח צבור, שחזור התפלה בכל יום פעמיים, בשחרית ובמנחה, די לו בעשרים יום כדי להבטיח שמכאן ולהבא מה שצריך הוא מזכיר. וכן אם מתפלל ט"ו יום, ואח"כ חזר על זה ארבעים וחמש פעמים, שפיר מהני, מכיון שהכל תלוי בהרגל לשונו.

ואמנם דעת הגאון חתם סופר (חאו"ח סי' כ), דתשעים פעם לאו דוקא, אלא צריך מאה ואחד פעמים להרגיל לשונו. ושלשים יום שלאחר חג הפסח, יש בהם מאה ואחד פעמים להרגל לשונו לומר מוריד הטל, כיצד מיום הראשון של פסח, ט"ו ניסן, עד ט"ו אייר, תשעים פעם של תפלת שחרית מנחה וערבית, צא מהם ערבית ושחרית של פסח, נשארו פ"ח. ושמנה מוספים של פסח (בחול"ל), ושלש שבתות באמצע, ושני ימים של ר"ח, הרי י"ג, ועם פ"ח פעמים, הוי מאה ואחד פעמים. וסיים, ומיהו אף על פי כן מי שחזר עד צ' פעמים ואחר כך נסתפק, אין להצריכו לחזור ולהתפלל.

– הרמב"ן ז"ל היה אומר ההזכרה מעט בקול כל שלשים יום הראשונים, כדי שידע אם הזכיר או לא. וכן אנו נוהגים בהזכרה ובשאלה.

– אם לא אמר 'משיב הרוח ומוריד הגשם', אלא אמר 'מוריד הטל' – אם נזכר באמצע הברכה, יחזור לומר 'מוריד הגשם' וימשיך משם והלאה, ואם סיים את הברכה ואמר 'ברוך

ימי שמחתנו – חג הסוכות

אתה ה' מחיה המתים' – ימשיך 'אתה קדוש' והמשך התפילה, ולא יפסיק לומר 'משיב הרוח ומוריד הגשם' בין ברכה לברכה. (ילקו"י)

ב' – תפילת גשם:

'בחג נידונים על המים'. והיה ראוי להזכיר גשמים בתפילת יום טוב הראשון של חג, כשם שמזכירין טל ביום טוב הראשון של פסח מפני שהתבואות צריכות לטל ובפסח נידונים על התבואות; אף על פי כן אין מזכירין גבורות גשמים אלא משמיני עצרת ואילך. כל ימי החג הרי אנו כאילו רומזים לפני הקדוש ברוך הוא שיתן לנו גשמים בעונתם, ואנו מרצים לפניו בארבעה מינים הגדלין על המים, ובניסוך המים שאנו מנסכים על המזבח, ובהקפות ערבי נחל שמקיפים בהן את המזבח, אבל בתפילה אין מזכירין גשמים בפרוש. למה? אמרו חכמינו, לפי שהטל שמבקשים עליו בפסח, סימן ברכה הוא לעולם תמיד, ומתפללין על הטל שירד גם במועד, ואילו הגשמים אנו מבקשים עליהם שירדו בעונתם ולא שירדו בימי הסוכות. שהגשמים בחג – סימן קללה הם, לפי שאין יכולים לקים מצות ישיבת סוכה בשעה שהגשמים יורדים. והרי זה כאילו מראים לישראל מן השמים שאין מצותם מקובלת לפניו יתברך, וכאילו רומז להם: אי אפשרי בשימושכם. וכך אמרו חכמים במשנה: 'משלו משל, למה הדבר דומה? לעבד שבא למזוג כוס לרבו – ושפך לו קיתון על פניו': הואיל והגשמים בחג אינם סימן ברכה, לפיכך אין מזכירין אותם בתפילה עד שמיני עצרת. כיון שישראל יצאו מסוכותיהם ונכנסו לבתיהם ולמחרת משכימים ובאים לבתי כנסיותיהם להתפלל, מיד עורכים תפילה לפני הקדוש ברוך הוא, ומחברין אותה לתפילת המוסף ומבקשים מלפניו שיפתח את אוצרו הטוב, את השמים, כדי שיפריחו את האדמה אשר תניב תנובתה ותתברך תבואתה: עצרת תהיה לכם – 'לכם' תשעים בגימטריא, כמנין מים, לפיכך בו שואלין על המים: ואף על פי שקבעו תפילה על הגשם בשמיני עצרת, עדין אין אנו מבקשים על ירידת הגשמים לאלתר, אלא רק מזכירים אותה בדרך שבח להקב"ה ואומרים בברכת 'אתה גבור': 'משיב הרוח ומוריד הגשם', ואילו בברכת 'ברך עלינו' (או 'ברכנו' לנוסח הספרדים) שאומרים במוצאי החג, אין שואלין את הגשמים אלא ממשיכים בנוסח 'ותן ברכה', עד יום ז' בחשון – בארץ ישראל, כדי שיהא ספק לעולי הרגלים שעלו לירושלים לחג – להגיע לבתיהם קודם שירדו הגשמים:

– גבורות גשמים:

קבעו חכמים להזכיר שבחו של הקדוש ברוך הוא שמוריד גשמים לעולם, בברכה שניה שבתפילה, היא ברכת תחית המתים. ברכה זו נקראת 'גבורות' שמסדרין בה שבחו של המקום על גבורותיו שהוא מראה בעולמו: מכלכל חיים, מחיה מתים, סומך נופלים, ורופא חולים, ומתיר אסורים וכו'. שעל ידי הגשמים התבואה גדלה ובאים חיים לעולם. וכן הגשמים מחיים את הצמחים. והאילנות שקרובים להתיבש ולמות ולנפול, באים הגשמים – חיים

ימי שמחתנו – חג הסוכות

חדשים נכנסים בהם, הנופלים נסמכים והחולים מתרפאים. ועוד שדומה לתחית המתים – שהזרעים נקברים בקרקע ועל ידי הגשמים, צומחים ועולים:

– דיני משיב הרוח ומוריד הגשם:

במוסף של שמיני עצרת מתחילין לומר 'משיב הרוח ומוריד הגשם'. ובמקום שנוהגים לומר 'תפילת גשם' בחזרת הש"ץ של מוסף, אם הכריזו קודם תפילת הלחש לומר משיב הרוח – אומרים כבר בתפילת הלחש, ואם לאו – אין אומרים אלא מתפילת המנחה ואילך: חולה שמתפלל בביתו ביחידות, וכן בני הכפרים שאין להם מנין במקומם, ממתינים בתפילת מוסף עד שעה שיודעים בודאי שהתפלל הציבור תפילת מוסף, ואומרים 'משיב הרוח' בתפילת המוסף שמתפללים ביחידות:

נוסח הספרדים, שלאחר קריאת התורה וקודם מוסף אומרים פיוטים ומזכירים ענין הגשם, ומתחיל החזן בפיוט 'אל חי יפתח אוצרות שמים' והקהל עונה: 'ישב רוחו יזלו מים' וכו' ומאותה שעה ואילך כבר מזכירים גשמים בתפילה:

ומזכירין 'משיב הרוח ומוריד הגשם' בכל התפילות עד תפילת המוסף של יום טוב ראשון של פסח. עד שישמעו מפי החזן: 'מוריד הטל':

טעה ולא אמר 'משיב הרוח ומוריד הגשם' במקומו, נזכר קודם שמים הברכה 'ברוך אתה ה' מחיה המתים' – אומר משיב הרוח... ומסים את הברכה.

נזכר לאחר שמים הברכה ולא התחיל 'אתה קדוש' – אומר 'משיב הרוח ומוריד הגשם' ואינו חוזר לראש.

נזכר לאחר שהתחיל 'אתה קדוש' חוזר לראש התפילה ומתחיל בברכה ראשונה של י"ה: גמר תפילתו ואינו זוכר אם אמר 'משיב הרוח', אם לאו; עברו עליו שלשים יום – בחזקת שאמר; ואם לאו – בחזקת שלא אמר:

בדורותינו, מנהג הרוב לומר בקיץ 'מוריד הטל' (שאין הזכרה זו חובה). מעתה, מי שאמר בחורף 'מוריד הטל' כהרגלו בקיץ ולא הזכיר גשם, וסים הברכה, אינו חוזר, כיון ששבח להקב"ה בטל שאף הוא חיים לעולם: (ס' התודעה)

ד. הקפות של מוסף

א' – סגולת ומעלת השמחה לכבוד התורה.

– ראוי לכל עבד ה' לרבות כל מיני שמחות לפני הספרי תורה בריקוד ומפוז ומכרכר בשירים נאים ולא יחוש על כבוד תורתו שמא ילעיגו עליו ויתבזה בעיני המוני העם, כי אף אם הוא גדול בתורה אולם דוד מלכא משיחא יגדל ממנו הרבה מאד ואף על פי כן בשעה שהעלה הארון הקדוש לירושלים היה מכרכר בכל עוז לפני ה', וכמה ביזה עצמו לכבודו של הקדוש ברוך הוא דמהראוי היה לפי גדולתו וממשלתו להיות מהלך לפני הארון סתם כמלך בכבוד מלכות לבוש לבושי מלכות והוא לא עשה כן אלא היה לבוש לבושים נאים לכבוד הארון ומשחק לפניו עד שכשבא לירושלים היו כל הנשים מציצות בדוד מן הגגות ומן

ימי שמחתנו – חג הסוכות

החלונות וראו אותו מרקד ומשחק ולא היה איכפת ליה ואמר ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני.

ומהרח"ו זלה"ה קא מסהיד עליה דמר ניהו האר"י זלה"ה וזה לשונו, ואני ראיתי למורי ז"ל שהיה הולך לפני הספרים והיה מרקד ומשורר שירים ותושבחות ומסבב עמהם השבע הקפות בשמחה גדולה בכל יכולתו, ואחר כך כשהיו הולכים לבית הכנסת אחר שהיו מאחרים והיו עושים שבע הקפות עם הספרים גם כן מורי זלה"ה היה סובב עמהם ומרקד ומרנן בשמחה גדולה וכן אם מתאחרים בבית הכנסת אחר היה עושה כן, ומסיים שם, וכל זה בלילה וביום לא ראיתיהו ע"כ.

ויאחו צדיק דרכו להקל ולמחול על כבודו לכבוד התורה דאפילו במלך דקיימא לן דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול אפילו הכי במקום מצוה שיש בה כבוד המקום כבודו מחול כדאמרי בכמה דוכתי ומכל שכן הרב דכבודו מחול דפשיטא ודאי דראוי למחול על כבודו מפני כבוד השם, וכבר אמרו רז"ל כל המרבה כבוד שמים וממעט כבוד עצמו כבוד שמים מתרבה וכבודו מתרבה. (חמ"י)

– ונמצא כתוב כי סגולת שמחה זו תועיל לתקן את אשר פגם במיני שמחות הרשות בשחוק וקלות ראש ומיני ריקודים של שמחת מריעות בכל ימות השנה. (חמ"י)

– ואני ראיתי חסיד אחד בעת הקפת הספרים היה עומד ומתחנן לפני הספרים ושאלתי את פיו מה מקום לתחינה זו, והשיבני כי סגולת יום שמחת תורה לתקן פגמים אשר פגם כל איש ישראל בתורה, ולהוציא קדושת התורה ומעשים טובים שהיה עושה בעודו רשע מהקליפה ששם הלכו אז ומגביר כח הקליפה, והן בחרטתו וביום שמחת לבו ביום שמחת התורה חיל בלע ויקיאנו מבטנו וכו'.

וכן על מה שאמרו בזוהר פרשה תרומה שיש ממונה בסט"א דמצפה וממתין למי שמוציא מפיו דבר מגונה או כזבים ולשון הרע ורכילות וליצנות וכיוצא בהן ואחר כך מוציא בפיו דברי תורה או תפילה או נוטלים כל אותם הממונים לאותם דברי קדושה ומטמאים אותם ומתוסף כח וגבורה בהם, ועל ידי חרטתו וסגולת יום שמחת התורה יש כח להתחנן לפני ספרי התורה להחזיר כל אותם מילין קדישין שנטמעו בעמקי הקליפות ישובו לאור החיים של קדושה.

ועל הכל להתחנן לפני קונו ולשאול סליחה וכפרה על ביטול תלמוד תורה שנאמר עליו "כי דבר ה' בזה הכרת תכרת וכו'", שביטל בכל ימות השנה ושב ורפא לו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח כי באור פני מלך חיים ביום חתונתו וביום שמחת לבו עובר על פשע לשארית נחלתו ולהתחנן לפני אלהיו יזכהו ללמוד וללמד לשמור ולעשות את כל דברי התורה הוא וזרעו וזרע זרעו מעתה ועד עולם, עד כאן דברי החסיד בתשובתו לי והנאני, ואשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה בשמחתה של תורה לתקן את פגמי נשמתו אשר פגם בכבוד תורת ה' תמימה ומצא כדי גאולתו. (חמ"י)

– ונוסף על זה מה שאמרו הראשונים כי כל הזחיר בשמחה של תורה כהיום הזה בטוח שלא יפסק תורה מזרעו, ושראו לרב גדול בישראל שהיה מרבה בשמחתה של תורה כהיום

ימי שמחתנו – חג הסוכות

הזה והעידו עליו שעד שלשה דורות היו מיוצאי יריכו שלשלת חכמים וידועים ומרביצים תורה ברבים זה אחר זה חבל נמרץ וידעו הכל שכל זה זכה על רוב שמחתו ביום שמחת תורה מה שלא ראו מעולם בשום גדול בתורה עושה כן, וברוב גדולתו היה מפוז ומכרכר בכל עוז ומעורר לבות בני אדם לאמר שמחו בה' וגילו צדיקים והרנינו כל ישראל, ונוסף על זה היה מחזר על כל בני כנסיות לפקוד אל כל חתני התורה, והן עוד היום רבים מיראי ה' וחושבי שמו נוהגים מנהג הזה לכבד התורה כל רואיהם כי הן הם זרע בירך ה' (חמ"י) – אחר מוסף עושים ז' הקפות, ומרבים בשמחה ובמשתה לכבוד התורה, שזכינו לסיימה היום.

– יש לזחר ולהזהיר שלא יבואו לשמחה של הוללות וליצנות, ובמקום גילה שם תהא רעדה. וכל שכן שלא יעשו חילול יום טוב בהשמעת קול כלי שיר, לא תהא כזאת בישראל. שלא התירו לכבוד התורה אלא לספק ולרקד בלבד, אבל לא לנגן בכלי שיר. וכן אסור להפעיל מערכת דיסקטים, או רדיו, או טייפ, אפילו מערב יום טוב, לשמוע שירים ביום טוב של שמיני עצרת, ואפילו עושים כן לכבודה של תורה. ומי שנוהג היתר, מוחין בידו, אלא ישמחו באמירת פזמונים ושירים ותשבחות לה' יתברך. ואפילו לקשקש בפעמוני ספר התורה אסור. והאסור להשמיע כלי שיר בשמחת תורה, הוא גם בחוץ לארץ ביו"ט שני של גלויות. – מותר להוציא ספרי תורה לרחובה של עיר ביום שמחת תורה, ובמוצאי שמחת תורה, בשמחה וריקודים, ולהקפות שניות, להרבות כבודה של תורה. ובכדי לצרף את כל שכבות העם בשמחתה של תורה, לכבדה ולחבבה בעיני כל הצבור. ויזחרו מאד שלא תהיה תערוכת נשים וגברים יחדיו.

– כשעושים ההקפות עם ספרי התורה בשמחת תורה, וממשיכים שעה ארוכה בשירים ותשבחות, מותר לזקנים וכן לחולים הסובלים מחולשת רגליהם לישב בין הקפה להקפה, ודי שיעמדו לכבוד ספרי התורה בעת ההקפה בלבד, אבל הבריאים, על עמדם יעמדו, ואין להם לשבת בעת ההקפות, ואף בין הקפה להקפה, ישארו כולם עומדים על עומדם, עד שיחזירו את ספרי התורה להיכל.

– בסיום ההקפות, כשמחזירים את ספרי התורה לארון הקודש, ישירו יחדיו המזמור "הודו לה' קראו בשמו", שאמרו שלמה המלך בעת שהכניס את הארון בבית המקדש. הנאנס ומתפלל יחיד בשמיני עצרת, לא יתפלל מוסף עד זמן שבבית הכנסת אומר השליח צבור משיב הרוח ומוריד הגשם.

נוהגים לעשות הקפות גם אחרי מנחה, וגם אחרי ערבית של מוצאי יום טוב, ומנהג זה של עריכת הקפות שניות עם ספרי התורה במוצאי שמחת תורה, יסודתו בהררי קודש, בפרט אם משמיעים בהם דברי תורה, להיות ראויים לשמחה בשמחתה של תורה. ואף בחוץ לארץ יכולים לנהוג כן. ובמוצאי יום טוב מותר להשמיע קול שיר בכלי נגינה.

– כל מי שמרבה לשמוח בשמחת התורה, בריקוד ובמחאות כפים, הרי זה משובח, וכל אדם ישתדל לשמוח בשמחת התורה, בכל כחו. ואמרו במדרש, ודוד מכרכר בכל עוז לפני ה', מהו בכל עוז, בכל כחו, ומהו מכרכר, שהיה מוחה כפיו, כף ימין על כף השמאל, להגביר

ימי שמחתנו – חג הסוכות

מדת הימין על השמאל. ואומר כירי רם, והיה מכוין להגביר הימין שהוא רומז על מדת החסד, על השמאל שהוא רומז על מדת גבורה, ולהגביר מדת רחמים על הדין. ומכאן סמך לשמחת התורה. וכל זה להראות חיבה ושמחה לגומרה (לסיום) של תורה. וראוי לגבאי בתי הכנסת, להשגיח בעינא פקחא שלא לתת ספרי תורה לנערים צעירים לימים, או ילדים, לרקוד ולהקיף עמם, פן יפלו מידיהם חם ושלוש כפי שקרה כמה פעמים, וכמו שכתב השדי חמד בדברי חכמים (סי' קלא). וגם ישגיחו שלא ירכיבו אדם על כתפיהם לרקד, שהוא מנהג לא טוב.

ה. חתני תורה ובראשית

א' – עושים סעודה לגומרה של תורה.

כתב הכף החיים (שם כד) ומצאתי עיקרו של מנהג במדרש בתחלת שיר השירים (וכ"ה בתחלת מדרש קהלת) ויבא ירושלים ויעמוד לפני ארון ברית ה' וכו' ויעש משתה לכל עבדיו א"ר יצחק מכאן שעושים סעודה לגומרה של תורה. [ב"י. לבוש. ביאורי הגר"א.] וכן איתא במס' שבת סוף דקי"ח ע"ב אמר אביי תיתי לי דכי חזינא צירבא מרבנן דשלים מסכתיה עבידנא יומא טבא לרבנן. והביאו מור"ם ז"ל בהגה ליו"ד סי' רמ"ו סעי' כ"ו יעו"ש. ועיין כנה"ג בהגב"י מ"ש לומר בסיום המסכתות וכבר נדפסו בסוף המסכתות. וכתב שם הכנה"ג דסיום מסכתא היא סעודת מצוה דאפי' אבל תוך י"ב חודש על אביו ועל אמו יכול לסעוד שמה יעו"ש. [וכ"כ הש"ך שם ביו"ד סי' רמ"ו ס"ק כ"ז יעו"ש:]

ב' – הזהירות לחתני תורה.

בפרט מן הכלל החתני תורה צריכים להזהר לעשות הדברים ביום חתונתם וביום שמחת לבם במדה ובמשקל ובמשורה, וביותר המה צריכים להזהר בכל מה שכתבנו לעיל להתחנך כהיום הזה על אשר פגמו בתורה כי סגולת עצם היום הזה לתקן, ואין ספק כי סגולה זו תהיה ביותר נמצא בהם להתם וכלה הרשעה כולה ולהוציא יקר מזולל אשר נטמע בעמקי הקליפות ולכפר עוון ביטולה של תורה כאמור.

ולכן צריכים החתני תורה להתקדש עצמן במאד מאד בכניסתם לחופה זו, כי מאחר שאמרו ז"ל שהחתן הנושא אשה מתכפרים עונותיו קל וחומר לחתן תורה הנעשה מעין דוגמא של מעלה שאם יתקדשו ויטהרו ויטהרו תשובה בלבם ויהיו מודים ועוזבים ויתחרטו חרטה גמורה בשברון לב ויעשו חזקה מהיום והלאה לעבוד את ה' באמת ובתמים, אין ספק כי הוא יום כפור עוונם ומובטחים כי בשמחתם לא יתערב זר ולעולם לא יכשלו.

ולפיכך ראויים לטבול טבילה של מצוה בכניסתם לחופה זו ולהתקדש במחשבותם ולהתבונן בחתונה העליונה הנעשה למעלה אשת נעורים עם דודה ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו, ועל כן יהיו זהירים וזריזים בתפילתם בקדושה ובטהרה ביותר מכל שאר הימים כי יש בכח תפילתם היום בהצטרפות מצוה זו לתקן ולהעלות שאר תפילות פסולות שנפסלו מחוסר כוונה בשאר הימים וגם תפילתם עושה פירות ותקובל צלותהון ובעותיהון, ועל כן

הזהירו רבים מגדולי ישראל שאין ראוי שיהיו חתני תורה אלא מי שהוא מוכתר בתורה ולפחות שיהיו מגדולי הקהל.

– ורע עלי המעשה לכמה בוערים בעם המקילים היום בתפילתם ביום חתונתם ותפילתם חטופה בהתאחרם לבא לבית הכנסת יותר מדאי, ואף בבית הכנסת בעומדם בתפילתם לא ישקוטו ולא ינוחו מחשבותם לתקן סדר שמחת חתונתם בקהל עם ריעיהם וקרובי משפחותם, הייטב בעיני ה' כי בא להתקרב אליו יתברך ולכו רחק ממנו ואיה אפוא אחבת החתן עם הכלה והוא פנה אליה עורף ולא פנים.

על כן **הירא את דבר ה' מעבדי ה'** ביום חתונתו וביום שמחת לבו יניח ביד איש אוהבו או קרובו לסדר ענין הקהל בטוב והוא יתבודד עם קונו ולא יפנה ימין ושמאל בתפילתו, ובבוקר השכם יסדר סדר הזמירות עד ברוך שאמר בביתו שמא יתאחרו זמן מה לבוא בני הקהל להלוותו כנהוג בכמה מקומות, ואחר כך בבואו לבית הכנסת יסדר שארית זמירותיו ותפילתו בשמחה ובטוב לבב עד סופה. (חמ"י)

ג' – נוהגים בכל גלילות ישראל שהמסיים התורה והמתחיל בה עושין שמחה ונקראים חתני תורה ועיקר החתונה הוא על ההשלמה שעל ידו נשלמה וכמו שאמרו במדרש שיר השירים בפסוק ויבא ירושלים ויעמוד לפני ארון וכו' ויעש משתה לכל עבדיו אמר ר' יצחק מכאן שעושין סעודה לגומרה של תורה, והמתחיל נקרא חתן בראשית שהוא זכה להתחיל הסדר, גם הוא נקרא חתן שעל ידו חזרו להתחיל, ובין זה ובין זה מקשטים את התורה זה בכה וזה בכה כחתן המקשט את הכלה ועליהם נאמר כי מכבדי אכבד.

– איתא בזוהר פרשת פנחס דף רנ"ו ז"ל, וביום השמיני עצרת וכו' הא אוקמוה מארי מתניתין למלך דזמין אושפיוזין לביתיה ושלח לון אמר לאילין בני ביתא דיליה אנא ואתון נייעביד סעודה קטנה ומאי עצרת זה יעצור בעמי ולית עצר אלא מלכות מסטרא דשכינה עילאה עביד סעודתא רברבא ומסטרא דמלכותא סעודתא זעירא ונוהגין ישראל למעבד עמה חדוה ואתקריאת שמחת תורה ומעטרין לספר תורה בכתר דיליה ורמזו ספר תורה לתפארת שכינתא עטרת תפארת וכו'.

ועוד הדבר מפורש בתקונים דף נ"ו ז"ל, ושכינתא תתאה איהי סוכה וכו' וכד נטלא מאימא עילאה דאיהי שמחת תורה שמחת בית השואבה ואיהי חופה דיליה אתקריאת שמיני חג עצרת בההוא זמנא דשמחת תורה שווין עטרה בריש כל צדיק לעילא כדאמר בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו ביום חתונתו דא שכינתא תתאה וביום שמחת לבו דא שכינתא עילאה והכי צריכין ישראל לאתעטרא בכולא בעטרה על רשייתו ביומא דשמחת תורה עכ"ל. (חמ"י)

ו. רגל בפני עצמו.

א' – חג שמיני עצרת חג מיוחד בפני עצמו, ובו מברכים בקידוש היום ברכת שהחיינו, ונכללת בו חג שמחת התורה בארץ ישראל שמסיימים את התורה ומתחילים בו ביום את התורה בסימן טוב, והמנהג כל ילדי ישראל, מקטנם ועד גדולם, עולים בהמוניהם, כן ירבו,

ימי שמחתנו – חג הסוכות

לעלייה לתורה, והמבוגרים ששים ושמחים ורוקדים בשמחה של מצווה לסיום התורה ולהתחלתה.

שאלה נשאלת, שכל הסרמוניה הזאת הייתה צריכה להיות ביום חג השבועות, שהוא יום מתן תורה? ... התשובה, כי כידוע ביום מתן תורה קיבלנו את התורה בהבטחת 'נעשה ונשמע', הכל טוב ויפה, וכידוע 'לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה', ולא היינו בטוחים באם נוכל לעמוד בהבטחתנו ונקיים מצוותיה, זה היה בתורת תיאוריה בלבד. אבל העיקר, הפרקטיקה והעשייה וקיום המצוות עשה וזהירות ממצוות לא תעשה, את זה בסימנו את התורה ביום שמיני חג העצרת ושמחת תורה, אנו רואים ומרגישים בעצמנו שעמדנו במבחן, וזכינו במשך שנת קריאת התורה בכל שבת ושבת בעיון רב שקיימנו מצוותיה ושיכולנו לעמוד בניסיון, לכן אנו שמחים שמחה של מצווה ומתפעלים ומתלהבים בשמחות וריקודים, שברוך ה' שזכינו ושכן נזכה הלאה, אנו ובנינו וכלל ישראל אמן.

(חכם דוד אלעזרופ זיע"א – {ממייסדי ישיבת 'פורת יוסף', וראש הישיבה הראשון בה} 'אמרי דוד', דרשה על שמחת תורה)

ב' – כתיב ביום השמיני עצרת תהיה לכם ואמרו ז"ל עצרת רגל בפני עצמו לענין פז"ר קש"ב והוא סימן לעניינים אלו, פ"ים בפני עצמו שהכהנים היו עבודתם בחג המשמרות חוזרות חלילה ובשמיני עצרת היה הגורל מחדש מי יעבוד, ז'מן שאומרים שהחיינו ולא סמכינן אומן דרגל קמא, ר'גל בפני עצמו שאומרים שמיני חג עצרת ולא חג הסוכות, ק'רבן שלא היו מקריבים בו אלא פר אחד נגד ישראל ולא כשאר ימי החג שהיו פוחתים והולכים, ש"ר בפני עצמו שיר מיוחד היה ללויים למנצח על השמינית, אי נמי ש'מחה בפני עצמה ואינה מעורבת עם שמחת הרגל דסוכות וצריך שלמי שמחה בפני עצמה, ב'רכה בפני עצמה שהיו מברכים את המלך כמו שנאמר ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך. (חמ"י)

ז. סיום שמו"ת.

א' – אזהרה לקרוא אחר מנחת שמו"ע פרשת וזאת הברכה שמו"ת ואחר תפילת מנחה זכור אל תשכח לקרות פרשת וזאת הברכה שנים מקרא ואחד תרגום כדי להשלים פרשיותיו עם הציבור בשלימות כי הכל הולך אחר החיתום, וצריך להזהר בזה כי רבים שכחוהו בהשתנות הזמן הרגילים בו מערב שבת לערב שבת ושכחוהו, והירא את דבר ה' יהיו עיניו ולבו אליה ולהשלים עם הציבור פרשה זו שנים מקרא ואחד תרגום כדינה לחבר את האהל להיות כולם כאחד ראשם מגיע השמים ועשו פרי למעלה להאריך ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים. (חמ"י)

ב' – תפלה קדמונית לומר בגומרה של תורה ביחיד ובציבור חסידים הראשונים ז"ל נמצא כתוב שהיו אומרים נוסח תפילה זו אחרי גומרם קריאת שנים מקרא ואחד תרגום בגומרה של תורה וזה נוסחתה.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

הדרן עלך אורייתא קדישא והדרך עלן אורייתא קדישא, דעתן עלך ודעתך עלן אורייתא קדישא, לא נתנשי מינך ולא תתנשי מינן לא בעלמא דין ולא בעלמא דאתי, ג' פעמים. ויהא רעוא קדמך למיהוי עמנא לעלמא דאתי משה רעיא מהימנא ויפיי"אל רב ממנא וחמשיין ותלת רתיכין דתחות ידיה דממני בשמושא דאורייתא כל חד וחד על מטריה וסלקין לכל פרשתא ופרשתא לאתעטרא קמיה קודשא בריך הוא לאתיחדא לעילא לעילא, ויהי רעוא קמך דיתכללון השתא בשלימותא דאורייתא כולוהו כללא חדא לאתעטרא בגו כורסייא קדישא עם ממנין רתיכין שמשין דילהון, זכאה חולקנא וזכאה חולקחון דישראל דכתיב כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו אמן כן יהי רצון.

ג' – אזהרה להשלים עד ש"ת פרשה שלא קראה שמו"ת

והנה מי שלא שת לכו אל דבר ה' כל שבתות השנה לקרות הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום או שכח איזה פרשה שלא קרא צריך כהיום הזה לקרותן שנים מקרא ואחד תרגום, כי אף שלפי דברי הזוהר פרשת ויקהל משמע שצריך להיות דבר יום ביומו ומידי שבת בשבתו כמ"ש בפרקי שבת, היינו לכתחילה אבל בדיעבד יש אומרים שאם יקרא היום יוצא ידי חובה.

וכבר כתבנו בפרקי חודש אל"ול שמזה הטעם הנהיגו הראשונים לרוב המון ישראל לקרוא סדר הפרשיות מראש חדש אלול ואילך כדי שברוב הזמן עד יום שמחת תורה ישלימו את כולם, אכן לא ידעו ולא יבינו כי חייבים הם לקרותן שנים מקרא ואחד תרגום ולא יצאו במקרא לחוד והנהיג כן מצוה לחודיעו שישלים פרשיותיו שמו"ת לצאת ידי חובה, אכן הנזהרים לקרות מידי שבת בשבתו אין צריכים רק לעבור נביאים וכתובים. (חמ"י)

ח. מוצאי שמיני עצרת – שמחת תורה.

– מתפללים ערבית כבכל מוצאי יום טוב.

– מבדילין על יין בלבד, ללא נר ובשמים. [עיין לעיל במוצאי חג הסוכות]

פרק ד' – הקפות שניות.

א.

– 'הקפות שניות' הוא מנהג המיוסד על הנהגת האריז"ל, לפיו מקיימים במוצאי שמחת תורה פעם נוספת הקפות עם הספרי תורה בליווי שירה וריקודים בכלי זמר.

– כך כתב בשער הכוונות דף ק"ד ע"א. יום שמחת תורה מה שנחגג להוציא הספרים מחוץ להיכל וגם להקיף עמהם בשחרית ובמנחה ובערבית דמוצאי יו"ט, מנהג אמותי הוא, וכבר נכתב בספר הזוהר בפ' פנחס בדף רנ"ו ע"ב בר"מ וז"ל 'ינוהגין ישראל למעבד עמה חדוה ואתקריאת ש"ת ומעטרין לס"ת בכתר דיליה וכו'.

וראיתי למורי ז"ל נזהר מאד בדבר זה להקיף אחר הס"ת או לפניו או לאחריו ולרקד ולשורר לפניו בכל יכלתו כליל מוצאי יו"ט אחר תפלת ערבית, והיה מקפיד מאד לעשות אז ז' הקפות שלימות זולת ההקפות שלימות של יום ש"ת וכו'.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

גם ראיתו בליל מוצאי יו"ט שהלך לבחכ"נ אחר והקיף ז' הקפות והלך לדרכו, ומצא בהכ"נ אחרת שנתאחרו בהקפות וחזר להקיף עמהם עכ"ל. וכ"כ בס' פע"ח שער כ"ט פ"ח. ומיהו מ"ש להקיף בשחר ובמנחה ובערבית דמוצאי יו"ט כתב הלד"א סוף סי' כ"ו וז"ל ראיתי להרב החסיד המקובל המופלא מהר"ש שרעבי זלה"ה שהיה מקיף הס"ת בקהל שלו אחר ערבית ש"ת וקודם מוסף ובמנחה ובליל מוצאי יו"ט, והיה אומר שיש רזין עילאין בזה עכ"ל. וכ"ה מנהג חסידי בית אל יכב"ץ ההולכים ע"פ דברי האר"י ז"ל. (כה"ח תרס"ט א"ל) ב.

– על יסוד הנהגה זו, נהגו בכך בחוגי המקובלים לערוך הקפות שניות במוצאי החג, להוציא ספרי תורה לאחר אמירת פסוקי 'אתה הראת' עם כל פרטי המנהגים כפי שעורכים את ההקפות בלילה הראשון. (כ"כ החיד"א בספרו 'לדוד אמת' ס' כו', שכך נהגו בישיבת המקובלים בית אל בעיה"ק ירושלים תובב"א, כמוכא לעיל).

בהמשך התפשט המנהג גם לבתי כנסת נוספים בירושלים ובקהילות ובערים נוספות. – כתב הגר"ח פלאג'י זיע"א (מל"ח כה', לו' לח) – ומנהג רבנו האר"י זיע"א והקדוש מורנו הרש"ש זיע"א, על ליל מוצאי יו"ט אחרון שהוא הברכה לעשות שבע הקפות, ועיון בספרו טוב עין (יד', א'), וכו', ואני בעניי עמדתי בזה בתשובות וכו'.

מנהג רבנו האר"י הקדוש דאחר שיוצא מבית הכנסת שלו, שגמרו ז' הקפות, היה הולך לבחכנ"ס אחר שהיו מתאחרים יותר, והיה שמח בשמחת התורה עמהם וכו'. (כ"כ עוד בספרו שו"ת 'לב חיים' ח"ב ס' קכד')

– במנהגי ק"ק 'בית אל' (ס' צט') – 'אחר תפילת ערבית מוצאי החג, עושים שמחה כשמחת בית השואבה, ומרבים בניגונים וריקודים באבוקות בידיהם, ואח"כ מוציאים הס"ת ועושים ההקפות'.

– הרבי מחב"ד הרחיב וביסס מנהג זה בקהילות החב"דיות בארץ ישראל, ובאופן יוצא מן הכלל חרג ממנהגו הרגיל שלא לכתוב בחול המועד, ושלח מברקים מיוחדים בחול המועד של חג הסוכות למשתתפים בהקפות שניות.

– מנהג זה של עריכת הקפות שניות עם ספרי התורה במוצאי שמחת תורה, יסודתו בהררי קודש, בפרט אם משמיעים בהם דברי תורה, להיות ראויים לשמוח בשמחתה של תורה. ואף בחוץ לארץ יכולים לנהוג כן. ובמוצאי יום טוב מותר להשמיע קול שיר בכלי נגינה. (חזו"ע, ילקוט יוסף) ג.

לאורך השנים ניתנו מספר טעמים לעריכת הקפות אלו:

א' – כדי להשתתף עם בני חוץ לארץ בשמחתם, אשר מתחילה בזמן זה כאשר אצלם הוא ליל שמחת תורה (היות ובחוץ לארץ נמשך החג יומיים).

ב' – מכיון שלאחר צאת החג מותר לנגן בכלי נגינה, וכן יכולים להתאסף אנשים ממקומות רחוקים יותר לשמוח יחד בשמחת התורה, באופן של "ברוב עם הדרת מלך".

‘אסרו חג’

פרק א' – מקור השם ומלותו

א' – 'אסרו חג' הוא יום החול שלאחר החג האחרון בשלושת הרגלים. ('שבולי חלקט' רסב) בחוץ לארץ ביום זה הוא יום טוב שני של גלויות.

ב' – "אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח", (תהילים, קי"ח, כ"ז), פירוש: קישרו את קרבן החג בשלשלאות סמוך לפינות המזבח (כדי שיהיה מוכן לצורך זריקת הדם).

חז"ל דרשו על פסוק זה – א"ר ירמיה משום ר"ש בן יוחאי ור' יוחנן משום ר"ש המחזוי משום ר' יוחנן המכותני 'כל העושה איסור (תוספת – איגוד) לחג באכילה ושתייה מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנא' "אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח". פרש"י – באכילה ושתייה: שקורא לחג עונג במאכל ומשתה, ויש אומרים יום שלאחר החג. בעבותים: בהמות עבות ושמנות: (סוכה מה)

ג' – בתלמוד ירושלמי (עבודה זרה, פרק א' הלכה א') קראו לאיסרו חג "בריה דמועדא" – שפירושו הוא: "בנו של המועד". (אגור תרסח, הובא בבית יוסף או"ח תצד, כדלקמן ה').

ד' – נוהגים להרבות קצת באכילה ושתייה ביום שלאחר החג, והוא "אסרו חג". (רמ"א תכט)

פרק ב' – הטעם ל'אסרו חג'

– ה"שדי חמד" (כללים, מערכת א') כתב שהטעם לאסרו חג בארץ ישראל הוא כדי להיות מאוחדים עם בני חז"ל, שבאותו יום הן חוגגים יום טוב שני של גלויות.

– רבנו ישראל אלנקאווה זיע"א בספרו 'מנורת המאור' (ח"ג פ"ה, כבוד שבתות וימים טובים) הביא ב' טעמים למנהג האכילה והשתייה ב'אסרו חג':

א' – "כדי שלא יראה את עצמו כאלו קץ בהוצאה שהוציא במועד".

ב' – שייאסר אותו ויקשרנו בעבותות אהבה, "כדי שיתערב וכדי שלא ילך לו מיד".

– כתב מהרי"ל, כיון שקרבן שלמים נאכל לשני ימים. היום שאחר יום טוב עדיין אוכלים בו מבשר הקרבן, ולכן נוהגים בו קצת שמחה, ומרבים קצת באכילה ושתייה. (ערוך השולחן סק' ה')

– "ויש לכל איש ישראל לעשות איסור (יום נספח ומקושר) לחג במאכל ובמשתה, ולקבוע סעודה ביום ההוא, ולחוסף איזה דבר בסעודתו שיהא ניכר שלכבוד אסרו חג הוא עושה –

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ונרצה לו לכפר עליו, כמעשה עבודת הקרבנות ממש. ואשרי אנוש יעשה כסדר הזה, לקבוע סעודה יחד עם אוהביו ואחוזת מרעיו, לעסוק בשירות ותשבחות על השולחן אשר לפני ה', אשר הוא (השולחן) היום במקום המזבח ממש, כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן. ואלוקים חשבה בקרבן לכפר עליהם אולי חטאו בימי החג; – כאילו הקריב עולה על חטאתם".

– בימי העלייה לרגל לבית המקדש היו חלק מהעולים נשארים בירושלים גם ביום שלמחרת החג. מכאן מגיעה קביעת היום העוקב לחג.

– המנהג יוחס לימי עזרא ונחמיה. המקור הוא בהכרזתם על צום וחגירת שק בכ"ד בתשרי, ומכך שהצום לא נערך יום קודם, מיד עם צאת חג הסוכות, מסיקים שביום זה יש לשמוח. (כדלקמן ה')

– כתב הגר"ח פלאג'י זיע"א (מל"ח ס' כה' א' מח') – בסוד עניין 'אפרו חג', שא נא עיניך וראה מה שכתב בספר נגיד ומצוה (דף פב'), והוא לבאים בסוד ה'.

פרק ג' – תפילין, תחנון:

א. – חוזרים להניח תפילין ב"ה.

– באסרו חג הזדרז מאוד להניח תפילין בבוקר בבוקר. (מעשה רב על הגר"א א' קעד')

ב. – אין אומרים תחנון ונפילת אפיים, עד ב' חשון. כיון דרובו מועדות. (חזו"ע, ילקו"י)

פרק ד' – תענית בה"ב:

– יש נוהגים להתענות שני וחמישי ושני (בה"ב) אחר הפסח וכן אחר חג הסוכות, וממתינים עד שיעבור כל חדש ניסן ותשרי, ואז מתענים. (שו"ע תצב')

– כתב במ"ב (שם ס"ק ב') – דבניסן המנהג שאין מתענים בו כלל, כדאיתא לעיל בסימן תכ"ט, בתשרי לא, משום דרובו הוא מועדות, וע"כ אין נכון לקבוע בו תענית בתחלה.

– כתב הרמ"א (הגה שם) – מיד שני וחמישי ושני שאפשר להתענות, ובאשכנז וצרפת נהגו להתענות ועושים אותו כמו תענית צבור לקרות 'זיחל'.

המעב: א' – כפי שהיה נוהג איוב להעלות קרבנות בתום המשתאות שערכו בניו, "כי אמר איוב אולי חטאו בני וכו'", (איוב א' ה'). ב' – התענית באה לכפרה שמא לא שמרו את קדושת המועד כנדרש. ג' – במועד הגוף משנה את ווסתו והתענית הוי רפואה. ד' – הימים שאחר החג הם ימי רצון מעולים וכוח התענית לעורר רחמים על האדם. (עיין מש"כ באריכות לקמן 'תענית בה"ב')

פרק ה' – תענית והספד:

– אסור להתענות ביום אסרו חג וכן אסור להספיד בו. (שו"ע)

– בירושלמי (ע"ז) לומדים איסור תענית מעזרא ונחמיה בהכרזתם על צום וחגירת שק בכ"ד תשרי (נחמיה, ט' א'), ולא יום קודם, בכ"ג תשרי.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

א"ר יודן: קרייא מסייע ליה, דאמרי חברייא (משום 'בריה דמועדא') וביום עשרים וארבעה לחודש הזה (השביעי – תשרי) נאספו בני ישראל בצום ובשקים ואדמה עליהם וגו' (נחמיה ט' א). ולמה לא אמר בעשרים ושלושה? משום בריה דמועדא (אסרו חג) וכו'. (אגור תרסה, חובא בבית יוסף או"ח תצד')

– צריך לשמוח ולמנוח בהספד ובתענית, ('שבלי הלקט' רסב').

– רבי שניאור זלמן מלאדי זצ"ל כתב בשו"ע הרב, באסרו חג של פסח וסוכות מותר מעיקר הדין להתענות, אבל אין מתענים בגלל מנהג.

– יש מהראשונים שכתבו, שהמנהג שלא להתענות ביום שאחר החג, לא היה נהוג בתחילת ימי בית שני, (תוספות ראש השנה יט', ד"ה מימות, בירושלמי לעיל מבואר שכבר בזמן עזרא ונחמיה נהגו בזה! – ראה משנה למלך כלי המקדש ו').

ואין בזה איסור מן הדין, שהרי שבת ויום טוב אסורים בהספד רק לפניהם, ולאחריהם מותרים (ראה ברייתא תענית יז', יח'), אלא מנהג הוא, (מגן אברהם תכט סק"ה, שולחן ערוך הרב או"ח תכט יז'). האם האיסור להתענות הוא דין או מנהג ראה במשנה למלך וברכי יוסף שם באריכות).

ויש שהוכיח מדעת ראשונים שאינם סוברים כלל מנהג זה, (ברכי יוסף או"ח תצד סק"ד, בדעת הרי"ף והרא"ש. והרמב"ם שהשמיטו דין זה. וראה מגן אברהם תכט סק"ה, בדעת השו"ע).

– כתב ה'כף החיים' (ס' תכט' א' מה') – בב"י כאן משמע שמותר להתענות בו. וכ"מ ססי' תצ"ד דדוקא אחר שבועות אסור משום שהוא יום טובה וכ"מ בתענית דף י"ח ע"א דלא כב"ה. מיהו בתו' ר"ה דף י"ט ע"ב (ד"ה מימות עזרא) משמע דהמנהג שלא להתענות בשום אסרו חג, מ"א סק"ח. מט"י. מק"ח בחידושים אות יו"ד. וכ"פ הרב ב"ד סי' רפ"ב. ואפי' חתן וכלה ביום חופתם אין מתענין בכל אסרו חג ולא תענית שמת בו אביו ואמו. ר"ז שם. ועיין לעיל או' ל"ד. ויתבאר עוד מזה לקמן סי' תצ"ד סעי' ג' בס"ד.

פרק ו' – מלאכה:

יש מקומות שנוהגים שלא לעשות מלאכה ביום אסרו חג. והרי זה כדברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור שאין אתה רשאי להתירם בפניהם. אבל במקומותינו נהגו להקל בזה.

פרק ז'

– חסידים מספרים כי על מאמר הכתוב "אסרו חג בעבודתם עד קרנות המזבח" היה ר' חנוך העניך מאלכסנדר זצ"ל נוהג לומר שכמו שהייט התופר בגד יודע שכל התפירה עלולה להיפרם אם לא יקשור בסיומה את החוט, כך צריך האדם לדעת שיש לאסור ולקשור את קדושת החג שעבר ולעשות לה חיזוק וקיום, כדי שלא תפרח ותימוג.

– מובא בשם צדיקים – ש'אסרו חג' הוא כמו 'מלוח מלכה' של שבת.

פרק ח'.

– כתב הרב 'חמדת ימים' – מנהג חסידים הראשונים להתקדש עצמם ביותר ובקדושת מחשבה ודיבור ומעשה מיום שמחת תורה עד י"ב יום אחר החג לעומת י"ב חדשי השנה, ונאספים אל בתיהם בקרב אלה י"ב הימים ומחזירים על לימודן כל אחד לפי שיעורו, והוא סגולה נפלאה להיות לעושה אלה עזר משדי תמיד כל הימים מראשית השנה ועד אחרית השנה וכל אשר יעשה יצליח הן בתורה הן בחסידות והן בכל משא ומתן וכן נהגתי וכן נהגו כל החברים, ואשרי אנוש יעשה זאת לנהוג בקדושה יתירה בימים ההם למשוך משך קדושת הימים הנוראים לכל חדשי השנה משי"ב הר"ח ומוריד הגש"ם לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

פרק ט' – סימנא טבא:

כתב הגר"ח פלאג'י זיע"א (מל"ח ס' כה' א' מח') – פוד עניין 'אסרו חג', שא נא עיניך וראה מה שכתב בספר נגיד ומצוה (דף פב'), והוא לבאים בסוד ה'.
והרב חיד"א בספר 'מורה באצבע' (ס"ט א' רח"ץ) כתב וז"ל 'אחר החג וחודש חשוון יתאמץ ביראת שמים ותלמוד תורה לשמה, כי היא תחלת השנה, והוי סימנא טבא לכל השנה, ועתה כי קרוב הוא לעשרת ימי תשובה, צריך להורות ולהראות כי כל מה שעשה לא היה לפניו ח"ו, ואם עתה יתחיל לפרוק עול ויתרשל מעבוד ה', לא לרצון יהיה ח"ו, ולכן אדרבא יעשה סימן טוב לכל השנה ירוין כגיבור בעסק התורה והמצוה כיד ה' הטובה עליו, עכ"ל.

שבת 'בראשית'

א.

'שבת בראשית' – סגולה לאריכות ימים ושנים! קריאת שניים מ'קרא ו'אחד ת'רגום:
[עיינן לקמן באריכות עניין שמו"ת]

ב.

מעלת שבת בראשית:

א' – "שבת בראשית היא שורש לכל ימות השנה, ואיך שמתנהג בה, כך מתנהג כל השנה".
ב' – האור והחיות של החכמה שמאיר בשבת בראשית נמשך על כללות השנה, על כל ימות השנה, הן על ימות החול והן על השבתות ומועדים הכללים, והן על המועדים הפרטיים של כל יחיד, יום הכניסה לחדר, יום הבר מצוה און וכל שאר ימי חיי האדם ומאורעותיו, כולם נמשכים משבת בראשית. (כתר שם טוב)
ג' – כתב הבעש"ט זצ"ל – באופן שהאדם מעמיד את עצמו בשבת זו, כך תתנהל השנה כולה.

כ"ה אדמו"ר הריי"צ בשם הצמח צדק: 'כפי שנעמדים בשבת בראשית כך חולך ונמשך על כל השנה'.

ד' – הרה"ק הרש"ב מליובאוויטש זי"ע מביא משם זקנו הרה"ק ה' צמח צדק' זי"ע כי בשבת זו שורה כביכול שמחה גדולה בשמים ממעל, כדוגמת האב השש ושמה בשעה שהוא מוליך את בנו לראשונה לבית תלמודו. כך נמי בראשית שנה, אבינו שבשמים שש ושמה בראותו את בנו אחוביו מתחילים את התורה מ'בראשית', וממילא בידינו לפעול בו גדולות ונצורות.

ה' – הרבי מלובביץ' הוסיף: כיון שסיפרו וגילו לנו זאת – שייך הדבר גם אלינו. (תורת מנחם תשי"ג עמ' 130)

בידינו להמשיך שמחה על כל השנה כולה על ידי השמחה עתה, בשבת בראשית. ענינו של שבת הוא אמנם תענוג, כידוע בהחילוק שבין שבת ליום טוב, שיום טוב ענינו שמחה ("מועדים לשמחה") ושבת ענינו תענוג, אבל אף על פי כן, גם בשבת ישנו ענין השמחה, אלא שהשמחה כלולה בהענוג... (לקוטי שיחות ח"ד)

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ו' – כאשר אדם קובע את התנהגותו בשבת בראשית באופן של הרחבה, אזי הרחבה זו באה לידי ביטוי בכל השנה כולה בכל העניינים כולם, בהרחבה בגשמיים ובהרחבה ברוחניות. (הרבי מחב"ד)

ז' – הרה"ק ה'פני מנחם' זי"ע היה אומר, הנה סגולה ידועה היא לפתוח את ארון הקודש ולהוציא את הס"ת לקריאת התורה, ואותה שעה היא שעת רחמים ועת רצון, והנה כתב הרא"ש (הל' ס"ת סי' א) שבימינו קיום מצות כתיבת ספר תורה הוא בכתיבת חומשים ומשנה וגמרא ומפרשיה 'כי מצות כתיבת ס"ת הוא ללמוד בה וכו' וע"י הגמרא והפירושים ידע פירוש המצוות והדינים על בוריים, לכן הם הם הספרים שהאדם מצווה לכותבם' (עיי' שו"ע יו"ד סי' ע"ר ס"ב ובנו"כ), ולפי זה נמצא כי 'פתיחת הארון להוציא ספר תורה' היינו בשעה שאדם מוציא את הגמרא (ושאר ספרי קודש) מארון הספרים כדי ללמוד בה... ואין לך עת רצון גדולה מזו, ועל אחת כמה וכמה ש'פתיחת' התורה בבראשית, ובכלל זה פתיחת הזמן בהיכלי הישיבות הק' והכוללים היא 'רעוא דרעוין'... כי אין סגולה בתורה.

ח' – בשם הסבא קדישא הרה"ק מרוזין כתבו – כל שבתות השנה הבעל"ט נכללים בשבת בראשית, 'כח שבת בראשית כוללת כח כל שבתות השנה, כח של כחמישים שבתות. וידוע מש"כ גע"ו מרן רבנו יוסף חיים זי"ע"א בעל הבא"ח שלימוד תורה בשבת כוחו פי אלף מימות החול, א"כ לימוד תורה בשבת פרשת 'בראשית' כוחה פי חמישים אלף!!! ט' – החידושי הרי"מ זצ"ל הגיד: כמו שהזוהר הקדוש מפרש במילת 'בראשית' ע' תרעין לאורייתא, הרי ממילת בראשית ממשיך פנים לכל התורה, כמו כן בשבת בראשית נפתח פנים לכל התורה, וכמו כן בשבת בראשית נפתח פנים לכל אחד מישראל, וכמו כן ממשיך כל השנה ('שיח שרפי קודש' [פולין] פרשת בראשית). י' – כתב מוהר"ן מברסלב זי"ע"א "אצל צדיקים מרגישים עתה שהוא שבת בראשית". (ימי מוהרנ"ת, לט).

יא' – כתב הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע"א – "תיקנו שיסיימו התורה בתשרי, ואחר סוכות אף שרואין שעדיין לא היה התיקון כראוי, מכל מקום כל החודש מוכן ומסוגל לתשובה... ושבבת מוכן לתשובה... ועל ידי שמירת שבת מיד נגאלין. וכבר אמרנו דכתיב עולת שבת בשבתו, וכן ומידי שבת בשבתו, שכל שבת יש לו קדושה מיוחדת לאותו שבת, והקדושה הוא קדושת הפרשה שקורין בשבת זה. וקדושת פרשת בראשית הוא, שיזכו לאור רוחו של משיח! ועל כן מתחילין בראשית בשבת אחרונה מחודש תשרי (שלא יתכן שיקראו בראשית בחשוון אם לא שיהיה שמחת תורה בשבת ולא אד"ו ראש) שאף שרואין שעברו כמה יותר מי"ח מאות שנה ולא זכינו להיגאל עדיין, אולי בשבת זה נזכה להיגאל מיד על ידי התעוררות תשובה מלעילא, וכל החודש מסוגל לזה". (פרי צדיק, פרשת בראשית, אות ה).

יב' – רבי שמואל הורביץ זצ"ל כשמונה במכתבו את כל הימים הקדושים של ירח האיתנים הוא מציין בסיום הרשימה: "ושבת בראשית שגדול מאד". (מכתבי שמואל, מכתב צ').

ימי שמחתנו – חג הסוכות

יג' – בכל שבת ושבת הזהירנו רבינו (ליקוטי מוהר"ן תניינא, יז) ש"צריך לזהר מאד להיות שמח וטוב לב בשבת". על אחת כמה וכמה בשבת ראשונה זו, 'שבת בראשית', יש להשתדל ביותר "לנהוג שמחה גדולה בשבת קודש, ולכלי להראות שום עצבות ודאגה כלל, רק להתענג על ה' ולהרבות בתענוגי שבת בכל מיני תענוג" (שם) שהרי כבר לימדנו רבינו "כי עיקר כל הדברים הן החתחלה". (ליקוטי מוהר"ן, סב).

– במכתביו מזכיר מוהרנ"ת את השמחה ב"שבת בראשית" וכותב: "תודה לאל שמחנו קצת בשמיני עצרת ושמחת תורה ובשבת בראשית, ודיברנו דברי אמת, והכל בשלום תהילה לאל" (עלים לתרופה, מכתב מיום א' נח תקצ"ז).

כשבמכתב אחר הוא אף כותב שזכה לשמוח ולרקוד ב"שבת בראשית" אף יותר מבשמחת תורה... וזה לשונו: "ובישועת ה' ונפלאותיו העצומים שמחנו תהילה לאל בסעודה שלישית אתמול, ולכי נשא את רגלי בהוא רוחא דנשיב וכו', ורקדתי הרבה בעזרת השם יתברך מה שבשמחת תורה לא זכיתי לזה! והכל בנפלאותיו וחסדיו הגדולים, מי ימלא גבורות ה' וכו'" (עלים לתרופה, מכתב מיום א' נח ר"ח חשון תקצ"ד).

– ללמדך שבשבת זו ניתן עדיין להשלים את השמחה, וגם מי שלא זכה לשמוח ולרקוד בדבעי בשמת תורה, ישמח וירקוד בשבת זו... והנה, כבר אמר מוהרנ"ת לרבינו [בשבת בראשית שנת תק"ע] שהצדיקים נוהגים לומר בשבת בראשית 'תורה' על חיבור סיום ותחילת התורה. וכפי שמספר מוהרנ"ת וכותב: "עניתי אני ואמרתי לפניו: עתה הוא דרך הצדיקים לומר על חיבור התחלת התורה בסופה, דהיינו לחבר 'בראשית' עם 'לעיני כל ישראל'" (ימי מוהרנ"ת, לט).

ג.

סגולה לשבת פרשת 'בראשית':

טוב לאכול דייסה מחיטים מבושלות, ויכוון לתקן חטא אדם הראשון וחה שקלקלו בחטה (עין הדעת).

ויכוין "חטה" גימטריה כ"ב כנגד 22 אותיות התורה. והוא בגימטריה "טובה".

גם יכוין "חטי"ם" גימטריה בינ"ה. (רבינו יוסף חיים זיע"א – ספר 'כתר מלכות' אות קמד') ד.

'בראשית':

א' – אמרו צדיקים (הרה"ק ר"ז מסטריקוב זי"ע, וכן הובא בשש"ק שבתות), כי ג' פירושים סובלת ג' פירושים. "בראשית": א' – הוא מלשון בריאות, כלומר, ראשית דבר – שיהיו כל בני ישראל בריאים ושלימים בגופם נפשם ומאדם. ב' – מלשון 'בר', כלומר שנזכה לבנים, והם ילכו בדרכי תורה ויראת שמים. ג' – מלשון 'בר' ותבן – פרנסה בהרחבה ושפע רב. ב' – כתב מרן החיד"א שמעתי מזקן אחד ירא חטא שתיבות 'בראשית ברא' (עם ב' מילים) בגימטריא "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד", ונהנתי מאוד, ורומז כי תחילת הבריאה יש בה יחוד שמו, וכל הכוונות הנוראות שיש בתיבות אלו של הפסוק שמע ישראל, רמוזים בתיבות אלו, לפיכך פתח התנא (בברכות) במצות קריאת שמע.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ג' – איתא מהרה"ק רבי מאיר הגדול מפרימשלאן זיע"א ('ברית אברם' הרה"ק מזאלאזיין זיע"א, 'שפתי צדיקים' בשם הרה"ק מאפטא זיע"א) – תיבות "ב'ראשית ב'רא א'להים א'ת" הם ר"ת כבא"א, לרמוז על הפסוק (תהילים כה') "ב'ך ב'טחתי א'ל א'בושה". וכן (תהילים פד') "א'שרי א'דם ב'זמח ב'ך", ולכן התחילה התורה בתיבות הללו, לומר שזהו עיקר ותחילת מהות האדם, לבטוח בה' בכל עת ובכל שעה.
ה.

שבת בראשית:

שבת ראשונה שלאחר החג, נקראת 'שבת בראשית' לפי שקורין בה סדרה ראשונה שבתורה, סדרת בראשית:

במנחה של שבת בראשית מתחילין – כמנהג האשכנזים – לומר 'ברכי נפשי' וחמשה עשר 'שיר המעלות' שבתהלים. ואומרים אותם במנחה כל שבתות החורף עד שבת הגדול שלפני הפסח, שמפסיקין לומר 'ברכי נפשי' וכו' ואומרים במקומם קצת מן ההגדה של פסח, גם זה לפי מנהג קהילות אשכנז בלבד, ובקהילות ספרד אין קוראים את ההגדה בשבת הגדול: טעם שמתחילין לומר ברכי נפשי בשבת בראשית, לפי שכל אותו המזמור מדבר בענין מעשה בראשית, בגבורות הבורא ובפלאי היצירה. וחמשה עשר שיר המעלות שאומרים עם פרק זה – גם כן מאותו הטעם, שעל ידי חמשה עשר שיר המעלות אלה שאמר דוד, נתן קיום לכל מעשה בראשית. כדאמרינן בגמרא: 'בשעה שחפר דוד את היסודות למזבח, פגע בתהום ועלה התהום ובקש להציף את כל העולם. כתב שם של הקב"ה על החרס וזרקו לתהום וירד התהום ששה עשר אלף אמה ונסתם בחרס. ראה שירד התהום יותר מדי, אמר: התהום כמה שהוא סמוך לפני האדמה יותר, הוא משקה אותה יותר – אמר חמשה עשר שיר המעלות והעלהו לתהום חמשה עשר אלף אמה והעמידו באלף אמה סמוך לפני האדמה'. נמצא, שחמשה עשר שיר המעלות אלה, יש בהם קיום כל מעשי בראשית שאלמלא אמרם דוד, היה כל העולם כולו יבש מן המים: והיה ראוי לומר פרקים אלה בכל שבתות השנה, שהשבת היא זכרון למעשי בראשית אלא שבשבתות הקיץ הם נדחים מפני פרקי אבות שאומרים בהן, ולכן מתחילים לאמרם בשבת בראשית ואומרים אותם כל שבתות החורף: (ס' התודעה)

שבת מברכין

א.

שבת מברכין:

– 'שבת מברכין' היא השבת שקודם ראש חודש, שבה מכריזים על ראש החודש הקרב ובא, ומתפללים שהחודש יהיה חודש מוצלח וטוב.
– השבת שמכריזין בה על החדש נקראת 'שבת מברכין'.
הכרזה זו עם התפילות הנלוות אליה ('יהי רצון' ו'יחדשהו'), נקראת 'הכרזת ראש חודש' – 'ברכת החדש'.

ב.

מקור ההכרזה:

החל מראש חודש ניסן של שנת יציאת מצרים (ב'תמ"ח) קיימו ישראל מצות קידוש החודש עפ"י ראיית המולד, שני עדים כשרים שראו את המולד, היו מופיעים בפני בית הדין המיוחד של קידוש החודש, ולאחר שנחקרה עדותם כדת ונתקבלה ע"י ביה"ד, הכריז ראש ביה"ד "מקודש החודש", מיד היה ביה"ד מודיע לכל ישראל שידעו שהתחיל החודש החדש, ויהיו זריזין להתכונן לקיום כל המצוות השייכות לאותו חודש, כגון מועדי קודש וכל המצוות השייכות להם, (שופר, קרבנות, תענית, סוכה, ד' מינים, מצה, וכו').
סדר זה היה קיים מימות משה רבנו ע"ה, כל ימי בית המקדש הראשון ואף המשיך בימי הבית השני וגם אחרי חורבן בית המקדש השני, עד זמנו של הלל השני.
בתקופת נשיאותו של הלל השני (בזמנם של אביי ורבא), שהיה דור שלשה עשר אחרי הלל הזקן, גברו הגזרות הקשות של הקיסר קונסטנטיין, שהיה נוצרי אדוק, על היישוב היהודי בא"י, בעטיים של הכמרים הנוצרים שהסיתו את הקיסר להציק ליהודים.
בעקבות הגזרות נאלץ הנשיא להפסיק את קידוש החודש עפ"י עדי ראייה, מתוך נאמנותו לתפקידו האחראי בדבר קידוש החודש לכלל ישראל, ויתר הנשיא מרצונו על תפקידו הנשיאותי הרם, והחליט למסור "סוד העיבור", לחכמי ישראל בבבל, שהם יקדשו את החודש מכאן ואילך, על יסוד חשבון ערוך שנמסר להם ע"י בית דינו של הנשיא הלל.
בכך ניתק הלל השני כל השפעה של מלכות הרומאים על מעשי בית הדין בדבר קידוש החודש, ושחרר את חכמי ישראל מן התלות ברומאים הרשעים, שהיו מתנכלים למקדשי החודש ולשלוחי החודש, בכדי להפריע ליהודים בקיום מצוות ה', (סנהדרין יב').

ימי שמחתנו – חג הסוכות

במשך כל אותה תקופה של אלף שש מאות שבעים ואחת שנים, שנמשכה מזמנו של משה רבנו ע"ה עד הלל השני, לא היו יודעים ישראל באיזה יום יחול ראש החודש הבא, לפני שבית דין קידש אותו חודש, כלומר את עיצומו של יום ראש חודש. ממילא גם לא היה יכול להיות קיום טכס שאנו קוראים לו היום "ברכת החודש" – "הכרזת ראש חודש".

כל הענין הזה של ברכת החודש הוא, מנהג מחודש שהונהג אחרי חתימת התלמוד. (זמנים ומועדים – הרפנס)

ג.

סדר קידוש החודש בזמן המקדש:

וקידוש זה היה נעשה בעסק גדול ובברכות ובתשבחות. זקני סנהדרין וחשובי ירושלים היו יושבים וממתינים לעדי החדש. באו עדים, חוקרים אותם ואם היתה עדותם מכוונת, בית דין אומרים: מקודש החדש, מקודש! והיו מברכין שלש ברכות על כוס יין:

ברכה ראשונה, על היין:

ברכה שניה, ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר גלה סוד חידוש הירח, הורם ולמד זמנים חדשים וימים טובים, מנה נבונים סודי עתים וכו' ברוך אתה ה' מקדש ישראל וראשי חדשים. ואומר לאחר סיום הברכה: הודו לה' כי טוב!

ברכה שלישית – אליהו הנביא במהרה יבוא אלינו,

המלך המשיח יצמיח בימינו, כהיום הזה בירושלים ששים ושמחים כולנו בבנין בית המקדש, ירבו ימים טובים בישראל, ירבו תלמידי תורה בישראל, מקודש החדש, מקודש וכו' מקודש בתורה, מקודש בהלכה, מקודש בעליונים, מקודש בתחתונים, מקודש. ברוך אתה ה' מקודש בציון מקודש בירושלים, מקודש בכל מקומות ישראל, מקודש בפי רבותינו, מקודש בבית הועד. ואומר לאחר סיום הברכה: הודו לה' כי טוב!

ולפי שמצות קידוש החדש היתה מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל בגאולתם הראשונה ממצרים, ולפי שבה תלויה קביעת כל המועדים ורוב הענינים הנתלים בהם, לכן עשו אותה סנהדרין ברגש בהודיה ובברכה:

ועכשיו שאין לנו סנהדרין מעברי שנים ומקדשי חדשים, עושים זכר לקידוש החדש בברכה שאנו מברכין עליו בשבת הקודמת לו, וקבעו בה תפילות מענין היום: (התודעה)

ד.

זמן ההכרזה:

א' – בשבת שקודם ראש חודש, אפילו בראש חודש אב, אחר קריאת התורה וקודם מוסף, מכריזים ראש חודש ואומרים "יהי רצון", וכו', ראש חדש פלוני יהיה ביום פלוני.

ומוסיפין להכרזה זו תפילה תחילה וסוף.

חזן מראש חודש תשרי, שאין מכריזין, דכתיב, "בכסה ליום חגנו".

ימי שמחתנו – חג הסוכות

האדמו"ר הזקן ביאר בשם הבעש"ט – "כל חודשי השנה מתברכים ע"י ישראל, את חודש תשרי מברך הקב"ה בעצמו".

– יש קהילות ששלח ציבור אוהו את ספר התורה בידו ומברך את ברכת החודש עם הציבור.

– כתב ה'כף החיים' (ס' רפד' ס"ק מב') – כתב הרד"א ז"ל שבת שקודם ר"ח אחר קה"ת קודם אשרי מכריז הש"ץ לקהל באיזה יום יחול ר"ח. וכ"כ בעל 'תיקון יששכר'. וכן הוא המנהג, זולת ר"ח תשרי שאין מכריזין, משום דכתיב "בכסא ליום חגנו", ופירשו בו בא' מן הפירושים שאין מכריזין אותו.

ושבת שלפני ר"ח אב כתב בתיקון יששכר דף נ"ז יש מקומות שאין מכריזין אותו, ויש מקומות שמכריזין אותו ואומרים יהפכהו הקב"ה עלינו ועל כל עמו ישראל לטובה, במקום יחדשהו וכו', (כנה"ג בהגה"ט). [עיין מל"ח ס"י א"א]

בדברי שלום (מנהגי בית אל אות סא) כתב שאומרים כרגיל.
(עיין כה"ח רפ"ד, ותי"ז)

ב' – נכון לידע זמן המולד בשעה שמברכין על החדש:
ולכן יש נוהגים שהגבאי או רב הקהילה מכריז בבית הכנסת בשעת קריאת "יהי רצון" על זמן מועד המולד בדיוק:

מדייקים בזמן מועד המולד עד כדי ציון השניות או בלשון המקובלת וכך וכך "חלקים".
– כתב בחזו"ע חנוכה עמ' רנח' – ואין מנהגינו להכריז על שעת המולד של הלכנה.
ג' – כשם שקידוש החדש היה מעומד, כך ברכת החדש אומרים אותה מעומד (בעמידה), משעה שהחזן מתחיל: 'מי שעשה נסים לאבותינו'.
ה.

נוסח הכרזת ר"ח:

א' – **הנוסח הראשון** להכרזת ראש חודש הובא בסדר רב עמרם גאון, (סידור התפילה הראשון שנכתב בימי גאוני בבל, מהדורת גרש ירחים עמ' קלא').
נוסח זה כולל ארבע בקשות הפותחות "יהי רצון", "מי שעשה נסים לאבותינו וכו'", "בסימן טוב יהא לנו ר"ח וכו'", "יחדשהו וכו'".

[בנוסח המקורי נהגו לאמרו ביום ראש חודש עצמו ולא בשבת שלפני ראש חודש].

ב' – במחזור ויטרי, (המקור הקדום ביותר לספרי תפילות בנוסח יהודי צרפת ואשכנז, מיסוד בית מדרשו של רש"י וסיעתו), מצויה **הכרזת החודש** אחרי קריאת התורה של שבת, כנהוג, וז"ל:

ואם חל ראש חודש בשבת הבאה (שבוע הבא), מכריז החזן ומודיע לרבים יום קביעותו, מפני תקנת המועדות ותקנת תפילת המוספים והלל, ולבטל בהם הנשים ממלאכה, ואומר: מי שעשה נסים לאבותינו וגאל אותם מעבדות לחירות, יגאלנו ויקבץ נידחנו מארבע כנפות הארץ, חברים כל ישראל לירושלים, עיר הקודש, ונאמר אמן.
אם הוא שני ימים אומר: ויום פלוני חשבנו של יום פלוני.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

יחדשהו הקב"ה עלינו לששון ולשמחה, לרווח ולהצלחה והצלחה, ולחיים ולשלום, ונאמר אמן.
ג' – יהדות ספרד, שמדר רב עמרם גאון נכתב עבורם ולפי בקשתם, נהגו ע"פ **הנוסח של רב עמרם גאון**, ולא שינו את מועד הכרזת ראש החודש.

ד' – המקור הספרדי הקדום לענין הנ"ל הוא של רבי דוד אבודרהם, וז"ל: 'שבת קודם ראש חודש אחר קריאת ההפטר, קודם אשרי, מכריז שליח ציבור ומודיע לקהל באיזה יום יחול ר"ח, או אם יהיה יום אחד או שני ימים'. (מביא עוד את סדר רב עמרם גאון, אבודרהם – הכרזת ר"ח)

ה' – במסכת ברכות טז' איתא – "רב בתר צלותיה אמר הכי: יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו שתתן לנו חיים ארוכים, חיים של שלום".

האחרונים הנהיגו בקהילות באשכנז לומר בקשה זו לפני ברכת החודש, "יהי"ר מלפניך ה' אלוקינו שתחדש עלינו החודש הזה לטובה ולברכה, ותתן לנו חיים ארוכים, וכו".

ויש שהוסיפו בסוף הבקשה "בזכות תפילת רב", או "בזכות תפילת רבים", אמן סלה.
בעדות המזרח קיבלו מסדר רב עמרם גאון את אמירת הבקשות "יהי רצון מלפני אבינו שבשמים וכו'" לאמר בהכרזת ראש חודש בשבת שקודם ראש חודש, כפי שנאמרו בדורות הראשונים בעיצומו של יום ראש חודש.

ו' – נוסח ההכרזה ע"מ:

"יהי רצון מלפני אלהי השמים, לכוין את בית חיינו ולהשיב שכנתנו לתוכו במהרה בימינו, ואמרו אמן:

יהי רצון מלפני אלהי השמים, לרחם על פליטתנו, ולעצור המגפה, והמשחית, והחרב, והרעב, והשב, והבזה, מעלינו ומעל עמו ישראל, ואמרו אמן:

יהי רצון מלפני אלהי השמים, לקיים לנו את כל חכמי ישראל, הם וגשיהם ובניהם ותלמידיהם, בכל מקומות מושבותיהם, ואמרו אמן:

יהי רצון מלפני אלהי השמים, שנשמע ונתפטר בשורות טובות, בשורות ישועות ונחמות, מארבע כנפות הארץ, ואמרו אמן:

מי שעשה נסים לאבותינו וממצרים גאלם, הוא וגאל אותנו וישיב בנים לגבולם, בסימן טוב יהא לנו ראש חדש (פלוגי) ביום (פלוגי).

יחדשהו הקדוש ברוך הוא עלינו ועל עמו ישראל בכל מקום שהם, לטובה ולברכה, לששון ולשמחה, לישועה ולנחמה, לפרנסה ולכלכלה טובה, לשמועות טובות, ולבשורות טובות, ולגשמים בעתם, ולרפואה שלמה, ולגאולה קרובה, ואמרו אמן:

– נוסח ההכרזה אשכנז:

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו, שתחדש עלינו את החדש הזה לטובה ולברכה, ותתן לנו חיים ארוכים, חיים של שלום. חיים של טובה, חיים של ברכה, חיים של פרנסה, חיים של חלוצי עצמות. חיים שיש בהם יראת שמים ויראת הטא, חיים שאין בהם בושה וכלמה, חיים של עשר וכבוד, חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים, חיים שימלא ה' משאלות לבנו לטובה, אמן סלה:

(הכרזת המולד)

מִי שֶׁעָשָׂה נִסִּים לְאַבְוֹתֵינוּ וְגָאֵל אוֹתָם מֵעֲבָדוֹת לְחֵרוֹת. הוּא יִגְאֵל אוֹתָנוּ בְּקֶרֶב וִיקַבֵּץ נִדְחֵינוּ מֵאֶרֶב עַנְיָנוּת הָאָרֶץ. חֲבֵרִים כָּל יִשְׂרָאֵל וְנֹאמַר אָמֵן:

רֹאשׁ חֹדֶשׁ (פְּלוֹנִי) יִהְיֶה כִּיּוֹם (פְּלוֹנִי) הֵבֵא עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל לְטוֹבָה:
יַחְדָּשְׁנוּ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עָלֵינוּ וְעַל כָּל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה, לְשִׁשּׁוֹן וְלִשְׁמִיחָה, לְיִשׁוּעָה וְלִנְחֻמָּה וְנֹאמַר אָמֵן.

ז' – נוסח נוסף לברכת החודש:

בשבת שלפני ראש חודש מכריז החזן ואומר: יהי רצון וכו', וכן יהי רצון מלפני אלהי השמים, לקיים ולהשאיר לנו את כל החכמים מחכמי ישראל. וכן לקיים ולהשאיר לנו מכל אותם המורים תורה בישראל. וכל אותם המרבים תורה בישראל. וכל אותם שדורשים ומודיעים דברי תורה לישראל. וכן לקיים ולהשאיר לנו כל אותם שאוהבים לתורה ואוהבים לשמוע דברי תורה ומטלים אוזניהם לשמוע דבר ה' ולבם לעשות דבר ה'. להאריך לנו שנותיהם וחיייהם לטובה, הם ובניהם ונשיהם בכל מקומות מושבותיהם ואמרו אמן.

וכן יהי רצון מלפני אלהי השמים, לקיים ולהשאיר לנו כל הצדיקים שיש בתוך הקהל. וכל שמועילים לציבור. וכל הנכנסים בצרת הציבור. וכל המשתדלים בצרכי הציבור באמת ובר לבב. להאריך לנו שנותיהם וחיייהם לטובה ואמרו אמן.

וכן יהי רצון מלפני אלהי השמים, לקיים ולהשאיר לנו כל אותם הנדיבים והטובי העין והרחמנים שיש בקהל. והמחזיקים ביד התורה וביד לומדיה. והמתעסקים בצרכי המדרש. וכל המשתדלים להעמיד תורה בישראל. ולהאריך לנו שנותיהם לטובה ואמרו אמן.

וכן יהי רצון מלפני אלהי השמים, לקיים ולהשאיר לנו כל אותם הזריזים וכל יראי ה' המשגיחים על תיקון בית המדרש. וכל המתעסקים בצרכי בית הכנסת. וכל המשתדלים להעמיד תורה בישראל. ולהאריך לנו שנותיהם לטובה ואמרו אמן.

(חכם שמואל אדוני ברזאני זיע"א ספר 'אבני זיכרון' תיקון ראש חודש)

ו.

– **בשבתות מברכין שבת קופת החורף**, נוהגים להוסיף בתפילת יחדשהו הקב"ה לטובה ולברכה, לששון ולשמחה, ולהוסיף ולגשמים בעיתם.

בחלק מקהילות ישראל מוספים בקיץ "ולטללי ברכה".

– בנוסח 'יהי רצון' הנהוג לומר לפני ההכרזה (אשכנז), מבקשים על חיים טובים שיתחדשו עלינו בחדש הבא – באחת עשרה לשונות של טובה. חיים ארוכים, חיים של שלום, חיים של טובה וכו', וכוללים בכך כל חדשי השנה בברכת כל חדש וחדש, מלבד חדש תשרי שאין כוללים, מפני שכל ענינו של חדש זה, שחותכים בו חיים לכל השנה. (ובשנה מעוברת – אדר ב' כלול בברכת אדר א'):

– בברכת החודש אנו אומרים: "מי שעשה נסים לאבותינו" ובהמשך "הוא יגאל אותנו בקרוב". תפילה זו תקנו כי מצווה זו ניתנה לראשונה בשעת גאולה, משום כך אנו מבקשים שנוכל לעשותה גם היום מתוך גאולה וקיבוץ כל נדחי ישראל מארבע כנפות הארץ.

ז.

הטעם להכרזת ר"ח בשבת:

– כתב בשבלי הלקט (ס' קע') – מה שמכריזים אותו בשבת שלפני ראש חודש, אינו זכר לקידוש החודש, שהרי אין מקדשין ר"ח אלא בזמנו... וכן מה שמכריזין אותו בשבת שלפני ראש חודש, אינו זכר לקידוש החודש... אלא להשמיע לעם שבבית הכנסת יום קביעת החודש... לפי שבימות החול פעמים בני אדם טרודין במלאכתן ואין באין לבית הכנסת..."
– יש בברכה זו שעושים ברבים וביום קהילה לְפַל (בשבת, שהכל מתקבלים בביהכנ"ס), משום זכר לקידוש החדש שהיו הסנהדרין עושים בכל חדש וחדש, כשבאו עדים והעידו שראו את הירח החדש, וקדשו בית דין את החדש על פיהם:
ועכשיו שאין לנו סנהדרין מעברי שנים ומקדשי חדשים, עושים זכר לקידוש החדש בברכה שאנו מברכין עליו בשבת הקודמת לו, וקבעו בה תפילות מענין היום:
– בברכת החדש ב"שבת מברכים" יש לא רק זכר למעמד קידוש החודש שהיה בעבר ושיהיה לעתיד לבוא בבית הדין הגדול שבירושלים, אלא יש בו מעין הכרזת בית דין מתי יחול ראש חודש ומעין קידוש ראש החודש, וכמו שיהיה לעתיד לבוא בבית הדין הגדול בירושלים.

ח.

הזכרת נשמות ואשכבה:

בשבת מברכים אין מזכירים נשמות המתים, וכן אין אומרים אב הרחמים. כיון שיש בה תוספת של שמחה.
אבל אומרים אב הרחמים בשבת מברכין שבימי הספירה, ויש אומרים גם בשבת שמברכין ראש חודש אב, כיון שאין השמחה בה מרובה בגלל האבלות שנוהגים בימים אלה. והנוהגים כהגר"א אין אומרים אב הרחמים בכל שבת מברכין חוץ משבת שמברכין ראש חודש אב.
נוסח עדות המזרה, תפילת האזכרה לקרובים המתחילה בהמרחם וכו', אומרים בכל שבת, כולל בשבת מברכים.

ט.

הנהגות ב'שבת מברכין':

א' – הרבי הרי"צ זיע"א תיקן לקרוא את כל ספר תהילים בשבת מברכין (גם בשבת שלפני ראש השנה) בהשכמה קודם התפילה וקודם לימוד חסידות, ועדיף בציבור בבית הכנסת. קריאת תהילים זו היא כלי לברכת החודש, ומוסיפה כח בברכת החודש.
(ומי שלא הספיק לסיים קריאת ספר תהילים בבוקר, יכול לסיימו במשך השבת, ואם לא הספיק בשבת יסיים אותו עד ראש חודש).
– על אמירת תהילים בשבת מברכים בציבור אומר הרבי הרי"צ: "דבר אמירת תהילים האמור, אינו שייך לאיזה נוסח, ומצד אהבת ישראל, עלינו להשתדל בכל מיני השתדלות, אשר יוקבע בכל הבתי כנסיות באיזה נוסח שיהיה."

ימי שמחתנו – חג הסוכות

– אמנם ראש חודש עצמו הוא יום כללי שבו כלולים כל ימות החודש והוא מנהיג את ימי החודש ומשפיע עליהם ככל ראש המנהיג ומשפיע על הגוף.

אף על פי כן, אין אומרים את כל ספר התהילים בראש חודש, אלא דוקא בשבת שלפני ראש חודש, מאחר שאמירת תהילים בשבת קודש פועלת ומשפיעה הרבה יותר, כי שבת היא מקור הברכה והשפע לכל ימות החול.

כי במידה מסוימת שבת מברכים היא יום כללי, המשפיע על כל ימי החודש באופן חזק הרבה יותר מראש חודש, ויש לו השפעה ישירה על כל ימי החודש, שהרי ראש חודש עצמו מתברך מן השבת שלפניו.

ואכן כל ימי החודש נמצאים בשבת מברכים בדקות ובעילוי יותר מאשר בראש חודש עצמו, ושבת מברכים היא יום כללי הרבה יותר מראש חודש.

– מובא בפלא יועץ (ערך צרה) – בשעת צרה סגולה להנצל לקרא את כל התהילים, וטוב שיקראו גם לפי אותיות שם העיר, (פרק קיט' לפי אותיות הא'–ב').

תקופה – תשרי

א.

מהי תקופה:

– תקופה היא אחד מארבעה חלקים, ארבע התקופות, של שנת החמה.
(ד' התקופות הוא המושג המקביל ביהדות, לארבע עונות השנה המקובלות ברוב העולם)
– ונקראת תקופה מלשון תוקף וחוזקה, או מלשון הקפה וסיבוב. ('ספר העיבור' מאמר ג' שער ב, בשם יש מפרשים).

[היינו שבסיום זמן של תקופה אחת היא מגיעה לאחרית תוקפה וחוזקה (של התקופה הנוכחית) ומכאן ואילך הוא מתחלפת לתקופה אחרת, אלא שהוא מערער על טעם זה משום שחוזק התקופה היא באמצעה דווקא, ולא בתחילתה, לכך ראוי לתת שם זה על אמצע הזמן ולא על סופה.

לכן מפרש שהשם "תקופה" לקוח מלשון הקפה שעניינה חזרה וחקף, והיינו שהקפה נקראת על שם סיבוב שהושלם עד הסוף.

לכן: "תקופה" ענינה השלמת סיבוב ממקום שהשמש עמדה באותה מקום לפני שנה. אמנם היה מן הראוי לקרוא לכל יום תקופה, משום שבכל יום כדור הארץ משלים סיבוב מהמקום שבו עמד לפני שנה, אע"פ כן אנו קוראים רק לד' זמנים הללו תקופות וזאת משום סיבה נוספת, כי בזמנים הללו גומר עניין אחד ממידת הלילה והיום בחסרונם או ביתרונם.
– התקופות קרויות על שם חודש תחילתן: תקופת 'תשרי' (פתי), תקופת 'טבת' (חורף), תקופת 'ניסן' (אביב), ותקופת 'תמוז' (קיץ).

– ארבע התקופות מוזכרות בתלמוד הבבלי מסכת עירובין, דף נו'. עיי"ש, ובפרש"י.
– תקופת ניסן היא השעה והחלק שהשמש נכנסת בו לתחילת מזל טלה, תקופת תמוז היא החלק שהשמש בראש מזל סרטן, תקופת תשרי היא החלק שהשמש בראש מזל מאזניים, ותקופת טבת היא כשהשמש בראש מזל גדי. (רמב"ם קידוש החודש פ"ט ה"ג)

ב.

התקופה בהלכה:

– אמר רבי יונתן מניין שמצווה על האדם לחשב תקופות ומזלות? שנאמר "ושמרתם ועשיתם, כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים". (שבת דף עה').

– ההלכות הקשורות לתקופה הן:

'עיבור השנה', כדאיתא בסנהדרין (יא'), "תנו רבנן על שלשה דברים מעברין את השנה, על האביב, ועל פירות האילן, ועל התקופה" (בזמן שלא היה לוח קבוע), כדי שפסח יחול בתקופת האביב, וחג הסוכות יחול בסתיו (תקופת תשרי).

ימי שמחתנו – חג הסוכות

- זמן שאילת הגשמים בברכת השנים ('זתן טל ומטר לברכה') בחו"ל.
  - שאילת גשמים בחוץ לארץ – זמנה שישים יום אחר התקופה (תענית י') – מתחילים לשאול שישים יום לאחר תקופת שמואל.
  - 'ברכת החמה', הנאמרת כל כח' שנים, נאמרת בהתאם לזמן התקופה.
  - ברכת החמה זמנה כשהחמה בתקופתה, (ברכות נט ב), והיינו לפי תקופת שמואל.
  - יש מנהג האוסר שתיית מים בחילופי תקופות. (יבואר להלן באריכות).
- ג.

חישוב ומהות התקופות:

- הגדרתם של ארבעת התקופות תלויה באורך היום והלילה:
- תקופת טבת – הלילה הארוך ביותר. תקופת תמוז – היום הארוך ביותר. תקופת ניסן ותשרי – היום והלילה שווים.
- זמנה של התקופה תלויה במיקום כדור הארץ. כידוע הארץ מסתובבת סביב השמש. ובכן, אם נחלק את מעגל זה לד' חלק' שווים נקבל את מיקומו של כדור הארץ בזמן התקופה. כיוון שהתקופה תלויה במקום הארץ ביחס לשמש, קל לחשב אותה ע"פ התאריך הלועזי, שהוא תאריך שמש.
- בתלמוד בבלי הוזכרה רק שיטת שמואל.
- [מסכת עירובין, דף נו': אמר שמואל: אין תקופת ניסן נופלת, אלא בארבעה רבעי היום, או בתחילת היום, או בתחילת הלילה, או בחצי היום, או בחצי הלילה. ואין תקופת תמוז נופלת, אלא או באחת ומחצה, או בשבע ומחצה, בין ביום ובין בלילה. ואין תקופת תשרי נופלת, אלא או בשלוש שעות, או בתשע שעות, בין ביום ובין בלילה. ואין תקופת טבת נופלת, אלא או בארבע ומחצה, או בעשר ומחצה, בין ביום ובין בלילה. ואין תקופה לתקופה אלא תשעים ואחד יום ושבע שעות ומחצה, ואין תקופה מושכת מחברתה אלא חצי שעה].
- ובלוחות השנה מציינים גם את שיטת רב אדא,
- אולם באמת ישנן חמש שיטות, (שמואל, רב אדא, הרמב"ם. ולהבדיל אסטרונומים וחכמי חודו והמזרח), שעיקר החילוק ביניהן הוא באורך שנת החמה, שמשפיע ממילא על אורכה של כל תקופה.
- בכל השיטות – למעט שיטת האסטרונומים – ישנה סטייה מזערית, הגורמת עם השנים להפרש של ממש בזמן התקופות.
- שיטת שמואל היא שהתקבלה בהלכה, חרף חוסר דיוקה לעומת שיטת רב אדא.
- [כפי הידוע שנת החמה עומדת בפיגור של כ-11 יום לעומת שנת הלבנה, ואילו לא היינו מעברים את השנה היתה השנה נגמרת בפיגור אחרוני של 11 יום לעומת שנת השמש, ואז היו מועדי השנה נעים אחרוני בהתאם, ואז היה פסח יכול לחול גם בתחילת החורף, ויש למנוע זאת, כיון שהתורה ציוותה "שמור את חודש האביב" והיינו שהתורה מצווה שפסח חייבת לחול באביב, ולכך תיקנו את עיבור השנים. בלוח הנוכחי עיבור השנים הוא

ימי שמחתנו – חג הסוכות

קבוע, (משום שבזמן שקידשו ע"פ הראיה לא היה עיבור השנים קבוע, והיה הדבר מסור לבי"ד לעשות כפי מיטב הבנתם, והעיקר שבסוף ישתוו שנות הירח עם שנות החמה). והם השנים ג'ה אדז"ט כידוע. עיבור השנים אמור לכאורה להשוות את שנות הירח מול שנות השמש, והיינו 19 שנות ירח בני 12 חודש בתוספת 7 חודשים נוספים שהוספנו בשנות העיבור, שאמורים להשוות את הפער, אלא בחישוב לפי שיטת שמואל עדיין נשאר פער של כשעה וחצי בין שנת החמה לשנת הירח, (הרמב"ם בפרק ט' הלכה ב', מעורר נקודה זו וכותב שלפי שמואל ישאר בין מחזור החמה לירח שעה ועוד 485 חלקים (1:26:56.6)).

ועל אף שבמחזור אחד ההפרש עדיין קטן – הפרש זה המצטבר במשך עשרות מחזורים מביא להפרש בין ימות החמה לירח למעלה מחודש, (ולכן יוליום קיסר רומי שהתקין את הלוח הלועזי התקינו לפי תקופת שמואל שהיתה ידועה באותו העת, ולכן היו עושים 3 שנים בני 365 יום ופברואר בן 28 יום, ובשנה הרביעית היו עושים את פברואר מלא בן 29 יום, ונקרא לוח זה בשם הלוח היוליאני, ובשנת ה-ש"ב ראו שתקופת האביב באה לפני זמנה ב11 יום ואז קבע גריגוריוס ששנת החמה היא 365 יום 5 שעות 49 דקות (פחות 11 דקות משנת יוליום) ונקבע בשם הלוח הגריגוריאני).

וא"כ קשה לפי שמואל שאין עיבור השנים מועיל להשוות את הפער, ולא עוד אלא שלפי חשבוננו אין מקיימים את המצווה של "שמור את חודש האביב" משום שהתקופה כבר נעה אחרנית בכחודש.

א' – הראשונים ביארו כי סיבת התקבלותה היא משום היותה פשוטה לחישוב. (רבי יהודה הלוי 'כוזרי' מאמר רביעי אות כ"ט, רבי אברהם אבן עזרא 'ספר העיבור' מאמר ג' שער ד', רבי שמעון בן צמח דוראן 'שו"ת תשב"ץ' חלק א' סימן ק"ח).

ב' – התשב"ץ (בחלק א' סי' ק"ח) מתרץ ששמואל ג"כ ידע את תקופת רב אדא, אלא היות ותקופת רב אדא צריכה דקדוק גדול מפני שהיא מחולקת לרגעים וחלקים, ואפשר לטעות בזה לכך כתב על צד הקרוב, אבל באמת ידע שחשבוננו אינו מדויק.

וז"ל: וכבר כתבו המחברים בענין התקופה, שלא נעלם דבר זה (ההפרש שנוצר בין החמה להירח-הוספת המהדיר) משמואל שהרי המתחילים בעיון בחכמה זאת יבינו זאת, כל שכן שמואל שקורין אותו בגמ' (ב"מ פה:) שמואל ירחינאה, לפי שהיה בקי בקיבוע חדשים, ושלא קיבוע כמה שנים לר' יוחנן, ואמר (ברכות נה:) נהירין לי שבילי דרקיע כשבילי דנהרדעי, והיה משתבח בעצמו שהיה יודע לתקן הגולה בקידוש החודשים (ר"ה כ:;) והאיך טעה בזה? אבל הוא ראה שתקופת רב אדא צריכה דקדוק חלקים ורגעים ובני אדם שאינם בקיאים בחשבון, היו טועין בזה, מה עשה, הסיר כל אותן דקדוקים ועשה שנת החמה שס"ה יום ורביע על צד הקרוב, כדי שלא יצטרכו לדקדק בחלקים וברגעים, ולא דק, ועל זה אמרו תקופת רב אדא בצנעה, תקופת שמואל בפרהסיא עכ"ל.

וכעין דברים הללו כתב ה'חזון איש' (סימן קל"ח אות ד') ע"פ הגמ' עירובין י"ד ע"א כל שיש בהקיפו ג' טפחים יש בו רוחב והיינו כשיש לנו עיגול ואנו מעוניינים לדעת את מידת הקוטר, הפיתרון הוא: לאחר שנדע את מידת ההיקף, נחלק אותה לשלוש והיא מידת הקוטר, ומידה

זו ידוע לחכמי התשבורת כתוצאה שאינה מדויקת אלא קרוב לפיתרון האמיתי, (היחס האמיתי ידוע בשם פאי = 3.14159265) ולכן גם לעניינו אע"פ שמידת שמואל אינה מדויקת אבל מ"מ די לנו בפתרון זה שהוא קרוב לפתרון האמיתי, והטעם: כי לא נתנו המצות אלא לצרף בהם הבריות, ולדקדק במצותיו ית' לקבלת מלכותו ית' וגם לקיום חכמת התורה הכלולה בכל דיני המצוות, ולסוד הפנימיות, ולכל הני אינו מפסיד אם הקביעות של גבולי הצימצום יהיה בקירוב כדי שיוכלו לקיים מצוות המעשיות אף חלושי הדעת, עכת"ד.

כעין זה כתב ג"כ רבי צדוק הכהן מלובלין בספרו ספר הזכרונות (ת"א תשט"ו) עמוד 209. אמנם הגאון ר' מיכאל בכרך (ממשיך דרכו של הנודע ביהודה) מקשה על דברים הללו, שלכאורה לפי ההסברים הללו יוצא ששמואל פירסם משך תקופה שאינו אמיתי, א"כ בסנהדרין (י"ב:) מבואר בשם שמואל שאין מעברין את השנה אלא א"כ היתה תקופה חסירה רובו של חודש, ולא יתכן לומר דקאי על תקופת רב אדא, כיון שלא מצאנו לו בהדיא, ומסתמא מה שאמר "תקופה" התכוון על התקופה הידועה שאמר במקום אחר, והאריך ליישב בתירוץ שונים (עי' בדבריו בקובץ כרם שלמה, (קפז, תשנ"ז ח-י"א))

ג' – הראב"ח (ספר העיבור מאמר ג' שער ה') – מביא שפירסמו רק את תקופת שמואל, ואת תקופת שמואל הסתירו מהמון העם, אע"פ שידעו שתקופת שמואל אינה מדויקת, והטעם: כי רוב אומות העולם באותו העת סמכו עליה.

[עין בספר "דרכה של תורה" (עמוד 214) שהביא כעין זה שהיות והנוצרים היו מתקנים את חגם (חג הפסחא) ע"פ הלוח שלנו לכן כדי להסתיר את סודות הלוח פירסמו לוח שאינו נכון, ולאחר שנתחלף הלוח בלוח היוליאני שכבר לא היה כפוף ללוח היהודי לא חששו לפרסמו]. ג' – עוד טעם הוא מביא שם בשם אחד הקדמונים מפני שכל מה שיהיה בעולם מרעב ושובע ומוות וחיים תלוי בתקופה, וחששו שמא יעמוד אדם שאינו הגון ויחריב את העולם לכך פרסמו דווקא את תקופת שמואל אע"פ שידעו שהיא איננה מדויקת.

ובספר זכרון להרב שילה רפאל (הוצאת מוסד הרב קוק), מביא מכתב שכתב הגאון ר' מאיר שפירא מלובלין לגיסו (חלק ממכתב זה כבר נדפס בשינויים בספרו שו"ת אור המאיר סי' י"ג) שלפי דברים הללו ששמואל בעצם ידע שזמן התקופה שונה ממה שאמר, אלא פירסם זמן אחר בדווקא, כדי שלא ידעו את יום התקופה, וע"י זה יזיקו. לפי"ז יתבאר היטב דברי הגמ' בשבת (קכט.) שמבואר שם שקיים חשש במי ששוכב מול השמש, ופעם אחת מצא אבלט (שהיה גוי בבלי כלדאי) את שמואל שוכב בחמה ואמר לו האם השמש בריאה לך, ענה לו שמואל שהיום היה לי הקזת הדם ולכן השמש מועילה לי, אמנם הסיבה האמיתית לשכיבתו לא היה בגלל סיבה זו, אלא סיבה האמיתית היא משום שהיה יום זה תחילת תקופת תמוז, וביום התקופה אין השמש מזיקה, אלא ששמואל לא רצה לגלות דבר זה לאבלט. ומבאר המהר"ם שפירא ששמואל פירסם את התקופה הנקראת תקופת שמואל, וגם אבלט שהיה מכשף ידע מתקופה זו, לכך כשאבלט מוצאו שוכב מול השמש ושואלו מדוע אתה שוכב כן לא רצה לענות לו את הסיבה האמיתית, כי הרי הוא גילה לציבור זמן אחר של התקופה, ולכן לא היה יכול לומר לו שהיום יום התקופה, כי הוא לא גילה את היום

ימי שמחתנו – חג הסוכות

האמיתי, ועוד, אילו יגלה לו ישיב לו הגוי האיך פרסמת זמן אחר, לכך אמר לו שהסיבה הוא בגלל הקזת הדם.

ד' – שמואל עצמו הכיר בסטייה, אך העדיף לנקוט בדרך פשוטה יותר. (רבי אברהם אבן עזרא 'ספר העיבור' מאמר ג')

– התקופה המדויקת:

תקופת רב אדא היא חשבון אמיתי יותר מתקופת שמואל, ולכך בזמן שב"ד הגדול היה מצוי היו מחשבים את עיבור השנה לפי חשבון התקופה של רב אדא, (רמב"ם קידוש החודש פ"י ה"ו).

ויש שכתבו שגם שמואל ידע שתקופת רב אדא היא המדויקת, אלא שכיון שתקופת רב אדא היא עם רגעים וחלקים, ובני אדם שאינם בקיאים בחשבון עלולים למעות, לכך כתב זמן שאינו צריך דקדוק רב. (תשב"ץ ח"א סי' קח).

ויש שכתבו באופן אחר, שלא הודיעו לרבים את חשבוננו של רב אדא אלא את חשבוננו של שמואל, כיון שכך סברו חכמי אומות העולם באותו הזמן, (ספר העיבור לראנ"ח מ"ג ש"ה), ועוד כתבו, שחששו שמא יקום אדם שאינו הגון וידע להשתמש בזמני התקופה לרעה, לכך לא פרסמו אותה בדקדוק, (ספר העיבור שם בשם קדמון).

– תקופת שמואל ותקופת רב אדא:

כל תקופה היא רבע מהשנה. ואורכה תלוי באורך השנה: ששנת החמה, יש מחכמי ישראל והם דברי שמואל (עירובין נו') שלדעתם היא שלוש מאות שישים וחמשה ימים ורבע, ויש אומרים וזו דעת רב אדא (ספר העיבור לראנ"ח מאמר ג שער ד, שכתב כן בברייתא הנקראת על שמו; ספר העיבור לאבן עזרא; מאירי סנהדרין יג ב) שלדעתם היא שלוש מאות ושישים וחמש ופחות מרבע (רמב"ם קידוש החודש פ"ט ה"א), ובדקדוק: שלוש מאות שישים וחמשה ימים חמש שעות ותשע מאות תשעים ושבעה חלקים וארבעים ושמונה רגעים, (רמב"ם שם פ"י ה"א. ועי' רמב"ם שם שרגע הוא אחד משבעים וששה בחלק). ואם כן, לדעת שמואל, אורך כל תקופה יוצא תשעים ואחד יום ושבע שעות וחצי, (עירובין נו א; רמב"ם שם ה"ב), ולדעת רב אדא, בין כל תקופה לתקופה תשעים ואחד יום, שבע שעות וחמש מאות ותשע עשרה חלקים ושלשים ואחד רגעים, (רמב"ם שם).

– התקופה הראשונה בבריאה:

תקופת ניסן השנה הראשונה לבריאה היתה ביום רביעי, (רמב"ם קידוש החודש פ"ט ה"ד. ועי' שו"ת משאת בנימין סי' קא, שמברכים ברכת החמה לפי תקופת שמואל, עי' להלן, כיון שרק לפי שיטתו התקופה יוצאת ביום רביעי).

וזמן קדימתה למולד ניסן: לדעת שמואל, הרי שהיתה שבעה ימים תשע שעות ושש מאות ארבעים ושנים חלקים לפני מולד ניסן הראשון. (רמב"ם שם ה"ג).

ולדעת רב אדא, הרי שהיתה תשע שעות שש מאות ארבעים ושנים חלקים לפני מולד ניסן הראשון. (רמב"ם שם פ"י ה"ג).

ימי שמחתנו – חג הסוכות

– שיטת שמואל:

אורך השנה: $365\frac{1}{4}$ יום (כחישוב אורך השנה לפי, להבדיל, התאריך הלועזי לפני התיקונים שערכו בו).

אורך התקופה: 91 יום $7\frac{1}{2}$ שעות

הסמייה לשנה: 11 דקות 14 שניות (674 שניות) (הסמייה נובעת מכך שחישוב אורך השנה אינו מדויק. ואכן המפרשים דנו כיצד שמואל הביא חישוב שיש בו סמייה כה גדולה כדלעיל) הסמייה בימינו: כ- 15 יום (מובן בערך ע"פ חישוב הסמיות של כ- 1800 שנה, מאז זמנו של שמואל).

– שיטת רב אדא:

חישובו נוצר על ידי חילוק מחזור לבנה (19 שנות לבנה עם חודשי עיבוריהן = 6939 ימים, 16 שעות, 595 חלקים) ל-19, כשכל חלק מהווה את אורך שנת החמה. (רבי שמעון בן צמח דוראן 'שו"ת תשב"ץ' חלק ב' סימן קל"ד).

בהסתמך על כך שבמחזור של 19 שנה שנות החמה אמורות להשתוות לשנות הלבנה עם עיבוריהן.

אורך השנה: 365 יום 5 שעות 55 דקות 25.4 שניות בערך (במדויק: 365 יום 5 שעות 997 חלקים (כל חלק הוא $1/1080$ משעה) 48 רגעים (כל רגע הוא $1/76$ מחלק)).

אורך התקופה: 91 יום 7 שעות 28 דקות 51.3596 שניות בערך.

הסמייה לשנה: 6 דקות 39 שניות (399 שניות) (הסמייה נובעת מכך שחשבון המחזור עם עיבור השנים אינו מדויק)

הסמייה בימינו: כ- 5 ימים

– בנוסף למחלוקתם באורכה של כל תקופה, נחלקו שמואל ורב אדא מהו זמן תקופת תשרי בחודש אלול שבשנה הראשונה לבריאת העולם:

לשיטת שמואל זמנה היה י"ח באלול, ולשיטת רב אדא זמנה היה כ"ה באלול.

למחלוקת זו כמובן אין השלכה מעשית ישירה, אך משמשת לציון נקודת התחלה עבור חישובי התקופות שבכל השנים, עד ימינו.

– להלכה:

אף על פי שחשבוננו של רב אדא יותר מדויק, (רמב"ם קידוש החודש פ"י ה"ו).

יהירות גדולה היא לסבור ששמואל טעה בחשבוננו, (אג"מ או"ח ח"ד סי' יז), וגם שיטתו נשארה להלכה, אלא שלענין עיבור השנה שצריך חשבון מדויק מחשבים לפי התקופה של רב אדא, ואילו לענין שאר דינים שאין צריך לדקדק רב כל כך, מחשבים לפי תקופת שמואל (אג"מ שם).

וכעין זה יש שפירשו שלהלכה אין סתירה בין חשבונות התקופה, אלא שני חשבונות נפרדים הם, שרב אדא חישב לפי סיבובי השמש ושמואל חישב לפי שנה ממוצעת, ולכך לענין עיבור השנה מחשבים כתקופת רב אדא, ולענין שאר דינים – עי' להלן – מחשבים כתקופת שמואל (עיין שו"ת משאת בנימין סי' קא. ועי' שו"ת חת"ס או"ח סי' נו). ויש שכתבו שלענין

ימי שמחתנו – חג הסוכות

עיבור השנה הלכה כשמואל, שכן היתה להם קבלה מעולם שהלכה כשמואל. (שו"ת צמח צדק הקדמון סי' יא. וע"ע שו"ת להורות נתן ח"ד סי' יב).
ד.

המנהג שלא לשתות מים:

– בשעה שהתקופות מתחלפות נוהגים לא לשתות מים מגולים מפני הסכנה.
[מובא בתשובות הגאונים (שערי תשובה סימן פ', תשובות הגאונים מוסאפיה סימן י"ד), אבודרהם שער התקופות, מרדכי סוף פרק שני דפסחים, רוקח סי' ער"ה, וכן פסק הרמ"א ביורה דעה סימן קט"ו סעיף ה'.]
– כתב הרמ"א (שו"ע יו"ד ס' קט"ז, ס"ה) – 'ומנהג פשוט שלא לשתות מים בשעת התקופה, וכ"כ הקדמונים ואין לשנות'. (אבודרהם ומרדכי ס"פ כל שעה, רוקח ער"ה, ומהרי"ל ומנהגים).
– עיין בהחיד"א ב'מחזיק ברכה' ס' תנ"ה, הכנה"ג, מ"ב (ס' ר' סק' כו') דחששו למנהג זה.
ה.

מקור המנהג, מהותו, ומעם הסכנה:

– המנהג מופיע לראשונה כמנהג רווח בתשובות הגאונים, ראשונים ואחרונים.
א' – כתב ה'אבודרהם' – מצאתי כתוב שיש לזוהר בכל תקופה מארבעתן שלא לשתות מים בשעת התקופה משום סכנה שלא ינזק ויתנפה.
[האבן עזרא מגיב על חשש זה שהיא שיחת הזקנות, היינו שאין חשש אמת בדבר.
הפרי חדש דוחה בתוקף נגד דברים אלו, וכה הוא מזהיר: ואל תחוש לדברי החכם אבן עזרא שכתב שדבר הניפוח הוא שיחת זקנות, שאף בזמננו זה שמענו כמה נפוחים משתיית מים בשעת התקופה, ומהם מתים ומהם מתרפאים].
מפני שתקופת ניסן היא לפי שנהפכו מימי מצרים לדם לפי רגע.
ותקופת תמוז לפי שבשעה שאמר הקב"ה למשה ולאחרון (במדבר כ, ח) "ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו" וגומר והם לא עשו כן והכו אותו וזכו ממנו דם שנאמר (תה' עח כ) "הכה צור ויזובו מים" ואין זיבה אלא דם שנאמר "ואשה כי יזוב זוב דמה". ובאותה שעה לקו כל המימות בדם.
ותקופת תשרי לפי שבאותו פרק בא אברהם לשחוט את בנו וטפטפה הסכין דם ואותה המיפה נתפרשה במימות.
[האבן עזרא דחה טעם זה בעבור שלמעשה לא עשה אברהם שום חבלה ליצחק.
בתקון יששכר דחה טענה זו ראשית דאפשר לפרש שיצא דם מהסכין עצמו, ואל תתמה עצמך על שינוי הטבע הזה מכיון שהוא דומה לשינוי הטבע שהיה במצרים, עוד הוא מביא שם כמה מדרשים שאברהם הספיק קצת להעביר את הסכין על יצחק לפני קריאת המלאך, ומדרשים חלוקים איכא בזה].
ותקופת טבת היא לפי שבאותו הפרק נשחטה בת יפתח ונהפכו כל המימות לדם.
[גם בזה יש מחלוקת במדרש, האם יפתח אכן שחט בסוף את ביתו, או לא].
וא"א לעולם בלא צחצוח דם באותן פרקים והיא מלקת.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

וי"א שארבעה מלאכים ממונין על המים בארבע תקופות אלו כל אחד ואחד בתקופתו ומתחלפין וכשזה יוצא זה נכנס ועומדין המים בלא שמירה.

וי"א כי עקרב מתגרה עם אריה ועקרב משליך טפת דם במים כשאומרים תקופה נופל' (רבי דוד אבודרהם, אבודרהם השלם, שער התקופות).

ב' – כתב ב'תשובות הגאונים' – ששאלתם על מה שנהגו העם להזכר בשעת התקופה שלא לשתות מים?

אע"פ שלא ידענו טעם צריכין אנו לחוש, שלא על חנם פשט מנהג זה בישראל. וקאמרי בגמרא דבני מערבה בפרק אין מעמידין אמר ר' אמי צריכין אנו לחוש על מה דברייתא חוששין וכו' ובערבי פסחים (קיב א) אמרי אפי' מחופין בכלי ברזל רוח רעה שורה עליהם.

ויש אומרים לפי שבכל אחת ואחת מארבע תקופות מלאכים ממונים עליהן ובעוד שמתחלפים מלאכים אחרים ייתכן שיצא נזק לשום אדם, כמו מלך בשר ודם שמת ואח"כ מקימים מלך אחר תחתיו ואינם יודעים חבריות אם יהיה טוב [או] רע. וי"א שהוא משום סימנא בעלמא לפי שאינם רוצים להתחיל בראש התקופה במים שהוא דבר הקל.

ודמיון לזה מה שאמר דוד הע"ה "והורדתם אותנו אל גיחון", כלומר שתמשך מלכותו, אף כאן בעבור שהיא תחלת התקופה עשו זה המנהג. (רבי יעקב מוסאפיה, תשו' הגאון ס' יד). ג' – המנהג הוזכר גם בספרי ראשונים נוספים התרומת הדשן, המרדכי, ומהרי"ל, ורוקח. ד' – המנהג הוזכר בספר 'בית יוסף', והובא להלכה בהגהות הרמ"א, על שולחן ערוך:

'מנהג פשוט שלא לשתות מים בשעת התקופה וכן כתבו הקדמונים ואין לשנות'. (אבודרהם ומרדכי ס"פ כל שעה רוקח סימן ער"ה ומהרי"ל ומנהגים). (שו"ע יו"ד, סימן קט"ז, סעיף ה') ה' – כתב מרן החיד"א ב'מחזיק ברכה' (סי' תנה סק"א) כתב, ואנן בדידן נזהרים שלא לשתות מים בשעת התקופה דוקא, וכן המנהג בארץ הצבי, ובערי איטליה ובכל גלילות תורקיה. [עיין כנסת הגדולה, ובמשנה ברורה, סימן ר"ו, סעיף קטן כ"ו. ועיין להגר"ח פלאגי זיע"א ('מועד לכל חי' ס"א א' יז') באריכות].

ו.

הדעות שלא חששו למנהג:

א' – ישנם הסבורים כי אין ממש במנהג, כך עולה מדברי ר' האיי גאון הסבור כי המנהג הוא ניהוש בעלמא, דבריו הובאו גם בספרו של רבי אברהם אבן עזרא, בהמשך דבריו שלל האבן עזרא את מקורותיו המיסטיים, וכתב עליהם כי "דבר הניפוח – שיחת הזקנות". (הובא באבודרהם שער התקופות ע' שיא ד"ה וכתב). והציג את הטעם הרציונלי המופיע בגאונים. ויש לציין כי הפרי חדש, לאחר שהביא את דברי האבן עזרא התנגד להם וכתב "ואל תחוש לדברי החכם אבן עזרא שכתב שדבר הניפוח שיחת זקנות היא, שאנו בזמנינו זה שמענו כמה וכמה ניפוחים משתיית מים בשעת התקופה, ומהם מתים ומהם מתרפאים. (וכנראה שלא ראה הפר"ח מ"ש רב האי גאון, שהוא תנא דמסייע ליה להראב"ע.)) [

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ו"ל רב האי – וכבר שאלו חכמי קרואן לרבינו האי ז"ל למה נהגו שלא לשתות מים בשעת התקופה? והשיב, ניחוש בעלמא הוא כי בעבור היות התקופה תחלת השנה על כן לא נהגו היהודים לשתות בה מים בעבור שאין להם דמים, על כן יאכלו כל מתוק להיות שנתם מתוקה. ואני אומר מתוקה שנת העובד השם בכל רגע.

ויש מהגאונים שאמר על התקופה כי לא נחש ביעקב ולא קסם, אבל הקדמונים תקנו אלו הדברים להפחיד שייראו את השם ולא יוסיפו הרשעים לרשוע וישובו מדרכם למען יצילם השם מהארבע תקופות... (רבי אברהם אבן עזרא, ספר העבור דף ט')

– בספר 'מאורי אור' (עוד למועד דף לב ע"ב) כתב להסביר דברי רב האי גאון, במ"ש שהקדמונים אמרו כן להפחיד בנ"א מהשי"ת שישובו בתשובה, שהוא ע"פ מ"ש בזוהר פר' ויקהל ופרשת ויקרא שבארבע תקופות השנה הכרוז יוצא למעלה, דדינין מתעריין, ומכריז על התשובה, ולכן הנהיגו לשפוך המים לזכרון התשובה, כמו שנאמר (שמואל ז ו), "וישאבו מים וישפכו", ובתרגום ושפכו לבהון בתיובתא כמ"א. ולכן המציאו דברים אלה להפחיד חלושי הדעת ביראת שמים, וכמו התשליך שעושים בראש השנה,

והפר"ח דחה בחזק יד דברי הראב"ע, ואילו ראה דברי רב האי גאון שהוא ניחוש בעלמא, לא היה כותב כן. דרב האי גאון כל רז לא אנים ליה ואין בר סמכא כמוהו וחזי מאן גברא רבה דקא מסחיד עליה. ע"ש. (הליכות עולם ח"ז).

ב' – היעב"ץ בספרו מור וקציעה כתב בשם אביו, כי אין ממש למנהג זה, בנימוק כי "כל דבר שאין לו יסוד בתלמוד אין לחשוש לו".

בסידורו עמודי שמים הוסיף "והנה הכל הבל בדוי, מימינו לא נזהרנו בזה. וכך למדתי מבית אבא שהיה משחק בעניין הזו נפילת התקופה שהוא בדוי זקנות".

ג' – הרב עבדאללה סומך כתב כי בעיראק לא נהגו את המנהג כלל. (שו"ת 'זבחי צדק' חלק ב סימן קט"ז אות כב).

ד' – בתימן (דברי הרב עזריה בסיס, הובא בהערות זית רענן, על ספר שתילי זיתים חלק ב' עמוד רצ"ה; הרב יצחק רצאבי שולחן ערוך המקוצר חלק ג סימן פו הערה ד'). ובעדן (ספר נחלת יוסף אות כב) לא נהגו מנהג זה.

ה' – כן פסקו כמה אחרונים שבזמן הזה אין לחוש. (מו"ק סי' תנה; שו"ת מלמד להועיל או"ח סי' קיג; ערוה"ש או"ח תנה ס"ז).

בדורות האחרונים רבים אינם מקפידים על מנהג זה.

ו' – כתב מרן הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א שבבית החזון איש לא חששו למנהג זה. (לוח דבר בעתו, תשע"א, א' שבט)

ז' – מרן חכם מרדכי אליהו זיע"א סובר – כיום אין צורך לחשוש כלל לתקופה וניתן לשתות מים כרגיל.

ח' – הגאון רבי בן ציון מוצפי שליט"א בספרו 'מבשרת ציון' (ח"א יו"ד סי' ב) כתב שלא נהגו אצלנו להקפיד להמנע משתיית מים בשעת התקופה, ולכן גם לא הכריזו על זמני

ימי שמחתנו – חג הסוכות

התקופה, וסמכו בזה על דברי רב האי גאון ורבנו אברהם אבן עזרא, גם סמכו על דברי שבלי הלקט והמאמר מרדכי הסוברים שהחשש הוא רק במדבר ומחוץ ליישוב. ויש שהוששים שלא לשתות מים בשעת התקופה משום שבאותה שעה ניתנת רשות למזיקים לשלוט במים, ואפילו מים התלושים מן הקרקע, והעצה היא להניח בתוך המים חתיכת ברזל לפני התקופה, ואם המים מכוסים יש להקל גם בלי ברזל. וכל זה למי שיודע מעניני התקופה, אך מי שאינו יודע, אין צריכים להודיעו משום "שומר פתאים ה'". ע"כ. (עיין מ"ח, והליכות עולם ועוד דצריך להודיע).

ט' – כתב מרן רבנו הגדול ב'הליכות עולם' (ח"ז) ועוד נ"ל יסוד ועיקר גדול בזה כי התקופה הנהוגה בינינו ונדפסה בלוחות השנה היא לסברת מר שמואל, כמ"ש הרמב"ם (הל' קידוש החדש פ"ט), שבין תקופה לתקופה יש צ"א יום, ושבע שעות ומחצה, ולא כן החשבון ע"פ תקופת רב אדא שמביא הרמב"ם (שם פרק י). ושם כתב המפרש שתקופת רב אדא היא קרובה לתקופה האמתית בשני ימים, אבל תקופת שמואל רחוקה מן התקופה האמתית בכמו עשרה ימים. וגם הראב"ע פרשת בא כתב, שאין זה חשבון צודק, שיש תשעה ימים בין התקופה האמתית לחשבון זה. ולפי זמנו כתב כן, הרי שחשבון התקופה שלנו אינו מכוון לתקופה האמתית, ולפ"ז מ"ש הפר"ח שאין לחוש לד' הראב"ע, שאנו שמענו כמה וכמה נפוחים משתיית מים בשעת התקופה, לפי האמור אין לחוש לשמועות אלו, כיון שהרב עצמו אינו עד ראיה, ושמע שוא הוא, כי ודאי מי שמקפיד ורוצה לחוש לסכנה יש לו לחוש רק לשעת התקופה האמתית וכו'. ואילו התקופה שבלוחות השנה רחוקה בימינו י"ב ימים מן התקופה האמתית. וא"כ אין להאמין על מה ששמע הפר"ח, ולא לחוש להם וכו'. ע"ש. וכ"כ בשו"ת כח שור (ס' יב) שאף שהמנהג בענין התקופה פשט בכל תפוצות הגולה, מ"מ יש בו פקפוקים רבים, והעיקר שהתקופות שלפי חשבונינו אינן אמתיות, ואפשר שעדות הפר"ח שיש שלא נזהרו ומתנו מזה, היה בזמן התקופה האמתית. מכל זה לא הייתי מוחה למי שמיקל לעצמו ודלא קפיד לא קפדי בהדיה. אלא דאחריות דאחריות לא קבלית עלי, שאולי יש נפשות חלשות שיוזקו במעט. ועכ"פ אין ללמוד ענין התקופה מסכנת גילוי וכו'. ע"ש.

ז.

זמן איפור שתיית המים:

- בתחילתה של תקופה (כשהתקופה נופלת) קיים ביהדות מנהג קדום שלא לשתות מים במשך שעה.
- ספר מנהגי מהרי"ל בליקוטים (סי' נו) כתב, שמהרי"ל היה נזהר בתקופה שלש שעות בין מלפניה בין מלאחריה.
- כתב ע"ז הכנה"ג (סי' קמז אות לו), ולא ראיתי עכשיו נוהגים כן, אלא רק כחצי שעה קודם התקופה ואחריה.
- פירש בשו"ת ויאמר יצחק (בסוף חלק או"ח בדינים נפרדים אות א), נראה דר"ל רבע שעה קודם התקופה ורבע שעה אחריה, שבסך הכל הוא חצי שעה. ע"ש.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

וכן הבין מרן החיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סי' מב) ד"ה ומ"מ.
– הרב נהר מצרים (דף עז ע"ב) כתב בשם הכנה"ג, שצריך להזהר חצי שעה קודם התקופה וחצי שעה אחריה, ובסך הכל שעה אחת. וכמ"ש הכנה"ג.
וכ"כ הרה"ג ר' אליהו חזן בספר נוה שלום (סי' קטז אות ה), שבירושלים ובערי המערב נהגו להמתין חצי שעה קודם התקופה וחצי שעה לאחריה.
– כתב מרן רבנו הגדול רבי עובדיה יוסף זיע"א (הליכות עולם ח"ז עמוד קפג') – יש להזהר שלא לשתות מים בעת ה"תקופה" מחשש סכנה. דהיינו, חצי שעה קודם התקופה, וחצי שעה לאחריה. וכן המנהג בארץ ישראל, ובשאר מקומות...
וראוי להדפיס בלוחות השנה להודיע על כך.
וכתבו האחרונים, שיש לתת ברזל בתוך המים בשעת התקופה.
ח.

איזה מים אסורים:

א' – מהרי"ל כתב כי סכנה זו חלה רק על מי נהרות, אבל על מי בורות העיר אין סכנה.
– האחרונים כתבו כי האיסור הוא גם על מי בורות העיר, כי גזרו על מי בורות העיר מחשש בלבול.
– כתב מרן החיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סי' מב) ד"ה ועוד, שכתוב בדרשות מהרי"ל, שאין להקפיד בתקופה אלא על המים שבנהרות, אך גזרו עיר אטו נהרות. וכ"כ במטה משה (סי' תקנ). וכ"כ בספר שבלי הלקט (סי' ריא). ע"ש.
– כתב מרן רבנו הגדול רבי עובדיה יוסף זיע"א (הליכות עולם ח"ז עמוד קפג') – ואין להחמיר אלא במים, אבל בשאר משקים אין לחוש.
– 'אין להשתמש במים ששהו בכלים בשעת התקופה ויש לשופכם'. (בית יוסף ס' תנה' בשם המרדכי)
ב' – מרן החיד"א ב'מחזיק ברכה' (סי' תנה סק"א) כתב, ואנן בדין נזהרים שלא לשתות מים בשעת התקופה דוקא, וכן המנהג בארץ הצבי, ובערי איטליה ובכל גלילות תורקיה. אבל לאחר זמן התקופה שותים מאותם מים שהיו בתלוש בשעת התקופה, ואין פוצה פה, ואע"פ שרבינו יהודה החסיד והמרדכי והגמ"י ס"ל שכל שהיו המים בתלוש בשעת התקופה, אין לשתותם ולבשל בהם, [וכן כתב בשבולי הלקט השלם (סי' ריא). וכן דעת מהר"י מברונא בתשובה סי' לו שאף בדיעבד יש לאסור], מ"מ נהגו במילתא מציעתא, משום תשובת רב האי גאון לאנשי קירואן. וכמ"ש בשמו ר' דוד אבודרהם, ושכן דעת הר"א בן עזרא. [וכ"כ עוד מרן החיד"א בשו"ת יוסף אומץ סימן מב].
– בהגהות 'איי היס' (ס"ס פ) דקדק מלשון הגאונים, שאין לחוש אלא "בשעת התקופה", כמו שכן מנהגינו בכל ארץ הצבי ובטורקיה ובאיטליה, ולא כסברת המחמירים שלא לשתות המים שהיו בתלוש בשעת התקופה, אפילו לאחר כמה ימים, שזה אינו וכו'. ע"ש.
ובשו"ת שם אריה (חיו"ד סי' כח) נשאל במעשה שהיה שלא שפכו המים לאחר התקופה, ואפו ובישלו במים ההם, ומורה אחד חורה לאסור כל התבשיל והפת, ושגם הכלים אסורים,

ימי שמחתנו – חג הסוכות

וכתב ע"ז, ולדעתי הרב המורה הנז' הפריז על המדה בזה, ולא ראיתי לרבנן קשישאי שיחמירו כל כך במים של התקופה, דבדיעבד אם לא שפכו המים ובשלו ואפו בהם, אין לאסור, שהתורה חסה על ממונם של ישראל. ובפרט לפי מ"ש הרמ"א בדרכי משה בשם רב האי גאון דניחוש בעלמא הוא, וגם הגאונים אמרו שהוא להפחיד בני אדם וכו', ואע"פ שמדברי המרדכי והגמ"י משמע שהמים שהיו בתלוש נאסרים גם לאחר התקופה, כבר תמה על זה הב"י (סי' תנה).

ובספר 'חסידים' (סי' תתנא) נראה דס"ל דהסכנה אינה אלא רק כששותה בשעת התקופה. ודלא כמ"ש המרדכי בשם ר"י החסיד להחמיר גם לאחר התקופה. וצ"ע. [וכן העיר מרן החיד"א בספר ברית עולם סי' תתנא, שמדברי הספר חסידים שם מוכח שאחר שעת התקופה מותר לשתות המים התלושים שהיו בזמן התקופה וכו', וזה שלא כמ"ש במחב"ר סי' תנה בשם ר"י החסיד]

ט.

ברזל במים:

– יש מתירים להשתמש במים אם הכניסו לתוכם ברזל, הובא בראשונים ואחרונים, (רוקח, אור"ח, מהרי"ל, ש"ך, רמ"א תנה), היתר זה מתבסס על דברי התלמוד בעניין רוח רעה. לפי דברים אלו דעת הרב יצחק רצאבי כי בימינו שכל המים עוברים בחלקם דרך צינורות מתכת, אין כלל את האיסור.

– כתבו הכנה"ג והפר"ח בשם מהרי"ל שנוהגים לתת ברזל במים התלושים במשך זמן התקופה, ששוב אין רשות למזיק לשלוט בהם. כ"כ הש"ך (סי' קטז סק"ו). וכתב מרן החיד"א בשו"ב (סי' קטז ס"ק יב), שאע"פ שמהרא"י בעל תה"ד בביאורו על התורה (פר' וארא) ס"ל דלא מהני לתת ברזל במים בשעת התקופה, מ"מ אנכי הרואה בחיבורו של רבינו אפרים על התורה בכתיבת יד, ובסופו חידושי רבינו אלעזר בעל הרוקח, שכתב להדיא שנותנים ברזל במים בשעת התקופה, לפי שאין ההיזק מצוי בכיו"ב, ואילו ידע הרב מהרא"י מדברי הרוקח אפשר שהיה שב מדיעתו. ע"כ.

– כתב מרן רבנו הגדול רבי עובדיה יוסף זיע"א (הליכות עולם ח"ז עמוד קפג) – וכתבו האחרונים, שיש לתת ברזל בתוך המים בשעת התקופה.

עוד כתב ב'הליכות עולם' – 'ואין צורך להחמיר להניח ברזל במרק מבושל או מיני מלוחים או כבושים. (כנה"ג סי' קטז הגב"י אות לו). וכ"כ הש"ך והפר"ח. וכ"כ בשלחן גבוה (שם ס"ק יח), שאף הנוהגים לתת ברזל על המים שבתקופה, על משקים מבושלים או מלוחים וכבושים אין נותנים ברזל, כי אומרים שאין לחוש באלו. והוסיף, וראיתי פה עיה"ק ירושלים, שנותנים כלי ברזל בחביות היין, בשעת התקופה. אבל בסאלוניקי ושאר מדינות לא נהגו כן.

ונראה שאין טעם להזהר ביין ושאר משקים, כי נראה שעיקר השמירה בעת התקופה הוא שלא לשתות מים מן הנהרות, כי נופלת עליהם מן השמים טפה מרה, והשותה מים באותה שעה ניזוק, וגזרו מה שבעיר אמו הנהרות.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

לוב"כ מרן החיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סי' מב) ד"ה ועוד, שכתוב בדרשות מהרי"ל, שאין להקפיד בתקופה אלא על המים שבנהרות, אך גזרו עיר אטו נהרות. ולכ"כ במטה משה (סי' תקנ). וכ"כ בספר שבלי הלקט (סי' ריא). ע"ש.

משא"כ בשאר משקים וכו'. וכ"כ בשו"ת שם אריה (חיו"ד סי' כח) שאין לחוש אלא במים בלבד, ולא בחלב ויין ושאר משקים, שלא נזכר בראשונים אלא מים, והבו דלא להוסיף עלה. – כתב הגר"ח פלאג'י זיע"א בספר 'רוח חיים' א"ח (סי' תנה), **בשנותן הברזל בתוך המים, יאמר, שזכות האימהות ב'להח ר'חל ז'לפה ל'אה (ר"ת ברזל), שהעמידו שנים עשר שבטי יח', יעמוד לנו להצילנו מכל גזרות קשות ורעות.** וכ"כ בספר 'קב הישר' (פרק מז). ע"כ.

– ע' בספר 'בית דוד' ביסמריץ (סי' קטז עמוד כ) שכתב, שהברזל צריך להיות על המאכל והמשקה ממש, ולא כמו שנהגו העולם להניח הברזל על הכלי שמונח בו המאכל והמשקה. אבל הגאון מהרש"ם בהגהותיו לארחות חיים (ס"ס תכח) כתב, שעכשיו המנהג שאין נותנים הברזל לתוך המים, אלא מניחים ברזל ע"ג הכלי שהמים בתוכו, ושם נראה שהגר"ש קלוגר סמך בזה על המנהג. וע"ש. עכ"ל.

– ה'תרומת הדשן' חלק על ההיתר של נתינת ברזל במים.

– חכם כלפון משה הכהן זיע"א (שו"ת "שואל ונשאל" ח"א ס' מה') הציע מספר היתרים למניעת האיסור: א' – להרתיח את המים. ב' – להוסיף מעט מיץ למים, כך שיהיו עכורים. ג' – לשים את המים בכלי ברזל, שמפיג את הסכנה שבמים. ד' – להחזיק את המים בכלי חתום (סגור).

י.

הכרזה:

ישנם מקומות שנהגו להכריז בשבת בבית הכנסת על יום התקופה. כך בוונציה (ר' דוד ניטו, כוזרי שני, ויכוח ה', קנב'). ובמרוקו.

– כתב הגר"ח פלאג'י זיע"א (מל"ח ס' יב' א"ה) – יזהר המורה בעירו שיהיה לו סדור חלילה, כדי שיכריז התקופות בכל בתי ישראל, בין לדעת ר"א ובין לדעת מר שמואל, ותמיד אהב את השמא ושנא את מה בכך, וה' שומר ישראל. (עיין מש"כ הרב בחודש ניסן באריכות, מל"ח ס"א א' יז')

– כתב מרן רבנו הגדול רבי עובדיה יוסף זיע"א (הליכות עולם ח"ז עמוד קפג') – והיה המנהג בירושלים שמכריזים בבתי הכנסת בשבת שלפני התקופה, ולהודיע שהתקופה נופלת ביום פלוני שעה פלונית, וראוי להדפיס בלוחות השנה להודיע על כך.

תענית בה"ב

א.

מנהג התענית:

א' – כתב בשו"ע (תצ"ב ס"א) – יש נוהגים להתענות שני חמישי ושני, (בה"ב), אחר הפסח וכן אחר חג הסוכות, וממתינים עד שיעבור כל חדש ניסן ותשרי ואז מתענים.
– כתב הרמ"א – מיד שני וחמישי ושני שאפשר להתענות, ובאשכנז וצרפת נהגו להתענות ועושין אותו כמו תענית צבור לקרות 'ויחל'. (רמ"א שם).
– כ"כ הטור בסי' זה, ובסי' תכ"ט, נוהגין באשכנז ובצרפת להתענות שני וחמישי ושני אחר הפסח והחג וכו', וסמכו אותם על מקרא דאיוב "ויהי כי הקיפו ימי המשתה וכו' אולי חטאו בני וכו'", ובשביל שימי המועד הם ימי משתה ושמחה אולי חטאו, עכ"ל.
אבל בשבועות דלא הוי אלא יום א' או שנים לא שכיח שמחה טובה. (ב"י ססי' תכ"ט. ר"ז או' א' מ"א סק"א. לבוש, בה"ח שם).
ב' – כתב ה'כף החיים' (שם ח) – אבל בספרד אין נוהגין להתענות תעניות הללו (שו"ג א"א).
– מנהג רוב העולם שאין מתענים בה"ב. (יוסף דעת יור"ד ס' תב, מח' שיח אליעזר ירושלים), הטעם: לפי שלא קבלנו עלינו חובה. ומפני חולשת הדור נתמעטו הצמים, (ערוה"ש תצב').
– בשו"ת ברוך ה' (סימן פה) דייק מדברי המחבר שכתב "יש נוהגים להתענות", ש"מ דרך יש מקצת שנוהגים כך אבל לא הוי מנהג קבוע לישראל.
– אומר הרבי מחב"ד, בימינו, רוב בני ישראל ובעיקר בחוגי החסידים, אינם מתענים בה"ב, וגם אין מכריזים ומברכים ביום השבת שלפני התענית.
ויש לומר שזהו מצד העילוי והקירבה לזמן הגאולה, אשר מתמעט הצורך בתעניות, וגם הוא מעין העתיד לבוא ש"כל הצומות האלו עתידים ליבטל.. להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה" כדברי הרמב"ם בסוף הלכות תעניות.
אך אלו המתענים בה"ב, תבוא עליהם ברכה, וצריכים להמשיך במנהגם הטוב.
ועם זאת, אלו שאינם מתענים, גם אצלם לא חסר ענין ה"ימי רצון" של ימי התענית, אלא שהוא בקו הטוב והשמחה בגלוי.
[הרבי היה נוהג להתענות בה"ב (כנזכר בשיחה שאלו הנוהגים ימשיכו בכך). ומתפלל תפילת ערבית בשעה מוקדמת מהרגיל, במנין מצומצם ליד חדרו, ובשנים האחרונות בזאל הגדול], (אוצר מנהגי חב"ד. ספר ההתוועדויות תשמ"ח)
ג' – לאחר חג השבועות יש שנהגו להתענות, ויש שלא נהגו.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

– בשבועות דלא הוי אלא יום א' או שנים לא שכיח שמחה טובא. (ב"י ס' תכ"ט. ר"ז או' א', מ"א סק"א. לבוש).

– ב'תמים דעים' (סי' קע"ח) כתב דאנשי מעשה וחסידים מתענים אף אחר חג השבועות. (ח"י א"א פר"ח א"ר א"ד, חק יוסף א"א, וכ"כ באו"ח דף צ"ב ע"ב. והב"ד הברכ"י א"א, שע"ת א"א).

וכתב שם השע"ת והיכא דנהוג אין לשנות ובמדינתנו לא נהגו כן עכ"ל, ור"ל דלא נהגו להתענות אחר השבועות. ובלא"ה גם בתמים דעים לא כתב אלא אחסידים ואנשי מעשה.

והמתענים אחר שבועות אין להתענות עד לאחר י"ג יום מר"ח סיון. ועיין לעיל סי' קל"א או' ק"ז. (כף החיים ס' תצב' א"א)

ד' – וכן לאחר חג החנוכה לא נהגו להתענות דליכא לטעמא דניסן ותשרי.
ה' – תענית בה"ב, תענית שני חמישי ושני, הוא מנהג של יהדות אשכנז לצום שלושה צומות רצופים, בימים שני וחמישי ושני הראשונים בחודש חשוון ובחודש אייר (ויש גם בסיון), שני וחמישי בשבוע האחד, ויום שני בשבוע שאחריו.

ב.

מקור התענית:

– במסכת סופרים (פרק כא' ג') מובא – והתלמידים מתענין בו (בניסן) שני וחמישי מפני חילול השם ומפני כבוד ההיכל שנשרפה:

בד"א בצנעה אבל להזכיר בציבור אסור עד שיעבור ניסן.

– בטור (או"ח תצב') – נוהגים באשכנז ובצרפת להתענות שני וחמישי ושני אחר הפסח והחג, וממתינין עד שיעבור כל חודש ניסן ותשרי ואז מתענין, לפי שאינן רוצין להתענות בניסן ותשרי, וסמכו אותם על מקרא דאיוב "ויהי כי הקיפו ימי המשתה וגו' אולי הטאו בני וגו'", ובשביל שימי המועד הם ימי משתה ושמחה אולי הטאו, ועושים אותם כמו ת"צ לקרות ויחל:

– בעל ה'כנסת הגדולה' (רבי חיים בנבנישתי, רבה של איזמיר) סימן תצב' כתב – "הנהגתי שלא להתחיל שני וחמישי ושני במרחשון עד י"ו במרחשון דהוי רביעה ראשונה וכחי איתא בספר אבי"ה וכן ראיתי ממהרי"ל ז"ל ליקוטי מהר"י וייל ז"ל סי' ל"ד. (מקור לכך שחלק מקהילות הספרדים נהגו בזה)

ג.

זמן התענית:

א' – כתב בשו"ע (תצ"ב ס"א) – יש נוהגים להתענות שני וחמישי ושני, (בה"ב), אחר הפסח וכן אחר חג הסוכות, וממתינים עד שיעבור כל חדש ניסן ותשרי ואז מתענים.

ב' – הטעם שלא מתענים בחודש תשרי וחודש ניסן: (טושו"ע תצב')

בחודש ניסן: לפי שאין מתענים כל החודש כמבואר בסימן תכט', לכן קבעו בחודש אייר.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

[מפני שבא' בניסן הוקם המשכן וי"ב נשיאים הקריבו קרבנם לי"ב יום. יום לכל שבט ושבט וכל א' היה עושה ביומו יו"ט וכן לעת"ל עתיד המקדש להבנות בניסן כדאיתה בפ' בתרא דמ"ס והביאו הטור והב"י יעו"ש. ופי' ב"י וכיון דרובו יצא בקדושה הלכך אין להתענות בו כלל יעו"ש.

וכ"כ במנהגים כל חדש ניסן אין נופלין לפי שבא' בניסן הוקם המשכן והקריבו י"ב נשיאים קרבנות כל איש ביומו וי"ג אסרו חג שלהם וי"ד ע"פ וז' ימי פסח הרי כ"ג וכיון שיצא רובו בקדושה אין נופלין בכולד עכ"ד. והביאו העו"ש אוי ב' וכ"כ הב"ח ומ"א סק"ג והאחרונים. מיהו בס' מעשה רוקח על המשניות ריש מס' פסחים כתב דלעת"ל יהיה החינוך אחר יו"ט דיבנה ביו"ט ואין מערבין שמחה בשמחה וע"כ יהיה החינוך אחר יו"ט ז' ימים עד כלות חדש ניסן ולפיכך אין מתענין עד שיעבור ניסן לזכר מקדש דלעתיד יעו"ש. (כה"ח תכט' כא') והטעם: כיון דכל א' עשה ביומו יו"ט, ומטעם זה נמי אין מתענין, ונראה דכ"ז אינו אלא מצד המנהג, אבל לענין דינא מוכרח מהש"ס דמותר להתענות וגם מותר להספיד. עו"ש א' ב' וכ"כ הפר"ח והמט"י. כהח תכט כו.

בחדש תשרי: ובתשרי אין מתענין בסופו, לפי שהוא מרובה במועדות, לכך מתענין אח"כ. (לבוש). ועיין לעיל סי' קל"א או' צ"ח.

כיוון שרוב ימי החודש בחג לא רצו לקבוע תעניות בחודש זה (משנ"ב תצב ס"ק ב').
– ואף למנהגינו שנוהגין שמותר להתענות בתשרי אחר אסרו חג מ"ע אין קובעים בו תענית בתחלה. מ"ב סק"ב. (ר"ז או' ב', ועיין לעיל סי' תי"ז או' ט"ז).
טעם נוסף: לפי שבימי ניסן ובימי תשרי מזג האוויר משתנה, וחששו ששינוי מזג האוויר עם הצום יזיק לבריות (לבוש, מטה משה, כה"ח שם א"ג).

ג' – כתב הרמ"א (שם) – מיד שני וחמישי ושני שאפשר להתענות.
ד' – כתב ב'כף החיים' (שם ד') הנהגתי שלא להתחיל בה"ב במרחשון עד י"ז במרחשון דהוי רביעה ראשונה, והכי איתא בס' אבי"ה וכן ראיתי ממהרי"ל ז"ל. [ליקוטי מהרי"ו סי' ל"ד. כנה"ג בהגה"ט. פר"ח].

אמנם בד"מ סי' תכ"ט או' ד' כתב על דברי מהרי"ו הנז' דראבי"ה אזיל לטעמיה דפי' דטעמא משום הגשמים אבל לטעם שכתב הטור אין לחוש מתי מתענה וכן נוהגין דאין אנו ממתנין. וזהו שכתב כאן בהגה' מיד בה"ב וכו', לאפוקי ממהרי"ו וכמ"ש מ"א סק"ג, וכ"כ הע"ז סק"א דבזמנינו שמקדימין להתענות אין מפסדין והם זריזים ונשכרים' עכ"ל.

ה' – והמתענים אחר שבועות אין להתענות עד לאחר י"ג יום מר"ח סיון. ועיין לעיל סי' קל"א או' ק"ז. (כף החיים סופר ס' תצב)

ו' – ומברכין בבהכ"נ בשבת הראשון שאחר ר"ח למי שיתענה בה"ב ואחר אותו שבת מתחילין להתענות הבה"ב. (מ"ב שם)

ד.

מי שברך למתענים:

א' – שבת ראשונה שאחרי חודש חשוון, וחודש אייר, מברכים "במי שברך" למי שקיבל על עצמו לצום תענית בה"ב, ואומרים זאת אע"פ שרוב הציבור אינו מתענה, (מנהגי מהרי"ל, משנ"ב תצב ס"ק ג).

– ומברכין אותם (את המתענים בה"ב) בבהכ"נ מיד בשבת הראשון שאחר ר"ח אייר או אחר ר"ח במרחשון, ונותנין 'מי שברך' כל מי שקבל עליו להתענות אותם. (בה"ח תצב) ב' – טעם הברכה:

– הטעם שמברכים את הצמים דווקא בתענית זאת, לפי שאינו חל בזמן מסוים בחודש, אלא פעם מוקדם ופעם מאוחר ואין הכל יודעים אימתי מתחילים להתענות, ע"כ מכריזים בשבת קודש שאז כל העם נמצא בבית הכנסת, (תוי"ט תענית פרק ב משנה ט).

– טעם נוסף לפי שאין הכל צמים בו. (ערוה"ש תצב ב').

ג' – קבלת תענית:

– ולכך מי שאמר 'אמן' על אותו מי שברך א"צ לקבל עליו עוד התענית. (לבוש). כ"כ המ"א שם דמי שענה אמן א"צ קבלה, וכ"כ ח"י א"ב, חק יוסף א"ג, ר"ז א"ג, ור"ל שא"צ לקבל התענית במנחה שלפניו, ומ"מ כתב המ"א סי' תקס"ג בשם הלבוש 'דאינו חייב להתענות אף שענה אמן, ואפי' גמר בלבו אז להתענות אלא א"כ הוציא בשפתיו, יעו"ש. מחה"ש. וכ"כ הר"ז שם.

– יש לכל הציבור לענות אמן אף מי שאינו רוצה להתענות, כיון דאמן זו אין בו דין קבלת תענית, אע"פ שאם רוצה להתענות האמן במקום הקבלה, מ"מ אם אינו רוצה אינו חייב להתענות, (שערי אפרים שער י ס"ק מז).

ד' – זמן אמירת 'מי שברך':

– ואומרים אותו 'מי שברך' אחר אשרי קודם יהללו, בעוד הס"ת בידו, כדי לברך העם עם הס"ת. (לבוש תצב ג', כף החיים ס' תצב, מ"ב שם)

– יש שכתבו לומר ה"מי שברך" קודם "אשרי", לפי שאין מקומו שם, דהיינו שמיקום כל המי שברך הוא אחרי יקום פורקן ואב הרחמים ולא אחרי אשרי (לוח א"י חשון בשם הגאון האדר"ת).

– בשבת שמברכין ר"ח אין להזכיר התענית שנאמר (קהלת ז', יד) "ביום טובה היה בטוב", מכ"ש בשבת והוא ר"ח, [דרשות מהרי"ל ה' שבועות. ח"י שם. א"ר א"א, חק יוסף שם. ר"ז א"ד], אלא ממתינין לברך בשבת הבא ואחר אותו שבת מתחילין להתענות בה"ב, ר"ז שם. (כף החיים שם)

– ואם יש מילה או חתונה באותה שבת נוהגין לברכו במנחה, משום 'מהיות טוב אל תקרי רע'. [מ"א סק"ג. ח"י שם. א"ר א"ה, חק יוסף שם. ר"ז שם].

והטעם כתב המאמ"ר א"ב, מפני שעיקר שמחת המילה והחתונה בשחרית יעו"ש.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ולפ"ז גם בשבת שמברכין החדוש יש לברך המתענים בה"ב במנחה, כיון שאין השמחה אלא בשחרית בשעה שמברכין החדוש. וכ"כ חק יוסף שם. (כף החיים שם)
ה' – נוסח 'מי שברך':

"מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן דוד ושלמה, הוא יברך את כל מי שיקבל עליו להתענות תעניות שני וחמישי ושני. בשכר זה הקב"ה ישמרים ויצילים מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה, וישלח ברכה ותצלחה בכל מעשה ידיהם, ויקבל תפלותיהם ויאזין שועותיהם עם כל ישראל אחיהם ונאמר אמן".
ה.

אמירת 'עננו', וקריאת 'ויחל משה':

– כתב בשו"ע (תקסו) – כשהצבור גוזרים תענית על כל צרה שלא תבא עליהם וכן בתענית שני וחמישי ושני שאחר הפסח ואחר החג שנוהגים באשכנז להתענות הצבור, נהגו הראשונים לומר שליח צבור 'עננו' בין גואל לרופא ולקרות 'ויחל'.
– כתב הרמ"א (הגה שם) – ומיהו אם קבעו התענית בב' וה' אין דוחים פרשת השבוע בשחרית אלא קורין בשחרית בפרשה, ולערב קורין 'ויחל', בלבד בה"ב שמתענין אחר הפסח וסוכות שקורין בשחרית וערבית ויחל והכי נהוג.
ויש שתמחו עליהם והקשו עליהם והרא"ש יישב קושיתם הילכך למנהג הראשונים שומעין, ומיהו היכא שגוזרים תענית שלא לשום צורך אלא לשוב בתשובה יש נוהגים לדון כתענית צבור לענין עננו בין גואל לרופא וקריאת ויחל, ויש נוהגים לדון כתענית יחיד שאף שליח צבור אינו אומר עננו אלא בשומע תפלה ואין מוציאין ספר תורה.
– כתב ב'כף החיים' (שם) – עושין אותו כמו ת"צ לקרות 'ויחל', שחרית ומנחה. ומפטירין במנחה "דרשו", ואומרים 'ענינו' הש"ץ בין גואל לרופא שחרית ומנחה ויחיד רק במנחה בש"ת.
וא"א 'ענינו' ואין קורין בתורה כ"א כשיש בבחכ"נ עשרה גדולים שמתענין ומשלימים, ואף שיש עשרה וא' אינו משלים עד צ"ה א"א ענינו ברכה בפ"ע. [לבוש ומש"ז]. ועי"ש עוד מ"ש בזה ולקמן סי' תקס"ז ובדברינו לשם בס"ד.
ו.

אמירת סליחות ביום התענית:

– בבתי כנסת רבים נהוג לומר סליחות המיועדות לתעניות אלו אף כשאין בקהל עשרה אנשים שמתענים. (שו"ת עבודת הגרשוני סי' נז).
– סליחות אלו כוללות התייחסות מפורשת לצום, ולפיכך האחרונים הציעו תיקונים שונים לסליחות כאשר אין עשרה מתענים. למשל, יש שהציעו לדלג לחלוטין על הסליחה "תענית ציבור קבעו", (שו"ת עבודת הגרשוני סי' נז). ואחרים הציעו לדלג רק על המילה "ציבור" ולומר: "תענית קבעו", (פרי מגדים בסימן תצ"ב), או לומר "תפילת ציבור".

ימי שמחתנו – חג הסוכות

– לפי מנהג אשכנז הישן, אומרים סליחות לכל תענית ציבור באמצע חזרת הש"ץ בברכת סלח לנו. (ספר מהרי"ל – מנהגים של רבינו יעקב מולין, וכן בסידור שפה ברורה, מופיע הוראה שאומרים סליחות בתענית באמצע ברכת סלח לנו).

– האחרונים דנו בשאלה האם יש צורך במניין מתענים כדי להתיר לומר סליחות באמצע חזרת הש"ץ, ויש שהתירו זאת, (שו"ת עבודת הגרשוני סי' נז, שו"ת לבושי מרדכי תניינא או"ח סי' מא; באר היטב תקס"ו ס"ק ה).
ויש שאמרו לומר אחרי התפילה. (דברי קהלת).

גם היום, בקהילות המועטות שממשיכות במנהג זה, יש חילוקי מנהגים בשאלה זו.
[לוח מנהגי בית הכנסת לבני אשכנז בארץ ישראל ובחוץ לארץ לשנת תשע"ט בתוך ירושתנו ספר י (תשע"ט), עמוד 31: "אם יש עשרה מתענים בבית הכנסת, אומרים סליחות בברכת 'סלח לנו' של חזרת הש"ץ אחר המילים 'כי פשענו'. לפני ברכת 'רפאנו' אומר הש"ץ ברכת 'עננו'. כאשר אין עשרה מתענים, אין אומרים 'עננו' ואת הסליחות אומרים לאחר חזרת הש"ץ, ובתחילתן משמיטים את משפט הפתיחה 'סלח לנו' ופותחים מיד באמירת 'אל ארך אפים'".

ואילו בקהילת שערי התקוה בניו יורק, נוהגים לומר סליחות בתוך חזרת הש"ץ למרות שאין מתענים כלל].

ז.

טעם לימי שני וחמישי:

– ימי שני וחמישי דוקא, לפי שהם ימי רצון, שכשעלה משה למרום בפעם השנייה לקבל לוחות שניות, עלה ביום ה' וירד ביום ב' ואמר לו הקדוש ברוך הוא סלחתי כדברך, לפיכך התקינו חכמים שיהיו מתענים בשני וחמישי בעלייתו של משה ובירידתו (טור או"ח קלד').

– הטעם שמתחילים בה"ב ביום ב': לפי שאין גוזרים תענית על הציבור בחמישי בשבת משום שלא להפקיע השערים, (כשרואים בעלי החניות שקונים למוצאי חמישי שתי סעודות אחת לליל התענית ואחת לשבת, יהיו סבורים שרעב בא לעולם ומייקירין ומפקיעין השער), אבל משהתחילו להתענות ביום שני יודעים שאינו אלא מפני התענית (משניות תענית פרק ב' משנה ט, רע"ב שם).

ח.

הטעם לתענית:

א' – כי ימי המועד הם ימי משתה ושמחה, ויש לחוש שמה מתוך השמחה היתרה באו לידי עבירה, לפיכך מתענים לכפר עליה, וסמך לזה בכתוב: "ויהי כי הקיפו ימי המשתה וגו' והעלה עולות מספר כולם, כי אמר איוב אולי חטאו בני וכו'", (איוב א' ה'). [כפי שהיה נוהג איוב להעלות קרבנות בתום המשתאות שערכו בניו].

והתענית במקום קרבן. (תוס' קידושין פ"א טוש"ע, מל"ח כו', ומ"ב או"ח ס' תצ"ב).

ב' – התענית באה לכפרה שמא לא שמרו את קדושת המועד כנדרש. כגון עשיית מלאכה האסורה במועד. (א"ר ס' תצב' סק"ג)

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ג' – משום דהאזיר משתנה ויש לחוש לסכנת שינוי האזיר דיוזק ח"ו לבריות. (לבוש תצ"ב)
– מזג האזיר משתנה אחר פסח ואחר סוכות, וגופו של האדם נחלש כי לא הורגל לאותו מזג אויר, ולכן מתענים ומתפללים שיחזק ה' את גופנו. (מטה משה ס' תשמז')
ד' – הימים שאחר החג הם ימי רצון מעולים וכוח התענית לעורר רחמים על האדם.
ה' – לפי שבחג מתקבצים אנשים ונשים לשמוע הדרשה ונותנים עיניהם אלו באלו. (תוס' קידושין פא')
ו' – "וגילו ברעדה" (תהילים ב' יא'), במקום גילה שם תהא רעדה, דהיינו תענית. (מהרי"ל מנהגי הימים שבין פסח לשבועות)
ז' – במועד הגוף משנה את ווסתו והתענית הוי רפואה.
ח' – באייר – שלא תלקה התבואה בשדפון ובירקון, במרחשון – כדי שהיורה ירד על הזרעים לברכה. (מרדכי תענית ס' תרכ"ט בשם הראב"ה, הגר"ח פאלאג'י זיע"א מל"ח כו' ג', ספר 'חסידים' סימן רכז)
ט.

תענית בה"ב שמירה מכל צרה ופורענות:

כתב הגר"ח פאלאג'י זיע"א (מל"ח כו' ג') – ומה טוב דבכל מדינה ומדינה אפילו שאינן נוהגים לעשות כן, דכה יעשה ליחד עשרה מתענים בעד כל הקהל, ויבואו כולם להתפלל תפילת מנחה וסליחות עם המתענים בכנופיא אחת, להגן עליהם על כל צרה שלא תבוא, והוא כתרים בפני הפורענות, שלא תאנה עליהם רעה גם קיץ גם חורף.
י.

ימי רצון:

אומר הרבי מחב"ד זצ"ל – אלו שאינם מתענים, גם אצלם לא חסר ענין ה"ימי רצון" של ימי התענית, אלא שהוא בקו הטוב והשמחה בגלוי.
גם מי שאינו מתענה, צריך לנצל את ימי בה"ב להוספה על הסדר הרגיל בכל ענייני התורה והמצוות: לימוד התורה, עבודה (תפילה) וגמילות חסדים (כמנהג ישראל בימי התעניות), והכל בקו הטוב והשמחה בגלוי. והוא בדוגמת "יום טוב" הקשור עם אכילה ושתייה, טוב ושמחה בגשמיות, ועל אחת כמה וכמה ברוחניות, "אין טוב אלא תורה", "פקודי ה' ישרים משמחי לב". וגם תוספת בעבודת התשובה, שהיא תוכנה הפנימי של התענית, אלא שגם התשובה היא מתוך אכילה ושתייה וכו'.
וכשם שהמתענה צריך "קבלת תענית", כך מי שאינו מתענה מקבל על עצמו את העניינים הבאים במקום ותמורת התענית, ולכל לראש, הוספה בצדקה, כדברי האדמו"ר הזקן בדבר פדיית התענית בצדקה. (אוצר מנהגי חב"ד. ספר ההתוועדויות תשמ"ח)

קריאת הפרשה שמו"ת

א.

איתא בגמרא בברכות (דף ח') – 'אמר רב הונא בר יהודה אמר רבי אמי לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום* ואפילו עטרות ודיבון (במדבר לב–ג) שכל המשלים פרשיותיו עם הצבור מאריכין לו ימיו ושנותיו. (כ"ה בטור)
– כתב מרן ב'שולחן ערוך' (או"ח סימן רפ"ה) – אף על פי שאדם שומע כל התורה כולה כל שבת בצבור חייב לקרות לעצמו בכל שבוע פרשת אותו השבוע שנים מקרא ואחד תרגום* אפילו עטרות ודיבון:
– "ואלה שמות" ר"ת ו'חייב אדם להשלים ה'פרשה ש'נים מ'קרא ו'אחד ת'רגום. (מש"ז א"א, כה"ח א"א)

– גם העוסק בלימוד תורה כל היום, ותורתו אומנותו, לא יבטל קריאת פרשיותיו עם הצבור. וחייב לקרוא הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום. ואם עוסק בתורה שיש עמה כתיבת חידושי תורה ופסקי הלכה, יכול לקרוא בליל שבת שנים מקרא ואחד תרגום. (ילקו"י)

ב.

מנהג האר"י ז"ל:

– על פי דברי המקובלים צריך לקרוא את הפרשה כל פסוק ופסוק שנים מקרא ואחד תרגום, עד סיום כל הפרשה, בהמשך אחד.

וכן נוהגים חסידים ואנשי מעשה הנוהגים בכל אורחותיהם על פי הקבלה. מבלי להפסיק באמצע לשום דבר עד כלותו את קריאת הפרשה כולה. [ובאופן כזה גם כשמגיע לפסוק שמע ישראל, רשאי לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום, ואף על גב דבעלמא קיימא לן אסור לקרוא ב' פעמים שמע ישראל, מפני שנראה כשתי רשויות חס ושלום, מכל מקום כשקורא שנים מקרא ואחד תרגום מתחלת הפרשה ניכר שהוא עושה כן בשביל לצאת ידי חובת שנים מקרא ואחד תרגום, הילכך אין לחוש בזה משום שתי רשויות חס ושלום]. (ילקו"י)

– כתב בשער הכוונות דף י"ב ע"א דמנהג האר"י ז"ל תיכף בסיימו תפלת שחרית דיום ו' היה הולך לבהכ"נ או לבית מדרשו ואם היה שם ס"ת כשר היה מוציאו וקורא בו הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, והוא היה קורא המקרא מתוך הס"ת והיה לו תלמיד אחד שהיה קורא לו התרגום מתוך ספר התרגום והוא אומר אחריו, וכן היה עושה בכל פסוק ופסוק עד שמשלים הפרשה, ולא היה עושה כמו שיש מתייחרים לקרוא כל הפרשה כולה מקרא פ"א ולשנותה מקרא פ"ב ואח"כ קורים כולה יחד תרגום פ"ג אלא כל פסוק ופסוק בפ"ע היה

ימי שמחתנו – חג הסוכות

קורא שמו"ת, והיה דוחק עצמו לקרותה ביום ו', והיה אומר כי זה סוד "והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו", זולת אם אירע לו שום אונס גדול מאד, שאז היה קורא הפ' שמו"ת אחר סיום תפלת שחרית דיום שבת קודם סעודת שחרית, כמו שצוה רבינו הקדוש לבניו, ולא כמו אותם הקורים אותה באמצע תפלת שחרית דשבת עכ"ל. (כה"ח א"ג)

– ומנהג החסידים ואנשי מעשה לקרות אותה בבוקר אחר סיום תפלת שחרית בעודנו מעוטף בציצית ותפילין, ואם חל ר"ח ביום ו' לא יחזור ללבוש תפילין [כמ"ש לעיל סי' כ"ה או צ"ו], אלא יקרא אותה מעוטף בטלית בלבד. (כה"ח כד)

ג.

לשם יחוד:

– כתב בס"ח סי' ש"א 'דיקרא האדם שמו"ת לשם מי שאמר "למען תהיה תורת ה' בפידך", וכתוב "בפידך ובלבבך לעשותו וכו'", וכתוב ולמדה את בני ישראל שימה בפיחם, ומ"מ הקב"ה יאריך ימיו ושנותיו, ואל יסמוך על תנאי שנאמר "והן לא ידיע להוי לך מלכא די לצלמך לית אנחנא פלחין", וכתוב "תמים תהיה עם ה' אלהיך" ע"כ.

וע"כ קודם שיקרא הפ' שמו"ת י"ל: 'לשם יחוד קבה"ו וכו' הריני בא לקרות הפ' של השבוע שמו"ת לתקן את שורשה במקום עליון. ויהי נועם וכו'.

ועיין עוד בדברינו לעיל סי' קל"ב או ו' בענין היחוד שצריך לכוין קודם קריאת הפסוקים שבכל יום וה"ה שצריך לכוין אותו ביום ו' קודם קריאת הפ' שמו"ת יעו"ש: (כה"ח א"ד)

ד.

לא להפסיק בקריאת שמו"ת:

– כתבו חכמי המקובלים שלא להפסיק בקריאת שמו"ת בשום דבר, רק יקרא הכל בפעם אחת במעמד אחד, ויש טעם נכון וכמוס בדבר זה. (כה"ח א' טו)

– מט"י או' ט' מ"ש בשם המקו' כי ע"י קריאת שמו"ת יזכה האדם להכנת תוספת נשמה יתירה ונקרא אדם, שהוא שם משובח ומפואר מכל הכינויים, איש, אנוש, כמבואר בזוהר כי זה כל האדם, וסימניך "ויקרא האדם שמו"ת", וימשיך עליו רוח טהרה מלמעלה וכו'.

וע"כ יזהרו שלא להפסיק בעת קריאת הפרשה בשום שיחה, ואפי' בד"ת.

ואני שמעתי שבכח סגולת קריאת הפ' שמו"ת נברא מלאך אחד, והמפסיק בינתיים מערב במלאך ההוא ח"ו הקליפה וכן מרגלא בפומיהו דתלמידי בי רבי ע"כ. (כה"ח לב')

– אף על פי שמדין התלמוד אין איסור להפסיק בדברים באמצע קריאת שנים מקרא ואחד תרגום, מכל מקום כבר נתבאר שעל פי הקבלה אין להפסיק כלל באמצע קריאתם, אלא יקרא הכל בבת אחת בלי הפסק, זולת אם הוא צמא למים, שרשאי לברך ולשתות, וכן לברך ברכת בורא נפשות רבות.

ומי שהתחיל לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום אחר תפלת שחרית, ובאמצע קריאתו נתבקש לקרוא לקהל איזה דבר הלכה, או דרשה בפרשת השבוע, בודאי שרשאי להפסיק מקריאתו ולזכות את הרבים.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

תלמיד חכם הקורא שנים מקרא ואחד תרגום, ושאלוהו באמצע הקריאה דבר הלכה, מותר לו להפסיק בין פסוק לפסוק להשיב לשואלו דבר הלכה. (ילקו"י) ה.

תרגום ופרש"י:

– אם למד הפרשה בפירוש רש"י, חשוב כמו תרגום, וירא שמים יקרא תרגום וגם פירוש רש"י: (שו"ע שם)

– 'כי התרגום יש לו מעלה שניתן בסיני, ופרש"י יש לו מעלה שהוא מפרש יותר המקרא ממנה שמפרש התרגום המקרא. [ט"ז סק"ב]. (כה"ח כא').

– אף מי שאינו מבין כל כך את שפת התרגום, עליו לקרוא את הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום. אם למד הפרשה בפירוש רש"י, חשוב כמו תרגום, וירא שמים יקרא גם תרגום וגם פירוש רש"י על הפרשה. (שו"ע, ילקו"י) ו.

זמנה:

– מיום ראשון ואילך חשוב עם הצבור: (שו"ע שם)
– כיון שמתחילין הפרשה ביום שבת במנחה. (טור)
– יש נוהגים לקרוא בכל יום אחר תפלת שחרית מקצת מהפרשה, שנים מקרא ואחד תרגום, ומסיימים בערב שבת. (ילקו"י)

– האר"י ז"ל נהג שביום ששי מיד אחר תפלת שחרית, היה קורא שנים מקרא ואחד תרגום. וכן מנהג החסידים. (כדלעיל)
מכל מקום, מי ששעתו דחוקה לו ואינו יכול לנהוג כן, בודאי שיכול לקרוא שמו"ת החל מיום ראשון, וכפסק מרן השלחן ערוך.

– מי שזמנו דחוק, מותר לו לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום בליל שבת, וכן מותר לקרוא פרשת וזאת הברכה בליל שמחת תורה.

– מי שהשעה דחוקה לו ביותר, ואין לו פנאי כלל לקרוא לעצמו את הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, נכון להורות לו שיקרא בלחש את כל הפרשה עם השליח צבור הקורא בתורה, פסוק בפסוק, ושוב יחזור ויקראנה פעם שניה בביתו, ואחר כך יקרא פעם אחת את כל התרגום, ויצא ידי חובתו.

וכן השליח צבור הקורא בתורה, רשאי לקרות הפרשה בהכנתה לפחות פעם אחת מתחלתה ועד סופה, ופעם שניה כשקורא אותה בצבור, ואחר כך יקרא התרגום של כל הפרשה פעם אחת ויוצא ידי חובתו.

אבל אין לסמוך על מה שזומע קריאת הפרשה מהשליח צבור.

– מצוה מן המובחר שישלים אותה קודם שיאכל בשבת, ומכל מקום פשוט שאין לעכב מחמת זה האכילה עד חצות.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ואם לא השלים קודם אכילה ימים אחדים אכילה עד המנחה, ויש אומרים עד רביעי בשבת ויש אומרים עד שמיני עצרת (דהיינו בשמחת תורה שאז משלימים הצבור): (שו"ע שם, ילקו"י)

– יכול לקרות הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום בשעת קריאת התורה (ועיין לעיל סימן קמ"ו): (שו"ע שם)

– אם השליח צבור מאריך בטעמים בקריאתו בתורה, באופן שיכול היחיד להספיק לקרוא אז שנים מקרא ואחד תרגום, בעת קריאת התורה, רשאי לעשות כן, ויוצא ידי חובה. אף על פי שבעת שקורא שנים מקרא ואחד תרגום לעצמו, אינו מאזין לקריאת הפרשת על ידי השליח צבור.

חז"ל מקריאת פרשת זכור ופרשת פרה שחייב להאזין לקריאתו מפי השליח צבור בספר התורה. וכל זה כשקורא הפרשה בלחש, ויש עשרה בלעדיו המקשיבים לשליח צבור, או שקודם קריאת התורה היסב פניו לצד והתחיל לקרוא.

ומכל מקום הנכון הוא שבכל הפרשיות ראוי למדקדק בדרכיו לכוין דעתו ולשמוע קריאת התורה מפי השליח צבור. (ילקו"י)

– בקש"ל דף פ"א ע"ב כתב דהעושים כן לא יפה עושין כי מן הראוי לשמוע מן הש"ץ והוא ישתוק. (כה"ח א' לא', עיי"ש דהכי נקטינן, עיין ילקו"י דבשעת הדחק שרי) ז.

טעמי המקרא:

– מי שבקי בקריאת הפרשה בטעמי המקרא והנקודות בראוי, מצוה מן המובהקת לקרוא שנים מקרא מתוך ספר תורה, ויקרא התרגום מתוך החומש, ובפרט מי שהוא שליח צבור הקורא בתורה, ובקי בקריאת הפרשה בטעמיה, ורוצה לקרוא הפרשה מתוך הספר הנמצא בהיכל, כדי שיהיה רגיל בקריאת הפרשה, שיש להקל בזה.

ונכון שלא לטלטל את הספר תורה לתיבה.

אולם אם אינו בקי מוטב שיקראנה מתוך חומש שיש בו הטעמים והנקודות, ולא יקראנה קריאה משובשת בספר תורה.

ופשוט שאין לו לברך על קריאתה.

– פסוקי המקרא צריך לקוראם בטעמי המקרא, והתרגום בלי טעמים, בדוקא.

אולם גם מי שאינו יודע לקרוא את הפרשה עם הטעמים, חייב בקריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום.

וחובה קדושה על ההורים והמלמדים ללמד את בני ישראל בטעמי המקרא, כדי שיקראו שנים מקרא ואחד תרגום בניגון כדת וכדין. (ילקו"י).

ה.

סיום קריאת שמו"ת:

– אחר שגמר כל הפ' שמו"ת, יקרא פסוק אחרון פ"ג מקרא לבד כדי להשלים במקרא. כ"כ במ"א סק"ח בשם האר"י ז"ל וכ"כ השל"ה דקל"א ע"א.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

והרב חיד"א [במו"ב סי' ד' או' קל"א] כתב דיקראנו ב"פ. (כה"ח לג')
ט.

הפטרה:

הקורא את הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, מן הדין אין צריך לקרוא את ההפטרה. ומכל מקום נהגו לקרוא גם את ההפטרה פעם אחת. (ילקו"י)

א. **אשה פטורה**, מלקרוא בכל שבת שנים מקרא ואחד תרגום, כיון שאינה מחוייבת בלימוד תורה. מיהו אם רוצה יכולה לקרא. (חזו"ע, ילקו"י)
אבל בתוך שבועה ימי האבלות, חייב לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום.
יא.

ב. **פרשת "וזאת הברכה"** יש לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום ביום הושענא רבה, ואם שכח לקרוא בהושענא רבה, יקרא בשמיני עצרת קודם שחרית, או יחד עם השליח צבור.
יב.

ג. **אין צריך לקרוא את הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום בימים טובים.**
יג.

א. **אף מי שחלה בעיניו ומצטער בקריאת שנים מקרא ואחד תרגום**, חייב לקרוא את הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, או שישמע הפרשה מאחר ויכוין לצאת ידי חובה.
– יש אומרים שגם הסומא (עיור) חייב בשנים מקרא ואחד תרגום בכל שבת, כדין הפקח. ולכן צריך שישמע מאחר קריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, ויכוין להוציאו ידי חובה, וגם הוא יתכוין לצאת ידי חובת הקריאה.
וכן מי שנעשה אילם, ואינו יכול לדבר ולקרוא, ישמע הקריאה מאחר. (ילקו"י)
יד.

סגולה לאריכות ימים ושנים:

'אמר רב הונא בר יהודה אמר רבי אמי לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום ואפילו עטרות ודיבון (במדבר לב-ג) שכל המשלים פרשיותיו עם הצבור מאריכין לו ימיו ושנותיו. (ברכות ח')

– תונשל"ע וח"ל בס"ד –

ההלכות המובאות כאן, ללא ציון מקור, ע"פ פסקי מרן החזו"ע והילקו"י
'כל המובא אינו בא לפסוק ולהכריע בהלכה כלל! אלא ציטוט המקורות וכל אחד ינהג
כרבותיו! לעורר לב הלומד, להגדיל תורה ולהאדירה, ה' יזכנו'.

ליקט וערך בס"ד מאיר י.י. בצלאל

תוספות, ביאורים, הארות והערות
וכן לקונטרסים נוספים במעגל השנה
mb651990@gmail.com
054-8459993

©

כל הזכויות שמורות
ושארית ישראל לא יעשו עולה

לזכות:

נו"ב אביטל בת רבקה רחל תחי' וב"ב הי"ו.
א"מ מרדכי בן אירן וב"ב הי"ו. מ"ח רפאל שמואל בן עליה וב"ב הי"ו. נתנאל בן ברוריה וב"ב הי"ו. משה בן אילנה וב"ב הי"ו. הרב אליעזר מנשה בן חיה שרה שליט"א
להצלחת בית המדרש הפתוח 'שיג ושיח' – עיה"ק באר שבע יע"א

לזכות וזיווג חגון:

יוכבד נחמה בת אושרה תחי'. אודליה בת אושרה תחי'. רפאל בן אושרה הי"ו. מתן בן גילה הי"ו. סער בן גילה הי"ו. איציק בן אורלי הי"ו. יעל בת רבקה רחל תחי'. נחמן בן רונית הי"ו. נתן בן רונית הי"ו. אודל בת רונית תחי'. שמעון בן אושרה הי"ו. עמנואל בן רונית הי"ו

לזכות ולרפואה שלמה:

סבתי פרלה בת מסעודה תחי'. הסבתא סימי בת חנינה תחי'. יצחק בן פרלה הי"ו. מאיר בן פרלה הי"ו. יצחק מסעוד בן עליה הי"ו.

לעילוי נשמת:

מרן גע"ו רבנו הגדול רבי עובדיה יוסף בן גורג'יה זיע"א זצוקללה"ה.
מו"ר הצדיק רבי בנימין זאב בצרי בן אהובה זיע"א זצוקללה"ה.
סבי מאיר בן יוכבד ז"ל. סבי חיים בן מרסדס ז"ל. יצחק בן לונה ז"ל. שמעון בן פרלה ז"ל.
שמעון בן אירן ז"ל. הסבא חנניה בן רחל ז"ל. אהרון בן שרה ז"ל. ויקטור חיים בן רינה ז"ל.
סבתי אירן בת חנה ע"ה. רותי בת פרלה ע"ה. ברוריה בת רבקה ע"ה. אילנה בת ריגינה ע"ה.
רחל בת טוני ע"ה. הסבתא עליה בת אסתר ע"ה. שושנה בת הלה ע"ה.
יה"ר תנצבה"א.

ימי שמחתנו – חג הסוכות

ימי שמחתנו – חג הסוכות

הזמנת 'האושפיזין'

ראוי לכל איש ישראל בכניסתו בסוכה בכל לילה ולילה משבעת ימי החג להזמין אותם לאיש יומו ואחר כך יכלול השאר עמו, וצריך להקדים הצדיק ביומו ואחר כך לכלול חבריו עמו. יש לעמוד בפתח הסוכה ולומר: 'לשם יהוד קדבה' וכו' הריני בא לקים מ"ע של ישיבת הפסח כמ"ש "בפסח תשבּוּ שְׁבַעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּפֶּסֶח". "למען ידעו דרתיכם כי בפסח הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים אני ה' אלהיכם". לתקן את שרש מצוה זו וכל מצות הפלולות בה במקום עליון. ויהי נעם וכו'.

'עולו אושפיזין עלאין קדישין, [בואו אורחים עליונים קדושים], עולו אבהן עילאין קדישין, [בואו אבותינו עליונים קדושים], למיתב בצלא דמיהמנותא עלאה, [לשבת בצל האמונה העליונה], בצלא דקדשא בריך הוא' [בצל הקב"ה].

ליל א' ליעול אברהם רחימא אבא קדישא. וליעול עמה יצחק ויעקב משה ואהרן יוסף ודוד.

ליל ב' ליעול יצחק עקידא אבא קדישא. וליעול עמה אברהם יעקב משה ואהרן יוסף ודוד.

ליל ג' ליעול יעקב שלימא אבא קדישא. וליעול עמה אברהם יצחק משה ואהרן יוסף ודוד.

ליל ד' ליעול משה רעיא מהימנא. וליעול עמה אברהם יצחק ויעקב אהרן יוסף ודוד.

ליל ה' ליעול אהרן כהנא רבא קדישא. וליעול עמה אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן יוסף ודוד.

ליל ו' ליעול יוסף צדיקא. וליעול עמה אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן יוסף ודוד.

ליל ז' ליעול דוד מלכא משיחא. וליעול עמה אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן יוסף ודוד.

בפסח תשבּוּ שְׁבַעַת יָמִים. תיבּוּ אושפיזין עלאין קדישין, [שבו אורחים עליונים קדושים], תיבּוּ אבהן עלאין קדישין. [שבו אבותינו עליונים קדושים], למיתב בצלא דמיהמנותא עלאה, [לשבת בצל האמונה העליונה], בצילא דקדשא בריך הוא' [בצל הקב"ה]. זפאָה חולקנא, וזפאָה חולקיהון דישראל, [אשרי חלקנו ואשרי חלקם של ישראל] דכתיב, (דברים לב) "כי חלק יי' עמו יעקב חבל נחלתו".

*****

'בסיום החג, ערב שמחת תורה, כשיוצא מהסוכה שלא לאכול בה עוד, יאמר: 'יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו, שפזכות קיום מצות ספח זאת שקימנו, נזכה ונחיה לשנה הבאה לישב בפסח של לזיתנו, כמו שנאמר "התמלא בששבות עורו", אמן כן יהי רצון'.

